Eduardo Galeano • ATEŞ ANILARI -I • Yaratılış

Eduardo Galeano

ATEŞ ANILARI - I

Yaratılış*

Türkçesi: Süleyman Doğru

*SEL

2. BASKI

ATEŞ ANILARI - I*

YARATILIŞ

EDUARDO GALEANO, Montevideo, Uruguay'da orta sınıf Katolik bir ailede doğmuştur. Çocukluğunda futbol oyuncusu olmak istemiş, gençliğinde birçok farklı işte çalışmıştır. On dört yaşında ilk politik çizgi romanı, Sosyalist Parti'nin haftalık yayın organı *El Sol*'da yayınlanmıştır. Gazetecilik kariyerine 1960'larda, *Marcha*'da editör olarak başlamıştır.1973'teki askeri darbe sonucunda hapse atılmış, daha sonra da sürgüne yollanmıştır. Arjantin'e yerleşmiş ve bir kültür dergisi olan, *Crisis*'i çıkarmaya başlamıştır. 1976'da Arjantin'de Videla rejimi, askeri bir darbe ile iktidara gelince İspanya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Galeano, 1985 yılında geri dönebildiği Montevideo'da 13 Nisan 2015'te hayatını kaybetti.

Yazarın, *Ve Günler Yürümeye Başladı, Aynalar, Latin Amerika'nın Kesik Damarları, Aşkın ve Savaşın Gündüz ve Geceleri* ile *Kadınlar* isimli kitapları yayınevimiz tarafından yayımlanmıştır. *Ateş Anıları Üçlemesi, Yürüyen Kelimeler, Tepetaklak–Tersine Dünya Okulu* ve *Zamanın Ağızları* ise yayın programımızdadır.

*SEL YAYINCILIK / DENEME

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halkbailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 777
ISBN 978-975-570-790-7

ATEŞ ANILARI - I
YARATILIŞ
Eduardo Galeano
Deneme

Türkçesi: Süleyman Doğru

Özgün Adı:
Memoria del fuego I
Los nacimientos

© Eduardo Galeano, Siglo Veintiuno de España Editores S.A., 1982
© Susan Bergholz Literary Services ve Onk Ajans aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2014

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Editör: Bülent Doğan
Yayına hazırlayan: Melisa Kesmez
Kapak tasarımı ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Mayıs 2016
Birinci Baskı: Temmuz 2016

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Eduardo Galeano

ATEŞ ANILARI - I
Yaratılış

Türkçesi: Süleyman Doğru

Deneme

İÇİNDEKİLER

Giriş 17

İLK SESLER

Yaratılış 25
Zaman 26
Güneş ve ay 26
Bulutlar 28
Rüzgâr 28
Yağmur 29
Gökkuşağı 30
Gündüz 31
Gece 31
Yıldızlar 32
Samanyolu 33
Venüs 34
Dil yetisi 34
Ateş 35
Selva 35
Sedir ağacı 36
Peygamberağacı 36
Renkler 37
Aşk 37
Nehirler ve deniz 38
Medcezir 39
Kar 40
Tufan 40
Kaplumbağa 41
Papağan 42
Kolibri 43

Çobanaldatan 44
Çömlekçi kuşu 45
Kuzgun 45
Güney Amerika akbabası 46
Jaguar 47
Ayı 48
Kayman 48
Tatu 49
Tavşan 50
Yılan 51
Kurbağa 52
Yarasa 52
Sivrisinekler 53
Bal 54
Tohumlar 54
Mısır 55
Tütün 56
Mate otu 56
Yukka 57
Patates 58
Mutfak 59
Müzik 60
Ölüm 60
Diriliş 62
Sihir 63
Kahkaha 63
Korku 64
Otorite 64
Kudret 65
Savaş 66
Eğlence 67
Vicdan 68
Kutsal şehir 68
Hacılar 69
Vaat edilmiş toprak 70
Tehlikeler 71
Örümcek ağı 72
Peygamber 72

ESKİ YENİ DÜNYA

1492: Okyanus Güneşin yoluyla istikamet Hint Adaları 75
1492 Guanahaní Kolomb 76
1493: Barselona İhtişamlı gün 77
1493: Roma Âdem'in vasiyeti 78
1493: Huexotzingo Hakikisi, hani şu kökü olan nerede? 79
1493: Pasto Herkes vergi mükellefidir 79
1493: Santa Cruz Adası Savona doğumlu Miquele de Cueno'nun bir deneyimi 80
1495: Salamanca Amerika kıtasından gelen ilk sözcük 81
1495: La Isabela Caonabó 82
1496: La Concepción Kutsala küfür 82
1498: Santo Domingo Dünya cenneti 83
Cennetin dili 84
1499: Granada Kim bu İspanyollar? 84
1500: Floransa Leonardo 85
1506: Valladolid Beşinci yolculuk 85
1506: Tenochtitlán Evrensel Tanrı 86
1511: Guauravo Nehri Agüeynaba 87
1511: Aymaco Becerrillo 88
1511: Yara Hatuey 89
1511: Santo Domingo İlk protesto 90
1513: Cuareca Leoncico 91
1513: San Miguel Körfezi Balboa 91
1514: Sinú Nehri Talep 92
1514: Santa María del Darién Meyvelerin aşkına 93
1515: Anvers Ütopya 94
1519: Frankfurt V. Carlos 95
1519: Acla Pedrarias 96
1519: Tenochtitlán Ateşin, suyun, toprağın ve havanın alametleri 97
1519: Cempoala Cortés 98
1519: Tenochtitlán Moctezuma 100
1519: Tenochtitlán Azteklerin başkenti 101
Azteklerin Kalkan Türküsü 103
1520: Teocalhueyacan "Kederli gece" 103
1520: Segura de la Frontera Zenginliğin dağılımı 104
1520: Brüksel Dürer 104
1520: Tlaxcala Tenochtitlán'ın yeniden fethine doğru 105
1521: Tlatelolco Ateş kılıcı 106

1521: Tenochtitlán Dünya suskun ve yağmur yağıyor....106
1521: La Florida Ponce de León....107
1522: Santo Domingo yolları Ayaklar....108
1522: Sevilla Asla gerçekleşmeyen en uzun yolculuk....108
1523: Cuzco Huaina Cápac....110
1523: Cuauhcapolca Reisin soruları....111
1523: Painala La Malinche....112
1524: Quetzaltenango Şair çocuklara bu savaşın hikâyesini anlatacak....113
1524: Utatlán Mağlubun intikamı....114
1524: Los Alacranes Adaları Komünyon töreni....115
1525: Tuxkaha Cuauhtémoc....116
1526:Toledo Amerikan kaplanı....117
1528: Madrid Pamuk ellerin cebe girmesi için....118
1528:Tumbes Sürprizler günü....118
1528: Mal Hado Adası "Bu insanlar çok paylaşımcı..."....119
1531: Orinoco Nehri Diego de Ordaz....120
Piaroa halkının beyaz adam hakkındaki şarkısı....121
1531: Meksika Şehri Guadalupe Meryemi....121
1531: Santo Domingo Bir mektup....122
1531: Serrana Adası Gemi kazazedesi ve diğeri....123
1532:Cajamarca Pizarro....125
1533:Cajamarca Fidye....127
1533: Cajamarca Atahualpa....128
1533: Xaquixaguana Sır....129
1533:Cuzco Konkistadorlar kutsal şehre giriyorlar....130
1533: Riobamba Alvarado....130
1533: Quito Bu şehir intihar ediyor....131
1533: Barselona Kutsal savaşlar....132
1533: Sevilla İnkaların hazinesi....133
1534: Riobamba Enflasyon....133
1535: Cuzco Pirinçten taht....134
1536: Meksika Şehri Motolinía....135
1536: Machu Picchu Manco Inca....136
1536: Ulúa Vadisi Gonzalo Guerrero....137
1536: Culiacán Cabeza de Vaca....137
1537: Roma Papa onların bizim gibi olduklarını söylüyor....138
1538: Santo Domingo Ayna....138

1538: Bogota Vadisi Barbanegra, Barbarroja, Barbablanca 139
1538: Masaya Yanardağı Vulcano, paranın tanrısı 142
1541: Santiago (Şili) Inés Suárez 143
1541: Nochistlán Uçurumu Asla 144
1541: Eski Guatemala Şehri Beatriz 145
1541: Cabo Frío Gün ağarırken, cırcırböceği öttü 146
1542: Quito El Dorado 146
1542: Conlapayara Amazon kadınlar 147
1542: Iguazú Nehri Gündüz gözüyle 148
1543: Cubagua İnci avcıları 149
1544: Machu Picchu Taş taht 149
İnkaların savaş şarkısı 150
1544: Campeche Las Casas 150
1544: Lima Carvajal 151
1545: Chiapas Kraliyet Şehri Valladolid'den kötü haber geliyor 152
1546: Potosí Potosí gümüşü 153
1547: Valparaíso Veda 154
İspanyol şarkı kitabından, memleket özlemi şarkısı 155
1548: Xaquixaguana Xaquixaguana Savaşı sona erdi 156
1548: Xaquixaguana Cellat 157
1548: Xaquixaguana Amerika'daki yamyamlık üzerine 158
1548: Guanajuato Guanajuato madenleri doğuyor 159
1549: La Serena Dönüş 160
Son kez 160
1552: Valladolid Daima emir almış olan şimdi emir veriyor 161
1553: San Pedro Nehri'nin kıyıları Miguel 162
Pedro de Valdivia'nın bir rüyası 163
1553: Tucapel Lautaro 163
1553: Tucapel Valdivia 164
1553: Potosí Belediye Başkanı ve Güzel Kadın 164
Bir kör yalnız uyuyan bir kadına org eşliğinde şarkı söylüyor 165
1533: Potosí Belediye Başkanı ve Yakışıklı 166
1554: Cuzco Belediye Başkanı ve kulaklar 167
1554: Lima Belediye Başkanı ve Tahsildar 167
1554: Meksika Şehri Sepúlveda 168
1556: Asunción, Paraguay Konkistador kadınlar 169
1556: Asunción, Paraguay "Muhammed'in cenneti" 170
İspanyol şarkı kitabından zamparalık şarkıları 171

1556: La Imperial Mariño de Lobera 171
1558: Cañete Savaş devam ediyor 172
Hayalet süvariyi anlatan Araucano şarkısı 173
1558: Michmaloyan Tzitzimeler 174
1558: Yuste Ben kimim, kim olacağım? 175
1559: Meksika Şehri Yastakiler 176
Yaşlı bilge Azteklerin tavsiyeleri 176
1560: Huexotzingo Ödül 177
1560: Michoacán Vasco de Quiroga 178
1561: Guletler Şehri Amerika'nın ilk bağımsızlığı 179
1561: Nueva Valencia del Rey Aguirre 180
1561: Nueva Valencia del Rey Lope de Aguirre'nin
Kral II. Felipe'ye mektubundan 182
1561: Barquisimeto Düzen yeniden sağlanıyor 183
1562: Maní Ateş yanılıyor 183
1563: Arauco Kalesi Tarih olacak 184
1564: Plymouth Hawkins 185
1564: Bogota Evlilik hayatının talihsizlikleri 186
1565: Lima Yolu Casus kadın 187
1565: Yauyos O taş benim 188
İnka duası: Tanrıyı arayış 189
1565: Meksika Şehri Tören 190
1566: Madrid İnsanlık onurunun yılmaz savunucusu 191
1566: Madrid Kaybetsen de değer 191
1568: Los Teques Guaicaipuro 192
1568: Meksika Şehri Cortés'in evlatları 193
1569: Havana Aziz Simun karıncalara karşı 194
1571: Meksika Şehri Yakınını ihbar edeceksin 194
1571: Madrid Suç onu işleyende mi yoksa tanık olanda mı? 195
1572: Cuzco I. Túpac Amaru 196
1574: Meksika Şehri Meksika'daki ilk *autodafe* uygulaması 197
1576: Guanajuato Keşişler diyor ki: 198
1576: Xochimilco Salgına karşı Havari Santiago 199
1577: Xochimilco Salgına karşı Aziz Sebastian 200
1579: Quito Atahualpa'nın oğlu 201
1580: Buenos Aires Kurucular 202
1580: Londra Drake 203

1582: Meksika Şehri Cüzzamlıların derisi ne renk? 204
1583: Copacabana Tanrı'nın Aymara annesi 204
1583: Santiago (Şili) Kısa bir süreliğine özgür oldu 205
1583: Tlatelolco Sahagún 206
1583: Ácoma Taşlık Cíbola Krallığı 207
Navajo halkının gece türküsü 208
1586: Cauri Salgın 209
1588: Quito Atahualpa'nın torunu 209
1588: Havana Karıncılara karşı Aziz Martial 210
1589: Cuzco Güneşin sahibi olduğunu söylüyor 211
1592: Lima Lima'da bir autodafe 211
1593: Guarapari Anchieta 212
1596: Londra Raleigh 214
1597: Sevilla Hapishanenin bir yerinde 214
1598: Potosí Potosí'nin erdemli kadını Floriana Rosales'in öyküsü
(Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela'nın kroniğinin kısaltılmış versiyonu) 215
Şarkı söylemek ve dans etmek için İspanyol dörtlükleri 218
1598: Panama Şehri Uyku saatleri ve kısmet 219
1599: Quito Esmeraldas'ın zenci-yerli kırmaları 219
1599: Chagres Nehri Bilgeler konuşmuyorlar 220
1599: La Imperial Alevli oklar 221
1599: Santa Marta Aşk yapmak için savaş yapıyorlar 222
1600: Santa Marta Onların bir vatanı vardı 223
Avlanma ve balık tutma tekniği 224
1600: Potosí Dünyanın sekizinci harikası 224
Kehanetler 226
Cuzco'nun türküsü 226
1600: Meksika Şehri Arabalar 227
1601: Valladolid Quevedo 227
1602: Recife Palmares'e karşı ilk sefer 228
1603: Roma Dünyanın dört parçası 229
1603: Santiago (Şili) Vahşi köpek sürüsüyle sürek avı 230
1605: Lima Kıyamet Gecesi 230
1607: Sevilla Çilek 232
1608: Puerto Príncipe Silvestre de Balboa 232
1608: Sevilla Mateo Alemán 233
1608: Cordoba İnka Garcilaso 234

1609: Santiago (Şili) Masanın kuralları 235
1611: Yarutini Putların karındeşeni 235
1612: San Pedro de Omapacha Kırbaçlanan kırbaçlıyor 236
1613: Londra Shakespeare 237
1614: Lima Lima Kent Meclisi yasaları: Tiyatro sansürü doğuyor 238
1614: Lima Peru yerlilerinin dansları yasaklanıyor 238
1615: Lima Guamán Poma 239
1616: Madrid Cervantes 240
1616: Potosí Bir dini geçit töreninden sahneler 242
1616: Santiago Papasquiaro Efendilerin ve kölelerinki ayrı Tanrı mı? 245
1617: Londra Londra sisinde Virginia dumanları 246
1618: Lima Az dünya 249
1618: Luanda Gemiye biniş 249
1618: Lima Esmer tenli bir kapıcı 251
1620: Madrid Şeytan dansları Amerika'dan geliyor 252
1622: Sevilla Fareler 254
1624: Lima İnsan satılır 256
1624: Lima Zenci zenciyi kırbaçlıyor 257
1624: Lima "İçine Şeytan giren kadın" 257
1624: Sevilla "Sahtekârın Hayatı"nın son bölümü 260
1624: Meksika Şehri Öfke seli 261
1625: Meksika Şehri Bu şehri nasıl buluyorsunuz? 262
1625: Samayac Guatemala yerlilerinin dansları yasaklanıyor 264
1626: Potosí Cezalandırıcı bir Tanrı 264
1628: Chiapas Piskopos ve çikolata 265
1628: Madrid Soyluluk unvanları satılıyor 266
Hint Adaları'na gidenler için İspanya'da söylenen şarkı 267
1629: Las Cangrejeras Bascuñán 268
1629: Bío-Bío Nehri'nin kıyıları Putapichun 269
1629: Imperial Nehri'nin kıyıları Maulicán 270
1629: Repocura yöresi Elveda demek için 271
1630: Motocintle Ölülerine ihanet etmiyorlar 272
1630: Lima María, gösteri dünyasının divası 274
1631: Eski Guatemala Concepción Manastırı'nda bir müzik akşamı 275
Susarak seven kişiyi anlatan halk dizeleri 277
1633: Pinola Gloria in excelsis Deo 278
1634: Madrid Senin karının beşiğinin altında kim saklanıyordu? 279

1636: Quito Üçüncü yarı 279
1637: Sucre Nehri'nin ağzı Dieguillo 280
1637: Massachussetts Koyu "Tanrı İngiliz" 282
1637: Mystic Fort Connecticut'lı püriten John Underhill'in Pequot halkı katliamıyla ilgili tarıklığı 283
1639: Lima Martín de Porres 285
1639: San Miguel de Tucumán Tucumán Piskoposu aleyhine Lima Engizisyon Mahkemesine gönderilmiş bir ihbar mektubundan alıntı 286
1639: Potosí Tüccarın vasiyeti 287
Yerliler diyor ki: 288
1640: San Salvador de Bahía Vieira 288
1641: Lima Ávila 289
1641: Mbororé Misyonlar 290
1641: Madrid Tarihe karşı ebediyet 291
1644: Jamestown Opechancanough 291
1645: Quito İsa'nın Mariana'sı 292
1645: Potosí Potosí'nin günahkâr kadını Estefanía'nın hikâyesi (Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela'nın kroniğinin kısaltılmış versiyonu) 294
1647: Santiago (Şili) Şili yerlilerinin oyunu yasaklanıyor 296
1648: Olinda Cephede öne sürmek için mükemmel askerler 297
1649: Sainte Marie des Hurons Rüyaların dili 298
Bir Iroques hikâyesi 299
Iroques'lerin şarkılarının şarkısı 300
1650: Meksika Şehri Galipler ve mağluplar 301
Kısacık yaşam üzerine Náhuatl şarkısı 302
1654: Oaxaca Tıp ve büyücülük 302
1655: San Miguel de Nepantla Juana dört yaşında 303
1656: Santiago de la Vega Gage 304
1658: San Miguel de Nepantla Juana yedi yaşında 305
Juana'nın bir rüyası 305
1663: Eski Guatemala Şehri Matbaa geliyor 306
1663: Paraíba Nehri'nin kıyıları Özgürlük 306
Palmares şarkısı 307
1663: Serra da Barriga Palmares 307
1665: Madrid II. Carlos 309
1666: Yeni Amsterdam New York 310

1666: Londra Beyaz hizmetçiler 310
1666: Tortuga Adası Korsanların dünyasından 311
1667: Meksika Şehri Juana on altı yaşında 312
1668: Tortuga Adası Köpekler 313
1669: Cebelitarık Şehri Dünyanın bütün zenginliği 314
1669: Maracaibo Kapandan kaçış 315
1670: Lima "Bizim için yas tut", ... 316
1670: San Juan Atitlán Sunakta bir davetsiz misafir 316
1670: Masaya "El Güegüence" 317
1670: Cuzco Benli surat 318
1671: Panama Şehri Randevulardaki dakiklik üzerine 319
1672: Londra Beyaz adamın yükü 320
Mandinga halkından, aşk kuşunun şarkısı 321
1674: Port Royal Morgan 321
1674: Potosí Büyücü Claudia 322
1674: Yorktown Olimpos'un atları 323
1676: Connecticut Vadisi Savaş baltası 324
1676: Plymouth Metacom 324
1677: Old Road Town Burada ölüyor, orada yeniden doğuyorlar 325
1677: Pôrto Calvo Kaptan toprak, köle ve onur vaat ediyor 326
1678: Recife Ganga Zumba 327
Düşmana karşı Yoruba büyüsü 327
1680: Santa Fe de Nuevo México Kırmızı haç ve beyaz haç 328
1681: Meksika Şehri Juana otuz yaşında 329
1681: Meksika Şehri Sigüenza ve Góngora 330
1682: Accra Tüm Avrupa insan eti satıyor 331
1682: Remedios Şeytan'ın emriyle 332
1682: Remedios Arna kalıyorlar 333
1682: Remedios Tanrı'nın emriyle 334
1688: Havana Kral'ın emriyle 335
1691: Remedios Arna buradan kıpırdamıyorlar 336
1691: Meksika Şehri Juana kırk yaşında 337
1691: Placentia Huron yerlilerinin şefi Adario, Terranova'nın Fransız sömürgecisi Lahontan Baronu'na konuşuyor 340
1692: Salem Village Salem cadıları 341
1692: Guápulo Sömürge sanatının ulusallaştırılması 342
1693: Meksika Şehri Juana kırk iki yaşında 343

1693: Santa Fe de Nuevo México Bağunsızlık on üç yıl sürdü 343
Nuevo México yerlilerinin, kumdan silinen resme söyledikleri şarkı 344
1694: Macacos Palmares'e karşı son sefer 345
Azande halkının feryadı 346
1695: Serra Dois Irmãos Zumbí 347
1695: San Salvador de Bahía Brezilya'nın başkenti 348
1696: Regla Zenci Meryem, zenci tanrıça 349
1697: Cap Français Ducasse 350
1699: Madrid Büyülenmiş 350
1699: Macouba Uygulamalı bir karut 351
1700: Ouro Preto Tüm Brezilya güneye doğru 352
1700: Santo Tomás Adası Nesneleri konuşturan adam 352
Bantú halkından ateşin türküsü 354
1700: Madrid Sonbaharın alacakaranlığı 355

Kaynaklar 359
Dizin 369

Giriş

Okuldayken kötü bir tarih dersi öğrencisiydim. Tarih dersleri benim için Mumya Müzesi'ni ya da Ölüler Diyarı'nı gezmekle eşdeğerdi. Geçmiş hareketsiz, bomboş, sessizdi. Bize geçmiş zamanı, boşaltılmış bilinçler olarak şimdiki zamana boyun eğmemiz için öğretiyorlardı: Amaç zaten yapılmış olan tarihi yapmak değil, onu kabullenmekti. Zavallı tarih nefes almayı bırakmıştı: Akademik metinlerde ihanet ettikten, dersliklerde yalan yanlış öğrettikten, yıldönümlerindeki konuşmalarda dinleyicileri uyutmaya vesile ettikten sonra onu müzelere hapsetmiş ve çiçekli armağanlarla birlikte heykellerin bronzuyla anıtların mermerinin altına gömmüşlerdi.

Umarım *Ateş Anıları* nefesini, özgürlüğünü ve sözünü tarihe geri vermeye yardımcı olur. Asırlar boyunca Latin Amerika sadece altın ve gümüşün, güherçile ve kauçuğun, bakır ve petrolün yağmalanmasından mustarip olmadı; ayrıca bellek gaspına da uğradı. Onun serpilip gelişmesini engelleyen kişiler tarafından çok genç yaştan itibaren hafıza kaybına mahkûm edildi. Latin Amerika'nın resmi tarihi, kahramanların kuru temizlemeden yeni çıkmış pırıl pırıl üniformalarla yaptıkları bir askeri geçit törenine indirgenir. Ben tarihçi değilim. Ben tüm Amerika kıtasının, ama özellikle de hor görülen ve sevgi dolu toprak Latin Amerika'nın tutsak alınmış belleğini kurtarmaya katkıda bulunmak isteyen bir yazarın: Onunla sohbet etmek, sırlarını paylaşmak, ona hangi farklı çamurlardan doğduğunu, hangi aşk ve tecavüz sahnelerinden geldiğini sormak istiyorum.

Bu seslerin sesinin hangi yazınsal türe ait olduğunu bilmiyorum. *Ateş Anıları* elbette ki bir antoloji değil; ama onun bir roman, deneme, epik şiir, vasiyet, kronik ya da başka bir şey olup olmadığını da bilmiyorum... Bunu bulacağın diye açıkçası uykularım da kaçmıyor. Edebiyatın gümrük memurlarına göre türleri ayıran sınırlara inanmıyorum.

Ben nesnel bir yapıt yazmak istemedim. Ne böyle bir şey arzu ettim ne de bunu yapabilirdim. Bu tarih anlatısı kesinlikle tarafsız değil. Mesafe koymaktan acizim ve taraf tutuyorum: Bunu itiraf ediyorum ve hiç pişman değilim. Öte yandan, bu devasa mozaiğin her bir parçası sağlam bir belgesel temele dayanıyor. Ben onları fazlasıyla kendime özgü bir tarzda anlatmış olabilirim, ama burada anlattıklarımın hepsi yaşandı.

E. G.

Ester Nine'ye ithaf edilmiştir.

Ölmeden önce bundan haberi oldu.

Bu kitap bir üçlemeyi başlatıyor ve iki bölümden oluşuyor: Birinci bölümde Kolomb öncesi Amerika'nın yerli mitlerinden hareketle kuruluş süreci anlatılıyor; ikincideyse, Amerika kıtasının hikâyesi XV. yüzyılın sonlarından 1700 yılına kadar sürüyor. Ateş Anıları'nın gelecek cildi XVIII. ve XIX. yüzyılları kapsayacak. Üçüncü cilt ise günümüze kadar gelecek.

Her metnin altında, parantez içinde verilen sayılar yazarın bilgi ve gözlemci çerçevesi ararken öncelikli olarak başvurduğu eserleri belirtiyor. Kaynak eserlerin listesi kitabın sonunda veriliyor.

Her tarihsel olayın başında onun yaşanmış olduğu yıl ve yer belirtiliyor.

Özgün haliyle alıntılanan kısımlar italik olarak veriliyor. Bunlarda yazar alıntı yaptığı eski kaynakların yazım biçimini günümüze uyarlamakla yetindi.

"Kurunun yanında yaş ot da yanacak."

Amerika kıtasına kölelerin getirdiği Afrika atasözü.

İlk Sesler

Yaratılış

Kadın ve erkek, Tanrı'nın kendilerini düşlemekte olduğunu düşlüyorlardı.

Tanrı şarkı söylerken onları düşlüyor ve bir yandan da marakaslarını sallıyordu; tütün dumanının içinde kendini mutlu hissediyordu, ama şüphe ve gizem yüzünden biraz gergindi.

Makiritare yerlileri biliyorlar ki eğer Tanrı yemek düşlerse, meyveye durur ve yiyecek verir. Eğer Tanrı yaşam düşlerse, doğar ve doğurur.

Kadın ve erkek, Tanrı'nın düşünde kocaman parlak bir yumurtanın belirdiğini düşlüyorlardı. Yumurtanın içinde, onlar şarkı söylüyor, dans ediyor ve çok fazla şamata yapıyorlardı, çünkü doğmak için deli oluyorlardı.

Tanrı'nın düşünde sevincin şüphe ve gizemden daha güçlü olduğunu düşlüyorlardı. Tanrı düşlerken onları yaratıyor ve şarkı söyleyerek şöyle diyordu:

"Bu yumurtayı kırıyorum ve kadınla erkek doğuyor. Onlar birlikte yaşayacak ve ölecekler. Ve doğmayı asla bırakmayacaklar, çünkü ölüm denen şey bir yalan."

(48)*

* Bu sayı yazarın faydalandığı kaynağın kitabın sonunda yer alan kaynakça bölümündeki sırasını belirtiyor. (y.n.)

Zaman

Mayaların zamanı doğup bir isim aldığında ortada ne gökyüzü vardı ne de henüz yeryüzü uyanmıştı.

Günler doğudan hareket ettiler ve yürümeye başladılar.

Birinci gün kendi içinden gökyüzünü ve yeryüzünü çıkardı.

İkinci gün yağmurun indiği yere merdiven yaptı.

Üçüncünün eserleri denizin ve toprağın döngüleriyle diğer bir sürü şey oldu.

Dördüncü günün isteğiyle, yeryüzü ve gökyüzü birbirlerine yaklaşıp buluşabildiler.

Beşinci gün hepsinin çalışmasına karar verdi.

Altıncı günden ilk ışık çıktı.

Yedinci gün hiçbir şeyin olmadığı yerlere toprak koydu. Sekizinci gün ellerini ve ayaklarını toprağa geçirdi.

Dokuzuncu gün alt dünyaları yarattı. Onuncu gün alt dünyaları yüreğinde zehir olanlara yöneltti.

On birinci gün, güneşin içinde taşı ve ağacı şekillendirdi.

Rüzgârı yapansa on ikinci gün oldu. Rüzgâr esti ve ona ruh dendi, çünkü içinde ölüm yoktu.

On üçüncü gün toprağı ıslattı ve çamurdan bizimki gibi bir beden yaptı.

Yucatán'da işte böyle hatırlanır.

(208)

Güneş ve ay

İlk güneşi, suyun güneşini seller götürdü. Dünyadaki her şey balığa dönüştü.

İkinci güneşi kaplanlar yedi.

Üçüncüyü insanların yaktığı bir ateş yağmuru yuttu.

Dördüncü güneşi, rüzgâr güneşini, fırtınalar sildi. İnsanlar maymuna dönüştüler ve dağlara dağıldılar.

Tanrılar düşünceli bir şekilde Teotihuacán'da toplandılar.

"Şafağı getirme işiyle kim ilgilenecek?"

Gücü ve güzelliğiyle meşhur Salyangozlar Efendisi bir adım öne çıktı.

"Ben güneş olacağım," dedi.

"Başka kim?"

Sessizlik. Bütün gözler tanrıların en çirkin ve en sevilmeyeni olan Küçük Cerahatli Tanrı'ya döndü ve kararı verdiler:

"Sen."

Salyangozlar Efendisi ve Küçük Cerahatli Tanrı şimdi güneş ve ayın piramitleri olan tepelere çekildiler. Orada oruç tutup meditasyon yaptılar.

Sonra tanrılar odun toplayıp devasa bir ateş hazırladılar ve onları çağırdılar. Küçük Cerahatli Tanrı gerilip ateşe doğru koştu ve kendini alevlerin içine attı. Ve hemen akabinde akkor halinde göğe yükseldi.

Salyangozlar Efendisi kaşlarını çatıp odun ateşine baktı. İlerledi, geriledi ve hareketsiz kaldı. Birkaç kez dönüp durdu. Karar veremediği için onu itmek zorunda kaldılar. Çok gecikmeli olarak gökyüzüne yükseldi. Öfkeden deliye dönen tanrılar onu yumruklarıyla. Bir tavşanla arka arkaya yüzüne yüzüne vurdular, ta ki o parıltıyı öldürene kadar. Böylece kibirli Salyangozlar Efendisi aya dönüştü. Ayın üzerindeki lekeler o günkü cezalandırmanın yara izleridir.

Ama göz kamaştıran güneş yerinden kıpırdamıyordu. Obsidyen atmaca Küçük Cerahatli Tanrı'ya doğru uçtu:

"Neden yürüyerek gitmiyorsun?"

Aşağılanan, kötü kokan, kambur, topal cevap verdi:

"Çünkü kan ve krallık istiyorum."

Bu beşinci güneş, hareketin güneşi, Tolteka ve Aztek halklarını aydınlattı. Pençeleri var ve insan kalpleriyle besleniyor.

Bulutlar

Bulut bir kadının vücudunun üzerine bir yağmur damlasının düşmesine izin verdi. Dokuz ay sonra kadının ikiz bebekleri oldu.

Büyüyünce babalarının kim olduğunu öğrenmek istediler.

"Yarın sabah," dedi anneleri, "doğuya doğru bakın. Onu orada, gökyüzünde bir kule gibi yükselmiş olarak göreceksiniz."

İkizler babalarını bulmak için yeryüzünden ve gökyüzünden yürüdüler.

Bulut onların sözüne güvenmedi ve kanıt istedi:

"Bana oğullarım olduğunuzu kanıtlayın."

İkizlerden biri yeryüzüne bir şimşek gönderdi. Diğeriyse bir gök gürültüsü. Bulut hâlâ kuşku duyduğu için bir selin içine daldılar ve diğer taraftan sapasağlam çıktılar.

Bunun üzerine Bulut onlara hemen yanında, çok sayıdaki kardeşlerinin ve yeğenlerinin arasında bir yer gösterdi.

(174)

Rüzgâr

Tanrı ilk Wawenock yerlilerinden birini yaptıktan sonra dünyanın üzerinde bir miktar çamur kalıntısı kaldı. Bu artıklarla, Gluskabe kendi kendisini yaptı.

"Peki, sen nereden çıktın?" diye sordu şaşkına dönen Tanrı yükseklerden.

"Ben olağanüstüyüm," dedi Gluskabe. "Beni kimse yapmadı."

Tanrı onun yanında durdu ve elini evrene doğru uzattı.

"Şu eserime bak," diye ona meydan okudu. "Mademki olağanüstüsün o zaman göster bana yarattığın şeyleri."

"İstersem rüzgâr estirebilirim."

Ve Gluskabe ciğerlerini iyice doldurup tüm gücüyle üfledi.

Rüzgâr doğdu ve hemen akabinde öldü.

"Ben rüzgâr yapabilirim," diye utanarak kabullendi Gluskabe, "ama onun kalıcı olmasını sağlayamam."

Bunun üzerine Tanrı öylesine güçlü üfledi ki, Gluskabe yere devrilip bütün saçlarını kaybetti.

(174)

Yağmur

Kuzeydeki büyük göller bölgesinde bir kız birden canlı olduğunu fark etti. Dünyanın şaşırtıcılığı gözlerini açtı ve bir maceraya doğru yola çıktı.

Menomini ulusundan avcıların ve oduncuların izlerini takip ederek ağaç kütüğünden yapılmış büyük bir kulübeye ulaştı. Orada yaşayan yıldırım kuşu on kardeş ona yatacak yer ve yemek verdiler.

Talihsiz bir sabah, kız pmardan su getirirken tüylü bir yılan onu yakaladı ve kayalık bir dağın derinliklerine götürdü. Yılanlar tam onu yiyip yutacakları sırada kız şarkı söyledi.

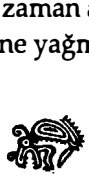
Yıldırım kuşları çok uzaklardan çağrıyı duydular. Kayalık dağa yıldırımlarla saldırdılar, tutsak kızı kurtardılar ve yılanları öldürdüler.

Yıldırım kuşları kızı bir ağacın çatalına bıraktılar.

"Burada yaşayacaksın," dediler. "Sen her şarkı söylediğinde yanına geleceğiz."

Küçük yeşil kurbağa ne zaman ağaçtan çağırsa yıldırımlar oraya koşar ve dünyanın üzerine yağmur yağar.

(113)

Gökkuşağı

Selvanın cüceleri Yobuënahuaboshka'yı bir pusuda gafil avlamış ve kafasını kesmişlerdi.

Kafa tıngır mıngır Cashinahua'ların bölgesine geri döndü.

Hoplayıp zıplamayı ve komik bir şekilde sallanmayı öğrenmiş olmasına rağmen kimse bedensiz bir kafayı istemiyordu.

"Anne, kardeşlerim, hemşerilerim," diye yakarıyordu. "Neden beni aranıza kabul etmiyorsunuz? Neden benden utanıyorsunuz?"

Bu ısrarcılığı bitirmek ve kesik baştan kurtulmak için, annesi onun bir şeye dönüşmesini önerdi, ama kafa eskiden olduğu şeye dönüşmeyi reddediyordu. Kafa düşündü, taşındı ve ne yapacağını buldu. Ay henüz yoktu. Gökkuşağı henüz yoktu.

Değişik renklerde yedi tane ip yumağı istedi.

Nişan alıp yumakları birbiri ardına gökyüzüne fırlattı. Yumaklar bulutların daha ötesinde asılı kaldılar; sonra yeryüzüne doğru yavaşça çözülmeye başladılar.

Kafa yukarı çıkmadan önce uyardı:

"Beni tanımayan herkes cezalandırılacak. Beni orada yukarıda gördüğünüzde şöyle deyin: "Uzun boylu, yakışıklı Yobuënahuaboshka işte orada!"

Ardından yukarıdan sarkan yedi ipi birbirine dolayıp onların yardımıyla gökyüzüne doğru tırmandı.

O gece beyaz bir daire yıldızların arasında ilk kez belirdi. Bir genç kız bakışlarını yukarıya kaldırıp hayretler içinde sordu: "Bu ne böyle?"

Bir papağan hemen onun üzerine çullandı, sonra ters çevirdi ve sivri uçlu kuyruğunu kızın bacaklarının arasına sapladı. Kızın orası kanadı. O günden beri kadınlar ayın canı istediğinde kanıyorlar.

Ertesi sabah, yedi renkli ip gökyüzünde ışıl ışıl parladı.

Bir adam parmağıyla onu işaret ederek şöyle dedi:

"Şuna bakın, şuna bakın! Ne kadar tuhaf!"

Bunu dedi ve yere devrildi.

Ve bu adam ölen ilk kişi oldu.

(59)

Gündüz

Bugün Haida ulusunun toteminin üzerinden hükmeden karga, dünyayı yapan büyük ilahi şefin torunuydu.

Karga ağlayarak ağaç kütüklerinden yapılmış duvarda asılı duran ayı isteyince dedesi onu alıp torununa verdi. Karga onu bacanın deliğinden gökyüzüne fırlattı ve bu sefer yıldızları isterim diye tutturarak yeniden ağlamaya başladı. Onları elde edince ayın etrafına serpiştirdi.

Sonra tekrar ağladı, yerleri tekmeledi, ortalığı inletti, ta ki dede, içinde gün ışığını sakladığı oymalı ahşap kutuyu ona verene kadar. Büyük ilahi şef o kutuyu evden dışarı çıkarmasını ona yasakladı. O, dünyanın karanlık içinde yaşamasına karar vermişti.

Karga bir yandan dalgın bir şekilde kutuyla oynuyormuş gibi yaparken, bir yandan da kendisini gözetleyen muhafızları kolluyordu.

Bir anlık dikkatsizliklerinden faydalanıp gagasında kutuyla evden kaçtı. Bacanın içinden geçerken gagasının ucu kırıldı, tüyleri yandı ve sonsuza dek öyle simsiyah kaldı.

Karga Kanada kıyılarındaki adalara vardı. İnsan sesleri duydu ve onlardan yemek istedi. Bu isteği geri çevrildi. Onları tahta kutuyu kırmakla tehdit etti:

"Eğer şu kutunun içinde sakladığım gündüz buradan kaçarsa, ondan sonra gökyüzü bir daha asla kararmayacak," diye onları uyardı. Kimse uyuyamayacak, sırlar saklanamayacak ve kimin insan, kimin kuş ve kimin orman hayvanı olduğu bilinecek."

Ona güldüler. Karga kutuyu kırdı ve evrende ışık parladı.

(87)

Gece

Güneş parlamayı hiçbir zaman bırakmıyordu ve Cashinahua yerlileri dinlenmenin tatlı keyfinin nasıl bir şey olduğunu bilmiyorlar-

dı. Bunca ışıktan bıkmış bir halde, huzura duydukları ihtiyaçtan ötürü fareden geceyi ödünç istediler.

Ortalık karardı, ama farenin gecesi ancak yemek yemeye ve ateşin başında bir süre tütün içmeye yetecek kadar sürdü. Şafak vakti geldiğinde yerliler hamaklarına daha yeni yerleşmişlerdi.

Bunun üzerine tapirin gecesini denediler. Tapirin gecesiyle muşıl muşıl uyudular ve öylesine bekledikleri uzun uykunun keyfini çıkardılar. Ama o kadar uzun uyumuşlardı ki, bu arada dağdaki zararlı otlar tarlalarını istila etmiş ve evlerini tamamen sarmıştı.

Uzun süre aradıktan sonra tatunun gecesinde karar kıldılar. Onu ödünç istediler ama bir daha asla geri vermediler.

Gecesi gasp edildiği için tatu gündüzleri uyur.

(59)

Yıldızlar

Flüt çalarak aşk ilan edilir ya da avcıların geri dönüşü haber verilir. Waiwai yerlileri konuklarını flüt sesiyle davet ederler. Tukano yerlilerine göre flüt ağlar; Kalina yerlilerine göreyse konuşur, zira bağıran trompettir.

Negro Irmağı kıyılarında flüt erkeklerin gücünün teminatıdır. Kutsal flütler gizlenmiştir ve onları aramaya kalkan kadın ölümü hak eder.

Çok eski zamanlarda, kadınlar kutsal flütlere sahipken, erkekler odun ve su taşıyıp manyok ekmeği yapıyorlardı.

Erkeklerin anlattığına göre güneş dünyada kadınların hükmetmesine çok öfkelendi. Güneş selvaya inip bacaklarının arasına yaprakların suyunu akıtmak suretiyle bir bakireyi dölledi ve bunun sonucunda Jurupari doğdu.

Jurupari kutsal flütleri kadınlardan çalıp erkeklere verdi. Onlara bu flütleri gizleyip korumayı ve kadınsız ritüel eğlenceler düzenlemeyi öğretti.

Jurupari kutsal flütlerin saklandığı yeri keşfeden annesini ölüme mahkûm etti ve parçacıklarından gökteki yıldızları yaptı.

(91 ve 112)

Samanyolu

Bir serçe parmağından büyük olmayan kurtçuk kuşların yüreğini yiyordu. Babası Moseten halkının en iyi avcısıydı.

Kurtçuk büyüyordu. Kısa zamanda bir kol boyutuna ulaştı. Gün geçtikçe daha çok yürek istiyordu. Avcı bütün gününü selvada oğlu için öldürerek geçiriyordu.

Yılan artık yaşadıkları kulübeye sığmayacak kadar büyüdüğünde selvada hiç kuş kalmamıştı. Oku isabetli baba ona jaguar yüreği getirdi.

Yılan yiyip yutuyor ve giderek büyüyordu. Selvada artık jaguar da kalmamıştı.

"İnsan yüreği istiyorum," dedi yılan.

Avcı köyünde ve komşu köylerde insan bırakmadı, derken bir gün, uzak bir köyde, onu bir ağaç dalında gafil avladılar ve öldürdüler.

Açlık ve özlemden bitap düşen yılan, babasını aramaya çıktı.

Hiç kimse kaçamasın diye bedenini suçlu köyün etrafına doladı. Adamlar bütün oklarını kendilerini kuşatan o devasa çembere fırlattılar. Bu arada yılan büyümeye hiç ara vermiyordu.

Kimse kurtulamadı. Yılan babasının bedenini onlardan aldı ve yukarıya doğru büyüdü.

Orada, üzeri ışıltılı oklarla kaplı bir halde, kıvrıla kıvrıla, gecenin içinden geçişi görülüyor.

(174)

Venüs

Çöreklenmiş anne Ay, oğlundan bir istekte bulundu:

"Baban nerelerde sürtüyor bilmiyorum. Ona benden haber götür."

Oğul ateşlerin en yoğununu aramaya gitti.

Onu güneşin şarabını içtiği ve tamburların ritminde karılarıyla dans ettiği gün ortasında bulamadı. Sonra onu hudutlarda ve ölüler bölgesinde aradı. Tarasco halklarının güneşi dört evinin hiçbirinde yoktu.

Venüs gökyüzünde babasını takip etmeyi sürdürüyor. Her seferinde ya çok erken geliyor ya da çok geç kalıyor.

(52)

Dil yetisi

Guaraní halkının İlk Babası, kendi kalbinin yansımalarıyla aydınlatılmış bir şekilde karanlığın içinde doğrularak alevleri ve hafif sisi yarattı. Aşkı yarattı ama onu verecek kimsesi yoktu. Dil yetisini yarattı ama kendisini dinleyecek kimse yoktu.

Bunun üzerine tanrılara dünyayı inşa etmelerini ve ateş, sis, yağmur ve rüzgârla ilgilenmelerini emretti. Ve kadınlarla erkeklere hayat vermeleri için onlara müziği ve kutsal marşın sözlerini teslim etti.

Böylece aşk birliktelik oldu, dil yetisi can buldu ve İlk Baba yalnızlığından kurtuldu. Şimdi yürüyen ve şarkı söyleyen kadınlarla erkeklere eşlik ediyor:

Artık bu toprağı çiğniyoruz,
Artık bu parlak toprağı çiğniyoruz.

(40 ve 192)

Ateş

Geceler buz gibi soğuktu ve tanrılar ateşi götürmüşlerdi. Soğuk insanın etini ve sözcüklerini bıçak gibi kesiyordu. İnsanlar cılız sesleriyle, tir tir titreyerek yalvarıyorlardı, ama tanrılar onları duymazdan geliyordu.

Bir keresinde onlara ateşi geri verdiler. İnsanlar sevinçten dans ettiler ve teşekkür şarkıları söylediler. Ama çok geçmeden tanrılar yağmur ve doluyu gönderip insanların yaktıkları ateşleri söndürdüler.

Tanrılar onlarla konuşup kimi taleplerde bulundular: Ateşi hak etmek için erkekler göğüslerini obsidyen bir hançerle açmak ve yüreklerini çıkarıp vermek zorundaydılar.

Kiçeler ellerindeki tutsakların kanını sundular ve soğuktan kurtuldular.

Cakchiqueller ise bu bedeli kabul etmediler. Kiçelerin kuzeni ve Mayaların varisi olan Cakchiqueller dumanların arasından sessizce yaklaşıp ateşi çaldılar ve onu dağlardaki mağaralara sakladılar.

(188)

Selva

Uitoto yerlilerinin Baba'sı bir rüya esnasında, parlak bir sisin ardını hayal meyal gördü. O buharlarda yosunlar ve likenler inip kalkıyor, rüzgârın, kuşların ve yılanların ıslığı çınlıyordu.

Baba sisi yakalayıp soluğunun ipiyle bağlamayı başardı. Onu rüyadan çıkardı ve toprakla karıştırdı.

Sisli toprağın üzerine defalarca tükürdü. Köpüğün burgacında selva yükseldi, ağaçlar dallarını ve gür yapraklarını yaydılar, çiçek açtılar, meyve verdiler. Islak toprakta cırcırböceği, maymun, tapir, yabandomuzu, tatu, geyik, jaguar, karıncayiyen bedene ve sese kavuştu. Kaya kartalı, papağan, akbaba, kolibri, büyük ak balıkçıl, ördek, yarasa havada ortaya çıktı...

Eşekarısı çok büyük bir enerjiyle geldi. Kurbağaları ve insanları kuyruksuz bıraktı ve sonra yoruldu.

(174)

Sedir ağacı

İlk Baba yeryüzünü asasının ucundan doğurdu ve üzerini yumuşacık tüylerle kapladı.

Bu tüylerde sedir ağacı, sözcüğün dışarı aktığı o kutsal ağaç yükseldi. Ondan sonra İlk Baba, Mby'a-guaraníe yerlilerine içeriğini dinlemek için bu ağacın gövdesini oymalarını söyledi. Onlara dedi ki, sözcüklerin kutusu sedir ağacını dinlemeyi bilenler gelecekte ocaklarını nereye kuracaklarını öğrenecekler. Onu dinlemeyi bilmeyenler, yeniden değersiz topraktan başka bir şey olmayacaklar.

(192)

Peygamberağacı

Nivakle halkından bir genç kız su aramaya gittiği sırada, çok sağlam yapılı bir ağaçla –Nasuk, peygamberağacı– karşılaştı ve isminin çağrıldığını hissetti. Ağacın güçlü gövdesine sarılıp bütün vü-

cudunu iyice bastırdı ve tırnaklarını kabuğa geçirdi. Ağaç kanadı. Yarından ayrılırken ona şöyle dedi:

"Senin erkek olmanı o kadar isterdim ki, Nasuk!"

Ve peygamberağacı erkek olup onu aramaya gitti. Onu bulunca tırnak izleriyle dolu sırtını gösterdi ve yanına uzandı.

(192)

Renkler

Beyazdı kuşların tüyleri ve beyazdı hayvanların derisi.

Hiçbir nehrin dökülmediği ve hiçbir nehrin sularından doğmadığı bir gölde yıkananlarınkiler şimdi mavi; Kadiueu kabilesinden bir çocuk tarafından dökülen kan gölüne girip çıkanlarınkiler kırmızı; çamurda yuvarlanmışlarınkiler toprak rengi; sönmüş ocaklarda sıcaklık arayanlarınkiler kül rengi; vücutlarını yeşilliklere sürtenlerinkiler yeşil; hiç kıpırdamadan duranlarınkiler ise beyaz.

(174)

Aşk

Amazon selvasında ilk kadın ve ilk erkek birbirlerine merakla baktılar. Bacaklarının arasındaki şey çok tuhaftı.

"Seninkini kestiler mi?" diye sordu erkek.

"Hayır," dedi kadın. "Ben hep böyleydim."

Erkek onu yakından inceledi. Başını kaşıdı. Orada açık bir yara vardı. Şöyle dedi:

"Sakın yukka, graviola ve olgunlaşınca yarılan herhangi bir meyveden yeme. Ben seni iyileştireceğim. Sen hamağa uzan ve dinlen."

Kadın boyun eğdi. Sabırla otlardan yapılmış bulamaçları yedi ve erkeğin merhemlerle, yağlarla kendisini ovmasına izin verdi. Erkek ne zaman ona, "Hiç endişelenme," dese, gülmemek için dudaklarını ısırmak zorunda kalıyordu.

Oyun hoşuna gidiyordu, ama aynı şeyleri yemekten ve sürekli hamakta yatmaktan artık sıkılmaya başlamıştı. Meyvelerin tadını düşündükçe ağzı sulanıyordu.

Bir akşamüstü erkek ormanın içinden koşarak geldi. Mutluluktan havalara uçuyor ve bir yandan da haykırıyordu:

"Buldum, buldum!"

Erkek maymunun bir ağacın dalları arasında dişi maymunu tedavi edişini görmüştü.

"İşte böyle," dedi erkek kadına doğru yaklaşarak.

Uzun kucaklaşma bitince yoğun bir çiçek ve meyve kokusu havayı doldurdu. Yan yana yatan bedenlerden asla görülmemiş buharlar, ışıltılar yükseliyordu ve o kadar hoş görünüyorlardı ki, güneşler ve tanrılar utançtan ölüyorlardı.

(59)

Nehirler ve deniz

Chocoe yerlilerinin selvasında su yoktu. Tanrı karıncanın suyu olduğunu öğrenip ondan istedi. Karınca onu dinlemek istemedi. Tanrı onun belini o kadar sıktı ki sonsuza kadar beli incecik kaldı ve midesinde sakladığı su dışarı aktı.

"Şimdi bana bu suyu nereden bulduğunu söyleyeceksin."

Karınca Tanrı'yı görünüşte hiçbir özelliği olmayan bir ağaca doğru götürdü.

Dört gün ve dört gece boyunca, kurbağalar ve insanlar ellerinde baltalarla çalışıp durdular, ama ağaç bana mısın demedi. Bir sarmaşık onun devrilmesini engelliyordu.

Tanrı tukana emretti:

"Kes şunu."

Tukan sarmaşığı kesmeyi başaramadı ve bu yüzden meyveleri bütün olarak yemeye mahkûm edildi.

Papağan sert ve keskin gagasıyla sarmaşığı kesti.

Su ağacı yere devrilince gövdesinden deniz, dallarındansa nehirler doğdu.

Suyunun tamamı tatlıydı. Avuç avuç tuz atarak onun tatsızlaştıran Şeytan oldu.

(174)

Medcezir

Eskiden rüzgârlar Vancouver Adası'nın üzerinde kesintisiz eserdi. Ne güzel hava vardı ne de deniz alçalması.

İnsanlar rüzgârları öldürmeye karar verdi.

Casuslar yolladılar. Kış karatavuğu işi beceremedi; aynı şekilde sardalye de. Rüzgârlar evinin önünde nöbet bekleyen kasırgaları kötü görüşüne ve kırık kollarına rağmen atlatan martı oldu.

Bunun ardından insanlar martının yönettiği bir balık ordusu gönderdiler. Balıklar hep birlikte kapıya saldırdılar. Rüzgârlar içeriden çıkarken balıkların üzerine bastı, sağa sola kaydı ve birbiri ardına tırpana balığının üzerine düştü. Tırpana onları tespih gibi kuyruğuna dizdikten sonra mideye indirdi.

Batı rüzgârı canlı yakalandı. İnsanların eline tutsak düşünce, bir daha sürekli olarak esmeyeceğine, yumuşak havalar ve hafif meltemler de olacağına ve alçak denizde yumuşakçaların avla-

nabilmesi için suların gün içinde birkaç kez kıyıdan çekileceğine söz verdi. Hayatını bağışladılar.

Batı rüzgârı sözünde durdu.

(114)

Kar

"Uçmanı istiyorum!" dedi evin efendisi ve ev uçmaya başladı. Islık çalarak karanlığın içinde havada uçtu, ta ki efendisi yeni bir emir verene dek:

"Burada durmanı istiyorum!"

Ve ev gecenin ortasında, yağan karın içinde durdu.

Lambaları yakmak için balina spermi yoktu, bu yüzden evin efendisi bir avuç taze kar aldı ve kar ona ışık verdi.

Ev bir İglulik köyüne iniş yaptı. Birisi merhaba demeye geldi ve karla yanan lambaları görünce haykırdı:

"Kar yanıyor!"

Ve lambalar söndü.

(174)

Tufan

Toplulukların şefleri And Sıradağları'nın eteğinde toplandılar.

Tütün içip tartıştılar.

Bereket ağacı upuzun dallarını dünyanın çatısından daha öteye uzatıyordu. Aşağıdan bakınca ananas, hindistancevizi, papaya, graviola, mısır, yukka ve fasulyelerin ağırlığını zorlukla taşıyan yüksek dallar kırılacak gibi görünüyordu...

Fareler ve kuşlar yiyeceklerden istifade ediyorlardı. Aynı şey insanlar için geçerli değildi. Yukarı aşağı inip çıkarak ziyafetler düzenleyen tilki onları davet etmiyordu. Yukarı tırmanmayı deneyen insanlar kendilerini yerde bulmuşlardı.

"Ne yapacağız?"

Şeflerden biri rüyasında bir balta istedi, ama elinde bir kurbağayla uyandı. Bereket ağacının devasa gövdesine kurbağayla vurunca zavallı hayvancığın karaciğeri ağzından çıktı.

"Bu rüya yalan söyledi."

Başka bir şef uykuya yattı ve Herkesin Babası'ndan bir balta talep etti. Baba ağacın intikam alacağı konusunda onları uyardı ve kırmızı bir papağan gönderdi. O şef elinde papağanla saldırarak bereket ağacını yere devirdi. Bir yiyecek yağmuru dünyanın üzerine yağdı ve ortaya çıkan gürültü toprağı sağır etti. İşte o zaman, nehirlerin dibinde daha önce hiç görülmedik bir fırtına koptu. Sular yükseldi ve bütün dünyayı kapladı.

İnsanlardan sadece bir kişi hayatta kaldı. Günler ve geceler boyunca yüzdü, yüzdü, ta ki suyun üzerine çıkmış bir palmiyenin yapraklarına tutunmayı başarana kadar.

(174)

Kaplumbağa

Tufanın suları çekildiğinde Oaxaca Vadisi bir bataklıktı.

Bir avuç çamur hayat buldu ve yürüdü. Kaplumbağa çok yavaş yürüdü. Güneşin yeniden doğurduğu dünyada ileriye uzattığı kafası ve kocaman açtığı gözleriyle gidiyordu.

Kaplumbağa çok kötü kokan bir yere geldiğinde cesetleri yemekte olan kara akbabayı gördü.

"Beni gökyüzüne götür," diye ondan ricada bulundu. "Tanrı'yı tanımak istiyorum."

Kara akbaba onu uzun süre yalvarttı. Ölüler çok lezzetliydi. Kaplumbağanın kafası yalvarmak için dışarı çıkıyor ve hemen kabuğunun altına geri sokuluyordu, çünkü o leş kokusuna dayanamıyordu.

"Sen ki kanatların var, götür beni," diye yalvarıyordu.

Bunca yakarıştan bunalan kara akbaba kocaman siyah kanatlarını açtı ve sırtında kaplumbağayla uçmaya başladı.

Bulutların içinden geçiyorlardı ve kafasını kabuğunun altına gizlemiş olan kaplumbağa şikâyet edip duruyordu:

"Ne kadar kötü kokuyorsun!"

Kara akbaba bunları duymazdan geliyordu.

"Ne kadar leş bir koku bu böyle!" diye tekrarlıyordu kaplumbağa.

Bu şekilde devam etti, ta ki kuşun sabrı tükenene ve boynunu aniden eğerek kaplumbağayı yeryüzüne atana dek.

Tanrı gökten yere indi ve kaplumbağanın parçalarını birleştirdi.

Kabuğunun üzerinde birleşme yerleri açıkça görülür.

(92)

Papağan

Selva tufandan sonra yeşildi ama bomboştu. Sağ kurtulan kişi oklarını ağaçların arasından fırlatıyordu ve oklar, gölgelerle yapraklar dışında hiçbir şeye değmiyorlardı.

Sağ kurtulan kişi bütün gün yürüyerek bir şeyler aradıktan sonra akşam karanlığı çökerken barınağına geri döndü ve ızgara etin yanı sıra yukka turtası buldu. Ertesi gün de, daha ertesi gün de aynı şey oldu. Açlıktan ve yalnızlıktan bunalmış olan kişi bu iyilik için kime teşekkür etmesi gerektiğini kendi kendine sordu. Ertesi sabah bir köşeye saklanıp bekledi.

Gökten iki papağan indi ve daha yere ayak basar basmaz kadına dönüştüler. Ateşi yaktılar ve yemek yapmaya koyuldular.

Dünyanın yegâne erkeği kadınlardan daha uzun saçları ve daha uzun, daha renkli tüyleri olanı seçti. Reddedilen diğer kadın uçarak uzaklaştı.

Bu çiftin soyundan gelen Mayna yerlileri, kadınları tembel ve huysuz olduğunda atalarına lanet yağdırıyorlar. Suçun o yegâne erkekte olduğunu çünkü işe yaramaz olanı seçtiğini söylüyorlar. Diğer kadınsa, selvada yaşayan tüm papağanların anası ve babası oldu.

(191)

Kolibri

Gün doğarken güneşi selamlar. Gece karanlığı çökerken o hâlâ çalışmaktadır. Işık gibi hızlı ve gerekli, daldan dala, çiçekten çiçeğe vızıldayarak gider gelir. Bazen tereddüt eder ve bulunduğu yerde havada asılı kalır; bazen hiçbir kuşun yapamadığını yapar ve geri geri uçar; bazen de, onca çiçeğin balını içmekten ötürü çakırkeyiftir. Uçarken rengârenk ışıltılar saçar.

O tanrıların mesajlarını getirir, intikamlarını almak için yıldırım olur ve kâhinlerin kulağına kehanetleri fısıldar. Guaraní halkından bir çocuk öldüğünde, onun bir çiçeğin çanak yapraklarında yatmakta olan ruhunu kurtarır ve iğne gibi sivri gagasında taşıyarak Kötülük Olmayan Ülke'ye götürür. Bu yolu zamanın başlangıcından beri bilir. Daha dünya doğmadan önce o vardı; İlk Baba'nın ağzını çiy damlalarıyla serinletiyor ve çiçek nektarlarıyla açlığını bastırıyordu.

Azteklere güneşin sıcağını taşımadan önce, Tolteklerin kutsal Tula şehrine doğru yaptıkları uzun hac yolculuğunu o yönetti.

Asilerin başı olarak düşman kamplarının üzerinde süzülür, onların gücünü ölçer, aşağıya doğru pike yapar ve şeflerini uykuda öldürür. Kekçilerin güneşi gibi aya doğru uçar, onu yatak odasında yakalar ve onunla sevişir.

Bedeninin büyüklüğü bir badem kadardır. Bir cevizin içine sığacak bir yuvada, bir fasulyeden büyük olmayan bir yumurtadan doğar. Küçücük bir yaprağın himayesinde uyur.

(40, 206 ve 210)

Çobanaldatan

Düşman kabileden bir erkekle yaşadığı aşk babası tarafından yasaklanınca, "Ben kara talihin kızıyım," dedi kabile reisinin kızı Ñeambiú.

Bunu dedi ve kaçıp gitti.

Bir süre sonra onu Iguazú'nun dağlarında buldular. Karşılarındaki bir heykeldi. Ñeambiú hiçbir şey görmeden bakıyordu; ağzı dilsizdi, yüreğiyse uyuşuk.

Şef gizemleri çözen ve hastalıkları iyileştiren kişiyi çağırttı. Bütün kabile yeniden dirilişi görmek için orada toplandı.

Şaman mate otuna ve yukka şarabına akıl danıştı. Ñeambiú'ya yaklaştı ve kulağına yalanı fısıldadı.

"Sevdiğin adam biraz önce öldü."

Ñeambiú'nun çığlığı bütün yerlileri ağlayan söğüt ağaçlarına dönüştürdü. O ise kuşa dönüşüp uçtu.

Çobanaldatan kuşunun feryatları bütün gece dağları inletiyor ve yarım fersahtan daha uzak mesafeden bile duyuluyor. Çobanaldatanı görmek zordur. Avlamaksa imkânsız. Kimse bu hayalet kuşa yaklaşamaz.

(86)

Çömlekçi kuşu

Üç sınavdan geçme yaşını doldurunca, o delikanlı herkesten daha iyi koştu, daha iyi yüzdü ve kollarından, bacaklarından gerili bir halde, hiç kıpırdamadan, hiç sızlanmadan, aç biilaç dokuz gün dayandı. Sınavlar sırasında kendisi için çok uzaklardan şarkı söyleyen ve dayanmasına yardımcı olan bir kadının sesini duyuyordu.

Kabile reisi delikanlının kızıyla evlenmesi gerektiğine karar verdi, ama delikanlı kanatlanıp uçtu ve şarkı söyleyen kadını ararken Paraguay Nehri ormanlarında gözden kayboldu.

Çömlekçi kuşu hâlâ oralarda dolaşır durur. Aradığı sesin uçarak geldiğini zannedince kanatlarını çok daha güçlü çırpar ve sevincini gösterir. Bir türlü gelmeyeni beklerken yıldırımlardan korunaklı bir yerde, kapısı kuzey meltemine açılan, çamurdan bir ev inşa eder.

Herkes ona saygı gösterir. Kim çömlekçi kuşunu öldürür ya da evini kırarsa, fırtınayı davet etmiş olur.

(144)

Kuzgun

Göller kurumuş, nehirlerin yatakları boşalmıştı. Susuzluktan kırılan Takelma yerlileri kuzgun ve kargayı su aramaya gönderdiler.

Kuzgun hemen yoruldu. Bir tasın içine işedi ve bunun uzak bir köyden getirdiği su olduğunu söyledi.

Buna karşılık karga uçmaya devam etti. Çok uzun zaman sonra, bol miktarda taze suyla birlikte geri döndü ve Takelma halkını kuraklıktan kurtardı.

Ceza olarak, kuzgun yaz ayları boyunca susuzluk çekmeye mahkûm edildi. Gırtlağını ıslatamadığı için sıcaklar boyunca çok boğuk bir sesle konuşur.

(114)

Güney Amerika akbabası

Cauillaca bir ağacın dallarının altında bir battaniye dokurken, kuşa dönüşmüş olan Coniraya onun üzerinde uçuyordu. Genç kız onun ötüşlerine ve havada çizdiği dairelere en ufak bir ilgi göstermiyordu.

Coniraya daha eski ve daha önde gelen diğer tanrıların Cauillaca'yı delicesine arzuladıklarını biliyordu. Yine de olgun meyve şeklindeki tohumunu yukarıdan ona gönderdi. Genç kadın iştah açıcı meyveyi ayaklarının dibinde görünce eline aldı ve ısırdı. Daha önce hiç yaşamadığı bir zevk hissetti ve hamile kaldı.

Coniraya daha sonra insana, pejmürde kılıklı, acınacak haldeki bir adama dönüştü ve bütün Peru'da genç kadını takip etti. Cauillaca sırtında küçük oğluyla birlikte denize doğru kaçıyor, onu arayan Coniraya da çaresiz bir biçimde peşinden gidiyordu.

Bir kokarcaya kadını görüp görmediğini sordu. Kan içindeki ayaklarını ve üstünü başını gören kokarca ona şöyle cevap verdi: "Sersem. Onu takip etmeye değmediğini görmüyor musun?" Bunun üzerine Coniraya kokarcaya lanet okudu:

"Geceleri boş boş gezeceksin. Geçtiğin yerlerde pis koku bırakacaksın. Öldüğünde kimse seni yerden kaldırmayacak."

Buna karşılık Güney Amerika akbabası takipçiye cesaret verdi: "Koş!" diye bağırdı ona. "Koş haydi, ona yetişeceksin!" Ve Coniraya onu kutsadı:

"İstediğin her yerde uçacaksın. Giremediğin gökyüzü ya da yeryüzü parçası olmayacak. Yuvanı kurduğun yere kimse erişemeyecek. Yemeğin hiç eksik olmayacak ve seni öldüren ölecek."

Bir sürü dağı aştıktan sonra, Coniraya kıyıya ulaştı. Ama geç kalmıştı. Genç kadın ve oğlu artık denizin ortasında, kayalardan oyulmuş bir adaydı.

(100)

Jaguar

Ok ve yayını kuşanarak avlanmaya çıkmış olan jaguar bir gölge buldu. Onu yakalamak istedi ama beceremedi. Kafasını kaldırdı. Gölgenin sahibi, Kayapó kabilesinden genç Botoque, bir kayanın tepesinde neredeyse açlıktan ölmek üzereydi.

Botoque'nin kımıldayacak gücü yoktu ve ancak birkaç sözcük kekeleyebildi. Jaguar yayını indirdi ve onu evinde ızgara et yemeye davet etti. Delikanlı "ızgara" sözcüğünün ne anlama geldiğini bilmese de daveti kabul etti ve kendini avcının sırtına bıraktı.

"Buraya başkasının oğlunu getiriyorsun," diye karısı onu payladı.

"O artık benim oğlum," dedi jaguar.

Botoque hayatında ilk kez ateş gördü. Izgara tapir ve geyik etlerinin tadına ilk orada baktı ve taş fırını ilk orada tanıdı. Ateşin aydınlattığını ve ısıttığını öğrendi. Jaguar ona ok ve yay armağan etti ve kendini savunmayı öğretti.

Bir gün Botoque kaçtı. Jaguarın karısını öldürmüştü.

Çaresiz bir halde uzun süre koştu ve köyüne varana kadar hiç durmadı. Orada hikâyesini anlattı ve sırlarını gösterdi: Yeni silah ve ızgara et. Kayapó yerlileri ateşi ve silahları ele geçirmeye karar verdiler ve Botoque uzaklardaki eve kadar onlara yol gösterdi.

Jaguar o zamandan beri insanlardan nefret ediyor. Ateşten geriye sadece gözbebeklerinde parlayan yansıma kaldı. Avlanmak için sadece dişlerinden ve pençelerinden medet umuyor ve kurbanlarının etini çiğ yiyor.

(111)

Ayı

Gündüz hayvanları ve gece hayvanları, o zamanlar kafasına göre doğup batan güneşle ne yapacaklarına karar vermek için toplandılar. Hayvanlar konuyu tesadüfün ellerine bırakma kararı aldılar. Bilmece oyununda kazanacak olan takım güneş ışığının bundan böyle dünya üzerinde ne kadar süre kalınası gerektiğine karar verecekti.

Tam bunları konuştukları sırada güneş meraklı bakışlarla yanlarına yaklaştı. O kadar yaklaştı ki, gece hayvanları oradan aceleyle kaçmak zorunda kaldılar. Ayı bu acelenin kurbanı oldu. Sağ ayağına sol çarığını, sol ayağına da sağ çarığını giydi. Bu şekilde koşarak çıktı ve koşabildiği kadar koştu.

Komançilere göre ayı o zamandan beri sallanarak yürür.

(132)

Kayman

Macusi halkının güneşi endişeliydi. Göletlerdeki balık sayısı gün geçtikçe azalıyordu.

Kaymanı gözcülükle görevlendirdi. Göletler tamamen boşaldı. Hem nöbetçi hem hırsız kayman görünmez soyguncularla ilgili bir hikâye uydurdu, ama güneş ona inanmadı. Eline bir pala aldı ve onun bütün vücudunu dilim dilim kesti.

Güneşin öfkesini yatıştırınak için kayman güzel kızını ona eş olarak sundu.

"Onu bekliyorum," dedi güneş.

Kaymanın kızı falan olmadığı için bir yabani erik ağacının gövdesinden bir kadın yonttu.

"İşte burada," diye haber verdi ve suyun içine girip bugün hâlâ yaptığı gibi göz ucuyla bakmaya başladı.

Onun hayatını kurtaran ağaçkakan oldu. Güneş gelmeden önce tahta kadının göbeğinin altını gagaladı. O ana dek bir şeyleri eksik olan kadın böylece güneşin girmesi için açıldı.

(112)

Tatu

Titicaca Gölü'nde büyük bir eğlence düzenleneceği ilan edildi ve önde gelen hayvanlardan biri olan tatu herkesin gözlerini kamaştırmak istedi.

Bir skandala yol açacak denli zarif bir mantonun ince desenlerini dokumaya çok önceden koyuldu.

Tilki onu çalışırken gördü ve işe burnunu soktu:

"Canın mı sıkkın?"

"Beni meşgul etme. Çok işim var."

"Bu ne için?"

Tatu ona anlattı.

"Ah!" dedi tilki sözcüklerin tadını çıkararak. "Bu geceki eğlence için mi?"

"Bu gece mi?"

Bir anda tatunun aklı başından gitti. Zaman hesaplamada hiçbir zaman çok iyi olmamıştı.

"Ve ben henüz mantomun yarısını tamamlayabildim."

Tilki bıyık altından gülerek uzaklaşırken, tatu mantosunu aceleyle bitirdi. Ama zaman luzla akıp gittiği için ilk baştaki incelikle

devam edemedi. Daha kalın iplikler kullanmak zorunda kaldı, bu yüzden de daha kaba bir dokuma görüntüsü oluştu.

İşte bu yüzden tatunun kabuğundaki desenler boyun kısmında çok inceyken sırtına doğru kalınlaşırlar.

(174)

Tavşan

Tavşan büyümek istiyordu.

Tanrı, eğer bir kaplanın, bir maymunun, bir kertenkelenin ve bir yılanın derilerini getirirse büyüklüğünü artıracağına dair ona söz verdi.

Tavşan kaplanı ziyarete gitti.

"Tanrı bana bir sırrını söyledi," dedi usulca.

Kaplan onu öğrenmek istedi ve tavşan bir kasırganın geldiğini haber verdi.

"Ben kasırgadan kurtulacağım çünkü küçüğüm. Herhangi bir oyuğun içine saklanacağım. Ama sen ne yapacaksın? Kasırga sana acımayacak."

Kaplanın bıyıklarının arasından bir gözyaşı damlası süzüldü.

"Ama aklıma seni kurtarmak için bir çözüm geliyor," diye bir teklifte bulundu tavşan. "Çok güçlü gövdesi olan bir ağaç bulacağız. Ben seni boynundan ve ellerinden o ağaca bağlayınca kasırga seni götüremeyecek."

Kaplan müteşekkir bir halde bağlanmayı kabul etti. Tavşan onu bağladıktan sonra bir odun darbesiyle öldürüp derisini çıkardı.

Ve ormanın içinden, Zapoteklerin bölgesinden geçerek yoluna devam etti.

Üzerinde bir maymunun yemek yediği bir ağacın altında durdu. Tavşan eline aldığı bir bıçağın keskin olmayan tarafıyla boynuna vurmaya başladı. Her vuruşta kahkahalarla gülüyordu. Uzun

süre vurduktan ve kahkahadan kırıldıktan sonra bıçağı yere bıraktı ve hoplaya zıplaya oradan uzaklaştı.

Ve biraz ileride dalların arkasına saklanıp gözetlemeye başladı. Maymunun ağaçtan inmesi uzun sürmedi. O güldüren şeye baktı ve kafasını kaşıdı. Bıçağı eline aldı ve daha ilk darbede gırtlağı kesildi.

Hâlâ eksik deriler vardı. Tavşan kertenkeleyi top oynamaya davet etti. Top taştandı: Kuyruğunun başlangıç noktasına vurup onu öldürdü.

Yılanın yakınında tavşan uyuyormuş numarası yaptı. Yılan daha henüz avını koklarken ve öldürücü hamlesini yapmaya fırsat bulamadan bir anda tırnaklarını gözlerine geçirdi.

Dört deriyle gökyüzüne çıktı.

"Şimdi büyüt beni," dedi Tanrı'ya.

Bunun üzerine Tanrı şöyle düşündü: "Bu kadar küçücükken bütün bunları yaptıysa, onu büyüttüğümde daha neler yapar. Eğer tavşan büyük olsaydı, belki de ben Tanrı olmazdım."

Tavşan bekliyordu. Tanrı çok yumuşak bir biçimde ona yaklaştı, sırtını okşadı ve birden onu kulaklarından yakalayıp etrafında döndürdükten sonra yeryüzüne fırlattı.

O zamandan beri tavşanın kulakları uzun, düşüşü durdurmak için uzattığı ön bacakları kısacık ve gözleri de yaşadığı korkudan ötürü böyle renkli kaldı.

(92)

Yılan

Tanrı ona şöyle dedi:

"Nehirden üç tane kano geçecek. Onların ikisinin içinde ölüm olacak. Eğer doğru kanoyu bulursan seni kısa ömürden kurtaracağım."

Yılan kokuşmuş etlerle dolu halde gelen ilk kanonun geçmesine izin verdi. İçi insanlarla dolu olan ikinciye de ilişmedi. Boş gözüken üçüncü kano geldiğinde ona hoş geldin dedi.

İşte bu yüzden Shipaiá halkının bölgesinde yılan ölümsüzdür. Mevcut derisi her eskidiğinde Tanrı ona yeni bir tane verir.

(111)

Kurbağa

İlk Taíno yerlileri Haiti'nin bir mağarasından doğdular.

Güneş onlara aman vermiyordu. İkide bir onları kaçırıyor ve dönüştürüyordu. Gece nöbeti tutanı taşa dönüştürdü; balıkçılardan ağaç yaptı ve ot aramaya çıkanı yolda yakalayıp sabahları şakıyan kuşa dönüştürdü.

İnsanlardan biri güneşten kaçtı. Giderken bütün kadınları da yanında götürdü.

Karayip Adaları'ndaki minik kurbağaların türküsünde kahkahalar yoktur. Onlar ta o zamandan gelen Taíno çocuklarıdır. Çıkardıkları "toa, toa" sesi onların annelerini çağırma biçimidir.

(126 ve 168)

Yarasa

Zaman henüz küçük bir çocukken, dünyada yarasadan daha çirkin bir hayvan yoktu.

Yarasa Tanrı'yla görüşmek üzere gökyüzüne çıktı. Ona şöyle demedi:

"Korkunç olmaktan bıktım. Bana renkli tüyler ver."

Hayır. Ona şöyle dedi:

"Lütfen bana tüy ver, soğuktan ölüyorum."

Tanrı'nın elinde hiç tüy kalmamıştı.

"Her kuş sana bir tüy verecek," diye kararını bildirdi.

Yarasa böylece güvercinin beyaz ve papağanın yeşil tüyünü, kolibrinin yanardöner ve flamingonun pembe tüyünü, kardinal kuşunun kırmızı tepe tüyünü ve yalıçapkını kuşunun mavi sırt tüyünü, kartalın kanadından kil rengi tüyü ve tukanın göğsünden parlak güneş tüyünü aldı.

Renkli ve yumuşacık tüylere bürünen yarasa, toprağın ve bulutların arasında dolaşıyordu. Nereden geçse havaya neşe saçıyor ve kuşların hayranlıktan dili tutuluyordu. Zapotek halklarına göre gökkuşağı onun uçuşunun yankısından doğdu.

Kibir yarasanın göğsünü şişirdi. Etrafına hor görerek bakıyor ve kırıcı konuşuyordu.

Kuşlar toplandı. Hep birlikte Tanrı'ya doğru uçtular.

"Yarasa bizimle alay ediyor," diye şikâyette bulundular. "Ayrıca eksik tüylerimizden ötürü üşüyoruz."

Ertesi gün yarasa havada uçarken kanatlarını çırpınca bir anda çırılçıplak kaldı. Bir tüy yağmuru yeryüzünün üzerine düştü.

O hâlâ o tüyleri arıyor. Kör ve çirkin, ışık düşmanı, mağaralarda gizlenerek yaşıyor. Gece çöktükten sonra kaybettiği tüyleri aramaya çıkıyor ve asla durmadan, çok hızlı uçuyor, çünkü kendisini görmelerinden çok utanıyor.

(92)

Sivrisinekler

Nookta halkında ölülerin sayısı çok fazlaydı. Her ölüde, kanının çalındığı yerde bir delik vardı.

Daha yürümeyi öğrenmeden önce öldürmeye başlamış bir çocuk olan katil, hakkındaki kararı kahkahalarla karşıladı. Ona

mızraklar sapladılar ve o bunları vücudundan diken gibi söküp çıkarırken gülüyordu.

"Size beni öldürmeyi öğreteceğim," dedi çocuk.

Cellatlarına büyük bir ateş yakmalarını ve kendisini içine atmalarını söyledi.

Zarar vermeye hevesli külleri havaya saçıldı ve böylece ilk sivrisinekler uçmaya başladılar.

(174)

Bal

Bal iki baldızından kaçıyordu. Onları birçok kez hamaktan atmıştı.

Gece gündüz peşinden geliyorlardı ve onu görünce ağızları sulanıyordu. Sadece rüyalarında ona dokunmayı, onu yalamayı, onu yemeyi başarıyorlardı.

Kin giderek büyüdü. Bir sabah, baldızlar nehirde yıkanırken Bal'ın kıyıda olduğunu fark ettiler. Ona doğru koşup su sıçrattılar. Bal ıslanınca eridi.

Paria Körfezi'nde kayıp balı bulmak hiç de kolay bir iş değildir. Balta elde ağaçlara tırmanmak, gövdeleri açmak ve çok fazla eşelemek gerekir. Zor bulunan bal zevk ve korkuyla yenir, çünkü bazen öldürür.

(112)

Tohumlar

Güneşin oğlu olan Pachacamac, Lurín'in kumsallarında bir erkek ve bir kadın yaptı.

Yiyecek bir şey yoktu ve erkek açlıktan öldü.

Kadın yere eğilmiş, yiyecek kökler bulmak için yeri eşelerken güneş içine girdi ve ondan bir oğlan yaptı.

Kıskanç Pachacamac yeni doğan bebeği yakaladı ve parçalara ayırdı. Ama hemen akabinde pişmanlık duydu ya da güneş babasının öfkesinden korktu ve katledilen kardeşinin parçalarını dünyaya saçtı.

Ölünün dişlerinden mısır filizlendi, kaburgalarından ve kemiklerindense yukka. Kanı toprakları daha verimli yaptı ve oraya ekilen etinden meyve ve gölge ağaçları doğdu.

Hiç yağmur yağmayan bu kıyılarda doğan kadınlar ve erkekler işte böyle yiyecek bulurlar.

(53)

Mısır

Tanrılar ilk Maya-Kiçeleri çamurdan yaptılar. Çok kısa ömürlü oldular. Yumuşak ve güçsüzdüler. Daha yürüyemeden yok olup gittiler.

Daha sonra odunla denediler. Ahşap bebekler konuştular ve yürüdüler, ama çok kuruydular: Ne kanları ne özleri ne bellekleri ne de istikametleri vardı. Tanrılarla konuşmayı bilmiyorlardı ya da onlara söyleyecek bir şey bulamıyorlardı.

Bunun üzerine tanrılar mısırdan anneler ve babalar yaptılar. Sarı mısırla ve beyaz mısırla etlerini yoğurdular.

Mısırdan kadınlar ve erkekler tanrılar kadar iyi görüyorlardı. Bakışları dünyanın tamamına uzanıyordu.

Tanrılar bir buhar çıkardılar ve onların gözleri sonsuza dek buğulandı, çünkü insanların ufuktan ötesini görmesini istemiyorlardı.

(188)

Tütün

Carirí yerlileri, henüz var olmayan yaban domuzlarının etini denemelerine izin vermesi için Dede'ye yalvarmışlardı. Evrenin mimarı olan Dede, Carirí halkının küçük çocuklarını kaçırdı ve onları yaban domuzlarına dönüştürdü. Gökyüzüne doğru kaçmaları için kocaman bir ağaç doğurttu.

Yerliler yaban domuzlarını ağacın gövdesinden yukarıya doğru, daldan dala takip ettiler ve birkaç tanesini öldürmeyi başardılar. Dede karıncalara ağacı devirmelerini emretti. Düşerken yerlilerin kemikleri kırıldı. O düşüşten beri hepimizin kemikleri paramparça; bu yüzden parmaklarımızı ve bacaklarımızı katlayabiliyoruz ya da vücudumuzu eğebiliyoruz.

Öldürülen yaban domuzlarıyla köyde büyük bir ziyafet verildi.

Yerliler, sürek avından kurtulmuş çocuklara göz kulak olduğu gökyüzünden inmesi için Dede'ye yalvardılar, ama o orada kalmayı tercih etti.

Dede insanların arasındaki yerini doldurması için tütünü gönderdi. Yerliler tütün içerek Tanrı'yla sohbet ederler.

(111)

Mate otu

Ay yeryüzüne ayak basma arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Meyvelerin tadına bakmak ve herhangi bir nehirde yıkanmak istiyordu.

Bulutlar sayesinde aşağıya inebildi. Ayın yerinde olmadığını kimse fark etmesin diye, güneşin batışından şafak vaktine kadar bulutlar gökyüzünü kapladılar.

Yeryüzünde muhteşem bir gece geçirdi. Ay, Yukarı Paraná selvasında dolaştı, gizemli kokuları ve tatları tanıdı, nehirde uzun uzun yüzdü. Yaşlı bir çiftçi onu iki kez kurtardı. Jaguar tam dişlerini ayın boynuna geçireceği sırada, ihtiyar bıçağıyla hayvanın ka-

fasını kesti ve ayın karnı acıkınca onu evine götürdü. "Sana yoksulluğumuzu ikram ediyoruz," dedi çiftçinin karısı ve ona birkaç tane mısır bazlaması verdi.

Ertesi gece ay gökyüzünden dostlarının evine doğru kafasına uzattı. Yaşlı çiftçi kulübesini köylerden çok uzağa, selva içindeki boş bir alana inşa etmişti. Karısı ve kızıyla birlikte orada bir sürgün gibi yaşıyordu.

Ay evlerinde yiyecek hiçbir şey kalmadığını fark etti. Son mısır bazlamalarını ona ikram etmişlerdi. Bunun üzerine orayı ışıklarının en güzeliyle aydınlattı ve bulutlardan kulübenin etrafına çok özel bir çisenti yağdırmalarını istedi.

Gün ağarırken, o toprakta daha önce kimsenin tanımadığı ağaçlar yükselmişti. Koyu yeşil yaprakların arasından beyaz çiçekler görünüyordu.

Yaşlı çiftçinin kızı hâlâ yaşıyor. O mate otunun sahibi ve dünyayı dolaşarak onu diğer insanlara sunuyor. Mate otu uyuyanları uyandırıyor, tembelleri yola getiriyor ve birbirlerini tanımayan insanları kardeş yapıyor.

(86 ve 144)

Yukka

Hiçbir erkek ona elini sürmemişti, ama şefin kızının karnında bir erkek çocuk büyüdü.

Ona Mani adını koydular. Doğduktan birkaç gün sonra koşmaya ve konuşmaya başladı. Selvanın en uzak köşelerinden olağanüstü Mani'yi görmeye geliyorlardı.

Hiç hastalanmadı, ama bir yaşını doldururken şöyle dedi: "Ben öleceğim." Ve öldü.

Kısa bir süre sonra, annesinin her sabah suladığı Mani'nin mezarından daha önce hiç görülmemiş bir bitki filizlendi. Bitki büyüdü, çiçek açtı, meyve verdi. Onu gagalayan kuşlar daha sonra

havada tuhaf bir şekilde yükselip alçalıyor, delice spiral figürler çizerek uçuyor ve daha önce hiç şakımadıkları biçimde şakıyorlardı.

Bir gün Mani'nin içinde yattığı toprak açıldı.

Şef elini toprağa daldırdı ve kocaman, etli bir kökü söküp çıkardı. Onu bir kayayla rendeledi, ondan bir hamur yoğurdu, yaptığı hamuru yaydı ve fırında herkes için ekmek pişirdi.

Bu köke *mani oca* yani "Mani'nin evi" adını verdiler. Manyok Amazon havzasında ve diğer yerlerde yukka bitkisine verilen isimdir.

(174)

Patates

Martılarla dolu bir yer olan Chiloé Adası'ndan bir kabile reisi tanrılar gibi sevişmek istiyordu.

Tanrı çiftler birleştiğinde yer sarsılıyor ve denizde tsunamiler oluşuyordu. Bu biliniyordu, ama onları gören kimse olmamıştı.

Tanrıları iş üstünde yakalama niyetiyle, reis yasak adaya kadar yüzdü.

Orada, içi köpük dolu ağzını kocaman açmış ve muazzam dilinin ucundan ateş fışkırtan devasa bir kertenkeleden başka bir şey göremedi.

Tanrılar patavatsız reisi toprağın altına gömdüler ve diğerleri tarafından yenmeye mahkûm ettiler. Merakının cezası olarak bedenini kör gözlerle kapladılar.

(178)

Mutfak

Tillamook halkından bir kadın ormanın ortasında dumandan yapılmış bir kulübe buldu. Merakından yaklaştı ve içine girdi.

Kulübenin ortasında, taşların arasında, ocağın ateşi yanıyordu.

Tavandan bir sürü somon sarkıyordu. İçlerinden biri kafasına düştü. Kadın somonu alıp yerine astı. Balık bir kez daha asılı durduğu yerden kurtulup kadının kafasına düştü, kadın bir kez daha onu yerine astı ve sonra somon yine düştü.

Kadın yemek için topladığı kökleri ateşe attı. Ateş onları göz açıp kapayıncaya kadar yaktı. Öfkeden deliye dönen kadın ocak demiriyle arka arkaya ateşe vurmaya başladı. O kadar şiddetli vuruyordu ki, ateş sönmeye yüz tuttuğu sırada evin sahibi gelip onun kolunu yakaladı.

Gizemli adam alevleri yeniden canlandırdı ve kadının yanına oturup ona açıkladı:

"Anlamadın."

Alevlere vurarak ve közleri dağıtarak ateşi kör bırakma noktasına gelmişti ve bu ateşin hak etmediği bir cezaydı. Ateş kökleri yemişti çünkü kadının onları kendisine ikram ettiğini sanmıştı. Ve daha öncesinde, somonu asılı durduğu yerden arka arkaya kadının kafasına düşüren ateş olmuştu, ama bunu yapmaktaki amacı kadına zarar vermek değildi: Bu onun kadına somonu pişirebileceğini söyleme biçimiydi.

"Pişirmek mi? O da ne?"

Bunun üzerine ev sahibi kadına ateşle sohbet etmeyi, balığı közlerin üzerinde nar gibi kızartmayı ve tadını çıkararak yemeyi öğretti.

(114)

Müzik

Ruh Bopé-joku ıslığıyla bir melodi çalarken, mısır ışıltılı ve durdurulamaz bir şekilde topraktan yükseliyor ve iri taneli devasa koçanlar veriyordu.

Bir kadın onları çok kötü bir biçimde toplamaktaydı. Bir koçanı kaba bir biçimde koparmaya çalışırken ona zarar verdi. Başak kadının elini yaralayarak intikamını aldı. Kadın Bopé-joku'ya küfretti ve ıslığına lanet okudu.

Bopé-joku dudaklarını kapatınca mısır pörsüdü ve kurudu.

Mısır tarlalarını canlandıran, onlara bereket ve güzellik kazandıran neşeli ıslıklar bir daha asla işitilmedi. O günden beri Bororo yerlileri mısırı çok fazla emek ve cefayla üretiyor, az taneli koçanlar hasat ediyorlar.

Ruhlar ıslık çalarak kendilerini ifade ederler. Yıldızlar geceleri göründüklerinde ruhlar onları bu şekilde selamlarlar. Her yıldız bir sesle cevap verir ve bu ses onun ismidir.

(112)

Ölüm

İlk Modoc yerlisi Kumokums nehrin kıyısında bir köy inşa etti. Ayıların kıvrılmak ve uyumak için iyi bir yeri olmasına rağmen, geyikler çok soğuk olduğundan ve yeterli ot bulamamaktan şikâyet ediyordu.

Kumokums oradan uzaklarda başka bir köy kurdu ve yılın yarısını birinde, diğer yarısını ötekinde geçirmeye karar verdi. İşte bu yüzden yılı ikiye böldü, altı tane ay dönüşümü yaz, altı tane ay dönüşümü kış oldu ve artan ay parçacıkları da taşınmalara ayrıldı.

İki köy arasındaki dönüşümlü yaşam son derece keyifli çıktı ve doğumlar şaşırtıcı derecede çoğaldı; ama ölenler gitmeyi reddediyordu ve topluluğun nüfusu öyle arttı ki, o kadar insanı doyurmanın imkânı kalmadı.

Bunun üzerine Kumokums ölüleri köyden atmaya karar verdi. Ölüler ülkesinin şefinin büyük bir adam olduğunu ve kimseye kötü davranmadığını biliyordu.

Kısa bir süre sonra Kumokums'un küçük kızı öldü. Öldü ve babasının emrettiği gibi Modoc ülkesinden gitti.

Kumokums çaresiz bir şekilde kirpiye akıl danıştı.

"Bu kararı sen verdin," diye fikir yürüttü kirpi, "şimdi herkes gibi sonuçlarına katlanmalısın."

Ama Kumokums uzaklardaki ölüler ülkesine gitti ve kızını istedi.

"Senin kızın artık benim kızım," dedi o ülkenin başındaki büyük iskelet. "Onun artık ne eti ne de kanı var. O bu haliyle senin ülkende ne yapabilir ki?"

"Ben onu olduğu gibi istiyorum," dedi Kumokums.

Ölüler ülkesinin şefi uzun bir süre düşündü.

"Al götür," diye kabul etti ve uyardı:

"O senin arkandan yürüyecek. Yaşayanlar ülkesine yaklaşınca kemiklerinin üzeri yeniden etle kaplanacak. Ama sen oraya varana kadar dönüp arkana bakmayacaksın. Beni anlıyor musun? Sana bu fırsatı veriyorum."

Kumokums yola koyuldu. Kızı arkasından geliyordu.

Dört kez kızının eline dokundu ve her seferinde daha etli ve daha sıcaktı, ama dönüp arkasına bakmadı. Ama ufukta yeşil ormanlar belirince, artık daha fazla dayanamadı ve kafasını arkaya çevirdi. Bir avuç kemik gözlerinin önünde darmadağın oldu.

(132)

Diriliş

Geleneğe göre ölüler beşinci günde Peru'ya geri dönüyorlardı. Bir kadeh çiça* içiyor ve şöyle diyorlardı:

"Artık ben ebediyim."

Dünyada haddinden fazla insan vardı. Kayalıkların en kuytu köşelerinden uçurumların kıyısına kadar her yer insan doluydu ve yiyecek bunların hepsine yetmiyordu.

İşte o sırada Huarochirí'de bir adam öldü.

Bütün topluluk beşinci günde onu ağırlamak üzere toplandı. Sabahtan gecenin ilerleyen saatlerine kadar onu beklediler. Dumanı tüten yemekler soğudu ve uyku insanların gözkapaklarını düşürmeye başladı. Ölü gelmedi.

Ertesi gün ortaya çıktı. Herkes bu duruma çok öfkelendi. Ama öfkeden en çok kuduran karısıydı ve onaşöyle bağırdı:

"Uyuşuk herif! Her zamanki gibi uyuşuksun! Sen hariç bütün ölüler tam vaktinde geliyor!"

Dirilmiş ölü kekeleyerek özür dilemeye çalıştı, ama karısı bir mısır koçanını tam kafasına fırlattı ve bu darbeyle adam boylu boyunca yere uzandı.

Ruh bedenden çıktı ve vızıldayan hızlı bir sinek gibi, bir daha asla geri dönmemek üzere, uçarak kaçtı.

O günden beri hiçbir ölü yaşayanlarla bir arada olmak ve yemek kavgası yapmak için geri dönmedi.

(14)

* (İspanyolca yazılışı "chicha") Mısır ya da diğer tahılların damıtılmadan mayalanmasıyla üretilen ve kökeni çok eskilere dayanan bir Latin Amerika içkisi. (ç.n.)

Sihir

Tukuna halkından yaşlı, çok yaşlı bir kadın kendisine yemek vermeyi reddettikleri için genç kızları cezalandırdı. Geceleyin onların bacak kemiklerini çaldı ve bunların içlerindeki iliği yedi. Genç kızlar bir daha asla yürüyemediler.

Yaşlı kadın doğduktan kısa bir süre sonra, henüz küçük bir bebekken kurbağanın birinden teselli ve intikam güçlerini almıştı. Kurbağa ona iyileştirmeyi ve öldürmeyi, kimsenin duymadığı sesleri dinlemeyi ve kimsenin bakmadığı renkleri görmeyi öğretmişti. Daha konuşmayı öğrenmeden kendini korumayı öğrenmişti. Henüz yürümüyordu ama nerede durması gerektiğini biliyordu, zira sevgi ve nefretin ışınları bir salisede en yoğun ormanları ve en derin nehirleri aşabiliyordu.

Tukuna yerlileri kafasını kestiğinde ihtiyar kadın elleriyle kendi kanını topladı ve güneşe doğru üfledi.

"Ruh da senin içine giriyor!" diye haykırdı.

O zamandan beri, birini öldüren insan, bunu istemese ya da bilmese de, kurbanının ruhunu içine alıyor.

(112)

Kahkaha

Dalda ayaklarından asılı duran yarasa, tam altında bir Kayapó savaşçısının pınarın üzerine eğildiğini gördü.

Onunla dost olmak istedi.

Kendini savaşçının üzerine bıraktı ve ona sarıldı. Kayapó dilini bilmediği için elleriyle konuştu. Yarasanın okşamaları adamın ilk kahkahasını atmasına sebep oldu. Ne kadar çok gülerse kendini o kadar zayıf hissediyordu. O kadar güldü ki, en sonunda tüm gücünü kaybetti ve düşüp bayıldı.

Bunun köyde öğrenilmesi büyük öfke yarattı. Savaşçılar yarasaların mağarasında bir sürü kuru yaprak yaktılar ve girişi kapattılar.

Sonra aralarında tartıştılar. Savaşçılar kahkahanın sadece kadınlar ve çocuklar tarafından kullanılmasına karar verdi.

(111)

Korku

Hiç tanımadıkları o vücutlar onları çağırıyordu, ama Nivakle erkekleri girmeye cüret edemiyorlardı. Kadınları yemek yerken görmüşlerdi: Balıkların etini yukarıdaki ağızlarıyla yutuyorlardı, ama öncesinde aşağıdaki ağızlarıyla çiğniyorlardı. Bacaklarının arasında dişleri vardı.

Bunun üzerine erkekler ateşler yaktılar, onları müzikle çağırdılar ve kadınlar için şarkı söyleyip dans ettiler.

Kadınlar bacak bacak üstüne atıp onların etrafında oturdular.

Erkekler bütün gece boyunca dans etti. Duman ve kuşlar gibi dalgalandılar, döndüler ve uçtular.

Tan vakti geldiğinde bitkin bir halde yere serildiler. Kadınlar onları usulca kaldırdılar ve içmeleri için su verdiler.

Kadınların biraz önce oturdukları yerlerde toprağın üzeri dişlerle kaplıydı.

(192)

Otorite

Çok eski zamanlarda, kadınlar kanonun pruvasında, erkeklerse pupasında otururlardı. Avlanan ve balık yakalayanlar kadınlar-

dı. Kadınlar köyden çıkar ve ne zaman işleri biterse ya da canları ne zaman isterse o zaman dönerlerdi. Erkekler kulübeleri inşa eder, yemeği hazırlar, soğuğa karşı ateşleri yanık tutar, çocuklara bakar ve giysi olarak kullanacakları derileri tabaklarlardı.

Ateş Toprağı'ndaki Ona ve Yagan yerlilerinin hayatı işte böyleydi, ta ki bir gün erkekler bütün kadınları öldürene ve kadınların onları korkutmak için icat ettikleri maskeleri yüzlerine takana dek.

Sadece yeni doğan kız çocukları bu katliamdan kurtuldular. Onlar büyürken, katiller onlara sürekli olarak kaderlerinin erkeklere hizmet etmek olduğunu tekrarlayıp duruyordu. Kızlar buna inandılar. Aynı zamanda kızlarını ve kızlarının kızlarını da inandırdılar.

(91 ve 178)

Kudret

Juruá Nehri'nin doğduğu topraklarda, mısırın efendisi Mezquino'ydu. Kimse onları ekemesin diye taneleri kavurup veriyordu.

Ondan çiğ bir tohum çalabilen kertenkele oldu. Mezquino onu yakaladı ve ağzını, el ve ayak parmaklarını yırttı; ama kertenkele mısır tanesini en sondaki azı dişinin arkasına saklama akıllılığını göstermişti. Kertenkele daha sonra çiğ tohumu herkesin toprağına tükürdü. Yırtıklar yüzünden o günden beri kocaman bir ağzı ve upuzun parmakları vardır.

Mezquino ateşin de efendisiydi. Papağan yanına yaklaştı ve feryat figan ağlamaya başladı. Mezquino eline ne gelirse ona fırlatıyordu ama papağan bunlardan kaçıyordu, ta ki ucu yanan bir odun parçasının üzerine geldiğini görene kadar. Odun parçasını bir tukanınki kadar büyük olan gagasıyla yakaladı ve kanatlanıp kaçtı. Arkasında kıvılcımlardan bir iz bırakarak uçtu. Rüzgârla

canlanan köz gagasını giderek yakıyordu; ama Mezquino tamburunu çalıp bir tufan başlattığında papağan çoktan ormana varmıştı.

Papağan yanan odun parçasını bir ağacın oyuğuna koymayı başardı ve onu diğer kuşların korumasına bırakıp ıslanmak için şiddetli yağmurun altına çıktı. Su acılarını hafifletti. Kısa ve kıvrık kalan gagasında yanığın beyaz izi görünür.

Kuşlar çalınan ateşi bedenleriyle korudular.

(59)

Savaş

Şafak sökerken, dağdan gelen boynuz sesi yayları ve okları kullanma zamanının geldiğini haber verdi.

Gece çökerken köyden geriye dumandan başka bir şey kalmayacaktı.

Bir erkek ölülerin arasında hiç kımıldamadan yatarak kurtulabildi. Vücudunu kana bulayıp bekledi. Palawiyang halkından hayatta kalan yegâne kişi o oldu.

Düşmanlar çekildikten sonra o adam ayağa kalktı. Yerle bir edilen dünyasını seyretti. Onunla açlığı ve yemeği paylaşmış olan insanların arasından yürüdü. Tamamen yok edilmemiş birini ya da bir şeyi boş yere aradı. Bu dehşet verici sessizlik onu mahvediyordu. Yangın ve kan kokusu başını döndürüyordu.

Yaşıyor olmaktan tiksinti duydu ve kendini yeniden sevdiklerinin arasına attı.

Günün ilk ışıklarıyla birlikte kara akbabalar geldi. O adamın üzerinde sadece çiğ, içindeyse uyuma ve kara akbabalara yem olma arzusu vardı.

Ama Güney Amerika akbabasının kızı daireler çizerek uçmakta olan kocaman kuşların arasından kendine yol açtı. Kanatlarını çok güçlü çırptı ve hızla inişe geçti.

Adam onun ayaklarını kavradı ve Güney Amerika akbabasının kızı onu uzaklara götürdü.

(51)

Eğlence

Bir Eskimo elinde yayıyla ren geyiklerinin izin sürüyordu ki bir kartal arkasından gelip onu gafil avladı.

"Senin iki kardeşini öldürdüm," dedi kartal. "Eğer canını kurtarmak istiyorsan, herkesin şarkı söyleyip dans edebilmesi için köyünde bir eğlence düzenlemelisin."

"Bir eğlence mi? Şarkı söylemek ne anlama geliyor? Peki, dans etmek ne demek?"

"Gel benimle."

Kartal ona bir eğlence gösterdi. Bol miktarda güzel yemek ve içki vardı. Davul, engin buzların ve dağların ötesindeki yuvasından evlatlarına kılavuzluk eden, kartalın yaşlı anasının kalbi kadar güçlü gümbürdüyordu. Kurtlar, tilkiler ve geri kalan davetliler güneşin doğuşuna kadar dans ettiler ve şarkı söylediler.

Avcı köyüne döndü.

Çok uzun zaman sonra öğrendi ki kartalın yaşlı anası ve kartallar dünyasının tüm yaşlıları güçlü, güzel ve hızlıydılar. Şarkı söylemeyi ve dans etmeyi en sonunda öğrenmiş olan insanoğulları çok uzaklardan, düzenledikleri eğlencelerden onlara kanı ısıtan neşelerini göndermişlerdi.

(174)

Vicdan

Orinoco'nun suları alçaldığında kanolar, ellerinde savaş baltaları bulunan Karayip yerlilerini taşıyorlardı.

Jaguarın çocuklarıyla kimsebaş edemiyordu. Köyleri yerle bir ediyor ve kurbanlarının kemiklerinden flüt yapıyorlardı.

Kimseden korkmuyorlardı. Onları ürküten yegâne şey kendi yüreklerinden çıkmış olan bir hayaletti.

Bu hayalet onları kütüklerin arkasına saklanıp bekliyordu. Köprülerini yıkıyor ve yollarının üzerine dolaşık sarmaşıklar serip tökezlemelerine sebep oluyordu. Geceleri seyahat ediyordu; onları şaşırtmak için geri geri yürüyüp ayak izlerini tersten bırakıyordu. O aşağıya kaya fırlatan tepede, ayakların altında eriyen balçıkta, zehirli bitkinin yaprağında ve örümceğin ısırığındaydı. Onları üfleyerek deviriyor, kulaklarından içeri yüksek ateş sokuyor ve gölgelerini çalıyordu.

O ağrı değildi, ama ağrıtıyordu. O ölüm değildi, ama öldürüyordu. Adı Kanaima'ydı ve galiplerin arasında mağlupların intikamını almak için doğmuştu.

(51)

Kutsal şehir

Karanlıkları korkutup kaçırmış olan Wiracocha, körlerin yolunu aydınlatması için güneşe bir kızını ve bir oğlunu yeryüzüne göndermesini emretti.

Güneşin evlatları Titicaca Gölü'nün kıyılarına geldiler ve sıradağların geçitlerinden yola koyuldular. Ellerinde bir baston taşıyorlardı. Onun tek seferde toprağa daldığı yerde yeni krallığı kuracak ve tahtta ülkeyi yönetirken, ışığı, aydınlığı ve ısıyı veren,

yağmuru ve çiği saçan, hasatları başlatan, hayvanları çoğaltan ve dünyayı ziyaret etmediği tek bir gün dahi olmayan babaları gibi davranacaklardı.

Altın bastonu her tarafa saplamayı denediler. Toprak onu geri itiyordu ve onlar aramaya devam ediyorlardı.

Tepelere tırmandılar, akarsuları ve yaylaları aştılar. Ayaklarının dokunduğu her şey dönüşüyordu: Çorak toprakları verimli yapıyor, bataklıkları kurutuyor ve nehirleri yataklarına geri döndürüyorlardı. Onlara şafakta kazlar, gün batımındaysa akbabalar eşlik ediyordu.

En sonunda, güneşin evlatları Wanakauri tepesinin yanında bastonu yere sapladılar. Toprak onu yutunca gökyüzünde bir gökkuşağı belirdi.

Bunun üzerine ilk İnka, kız kardeşi ve karısına şöyle dedi:

"İnsanları çağıralım."

Sıradağlarla yüksek toprakların arasında yabani otlarla kaplı vadi vardı. Kimsenin evi yoktu. İnsanlar mağaralarda ve kayaların oyuklarında yaşıyor, köklerle besleniyorlardı ve soğuktan korunmak için ne pamuk ne de yünle dokumayı biliyorlardı.

Hepsi onları takip etti. Hepsi onlara inandı. Sözcüklerin ve gözlerin ışıltısından güneşin çocuklarının yalan söylemediğini hepsi anladı ve henüz doğmamış büyük şehir Cuzco'nun onları beklediği yere doğru birlikte gittiler.

(76)

Hacılar

Maya-Kiçeler doğudan geldiler.

Yeni topraklara sırtlarında taşıdıkları tanrılarıyla henüz gelmişlerdi ki günün asla ağarmayacağından korktular. Neşeyi orada

Tulán'da bırakmışlardı ve uzun, zahmetli yolculuğun sonunda nefes alacak halleri kalmamıştı. Izmachí Ormanı'nın kıyısında, hepsi bir arada, sessizce beklediler ve hiçbiri oturmaya ya da yere uzanıp dinlenmeye kalkışmadı. Ama zaman geçiyor ve karanlık bir türlü sona ermiyordu.

Sabah Yıldızı en sonunda gökyüzünde belirdi.

Kiçeler kucaklaştılar ve dans ettiler; sonra da, kutsal kitabın dediğine göre, *güneş bir insan gibi yükseldi.*

O günden beri Kiçeler her gecenin sonunda Sabah Yıldızı'nı karşılamayı ve güneşin doğuşunu görmeyi beklerler. Güneş ufukta görünür görünmez şöyle derler:

"Biz oradan geliyoruz."

Vaat edilmiş toprak

Çıplak, yaralı ve uykularını alamamış bir halde iki asırdan fazla bir süre boyunca gece gündüz yürüdüler. Yeryüzünün, şekerkamışları ve sazlıklar arasında uzanan bir bölgesini aramaktaydılar.

Birçok kez kayboldular, dağıldılar ve sonra yeniden toplandılar. Rüzgârlar tarafından yollarından çevrildiler ve birbirlerine bağlanarak, vuruşarak, itişerek sürüklendiler; açlıktan yere düşüp ayağa kalktılar ve sonra tekrar düşüp tekrar kalktılar. Otun bitmediği volkanlar bölgesinde sürüngenlerin etini yediler.

Rahiplere uykularında konuşup altın ve *quetzal* tüyünden bir krallık vaat etmiş olan Tanrı'nın bayrağını ve pelerinini taşıyorlardı: *Bir denizden diğerine bütün köylere ve şehirlere hükmedeceksiniz,* diye müjdelemişti Tanrı, *ve bunu büyüyle değil yüreğin cesareti ve kolların gücüyle yapacaksınız.*

Öğle güneşi altında ışıltılı gölcüğe vardıklarında Aztekler ilk kez ağladılar. Küçük çamur ada işte oradaydı: Kaynanadilinin

üzerinde, sazlardan ve otlardan daha yüksekte, kartal kanatlarını iki tarafa açmıştı.

Onların geldiğini görünce kartal başını eğdi. Gölcüğün kıyısında öbeklenen bu kir içindeki ürkek paryalar çok eski zamanlarda tanrıların ağzından doğmuş olan seçilmişlerdi.

Huitzilopochtli onları karşıladı:

"Burası bizim huzur içinde yaşayacağımız ve büyüklüğümüzün simgesiolacakyer," diye çınladı sesi. *"Buraya Tenochtitlán denmesini buyuruyorum ve burası geri kalan şehirlerin kraliçesi ve hanımefendisi olacak. Meksika burasıdır!"*

(60 ve 210)

Tehlikeler

Güneşi ve ayı yapan kişi Taíno halkını ölülerden sakınmaları konusunda uyardı.

Ölüler gündüzleri saklanıyor ve guava yiyorlardı, ama geceleri dolaşmaya çıkıyor ve yaşayanlara meydan okuyorlardı. Erkek ölüler kavga, kadın ölülerse aşk sunuyorlardı. Kavga esnasında istedikleri zaman buharlaşıyorlardı; aşkın en iyisindense geriye kollarının arası bomboş bir âşık kalıyordu. Bir erkeğe karşı kavgayı ya da bir kadının yanına uzanmayı kabul etmeden önce karşıdakinin karnında elini gezdirmek şarttı, çünkü ölülerin göbek delikleri olmaz.

Gökyüzünün sahibi de Taíno halkını giyinik insanlardan daha çok sakınmaları konusunda uyardı.

Şef Cáicihu bir hafta oruç tuttu ve şunları dile getirmeye layık oldu: *Yaşamın keyfi çok kısa sürecek,* diye haber verdi görünmez, annesi olan ama başlangıcı olmayan: *Giyinik insanlar gelecek, hükmedecek ve öldürecekler.*

(168)

Örümcek ağı

Siyuların şamanı Bebeagua daha önce hiç görmediği varlıkların halkının etrafına devasa bir örümcek ağı ördüklerini rüyasında gördü. Böyle olacağını bilerek uyandı ve bunu halkına söyledi: *O tuhaf tür ağını örmeyi bitirince bizi çorak toprakların üzerindeki gri renkte dört köşe evlere kapatacak ve bu evlerde açlıktan öleceğiz.*

(152)

Peygamber

Hasının üzerine sırtüstü uzanan Yucatán'ın rahip-jaguarı tanrıların mesajını dinledi. Ona başka kimsenin anlamadığı bir lisanda ve evinin üzerine ata biner gibi oturup çatının üzerinden konuştular.

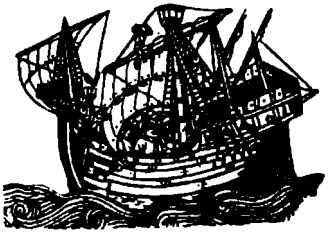
Tanrıların ağzı olan Chilam Balam henüz yaşanmamış olanları hatırladı:

"Şarkı söyleyen kadınlar, şarkı söyleyen erkekler ve şarkı söyleyen herkes dünyanın dört bir yanına dağılacak... Kimse bundan muaf olmayacak, kimse bundan kurtulamayacak... Açgözlülük imparatorluğu yıllarında çok fazla sefalet olacak. İnsanlar kölelik yapmak zorunda kalacaklar. Güneşin yüzü kederli bakacak... Dünyanın nüfusu azalacak, dünya küçülecek ve küçük düşecek..."

(25)

Eski Yeni Dünya

1492: Okyanus

Güneşin yoluyla istikamet Hint Adaları

Hava Sevilla'nın ilkbaharı gibi tatlı ve yumuşak, deniz Guadalquivir Nehri'ni andırıyor, ama deniz kabarınca çürük çarık üç gemiciğin pruvasındaki birinci kat güvertede üst üste yığılı bir halde meçhul denizin, başı sonu olmayan denizin sularını yaran adamların midesi bulanıyor ve kusuyorlar. Adamlar rüzgârdaki su damlacıklarına benziyorlar. Ya deniz onları sevmezse? Karavelaların üzerine gece çöküyor. Rüzgâr onları nereye atacak acaba? Bir uçan balığı takip ederken güverteye atlayan bir *dorado*** balığı adamların arasında korkunun artmasına neden oluyor. Mürettebat ne hafif çırpıntılı denizin nefis kokusunu duyuyor ne de batıdan gelen martıların ve sümsüklerin şamatasını işitiyor. Ufukta, uçurum mu başlıyor? Ufukta, deniz mi bitiyor?

Binlerce yolculukta pişmiş denizcilerin telaşlı gözleri, Endülüs hapishanelerinden toplanıp gemilere zorla bindirilmiş mahkûmların ateşli gözleri: Bu gözler altın ve gümüşün müjdecisi o yansınaları ne dalgaların köpüğünde, ne gemilerin üzerinde sürekli uçan tarla ve nehir kuşlarında, ne de yosunların arasında geçerken yön değiştiren salyangozlarla kaplı dallarda ve yeşil sazlarda görüyorlardı. Uçurumun dibinde, cehennemin ateşi mi var? Alize rüzgârları bu adamcağızları hangi canavarın ağzına atacak? Yıldızlara bakıp Tanrı'yı arıyorlar, ama gökyüzü hiç aşılmamış bu deniz kadar gizemli ve anlaşılmaz. Denizin, deniz anasının kükreyişini, rüzgâra sonsuz lanet cümleleriyle cevap veren boğuk sesi, gizem davullarının uzaklardan gelen gümbürtüsünü

* Bilimsel adı *Salminus brasiliensis* olan ve 1 metre boya, 30 kilo ağırlığa ulaşabilen bir okyanus balığı. (ç.n.)

dinliyorlar: Istavroz çıkarıyor, dua etmek istiyor ve kekeliyorlar: "Bu gece dünyadan düşüyoruz, bu gece dünyadan düşüyoruz."

(49)

1492: Guanahani

Kolomb

Dizlerinin üzerine düşüyor, ağlıyor, toprağı öpüyor. Bir aydan fazla bir süredir çok az uyuduğu ya da bütün gece gözünü kırpmadığı için sendeleyerek yürüyor ve kılıç darbeleriyle bazı dalları yere indiriyor.

Ardından, kraliyet flamasını yukarı kaldırıyor. Dizlerinin üzerinde, gözleri gökyüzüne dönük Isabel ve Fernando'nun isimlerini üç kez tekrarlıyor. Hemen yanı başında, eli yavaş kâtip Rodrigo de Escobedo gördüklerini yazıyor.

Bugünden itibaren her şey o uzaktaki krallara ait: mercan denizi, kumlar, yosundan yeşile kesmiş kayalar, ormanlar, papağanlar ve henüz ne kıyafet, ne ayıp ne de parayı bilen ve gözlerinin önündeki sahneyi şaşkın bakışlarla seyreden defne tenli o adamlar.

Luis de Torres, Kristof Kolomb'un sorularını İbraniceye çeviriyor:

"Büyük Hakan'ın Krallığı'nı biliyor musunuz? Burunlarınızdan ve kulaklarınızdan sarkan bu altınlar nereden geliyor?"

Çıplak adamlar, ağızları açık bir halde ona bakıyorlar ve tercüman şansını bu kez birkaç kelime bildiği Keldani diliyle deniyor:

"Altın? Tapınaklar? Saraylar? Kralların kralı? Altın?"

Tercüman bunun ardından çok az bildiği Arapçayı deniyor:

"Japonya? Çin? Altın?"

Tercüman Kolomb'dan Kastilya dilinde özür diliyor. Kolomb Ceneviz dilinde lanetler yağdırıyor ve Büyük Hakan'a hitaben Latince yazılmış güven mektuplarını yere atıyor. Çıplak adamlar, kadife pelerin ve çok parlak kıyafetler giymiş, kızıl saçlı ve beyaz tenli yabancının öfkesine şahit oluyorlar.

Yakında şu ses adadan adaya dolaşacak:

"Gökten gelen adamları görmeye gelin! Onlara yiyecek ve içecek getirin!"

(49)

1493: Barselona

İhtişamlı gün

Habercilerin trompetleri onu haberveriyor. Çanlar durmadan çalıyor ve davullar coşkuyu ikiye katlıyor.

Hint Adaları'ndan yeni dönen Amiral taş basamakları çıkıyor ve kendisini alkışlayan saray eşrafının göz kamaştırıcı ipek kıyafetleri arasında kırmızı halının üzerinde yürüyor. Azizlerin ve bilgelerin kehanetlerini gerçekleştirmiş olan adam tahtın önüne kadar ulaşıyor, orada diz çöküyor, kraliçenin ve kralın ellerini öpüyor.

Onun arkasından ganimetler giriş yapıyor. Kolomb'un denizin yeni filizlenmiş uzak bahçelerinde el aynaları ve renkli şapkalar karşılığında değiştirdiği altın parçaları tepsilerin üzerinde ışıl ışıl parlıyor.

Dalların ve yaprakların üzerinde kertenkele ve yılan derileri arzı endam ediyor; ve onların arkasından, daha önce hiç görülmemiş insanoğulları titreyerek, ağlayarak içeriye giriyor. Bunlar soğuktan, kızamıktan, yemeğe ve Hıristiyanların kötü kokusuna karşı tiksintiden henüz ölmemiş az sayıdaki yerli. Üç karavela yaklaştığında ve yakalandıklarında olduğu gibi çıplak dolaşmıyorlar. Üzerlerinde onlara kısa bir süre önce giydirilen kısa pantolon ve gömlek var; ayrıca ellerinin, kafalarının ve omuzlarının üzerinde, dönüş yolculuğundaki sert rüzgârlar yüzünden tüyleri dökülmüş, en az insanlar kadar cansız görünen bir sürü papağan. Tutsak alman kadınlardan ve çocuklardan bir tane bile sağ kalan yok.

Salonda tatsız fısıltılar dolaşıyor. Altının miktarı çok az ve ortada ne karabiber, ne muskat cevizi, ne karanfil, ne de zencefil görünüyor; ayrıca Kolomb yanında ne sakallı denizkızları, ne de

kuyruklu adamlar getirdi; hani şu tek gözlü ve tek ayaklı olup o yegâne ayaklarını havaya kaldırdıklarında kavurucu güneşlerden korunan adamlardan bile yok.

(44)

1493: Roma

Âdem'in vasiyeti

Doğu parfümleri kokan Vatikan'ın alacakaranlığında, Papa yeni bir ferman dikte ettiriyor.

Kısa bir süre öncesine kadar Valencia'nın Xátiva köyünden Rodrigo Borgia'yken şimdi VI. Alexander olarak biliniyor. Kardinaller Heyeti'nde ihtiyacı olan yedi oyu peşin para karşılığında satın alarak mor kardinallik cübbesini papalığın ermin kürkünden peleriniyle değiştirmeyi başaralı daha bir yıl olmadı.

VI. Alexander'in endüljans fiyatını hesaplamaya ayırdığı süre, Kutsal Üçleme'nin gizemine kafa yormaya ayırdığından çok daha fazla. Kendi özel odasında maskeli bir şekilde soytarı Gabriellino'yla yaptıkları hariç ayinlerin çok kısa sürmesini yeğlediği herkesin malumu ve yine herkes biliyor ki yeni papa güzel bir kadının balkonunun altından geçmesi için Corpus Christi alayının güzergâhını değiştirebilecek bir adam.

Ayrı şekilde, o dünyayı bir tavuğu keser gibi kesebilecek biri: Elini kaldırıyor ve gezegenin bir ucundan diğerine kadar, meçhul denizin içinden geçen bir sınır çiziyor. Tanrı'nın vekili bu çizginin batısında kalan keşfedilmiş ya da keşfedilecek her şeyi sonsuza kadar Kastilyalı Isabel, Aragonlu Fernando ve onların İspanya tahtındaki varislerine bahşediyor. Yerlilerin Katolik inanca uygun bir biçimde eğitilmeleri ve onlara güzel alışkanlıkların öğretilmesi için, ayak basılmış ya da ayak basılacak adalara ve ana karaya düzgün, içinde Tanrı korkusu olan, okumuş, bilge ve uzman kişiler göndermelerini tavsiye ediyor. Çizginin doğusunda keşfedilecek her şeyse Portekiz Krallığı'na ait olacak.

Açılan yelkenlerin iç sıkıntısı ve heyecanı: Kolomb altının bağlarda salkım halinde büyüdüğü ve değerli taşların ejderhaların kafataslarında beklediği diyarlara doğru ikinci seferinin hazırlıklarına Endülüs'te çoktan başladı.

(180)

1493: Huexotzingo

Hakikisi, hani şu kökü olan nerede?

Tlaxcala Vadisi'ndeki Huexotzingo müziğin şehridir, savaşın değil. Aztekler orayı ikide bir kuşatıyorlar, yakıp yıkıyorlar, tanrılarına kurban etmek için esirler götürüyorlar.

Huexotzingo'nun kralı Tecayehuatzin bu akşam diğer bölgelerden şairleri topladı.

Şairler sarayın bahçesinde çiçekler ve yeryüzüne, gelip geçici anın diyarına gökyüzünün içlerinden gelen ve sadece orada, Yaşam Veren'in evinde sonsuza dek süren şarkılar hakkında sohbet ediyorlar. Şairler sohbet ediyor ve kuşkularını dile getiriyorlar:

Acaba insanlar gerçek mi?
Şarkımız yarın hâlâ gerçek olacak mı?

Sesler birbirini izliyor. Gece çökünce, Huexotzingo kralı teşekkür edip onları uğurluyor:

Biliyoruz ki gerçektir
Dostlarımızın kalpleri.

(108)

1493: Pasto

Herkes vergi mükellefidir

İnka İmparatorluğu'nun vergi toplayıcıları en kuzeydeki bu uzak dağlara kadar geliyorlar.

Quillacinga yerlilerinin verecek hiçbir şeyleri yok, ama bu geniş imparatorlukta bütün topluluklar ürün ya da işgücü olarak vergisini öder. Ne kadar uzakta ve ne kadar yoksul olursa olsun hiç kimse kim tarafından yönetildiğini unutamaz.

Volkanın eteğinde, Quillacinga yerlilerinin şefi öne çıkıyor ve Cuzco'dan gönderilen memurun eline bir bambu tüp bırakıyor. Tüpün içi canlı bitlerle dolu.

(53 ve 150)

1493: Santa Cruz Adası

Savona doğumlu Miquele de Cueno'nun bir deneyimi

Yelkenlerin gölgesi denizin üzerinde uzuyor. Dalgalar tarafından itilerek kıyıya doğru ilerleyen yosunlar ve denizanaları gölgenin içinden geçiyor.

Kolomb karavelalardan birinin kıç tarafındaki üst güverteden bir kez daha haç ve darağacını diktiği beyaz plajları seyrediyor. Bu onun ikinci yolculuğu. Ne kadar süreceği bilinmiyor, ama kalbi ona her şeyin yolunda gideceğini söylüyor, amiral ona inanmayıp da ne yapacak? Gemilerin hızını daima elini kalbinin üzerine koyup onun atışlarını sayarak hesaplayan kendisi değil mi?

Diğer karavelanın güvertesinin altında, kaptan kamarasında bir genç kız karşısındakine dişlerini gösteriyor. Miquele de Cuneo kızın memelerini arıyor ve direnen kız onu tırmalıyor, tekmeliyor ve çığlık atıyor. Miquele onu bir süre önce aldı. Kolomb'un ona hediyesi.

Kızı bir urganla kamçılıyor. Sert bir biçimde kafasına, karnına ve bacaklarına vuruyor. Feryatlar sızlanmalara, sızlanmalar inlemelere dönüşüyor. En sonunda tek duyulan martıların gidiş gelişleri ve sallanan tahtaların gıcırtısı oluyor. Arada sırada dalgaların serpintisi lombozdan içeri giriyor.

Miquele kan içindeki vücudun üzerine atlayıp ona sürtünüyor, hızlı hızlı soluyor, onunla boğuşuyor. Havada katran, güherçile ve ter kokusu var. İşte tam o sırada, o ana dek bayılmış ya da ölmüş görünen genç kız birden tırnaklarını Miquele'nin sırtına geçiriyor, bacaklarını bacaklarına doluyor ve vahşi bir sarılışla onu döndürüyor.

Aradan epey bir zaman geçtikten sonra Miquele uyanınca nerede olduğunu ve neler yaşandığını hatırlamıyor. Kızdan usulca ayrılıyor ve iterek kendinden uzaklaştırıyor.

Sendeleyerek güverteye çıkıyor. Ağzını kocaman açıp deniz meltemini uzun uzun soluyor. Ve yüksek sesle, sanki teyit edercesine şöyle diyor:

"Bu yerli kadınların hepsi fahişe."

(181)

1495: Salamanca

Amerika kıtasından gelen ilk sözcük

Diller konusunda çok bilgili biri olan Elio Antonio de Nebrija burada İspanyolca-Latince Kelime Hazinesi adlı eserini yayınlıyor. Sözlük Kastilya dilinin ilk Amerika kökenli sözcüğünü içeriyor:

Canoa: Nave de un madero (Bir odundan yapılmış tekne).

Yeni sözcük Antiller'den geliyor.

Şu yelkensiz, bir ceiba ağacının gövdesinden doğan kayıklar Kristof Kolomb'a hoş geldin dediler. Uzun siyah saçlı ve vücutları kestane rengi işaretlerle süslü adamlar adalardan kanolarla, kürek çekerek geldiler. Karavelalara yaklaştılar, tatlı su ikram ettiler ve altınları Kastilya'da bir maravedi eden pirinç çıngıraklarla değiş tokuş ettiler.

(49 ve 154)

1495: La Isabela

Caonabó

Kristof Kolomb'un evinin girişindeki tutsak dalgın ve kendinden geçmiş bir halde. Ayak bileklerinde demir prangalar var, ellerindeyse kelepçeler.

Caonabó, amiralin Haiti Adası'nı keşfedince inşa ettirdiği Navidad Hisarı'nı yakıp kül eden kişi. Hisarı yaktı ve içindekileri öldürdü. Üstelik sadece onları değil: O uzun iki yıl boyunca, altın ve insan avlamak için Cibao Sıradağları bölgesinde karşısına çıkan bütün İspanyolları oklarıyla cezalandırdı.

Kuzey Afrikalı Müslümanlara karşı savaşların tecrübeli ismi Alonso de Ojeda ona bir barış ziyareti yaptı. Onu atına binmeye davet etti ve şimdi ellerini bağlayan bu parlak metalden yapılmış kelepçeleri, onların Kastilya krallarının dans ve eğlencelerde kullandıkları mücevherler olduğunu söyleyerek ona taktı.

Reis Caonabó şimdi günlerini kapının yanında oturarak geçiriyor ve şafakla birlikte toprak zemini istila edip gün batımında yavaş yavaş çekilen ışık huzmesinden gözlerini hiç ayırmıyor. Kolomb'u oradan geçerken görünce kılını bile kıpırdatmıyor. Ama Ojeda göründüğünde ne yapıp edip ayağa kalkıyor ve kendisini alt etmiş yegâne adamı bir saygı hareketiyle selamlıyor.

(103 ve 158)

1496: La Concepción

Kutsala küfür

Kristof Kolomb'un erkek kardeşi ve yardımcısı Bartolomé insan eti yakma seanslarına katılıyor.

Haiti'deki insan fırınının açılışı altı adamla yapılıyor. Duman öksürtüyor. Altı adam cezalandırmak için ve ibret olsun diye yakılıyor: Keşiş Ramón Pané'nin göz kulak olmaları ve ibadet etmeleri için bıraktığı İsa ve Meryem resimlerini toprağın altına gömdüler. Keşiş Ramón onlara diz çökerek dua etmeyi, Ave Maria ve Pater-

noster demeyi, baştan çıkma, acı çekme ve ölüm karşısında İsa'nın adını anmayı öğretmişti.

Resimleri neden toprağa gömdüklerini kimse onlara sormadı. Onlar yeni tanrıların mısır, yukka, tatlı patates ve fasulye tarlalarına bereket getirmelerini umuyorlardı.

Ateş, nemli, yapış yapış, şiddetli bir yağmurun habercisi sıcaklığa sıcaklık katıyor.

(103)

1498: Santo Domingo

Dünya cenneti

Gün batarken, Ozama Nehri'nin kıyılarında, Kristof Kolomb bir mektup yazıyor. Romatizma yüzünden çektiği ıstırapla vücudu çatırdıyor, ama mutluluktan içi içine sığmıyor. Kâşif, Katolik Krallar'a *çok bariz görünen şeyi* açıklıyor: Dünya Cenneti bir kadının memesinin ucunda.

O bunu iki ay önce, karavelaları Paria Körfezi'ne girdiğinde anladı. *Gemiler artık yumuşak bir biçimde gökyüzüne doğru yükseliyor*... Kolomb suyun yukarısına, havanın ağırlığının olmadığı noktaya doğru giderek Doğu'nun son sınırına ulaştı. *Dünyanın bu en güzel topraklarında,* erkekler kurnazlık, yaratıcı zekâ ve cesaret gösteriyor, güzeller güzeli kadınlarsa yegâne giysi olarak uzun saçlarını ve vücutlarına dolanan çok incili kolyeleri kullanıyorlar. Tatlı ve berrak su insanın susuzluğunu uyandırıyor. Kışı üşütmüyor, yazı kavurmuyor; meltem dokunduğu şeyi okşuyor. Ağaçlar serin gölge ve elin uzanacağı mesafede iştah açıcı, çok lezzetli meyveler veriyorlar.

Ama *bu yeşillik ve bu güzelliğin* daha ötesine çıkabilecek bir gemi yok. İşte orası Doğu'nun sınırı. Orada sular, topraklar ve adalar bitiyor. Çok yukarıda, çok uzaklarda, Hayat Ağacı devasa dallarını yayıyor ve dört kutsal nehrin kaynağına can veriyor. O nehirlerden biri Orinoco, *dünyada onun kadar büyük ve onun kadar derin bir nehir bilindiğini sanmıyorum.*

Dünya yuvarlak değil. Dünya bir kadın memesi. Ucu Paria Körfezi'nde doğuyor ve gökyüzünün yakınına kadar çıkıyor. Cennetin sularının aktığı en uç kısma hiçbir insan asla ulaşamayacak.

(50)

Cennetin dili

Dünya Cenneti'nin kenar mahallelerinde yaşayan Guarao halkı gökkuşağına gökyüzündeki *kolyeli yılan* ve *yukarı deniz* diyor. Şimşek *yağmurun ışıltısı*. Dost, arkadaş, *diğer kalbim*. Ruh, *göğsün güneşi*. Baykuş, *karanlık gecenin efendisi*. "Baston" için *daimi torun*, "bağışlıyorum" içinse *unutuyorum* diyorlar.

(17)

1499: Granada

Kim bu İspanyollar?

İspanya'daki Müslümanların bu son kalesinin teslim olmasından yedi yıl sonra Granada'daki camiler hâlâ açık. Kılıcın zaferinin ardından haçın ilerleyişi çok yavaş. Başpiskopos Cisneros İsa'nın bekleyemeyeceğine karar veriyor.

Hıristiyan İspanyollar burada sekiz asırdan beri yaşayan İslami kültürü benimsemiş İspanyollara *moros* diyorlar. Yahudi kültürden binlerce İspanyol çoktan sürgüne mahkûm edildiler. *Moros* İspanyolların da vaftizle sürgün arasında seçim yapmaları istenecek; din değiştirmiş gibi yapan sahtekârlarsa Engizisyon'un odun ateşinde yanacaklar. İspanya'nın, Amerika kıtasını keşfetmiş olan İspanya'nın birliği farklı parçalarının birleşmesi sonucunda ortaya çıkmayacak. Başpiskopos Cisneros'un emriyle Granada'daki bilge Müslümanlar hapishaneyi boyluyor. Gökyüzüne yükselen alevler İslami kitapları, din, şiir, felsefe ve bilim kitaplarını, bu topraklarda yayılan ve buralarda gelişen bir kültürün sözlerini barındıran eşsiz nüshaları yutuyor.

Şehre yukarıdan bakan ince işçilikli El Hamra Sarayları bu zulme sessizce tanıklık ederken, çeşmeleri bahçelerine su vermeyi sürdürüyor.

(64, 218 ve 223)

1500: Floransa

Leonardo

Biraz önce pazardan bir sürü kuş kafesiyle döndü. Onları balkona yerleştiriyor, kapılarını açıyor ve kuşlar kaçıp gidiyor. Neşeyle kanat çırparak gökyüzünde kaybolan kuşların arkasından bakıyor ve sonra çalışmaya oturuyor.

Öğlen güneşi elini ısıtıyor. Geniş bir kartonun üzerine Leonardo da Vinci dünyayı çiziyor. Leonardo'nun çizdiği dünyada Kolomb'un batıya doğru giderek bulduğu topraklar beliriyor. Sanatçı onları icat ediyor, tıpkı daha önce uçağı, tankı, paraşütü ve denizaltıyı icat ettiği gibi ve onlara şekil veriyor, tıpkı daha önce bakirelerin gizemini ve azizlerin tutkusunu canlandırdığı gibi: Henüz bu ismi taşımayan Amerika'nın vücudunu hayal ediyor ve onu Asya'nın bir parçası olarak değil, yeni bir toprak olarak çiziyor. Kolomb doğuyu ararken batıyı buldu. Leonardo dünyanın büyüdüğünü tahmin ediyor.

(209)

1506: Valladolid

Beşinci yolculuk

Dün gece son vasiyetini dikte ettirdi. Bu sabah kralın habercisinin gelip gelmediğini sordu. Ardından uyudu. Sayıklamaları ve inlemeleri duyuldu. Hâlâ nefes alıyor, ama kesik kesik, sanki havayla mücadele eder gibi nefes alıyor.

Sarayda, kimse onun yakarışlarını dinlemedi. Üçüncü yolculuktan tutsak ve zincire vurulmuş olarak döndü, dördüncüdeyse onun sıfatlarını ve statüsünü umursayan yoktu.

Kristof Kolomb bu dünyadan göçerken kederle sonuçlanmayan tutku ve ihtişamın olmadığını biliyor. Buna karşılık, Karayip kumlarına ilk kez kendisinin diktiği flamanın Aztek İmparatorluğu'nun henüz bilinmeyen toprakları üzerinde, Güney Haçı'nın bilinmeyen gökleri altında ve İnkaların krallığının üzerinde dalgalanmasına birkaç yıl kaldığını bilmiyor. Yalanlarının, vaatlerinin ve hezeyanlarının hiçbir işe yaramayacağını bilmiyor. Okyanus Denizi'nin Baş Amirali hâlâ Asya'ya arka taraftan vardığını sanıyor.

Okyanusun adı Kolomb Denizi olmayacak. Ayrı şekilde Yeni Dünya da onun değil arkadaşının, Floransalı denizci, usta dümenci Amerigo Vespucci'nin ismini taşıyacak. Ama Avrupa gökkuşağında var olamayan o göz kamaştırıcı rengi bulan Kolomb oldu. O, kör olarak, bunu göremeden ölüyor.

(12 ve 166)

1506: Tenochtitlán

Evrensel Tanrı

Teuctepec'te zafer Moctezuma'nın oldu.

Tapmaklarda ateşler yanıyor. Davullar çalıyor. Tutsaklar birer birer yuvarlak kurban taşına giden basamakları çıkıyorlar. Rahip her birinin göğsüne obsidyen hançeri saplıyor, kalbi avucunun içinde yukarı kaldırıyor ve onu mavi volkanlardan doğan güneşe gösteriyor.

Hangi tanrıya kan armağan edilir? Güneş, her gün doğmak ve bir ufuktan diğerine yolculuk yapmak için onu talep ediyor. Ama gösterişli ölüm törenleri ne kutsal kitaplarda ne de şarkılarda adı geçen başka bir tanrıya da yarıyor.

Eğer o tanrı dünyaya hükmetmeseydi ne köleler ne efendiler ne derebeyleri ne de sömürgeler olurdu. Aztek tüccarlar boyun-

duruk altındaki köylerden ne bir fasulye karşılığında bir elmas ne bir mısır tanesi karşılığında bir zümrüt ne şekerleme karşılığında altın ne de taş karşılığında kakao koparabilirlerdi. Taşıyıcılar imparatorluğun uçsuz bucaksız topraklarını uzun kervanlar halinde ve sırtlarında tonlarca vergiyle geçmezlerdi. Halktan kişiler pamuk tunik giymeye, çikolata içmeye cüret eder ve sadece soylulara ayrılan yasak quetzal tüyleri, altın bilezikler, manolyalar ve orkidelerle süslenmeye cesaret bulurlardı. Savaşçı şeflerin yüzlerini gizleyen maskeler –kartal gagası, kaplan dişleri, havada dalgalanan ve parlayan süslü tüyler– işte o zaman düşerdi.

Ana tapınağın basamakları kan lekesi dolu ve meydanın ortasına kafatasları yığılmış. Hayır, bütün bunlar sadece güneş hareket etsin diye değil, ayrıca o gizli tanrı insanların yerine karar versin diye yapılıyor. Aynı tanrıya bir saygı gösterisi olarak, okyanusun diğer tarafında engizisyoncular dinsizleri odun ateşinde kızartıyor ya da işkence odalarında buruyor. Bu Korku Tanrısı. Fare dişleri ve akbaba kanatları olan Korku Tanrısı.

(60)

1511: Guauravo Nehri

Agüeynaba

Üç yıl önce Kaptan Ponce de León bir karavelayla bu Porto Riko adasına geldi. Şef Agüeynaba ona evinin kapısını açtı, yiyecek ve içecek verdi, kızlarından birini seçtirdi ve altını çıkardıkları nehirleri gösterdi. Ona ayrıca adını da verdi. Juan Ponce de León bundan böyle Agüeynaba diye anılmaya başladı ve buna karşılık olarak Agüeynaba da konkistadorun adını aldı.

Asker Salcedo üç gün önce Guauravo Nehri'nin kıyısına tek başına geldi. Yerliler karşı kıyıya geçirmek için ona omuzlarını sundular. Nehrin ortasına gelince onu suya düşürdüler ve direnmeyi bırakıncaya dek nehrin dibine bastırdılar. Sonra otların üzerine serdiler. Salcedo artık morarmış ve buruşmuş bir et yı-

ğının dan ibaret; zırhın ağırlığıyla ezilmiş, hayvanlar tarafından didiklenmiş bir halde güneşin altında hızla çürüyor. Yerliler burunlarını tıkayarak onu seyrediyorlar. Ne olur ne olmaz diye gece gündüz ondan af dilediler. Artık buna gerek yok. Davullar iyi haberi yayıyor: *İstilacılar ölümsüz değil.*

Sabah başkaldırı başlayacak. Başında Agüeynaba bulunacak. Eskiden olduğu gibi yine asilerin başı olarak anılacak. Halkını aşağılamak için kullanılan ismini geri alacak.

"*Ko-ki, ko-ki,*" diye ses çıkarıyor kurbağacıklar. Savaşmaya çağıran davullar kristal ahengindeki şarkılarının duyulmasını engelliyor.

(1)

1511: Aymaco

Becerrillo

Kabile reisleri Agüeynaba ve Mabodamaca'nın başkaldırısı bastırıldı ve bütün tutsaklar ölüme yürüdüler.

Yüzbaşı Diego de Salazar otların arasında saklanan yaşlı kadını fark ediyor, ama onu kılıcıyla doğramıyor.

"Yürü hadi," diyor ona, "bu mektubu Caparra'daki valiye götür."

İhtiyar kadın gözlerini biraz aralıyor. Titreyerek elini uzatıyor.

Ve yollara düşüyor. Bir erkek çocuğu gibi ayı yavrusu tarzında sallanarak yürüyor ve zarfı elinde tıpkı bir flama ya da bayrak gibi sallıyor.

Yaşlı kadın arbalet atışı menziline girince yüzbaşı, Becerrillo'yu serbest bırakıyor.

Vali Ponce de León'un emriyle Becerrillo, pusuları ortaya çıkardığı ve yerlileri avladığı için bir arbaletçi askerin iki katı maaş alıyor. Porto Rikolu yerlilerin ondan daha büyük bir düşmanı yok.

Fırtına ihtiyarı ters çeviriyor. Kulakları sertçe dikilmiş, gözleri yuvalarından fırlamış Becerrillo ona bir lokmada yutacak gibi bakıyor.

"Bay Köpek," diye ona yalvarıyor, "ben bu mektubu Vali Bey'e götüreceğim."

Becerrillo o yörenin lisanından anlamıyor, ama yaşlı kadın ona boş zarfı gösteriyor.

"Bana kötü bir şey yapma, Bay Köpek."

Becerrillo zarfı kokluyor. Sözcükleri adeta inleyerek çıkaran o titrek kemik torbasının etrafında birkaç tur atıyor ve bir bacağını kaldırıp üzerine işiyor.

(166)

1511: Yara

Hatuey

Bu adalarda, bu cefa mabetlerinde kendini asarak ya da çocuklarıyla birlikte zehir içerek ölümü seçenlerin sayısı çok fazladır. Bu intikam yöntemine karşı istilacıların elinden bir şey gelmez, ama onu açıklamayı bilirler: Yerliler, *o kadar vahşidir ki her şeyin ortak olduğunu düşünürler*, diyecektir Oviedo, onlar *işi gücü sevmeyen, tembel ve ahlaksız tabiatlı insanlardır... Boş vakitlerinden olma korkusuyla, içlerinden birçoğu sırf çalışmamak için ya kendini zehirle öldürdü ya da kendini asarak canına kıydı.*

Guahaba bölgesindeki yerli şefi Hatuey intihar etmedi. Adamlarıyla birlikte kanolarla Haiti'den kaçtı ve Küba'nın doğusundaki mağaralara ve dağlara sığındı.

Orada altın dolu bir sepeti işaret ederek şöyle dedi:

"İşte bu Hıristiyanların tanrısı. Onun için bizim peşimize düşüyorlar. Onun için babalarımızı ve kardeşlerimizi öldürdüler. Onun için dans edelim. Eğer dansımız hoşuna giderse, bu tanrı onlara bize eziyet etmemelerini emredecektir."

Üç ay sonra yakalanır.

Onu bir direğe bağlarlar.

Onu kömür ve küle dönüştürecek olan ateşi yakmadan önce bir rahip eğer vaftiz olmayı kabul ederse ona cenneti ve ebedi huzuru vaat eder. Hatuey sorar:

"Bu cennette Hıristiyanlar da var mı?"

"Evet."

Hatuey cehennemi seçer ve odunlar çıtırdamaya başlar.

(102, 103 ve 166)

1511: Santo Domingo

İlk protesto

Kendisi kütüklerden, çatısı palmiye dallarından inşa edilmiş kilisede, Dominiken keşiş Antonio de Montesinos'un ağzından gök gürlemeleri saçılıyor. Kürsüden dünyanın sonunun geldiğini haber veriyor:

"Hangi hak ve hangi adalet duygusuyla yerlileri böylesine acımasız ve korkunç bir köleliğe tabi tutuyorsunuz? Her gün altın çıkarmak için ölmüyorlar mı? Ya da daha doğru bir deyişle onları öldürmüyor musunuz? Onları da kendiniz gibi sevmek zorunda değil misiniz? Bunu anlamıyor musunuz, bunu hissetmiyor musunuz?"

Ardından Montesinos, başı dik, afallamış kalabalığın arasında kendine yol açıyor.

Bir öfke mırıldanması yükseliyor.

İsimlerini ve tarihlerini terkederek, sırtlarında çapraz asılı paslı bir tüfekle, denizin bu tarafındaki altın dağlarının ve çıplak prenseslerin peşinde maceraya atılan bu Extremadura'lı çiftçiler ve Endülüslü çobanlar böyle bir şey beklemiyorlardı. Onların, yani Sevilla Katedrali'ndeki ayinlerde vaatlerle satın alınmış macera-perestlerin, pireler tarafından yenmiş kaptanların, hiçbir savaşta yer almamış gazilerin ve Amerika ile hapishane ya da darağacı arasında seçim yapmak zorunda kalmış mahkûmların ihtiyaç duydukları bir günah bağışlama ve teselli ayiniydi.

"Kral Fernando'ya şikâyet edileceksiniz! Kiliseden kovulacaksınız!"

Şaşkına dönmüş bir adam sessizce oturuyor. Bu topraklara geleli dokuz yıl oldu. Sahip olduğu yerliler, altın yatakları ve tarım

arazileriyle iyi servet yaptı. Adı Bartolomé de Las Casas ve yakında Yeni Dünya'daki ilk atanmış din adamı olacak.

(103)

1513: Cuareca

Leoncico

Adaleler deriyi yırtmak için bastırıyor. Sarı gözlerin ışığı asla sönmüyor. Hızlı hızlı nefes alıyor. Saldırı emrini aldığında onu zapt edebilecek bir zincir henüz yapılmadı.

Bu gece köpekler, Yüzbaşı Balboa'nın emriyle, dişlerini elli Panamalı yerlinin çıplak etlerine geçirecekler. Sapık ilişki günahı işlemekten suçlu, *kadın olmak için sadece memeleri ve çocuk doğurmaları eksik* elli yerliyi parçalayıp yiyecekler. Gösteri bu tepedeki açıklıkta, birkaç gün önceki fırtınanın kökünden söktüğü ağaçların arasında gerçekleşecek. Askerler en güzel yeri kapmak için meşalelerin ışığında tartışıyorlar.

Vasco Núñez de Balboa töreni yönetiyor. Köpeği Leoncico, Tanrı'nın intikam timine önderlik ediyor. Becerrillo'nun oğlu olan Leoncico'nun vücudu yara izleriyle kaplı. Kaçak yakalama ve parçalama konusunda çok usta. Asteğmen maaşı var ve her altın ya da köle ganimetinden kendine düşen payı alıyor.

Balboa'nın Pasifik Okyanusu'nu keşfetmesine iki gün kaldı.

(81 ve 166)

1513: San Miguel Körfezi

Balboa

Beline kadar gelen suyun içinde kılıcını havaya kaldırıyor ve dört bir yana haykırıyor.

Arkada, adamları devasa bir haçı kuma saplıyor. Kâtip Valderrábano biraz önce yeni denizi keşfetmiş olanların isimle-

rini kayıtlara geçiyor ve Peder Andrés güçlü sesiyle *Te Deum* duasını okuyor.

Balboa on beş kiloluk zırhından sıyrılıyor, kılıcını uzağa fırlatıyor ve suya dalıyor. Bir daha asla hissetmeyeceği bir mutlulukla suyun içinde oynuyor ve kendini dalgaların kollarına bırakıyor. Deniz onun için ikiye ayrılıyor, onu kucaklıyor, onu sallıyor ve Balboa'nın içinden, kurutana kadar denizi içmek geçiyor.

(142)

1514: Sinú Nehri

Talep

Diyar diyar gezdiler, bir sürü denizi aştılar, sıcaktan, selvalardan ve sivrisineklerden bıktılar. Onlar kralın talimatlarını yerine getiriyorlar: Önce teslim olma çağrısı yapmadan yerlilere saldırılamaz. Aziz Augustinus özgürlüğünü suistimal edene karşı savaş açılmasına izin veriyor, çünkü kontrol altında tutulmadıkları takdirde bunların özgürlükleri tehlike teşkil edecektir; diğer yandan Aziz Isidoro önceden uyarı yapılmadan açılan her savaşın haksız olduğunu söylüyor.

Altının, bazen yumurta büyüklüğünde altın parçalarının üzerine atılmadan önce, Avukat Martín Fernández de Enciso, tercüman tarafından bölük pörçük, yarım yamalak çevrilen ültimatomu noktasına ve virgülüne kadar okuyor.

Enciso, barbar insanların eğiticileri Kral Don Fernando ve onun kızı Kraliçe Donya Juana adına konuşuyor. Sinú yerlilerine Tanrı'nın dünyaya geldiğini ve Aziz Petrus'u temsilcisi olarak seçtiğini, Aziz Petrus'un halefinin Kutsal Papa olduğunu ve evrenin efendisi Kutsal Papa'nın bütün yerli topraklarını ve bu yarımadayı Kastilya kralına bahşettiğini bildiriyor.

Askerler zırhlarının içinde kavruluyor. Elindeki metni yavaş yavaş, tane tane okuyan Enciso yerlilerden kendilerine ait ol-

mayan bu toprakları terk etmelerini, yok eğer burada yaşamaya devam etmek istiyorlarsa Ekselanslarına bağlılığın kanıtı olarak vergilerini altın olarak ödemelerini talep ediyor. Tercüman elinden geleni yapıyor.

İki kabile reisi, cevaplarının olumsuz olması ya da çok gecikmesi durumunda onlara savaş açacağını, onların yanı sıra kadınlarını ve çocuklarını da köle yapacağını, onları satacağını ya da çalıştıracağını ve bu haklı savaşın neden olacağı ölüm ve zararların suçlusunun İspanyollar olmayacağını haber veren tuhaf adamı oturdukları yerden, gözlerini kırpmadan dinliyorlar.

Reisler, Enciso'nun yüzüne bakmadan, Kutsal Papa'nın başkasının malıyla cömertlik tasladığını, kendisine ait olmayanı dağıtırken sarhoş olması gerektiğini ve tanımadığı insanları tehdit ettiğine göre Kastilya Kralı'nın terbiyesizin teki olduğunu söyleyerek cevap veriyorlar.

Bunun üzerine kan akıyor.

Bundan böyle, o uzun söylev gecenin bir yarısı, tercüman olmadan ve aniden baskına uğrayacak köylere yarım fersah mesafede okunacak. Uykudaki yerliler, onları kendilerine karşı işlenen suçların sorumlusu ilan eden sözleri işitmeyecekler.

(78, 81 ve 166)

1514: Santa María del Darién

Meyvelerin aşkına

Buraya yeni gelen Gonzalo Fernández de Oviedo Yeni Dünya'nın meyvelerinin tadına bakıyor.

Guava ona elmadan çok daha lezzetli geliyor.

Guavanın güzel bir görünümü, beyaz, sulu bir etli kısmı ve ne kadar yersen ye herhangi bir rahatsızlık vermeyen çok yumuşak bir tadı var.

Mamey insan ağzını sulandıran bir tada sahip ve çok güzel kokuyor. *Bundan güzel bir şey olamaz*, diye düşünüyor.

Ama daha sonra bir yenidünya dişliyor ve miskle dahi kıyaslanmayacak bir aroma beynine hücum ediyor. *Meyvelerin en güzeli yenidünya,* diye kendi kendini düzeltiyor, *ve onunla kıyaslanabilecek bir şey olamaz.*

Derken bir ananas soyuyor. Altınımsı ananas sanki şeftaliymiş gibi kokuyor ve artık yemek yeme arzusu duymayanların bile iştahını açmaya muktedir. Oviedo onun özelliklerini anlatacak sözcükleri bulamıyor. Gözleri, burnu, parmakları, dili mutlulukla doluyor. *Bu hepsini aşıyor,* diye bir hükme varıyor, *tıpkı parlak tüyleri diğer bütün kuşlarınkini bastıran tavuş kuşu gibi.*

(166)

1515: Anvers

Ütopya

Yeni Dünya maceraları bu flaman şehrinin tavernalarını kaynatıyor. Thomas More bir yaz gecesi, rıhtımların karşısında, Amerika kıyılarının birinde Ütopya Adası'nı keşfettiğini söyleyen Amerigo Vespucci'nin gemilerinde bulunan denizci Rafael Hythloday'ı tarudı ya da uydurdu.

Denizci Ütopya Adası'nda ne paranın ne de özel mülkiyetin olduğunu anlatıyor. Orada altının ve lüzumsuz tüketimin küçümsenmesi teşvik ediliyor ve kimse gösterişli giyinmiyor. Herkes emeğinin ürününü kamu mağazalarına getirip teslim ediyor ve ihtiyaç duyduğunu oradan özgürce alıyor. Ekonomi planlanıyor. Ne korkunun oğlu olan tekelcilik var ne de açlık biliniyor. Halk prensini seçiyor ve yine halk onu tahttan indirebiliyor; aynı şekilde din adamları da halk tarafından seçiliyor. Ütopya Adası sakinleri savaştan ve onun getireceği onurdan tiksiniyorlar, ama sınırlarını ölümüne savunuyorlar. Akla aykırı olmayan, gereksiz çileleri ve zorla din değiştirmeleri reddeden bir dine inanıyorlar. Yasalar boşanmaya izin veriyor, ama evlilerin eşlerini aldatmalarını çok sert biçimde cezalandırıyor ve günde altı saat çalışmayı mecbur kılıyor. Çalışma ve dinlenme paylaşılıyor; masa paylaşılıyor. Topluluk ebeveynleri meşgul olan çocukların bakımıyla

ilgileniyor. Hastalar ayrıcalıklı muamele görüyor; ötenazi uzun acılı ıstıraplardan kurtarıyor. En büyük alanı bahçeler ve bostanlar kaplıyor ve her taraftan müzik sesi geliyor.

(146)

1519: Frankfurt

V. Carlos

Gutenberg öleli yarım asır oldu ve matbaaların sayısı tüm Avrupa'da artıyor: Gotik harflerle İncil'i ve gotik rakamlarla altın ve gümüş fiyatlarını basıyorlar. Hükümdar insanları yiyor ve insanlar Bosch'un zevkler bahçesinde altın paralar saçıyor; Michelangelo, atletik azizlerini ve peygamberlerini çizerken ve yontarken şöyle yazıyor: *İsa'nın kanı kaşık kaşık satılıyor*. Her şeyin fiyatı var: Papa'nın tahtı ve kralların tacı, kardinallerin şapkası ve piskoposların başlığı. Endüljans kâğıdı, aforoz ve soyluluk unvanları satın alınıyor. Kilise faizle borç vermeyi günah sayıyor, ama Kutsal Papa bankacılara Vatikan'ın topraklarını ipotek ediyor ve Ren Nehri kıyılarında Kutsal İmparatorluk tacı en yüksek teklifi verene sunuluyor. Şarlman'ın mirası için üç aday kapışıyor. Seçici prensler oylarının saflığı ve ellerinin temizliği üzerine yemin ediyor ve meleklerin saati kabul edilen öğlen vaktinde kararlarını bildiriyorlar: Avrupa'nın tacı İspanya Kralı I. Carlos'a, baştan çıkarıcıyla delinin oğluna, Katolik Kralların torununa, Alman bankerler Függer ve Welser'in masanın üzerine koyduğu sekiz yüz elli bin florin karşılığında satılıyor.

I. Carlos, İspanya, Almanya, Avusturya, Napoli, Sicilya, Hollanda ve uçsuz bucaksız Yeni Dünya'nın imparatoru, Katolik inancın savunucusu ve Tanrı'nın yeryüzündeki savaşçı temsilcisi V. Carlos'a dönüşüyor.

Bu arada Müslümanlar sınırları tehdit ediyorlar ve Martin Luther kiliseye meydan okuyan fikirlerini Wittenberg'deki bir kilisenin kapısına çekiç darbeleriyle asıyor. *Bir prensin yegâne amacı*

ve düşüncesi savaş olmalıdır, diye yazdı Machiavelli. On dokuz yaşındaki yeni hükümdar tarihin en güçlü insanı. Dizlerinin üzerinde kılıcı öpüyor.

(116, 209 ve 218)

1519: Acla

Pedrarias

Denizin ve davulların sesi. Gece çöktü, ama aydınlık veren bir ay var. Meydanın etrafında, sazdan çatı saçaklarında mısır koçanları ve kurutulmuş balıklar asılı duruyor.

Balboa zinciri vurulmuş ve elleri arkadan bağlanmış olarak geliyor. Ellerini ve ayaklarını çözüyorlar. Balboa son sigarasını içiyor. Sonra da tek kelime etmeden boynunu kütüğün üzerine yerleştiriyor. Cellat baltayı havaya kaldırıyor.

Pedro Arias de Ávila evinden, duvarı oluşturan kamışların aralığından gizlice seyrediyor. İspanya'dan getirilen tabutun üzerinde oturuyor. Tabutu sandalye ya da masa olarak kullanıyor ve yılda bir kez, dirilişinin hatırasına cenaze duasını yaparken üzerini mumlarla kaplıyor. Rahibeler ölülerin ruhuna dua ederken ve akrabaları içlerini çekerek ağlarken, bu tabuttan ter içinde doğrulduğu andan beri onu Gömülmüş Pedrarias diye çağırıyorlar. Eskiden, turnuvalardaki, savaşlardaki ve aşk ilişkilerindeki yenilmezliğinden ötürü ona Yiğit Pedrarias diyorlardı; şimdiyse, artık seksenine yaklaşmış olmasına rağmen Tanrı'nın Öfkesi lakabını hak ediyor. Pedrarias sabah beyaz perçemini sallayarak uyandıysa –bu, geceki zar oyununda yüz tane yerli kaybetti demektir– onunla göz göze gelmemek yapılacak en iyi şeydir.

Pedrarias, bu plajlara ayak bastığından beri Balboa'ya karşı bir güvensizlik hissetti. Balboa damadı olduğu için onu yargısız infazla öldürmüyor. Buralarda okumuş insanların sayısı pek fazla değil, bu yüzden yargıç aynı zamanda davanın avukatı ve savcısı da oldu. Dava çok uzun sürdü.

Balboa'nın kellesi kumun üzerinde yuvarlanıyor. Rüzgârlar yüzünden yamulmuş ağaçların arasındaki bu Acla köyünü kuran Balboa oldu ve Acla'nın doğduğu gün kocaman bir siyah kuş bulutların ötesinden yere doğru pike yaptı, Balboa'nın kafasından çelik kaskını kaptı ve öterek uzaklaştı.

Balboa, keşfetmiş olduğu yeni denizi tanımaya götürecek olan guletleri parça parça burada inşa etmekteydi.

Yeni denizi keşfetme işini cellat yapacak. Bir keşif şirketi kuracak ve Pedrarias da ortağı olacak. Buraya son seyahatinde Kolomb'la birlikte gelen cellat, güneyin gizemli krallıklarında yirmi bin vasalın bağlı olduğu bir markiye dönüşecek. Onun adı Francisco Pizarro.

(81 ve 142)

1519: Tenochtitlán

Ateşin, suyun, toprağın ve havanın alametleri

Çok eski zamanlarda bir gün, kâhinler savaş tanrısının annesinin mağarasına kadar uçtular. Sekiz asırdır yıkanmayan cadı kadın onlara ne gülümsedi ne de bir hoş geldiniz dedi. Yanlarında getirdikleri armağanları, battaniyeleri, derileri, tüyleri teşekkür etmeden aldı ve haberleri alaycı bir yüz ifadesiyle dinledi. Kâhinler, *Meksika hanımefendi ve kraliçedir, diğer bütün şehirler onun buyruğu altındadır*, diye bilgi verdiler. İhtiyar kadın yegâne yorumunu homurdandı: *Aztekler diğer ulusları bozguna uğrattılar*, dedi, *şimdi diğerleri gelip Aztekleri bozguna uğratacaklar.*

Zaman geçti.

On yıldan beri alametler birbirini izliyor.

Bir odun ateşi gökyüzünün ortasından bütün bir gece boyunca ateş damlattı.

Üç kuyruklu süratli bir ateş ufuktan yükseldi ve güneşle buluşmaya uçtu.

Savaş tanrısının evi intihar edip kendi kendini yaktı: Ateşin üzerine kovalarla su atıyorlardı ve su alevleri daha da canlandırıyordu.

Bir başka tapınak, fırtınanın olmadığı bir akşam düşen yıldırımla kül oldu.

Şehrin etrafında kurulu olduğu gölcük kaynayan bir kazana dönüştü. Öfkeden kabaran kızgın su yükseldi ve evleri temelleriyle birlikte söküp önüne katarak götürdüler.

Balıkçıların ağlarına balıklarla birlikte kül rengi bir kuş takıldı. Kuşun kafasında yuvarlak bir ayna vardı. İmparator Moctezuma aynada geyik bacaklarının üzerinde koşan bir ordunun yaklaştığını gördü ve savaş naralarını işitti. Ne aynayı okumayı beceren ne de Moctezuma'yı gece gündüz hiç durmadan taciz eden iki başlı canavarları görecek gözleri olan kâhinler daha sonra cezalandırıldılar. İmparator kâhinleri kafeslere kapattı ve açlıktan ölmeye mahkûm etti.

Görünmez bir kadının haykırışları her gece, Tenochtitlán ve Tlatelolco'da uyuyan herkesi yatağından uğratıyor. *Evlatlarım benim*, diye haykırıyor, *artık uzaklara gitmek zorundayız!* Bu kadının haykırışını geçirmeyecek bir duvar yok: *Nereye gideceğiz, evlatlarım?*

(60 ve 120)

1519: Cempoala

Cortés

Veracruz kıyısında yüksek alevlerin alacakaranlığı. On bir gemi cayır cayır yanıyor ve onlarla birlikte kaptan gemisinin seren direğinden sarkan isyancı askerler de. Deniz kocaman ağzını açıp alevleri yutarken, kumun üzerinde ayakta duran Hernán Cortés, kılıcının topuzunu sımsıkı avuçluyor ve şapkasını çıkarıyor.

Denizin dibini boylayanlar sadece gemiler ve asılanlar değil. Artık ne geriye dönüş olacak ne de şu andan sonra doğacak olanın dışında başka bir hayat; ister yanında altın ve ihtişamı getirsin, ister bozgun akbabası ona eşlik etsin hiç fark etmez. Küba'ya geri dönmeyi, file hamaklarda kadın kâkülleri ve tütün dumanları arasında sömürge siestaları yapmayı çok isteyenlerin hayalleri Ve-

racruz Plajı'nda battı: Deniz geçmişe götürür, topraksa tehlikeye. Ücretini ödeyebilmiş olanlar at sırtında, geri kalanlarsa yürüyerek gidecekler: Yedi yüz adam Meksika'nın içlerine, sıradağlara, volkanlara ve Moctezuma'nın gizemine doğru ilerleyecek.

Cortés tüylü şapkasını başına yerleştiriyor ve alevlere sırtını dönüyor. Gece karanlığında atıyla son sürat yerli köyü Cempola'ya varıyor. Adamlarına haber vermiyor. Yakında zaten öğrenecekler.

Çadırında tek başına şarap içiyor. Belki günah çıkarmadan öldürdüğü adamları, belki şimdi artık çok uzak görünen Salamanca'daki öğrencilik günlerinden beri evlenmeden yattığı kadınları, belki de bekleyiş dönemi boyunca Antiller'de memuriyette kaybettiği yılları düşünüyor. Belki de yakında Santiago de Cuba'da öfkesinden titreyecek Vali Diego Velázuez'i düşünüyor. Bir daha emirlerine uymayacağı o uykucuyu düşünüyorsa kesin gülümsüyordur; ya da zihnini meşgul eden belki de, kamp yerindeki zar ya da kâğıt oyununda gülüşmelerini ve küfürleşmelerini işittiği askerleri bekleyen sürprizdir.

Bunlardan biri ya da gelecek günlerin heyecanı ve korkusu da kafasından geçiyor olabilir; işte tam o sırada bakışlarını kaldırıyor, kapıda onu görüyor ve ters düşen ışıkta onu tanıyor. Tabasco reisi ona armağan ettiğinde genç kızın adı Malinali ya da Malinche'ydi. Bir haftadan beriyse adı Marina.

Kız hiç kıpırdamadan beklerken Cortés ona birkaç söz söylüyor. Ardından, hiçbir hareket yapmadan, kız saçını çözüp elbisesini sıyırıyor. Çıplak ayaklarının arasına rengârenk bir kumaş öbeği düşüyor ve çıplak beden tüm ışıltısıyla ortaya çıkınca Cortés susuyor.

Oradan birkaç adım uzakta, Asker Bernal Díaz del Castillo, ay ışığında günün kroniğini kaleme alıyor. Bir davulu masa olarak kullanıyor.

(54 ve 62)

1519: Tenochtitlán

Moctezuma

Büyük dağlar denizde hareket ederek Yucatán sahillerine kadar geldiler. Tanrı Quetzalcóatl geri döndü. Yerliler gemilerin pruvalarını öpüyorlar.

İmparator gölgesinden korkan bir adam.

"Ben ne yapacağım? Nereye saklanacağım?"

Moctezuma bir taşa ya da bir sopaya dönüşmeyi isterdi. Sarayın soytarıları bile onun düşüncelerini dağıtmayı başaramıyor. Toprağı ve güzel şarkıları ödünç vermiş olan sakallı tanrı Quetzalcóatl şimdi kendisine ait olanı istemeye geldi.

Çok eskiden, altın evini ve mercan evini yaktıktan sonra Quetzalcóatl doğuya doğru gitmişti. En güzel kuşlar önünde uçarak ona yol açtılar. Yılanlardan yapılmış bir salla denize açıldı ve gün doğumuna doğru giderek gözden kayboldu. Gittiği yerden şimdi döndü. Sakallı tanrı, tüylü yılan acıkmış bir halde geri döndü.

Yer sarsılıyor. Tencerelerde kuşlar kaynarken dans ediyor. *Kimse kalmamalı*, diye hissetmişti şair. *Kimse, kimse, kimse gerçekten dünyada yaşamıyor.*

Moctezuma, Tanrı Quetzalcóatl'a bir sürü altın armağan gönderdi: altın tozu dolu kasklar, altın ördekler, altın köpekler, altın kaplanlar, altın kolyeler, asalar, yay ve oklar. Ama Tanrı ne kadar altın yese, daha fazlasını istiyor ve o hevesle Tenochtitlán'a doğru ilerliyor. Büyük volkanların arasından yürüyor ve arkasından diğer sakallı tanrılar geliyor. İstilacıların ellerinden insanı sersemleten gök gürlemeleri ve öldüren ateşler çıkıyor.

"Ben ne yapacağım? Gidip nereye saklanacağım?"

Moctezuma kafasını ellerinin arasına gizlemiş halde yaşıyor.

İki yıl önce, geri dönüşün ve intikamın alametleri çoğalınca, Moctezuma kâhinlerini ölülerin kralı Huémac'ın mağarasına gönderdi. Kâhinler Chapultepec'in derinliklerine bir cüceler ve kamburlar topluluğunun eşliğinde indiler ve imparator namına Huémac'a tutsakların daha yeni yüzülmüş derilerinden oluşan bir

armağan sundular. Huémac kâhinler vasıtasıyla Moctezuma'ya şu mesajı gönderdi:

"Hiç hayallere kapılma. Burada huzur ve mutluluk olmaz."

Ve ona oruç tutup kadınsız uyumasını tavsiye etti.

Moctezuma onun dediğini yaptı. Uzun bir kefaret çekti. Hadım edilmiş köleler kadınlarının odalarını kilit altına aldı ve aşçılar onun gözde yemeklerini yapmayı unuttular.

Ama her şey daha kötüye gitti. İç sıkıntısı kargaları sürüler halinde kafasına üşüştüler. Moctezuma, Aşk Tanrıçası Tlazoltéotl'un esirgeyiciliğini kaybetti; aynı zamanda Bok Tanrıçası olan Tlazoltéotl aşkın mümkün olması için bizim dışkılarımızı yer. Böylece imparatorun ruhunu yalnızlık, pislik ve karanlık bastı. Huémac'a ardı ardına, yakarış ve armağanlarla yüklü ulaklar gönderdi ve en sonunda ölüler kralı ona bir randevu verdi.

Belirtilen gece Moctezuma buluşmaya gitti. Kayık Chapultepec'e doğru süzüldü. İmparator pruvada ayakta gidiyordu ve gölcüğün sisi onun flamingo tüyleriyle süslü görkemli başlığına yol açıyordu.

Tepenin ayağına varmadan kısa bir süre önce Moctezuma suda kürek sesleri duydu. Bir kano çok ani bir şekilde ortaya çıktı ve kara sisin içinde bir anlığına birisi parıldadı: Çırılçıplaktı, kanoda tek başınaydı ve küreği bir mızrak gibi havaya kaldırmıştı.

"Sen misin, Huémac?"

Kanodaki neredeyse ona sürtünecek denli yakınına geldi. İmparatorun gözlerine kimsenin bakamayacağı gibi baktı ve ona "ödlek" deyip ortadan kayboldu.

(60, 200 ve 210)

1519: Tenochtitlán

Azteklerin başkenti

Gördükleri güzellik karşısında dilleri tutulan konkistadorlar atlarının sırtında şehirde dolaşıyorlar. Tenochtitlán sanki *daha önce*

hiç duyulmamış, hiç görülmemiş, hatta hiç düşlenmemiş şeylerin kitabı Amadís'in sayfalarından koparılmış gibi görünüyor... Güneş volkanların ardından yükseliyor, gölün içine dalıyor ve suyun üzerinde salınan sisi şeritler halinde kesiyor. Şehir, sokaklar, kanalizasyon, yüksek kuleli tapınaklar gözlerinin önünde beliriyor ve ışıldıyor. Sayısız kano kobalt mavisi suları yararken, büyük bir kalabalık sessizce ve acele etmeden istilacıları karşılamaya çıkıyor.

Moctezuma tahtırevanının üzerinde, altın, inciler ve yeşil tüylerle süslü gölgeliğin altındaki yumuşacık jaguar postunun üzerinde oturarak geliyor. Krallığa bağlı beyler basacağı yerleri süpürüyorlar.

Tanrı Quetzalcóatl'a bizzat hoş geldiniz diyor:

"*Buraya tahtına oturmaya geldin,*" diyor ona. "*Bulutların ve sislerin arasından geldin. Seni düşümde görmüyorum, seni düşlemiyorum. Sen kendi toprağına geldin...*"

Quetzalcóatl'a eşlik edenler manolyalar, güller ve ayçiçeklerinden yapılmış çelenkler alıyorlar, boyunlarına, kollarına ve göğüslerine çiçeklerden kolyeler asılıyor: Kalkan çiçeği ve kalbin çiçeği, güzel kokulu çiçek ve sapsarı çiçek.

Quetzalcóatl, Extremadura'da doğdu ve Amerika topraklarına omzunda bir bohça kıyafet ve cebinde birkaç kuruş parayla ulaştı. Santo Domingo rıhtımının taşlarına ayak bastığında on dokuz yaşındaydı ve şu soruyu sordu: *Altın nerede?* Şimdi otuz dört yaşını doldurdu ve büyük bir paralı asker birliğinin komutanı. Siyah demir zırh giyiyor ve süvariler, mızraklılar, mancınıkçılar, tüfekçiler ve vahşi köpeklerden oluşan bir orduyu yönetiyor. Askerlerine söz verdi: *Sizleri çok kısa bir zaman içinde Hint Adaları'nın gördüğü en zengin insanlar yapacağım.*

Tenochtitlán'ın kapılarını açan İmparator Moctezuma'nın yakında işi bitirilecek. Kısa bir zaman sonra *İspanyolların kadını* diye anılacak ve kendi halkı tarafından taşlanarak ölecek. Onun yerine genç Cuauhtémoc geçecek. O savaşacak.

(60 ve 62)

Azteklerin Kalkan Türküsü

Kalkanın üstünde, doğurdu bakire
büyük savaşçıyı.
Kalkanın üstünde, doğurdu bakire
büyük savaşçıyı.

Muzaffer, yılanın dağında.
Dağların arasında,
savaş boyası ve
kartal kalkanıyla.

Elbette ki kimse çıkamadı karşısına.
Dünya dönmeye başladı
sürünce o savaş boyalarını
ve kaldırınca kalkanını.

(77)

1520: Teocalhueyacan

"Kederli gece"

Hernán Cortés ordusundan geriye kalan az sayıdaki askerini gözden geçirirken Malinche yırtık bayrakları dikiyor.

Tenochtitlán geride kaldı. Popocatépetl Volkanı'nın hoşça kal dercesine ağzından çıkardığı ve dünyadaki hiçbir rüzgârın bükemediği duman sütunu geride kaldı.

Aztekler şehirlerini geri aldılar. Çatılardan oklar ve mızraklar yükseldi, gölcük savaşan kanolarla kaplandı. Konkistadorlar darmadağınık bir biçimde kaçarken peşlerinden bir ok ve taş yağmuru geliyor, savaş davulları, naralar ve küfürler geceyi inletiyordu.

Şimdi Cortés'in saymakta olduğu bu yaralı, sakat ve can çekişen askerler kendilerine köprü vazifesi gören cesetlerin üzerinden geçerek canlarını kurtardılar: Kayıp göle düşmüş atların ve ok ya da taş yiyerek ölmüş veya bırakmaya kıyamadığı altınlarla

dolu torbaların ağırlığı yüzünden suda boğulmuş askerlerin üzerine basarak diğer kıyıya ulaştılar.

(62 ve 200)

1520: Segura de la Frontera

Zenginliğin dağılımı

İspanyolların kampında fısıldaşmalar ve kavga var. Askerlerin bozgundan kurtardıkları altın külçelerini vermekten başka çareleri yok. Bir şey saklayan olursa asılacak.

Külçelerin kaynağı Meksika'daki kuyum ustaları ve heykeltıraşların eserleri. Ganimet olarak elde edilip eritilerek altın külçelere dönüşmeden önce bu altınlar ısırmak üzere olan bir yılan, atlamak üzere olan bir kaplan, uçmak üzere olan bir kartal ya da havada kıvrılarak nehir gibi akan bir hançerdi.

Cortés kendilerini bekleyenle kıyaslandığında bu altının sadece köpük kısmı olduğunu söylüyor. Beşte birini krala ayırıyor, beşte birini kendine alıyor, sonra babasının ve ölen atının payına düşeni ayırıyor ve geriye kalanın neredeyse tamamını komutanlarına veriyor. Bu altını yalamış, dişlemiş, avucunun içinde tartmış, onu başının altına koyup öyle uyumuş ve ona intikam düşlerini anlatmış askerlere yok denecek kadar az bir pay düşüyor.

Bu arada kızgın demir, Tepeaca ve Huaquechula'da yeni tutsak edilmiş yerli kölelerin suratını dağlıyor.

Hava yanmış et kokuyor.

(62 ve 205)

1520: Brüksel

Dürer

Bu şeyler, tıpkı onları yapan erkekler ve kadınlar gibi ve bu erkeklerin ve kadınların çiğnedikleri o uzak toprak gibi güneşten koptular.

Bunlar kasketler ve kemerler, tüylerden yapılmış yelpazeler, giysiler, battaniyeler, av teçhizatı, altından bir güneş ve gümüşten bir ay, üfleyerek ok atılan borular ve sanki kurbanlarını diriltmek için yapılmış gibi duran diğer birbirinden güzel silahlar.

Tüm zamanların en iyi çizeri onlara bakmaya doyamıyor. Bunlar Cortés'in Moctezuma'dan kopardığı ganimetin bir bölümü: Eritilip külçe haline getirilmemiş eşsiz parçalar. Kutsal İmparatorluk tahtına daha yeni oturan Kral Carlos dünyanın yeni keşfedilmiş kısmından gelen savaş ganimetlerini halka sergiliyor.

Albert Dürer gerçek sanatçının mutluluğu işinde bulduğunu ve kalbiyle sohbet ettiğini (çünkü onun kalbi ölmemiş ve karıncalar tarafından yenmemiş) anlatan Meksika şiirini daha önce duymamış. Ama gördüğünü görürken, Dürer o sözcükleri dinliyor ve yarım asırlık hayatının en büyük mutluluğunu yaşadığını anlıyor.

(108)

1520: Tlaxcala

Tenochtitlán'ın yeniden fethine doğru

Yılın bitmesine çok az zaman kaldı. Güneş yüzünü gösterir göstermez Cortés hareket emri verecek. Aztekler tarafından darmadağın edilen birlikleri birkaç ay içinde Tlaxcala, Huexotzingo ve Texcoco'daki müttefik yerlilerin desteğiyle yeniden oluşturuldu. Emri altında elli bin yerliden oluşan bir ordu var ve İspanya, Santo Domingo ve Küba'dan da atları, tüfekleri, arbaletleri ve toplarıyla iyi donanımlı yeni askerler geldi. Sudaki savaşa gelince, gölete vardığında on üç tane gulet inşa etmek için gereken yelkenler, demirler ve direkler Cortés'in elinde hazır olacak. Ahşap malzemeyi Huexotzingo'dakiler verecek.

Günün ilk ışıklarıyla birlikte uzaklarda sıra sıra volkanlar kendini gösteriyor. Daha ötede, hayranlık verici su yollarının ortasında yükselen Tenochtitlán meydan okurcasına bekliyor.

(54)

1521: Tlatelolco

Ateş kılıcı

Kan su gibi akıyor ve içme suyundan kan tadı geliyor. Yemek için topraktan başka bir şey kalmadı. Yıkıntıların ve ölülerin üzerinde, hemen her evde, gece gündüz savaşılıyor. Hiç ara vermeden süren savaş üçüncü ayını doldurmak üzere. Sadece barut ve ceset kokusu solunuyor; ama geriye kalan son kulelerdeki timballerin ve tamtamların ve son savaşçıların ayak bileklerindeki çıngıraklarının sesi hâlâ yankılanıyor. Güç veren haykırışlar ve şarkılar henüz kesilmedi. Son kalan kadınlar ölenlerin elinden baltaları alıp yere devrilene kadar kalkanların üzerine indiriyorlar.

İmparator Cuauhtémoc komutanlarından en iyisini huzuruna çağırıyor. Onu uzun tüylü baykuş başlığıyla taçlandırıyor ve sağ eline ateş kılıcını veriyor. Savaş tanrısı çok çok eski bir zamanda annesinin karnından elinde bu kılıçla çıkmıştı. Huitzilopochtli, güneş ışınlarından oluşan bu yılanla kız kardeşi ayın kellesini uçurmuş ve kardeşi olan dört yüz yıldızı paramparça etmişti, çünkü onun doğmasına izin vermek istemiyorlardı.

Cuauhtémoc buyuruyor:

"Düşmanlarımız onu görsünler ve şaşkına dönsünler."

Ateş kılıcına yol açılıyor. Seçilmiş komutan dumanın ve yıkıntıların arasında tek başına ilerliyor.

Onu tek bir tüfek atışıyla yere deviriyorlar.

(60, 107 ve 200)

1521: Tenochtitlán

Dünya suskun ve yağmur yağıyor

Derken, haykırışlar ve davulların sesi bir anda kesiliyor. İnsanlar ve tanrılar bozguna uğradılar. Tanrılar ölünce zaman ölmüş oldu. İnsanlar ölünce şehir ölmüş oldu. Aksöğütleri ve beyaz hasırotlarıyla meşhur bu savaşçı şehir kendine yakışır bir biçimde vuruşa-

rak öldü. Civar bölgelerin mağlup prensleri artık sisin arasından kayıklarla ona saygılarını sunmaya gelmeyecekler.

İnsanı afallatan bir sessizlik hüküm sürüyor. Ve yağmur yağıyor. Gök gürlüyor, şimşekler çakıyor ve yağmur bütün gece devam ediyor.

Altın büyük sepetlere yığılıyor. Kalkanların ve savaş madalyalarının altını, tanrı maskelerinin altını, dudak ve kulak küpelerinin, tokaların, pandantiflerin altını. Altın tartılıyor ve esirlere değer biçiliyor. *Şu garibanın fiyatı en fazla iki avuç mısır eder...* Askerler zar ve kâğıt oyunlarını hemen kuruyorlar.

Ateş İmparator Cuauhtémoc'un yağla ovulmuş ayak tabanlarını yavaş yavaş yakarken, dünya sessizliğini sürdürüyor ve yağmur yağıyor.

(60, 107 ve 200)

1521: La Florida

Ponce de León

Yaşlıydı ya da kendini öyle hissediyordu. Ne zamanı yetecekti ne de yorgun kalbi dayanacaktı. Juan Ponce de León, Florida Adaları'nın haber verdiği ele geçirilemez dünyayı keşfetmek ve fethetmek istiyordu. Elde edeceği zaferlerin büyüklüğüyle Kristof Kolomb'un hatırasını küçücük bırakma arzusundaydı.

Zevkler bahçesinin içinden geçen sihirli nehri takip ederek buraya indi. Gençlik çeşmesi yerine göğsünü delen bu oku buldu. Bilge ruhun deneyimini silmeden kasların gücünü ve gözlerin ışıltısını geri veren sularda asla yıkanamayacak.

Askerler onu kollarında gemiye doğru taşıyorlar. Mağlup komutan yeni doğmuş bir bebek gibi sızlanıyor, ama yaşı hâlâ çok ileri ve daha da ilerliyor. Onu taşıyanlar şunu hiç şaşırmadan teyit ediyorlar ki, daimaların aslalara karşı bitmek bilmez savaşında burada bir bozgun daha yaşandı.

(166)

1522: Santo Domingo yolları

Ayaklar

Başkaldırı, Amerika'daki siyah kölelerin ilk başkaldırısı bastırıldı. Kâşifin oğlu Diego Kolomb'un şeker değirmenlerinde başlayan yangın, adanın tüm üretim tesislerine ve şeker kamışı tarlalarına yayılmıştı. Siyahlar ve hayatta kalan az sayıdaki yerli, zırhların karşısında hiçbir işe yaramadan dağılıp gidecek olan taş, sopa ve şeker kamışından mızraklarla silahlanarak ayaklanmışlardı.

Yol kenarlarına kurulmuş darağaçlarında şimdi genç ve yaşlılar, kadın ve erkekler sallanıyor. Yoldan geçen birinin göz hizasına asılanların ayakları sarkıyor. Yoldan geçen kişi, cezalandırılanların ayaklarına bakarak onların ölüm gelmeden önce nasıl insanlar olduklarını tahmin edebilirdi. Bu kösele ayakların, çalışma ve gidip gelmekten yarılmış ayakların arasında zamana uyan ayaklar da var, zamana karşı duran ayaklar da var; tutsak ayaklar da var, toprağı severek ve savaşa çağırarak hâlâ dans eden ayaklar da.

(166)

1522: Sevilla

Asla gerçekleşmeyen en uzun yolculuk

Kimse onların yaşadığına inanmıyordu, ama düngece geldiler. Demir attılar ve tüm toplarını ateşlediler. Ne hemen gemilerden indiler ne de kendilerini gösterdiler. Gün doğarken rıhtımın taşlarının üzerinde belirdiler. Üzerlerinde pejmürde kıyafetler, ellerindeyse yanan meşalelerle Sevilla'ya sallanarak girdiler. Şaşkınlık içindeki halk, başını Juan Sebastián'ın çektiği bu çirkin topluluğa yol verdi. Sendeleyerek, birbirlerine dayanarak, kefaretlerini ödeyerek bir kiliseden diğer kiliseye ilerliyorlardı ve halk kalabalığı peşlerini hiç bırakmıyordu. Şarkı söyleyerek ilerliyorlardı.

Yaklaşık üç yıl önce, batı istikametine yönelen beş gösterişli gemiyle nehir yukarı yola çıkmışlardı. Hep birlikte okyanusların arasında bir geçit, servet ve ün aramak için dört bir yandan ge-

lip burada buluşmuş bir sürü maceraperest adamdı onlar. Hepsi kaçaktı; yoksulluktan, aşktan, hapishaneden ya da darağacından kaçarken kendilerini denizde buldular.

Hayatta kalanlar şimdi fırtınalardan, işlenen suçlardan ve harika şeylerden bahsediyorlar. Ne haritada bulunan ne de bir ismi olan denizler ve topraklar gördüler; dünyanın fokur fokur kaynadığı bölgeyi hiç yanmadan altı kez geçtiler. Güneyde mavi karla karşılaştılar, gökyüzündeyse haç şeklinde dört yıldızla. Güneşin ve ayın ters yöne gittiğini ve balıkların uçtuğunu gördüler. Rüzgârın döllediği kadınlardan bahsedildiğini duydular ve balinaların açık ağızlarından içeri dalıp kalplerini yiyen kargaya benzer siyah kuşları tanıdılar. Çok uzaklardaki bir adada yarım metre boyunda ve kulakları ayaklarına değen insanların yaşadığını anlatıyorlar. Kulakları o kadar büyükmüş ki, yattıklarında bunlardan birini yorgan, diğerini de döşek olarak kullanıyorlarmış. Ve anlattıklarına göre, gemilerden ayrılıp kıyıya yanaşan sandalları gören Molucas yerlileri bunları gemilerin küçük çocukları sanmışlar; gemilerin onları doğurduğunu ve emzirdiğini zannediyorlarmış.

Hayatta kalanların anlattığına göre, güneyin güneyinde, toprakların açıldığı ve okyanusların kucaklaştığı yerde yerliler soğuktan ölmemek için gece gündüz kocaman ateşler yakıyorlarmış. O yerliler o kadar devasaymış ki, dediklerine göre bizim kafamız onların ancak beline geliyormuş. Seferin şefi Macellan onların iki tanesini yakalayıp ayak ve el bileklerine demir prangalar geçirmiş; ama sonra biri iskorbüt hastalığından, diğeriyse sıcaktan ölmüş.

Burunlarını tıkayarak kokuşmuş sudan içmekten başka çarelerinin kalmadığını ve talaş, kösele ve kurtlanmış son bisküvileri kapışmaya gelen farelerin etini yediklerini anlatıyorlar. Açlıktan ölenleri güverteden denize atıyorlarmış ve onlara bağlamak için taş olmadığından cesetler suyun üzerinde yüzüyormuş: Avrupalılar yüzleri göğe dönük olarak, yerlilerse yüzükoyun. Maluku Adaları'na vardıklarında denizcilerden biri bir iskambil kâğıdı,

karo papazı karşılığında yerlilerden altı tane kuş almış ama dişetleri çok şiş olduğu için bir lokma bile yiyememiş.

Macellan'ın ağladığını görmüşler. Gemiler daha önce hiçbir Avrupalı tarafından aşılmamış okyanusa girdiğinde, Portekizli sert denizci Ferdinand Macellan'ın gözlerinde yaşları görmüşler. Öte yandan, isyan çıkaran iki kaptanının kellelerini uçurtup bedenlerini parçalatırken ve diğer isyancıları çölde terk ederken, Macellan'ın korkunç öfkesine şahit olmuşlar. Macellan şimdi bacağına zehirli bir ok saplayan Filipinli yerlilerin elinde kokuşmuş bir savaş ganimeti.

Üç yıl önce Sevilla'dan yola çıkan iki yüz otuz yedi denizci ve askerden sadece on sekizi geri döndü. Omurgası aşınmış ve dört bir tarafından su alan tek bir döküntü gemiyle geldiler.

Hayatta kalanlar. Dünyanın çevresini dolaşmayı ilk kez başarmış bu açlıktan ölen adamlar.

(20 ve 78)

1523: Cuzco

Huaina Cápac

Yüzünü gösteren güneş karşısında kendini yere atıyor ve alnını toprağa yapıştırıyor. Güneşin ilk ışınlarını elleriyle toplayıp ağzına götürüyor ve ışığı içiyor.

Sonra doğrulup ayağa kalkıyor. Gözlerini hiç kırpmadan doğrudan güneşe bakıyor. Çok sayıdaki eşi Huaina Cápac'ın arkasında başlarını eğmiş bekliyorlar. Çok sayıda prens de ayrı şekilde sessizce bekliyor. İnka güneşe bakıyor, ona eşdeğer birisi olarak bakıyor ve rahiplerin arasından bir skandal mırıldanması yükseliyor.

Göz kamaştırıcı babanın oğlu Huaina Cápac'ın çok erdemli, kudretli ve genç bir şef olarak tahta çıktığı günden beri uzun yıllar geçti. O imparatorluğun sınırlarını atalarından çok daha ötelere genişletti. Güç düşkünü, kâşif, fatih Huaina Cápac ordularını Amazon Ormanları'ndan Quito'nun dağlarına ve Chaco'dan Şili

kıyılarına kadar götürdü. Balta darbeleri ve havada uçan oklarla yeni dağları, ovaları ve çölleri sahiplendi. Artık Avrupa'dan daha büyük olan bu imparatorlukta rüyalarına girmediği ve ondan korkmayan kimse yok. Otlaklar, su ve insanlar, hepsi ona tabi. O istedi diye sıradağlar ve insan kalabalıkları yerlerinden oynadı. Tekerleği bilmeyen bu imparatorlukta, o Cuzco'nun taşlarıyla Quito'da binalar inşa edilmesini emretti, *insanlar tarafından gelecekte büyüklüğü anlaşılsın ve sözüne inanılsın diye.*

İnka bakışlarını yere sabitliyor ve bunun sebebi rahiplerin korktuğu gibi meydan okuma değil, sadece acıma. Huaina Cápac güneşin kederini hissediyor, çünkü babasının ve çok eski zamanlardan beri İnkaların tüm babalarının güneş olarak ne yorgunluğa ne de bıkkınlığa hakları var. Güneş ne dinlenir ne oyun oynar ne de unutur. Her sabahki randevusuna asla gecikemez ve bugün gökyüzü boyunca, dünkü ve yarınki güzergâhını izler.

Güneşi seyrederken Huaina Cápac kararını verir: "Yakında öleceğim."

(47 ve 76)

1523: Cuauhcapolca

Reisin soruları

Yiyecekle altını getiriyor ve vaftizi kabul ediyor. Ama Gil González de Ávila'dan İsa'nın nasıl aynı anda hem insan hem tanrı, Meryem'in de hem bakire hem de anne olabildiğini açıklamasını istiyor. Bedeni terk ettikten sonra ruhların nereye gittiğini ve Roma'daki Kutsal Baba'nın ölümden muaf olup olmadığını soruyor.

Kastilya kralını kimin seçtiğini soruyor. Mesela Reis Nicaragua, ceiba ağacının altında toplanan kabilenin yaşlıları tarafından seçilmiş. O da halkının yaşlıları tarafından seçilerek mi kral olmuş?

Reis ayrıca, bu kadar az adamın neden onca altını istediğini konkistadordan kendisine söylemesini istiyor. Vücutları o kadar altın süsü taşıyabilecek mi?

Ardından ona, güneş, yıldızlar ve ayın, bir peygamberin söylediği gibi, ışıklarını kaybedeceklerinin ve gökyüzünün aşağıya düşeceğinin doğru olup olmadığını soruyor.

Reis Nicaragua bu bölgelerde neden çocukların doğmayacağını ona sormuyor. Hiçbir peygamber ona birkaç yıl içinde kadınların köle çocuklar doğurmayı reddedeceğini söylemedi.

(81 ve 103)

1523: Painala

La Malinche

Cortés'ten bir oğlu oldu ve Cortés için bir imparatorluğun kapılarını açtı. Onun gölgesi ve gözcüsü, tercümanı, danışmanı, muhbiri ve Meksika'nın fethi boyunca aşığı oldu; hemen yanında at sürmeye devam ediyor.

Painala'dan kumaşlar, ipekler, satenlerle bir İspanyol kadını gibi giyinmiş olarak geçiyor ve yeni efendilerle birlikte gelen seçkin hanımefendiyi ilk başta kimse tanımıyor. La Malinche doru bir atın üstünden bakışlarını nehrin kıyılarında gezdiriyor, havanın tatlı kokusunu derin derin içine çekiyor ve yirmi yıldan uzun bir süre önce sihir ve korkuyu keşfettiği ağaçlığın kuytuluklarını boş yere arıyor. Annesinin onu köle olarak satmasının ve Yucatán'daki Maya beylerine hizmet etmesi için Meksika topraklarından koparılmasının üzerinden çok yağmurlar, güneşler, ıstıraplar ve kederler geçti.

Annesi, Painala'yı ziyarete gelenin kim olduğunu anlayınca kızının ayaklarına kapanıyor ve af dilerken gözyaşlarına boğuluyor. La Malinche annesini bir hareketle durduruyor, omuzlarından tutarak yerden kaldırıyor, ona sarılıyor ve boynunda taşıdığı kolyeleri onun boynuna takıyor. Ardından atına atlıyor ve İspanyolların yanında yoluna devam ediyor.

Annesinden nefret etmeye ihtiyacı yok. Yucatán'daki beyler dört yıl önce onu Hernán Cortés'e armağan ettiklerinden beri

La Malinche'nin intikam alacak vakti oldu. Borç ödendi: Meksikalılar onu görünce önünde eğiliyor ve korkudan titriyorlar. Bir prensin darağacını boylaması için kara gözleriyle bir bakışı yeterli oluyor. Gölgesi, ölümden sonra da, yerle bir edilmesine ve aşağılanmasına o kadar yardım ettiği büyük Tenochtitlán'ın üzerinde süzülmeye devam ederken, dağınık saçlı ve dalgalanan tunikli hayaleti Chapultepec ormanları ve mağaralarından sonsuza dek korku yayacak.

(29 ve 62)

1524: Quetzaltenango

Şair çocuklara bu savaşın hikâyesini anlatacak

Şair, Pedro de Alvarado' dan ve onunla birlikte korkuyu öğretmeye gelenlerden bahsedecek.

Yerli orduları artık tamamen yok edildiğinde ve Guatemala bir can pazarına dönüştüğünde, komutan Tecum Umán'ın havaya yükseldiğini ve bedeninden çıkan kanat ve tüylerle uçtuğunu anlatacak. Uçtu ve Alvarado'nun üzerine düştükten sonra vahşice bir hareketle atın kellesini uçurdu. Ama Alvarado'yla at ikiye ayrıldılar ve o şekilde bölünmüş olarak kaldılar: Konkistador kellesi uçurulan attan ayrıldı ve ayağa kalktı. Komutan Tecum yeniden uçmaya başladı ve hızlı bir şekilde çok yükseklere çıktı. Bulutların oradan saldırıya geçti, ama Alvarado saldırıyı savuşturup mızrağını ona sapladı. Köpekler Tecum Umán'ı parçalamaya koştular ama Alvarado'nun kılıcı onları durdurdu. Alvarado mağlup komutanı, açılmış bedenini, kollarından ve bacaklarından çıkan quetzal tüylerini, kırık kanatlarını, inciler, elmaslar ve zümrütlerle süslü üçlü tacını uzun süre seyretti. Sonra askerlerini çağırdı ve onlara şöyle dedi: "Bakın." Sonra da miğferlerini çıkarmalarını emretti.

Şairin etrafında daire biçiminde oturan çocuklar soracaklar:

"Peki, sen bütün bunları gördün mü? Onları duydun mu?"

"Evet."

"Sen burada mıydın?" diye soruyor çocuklar.

"Hayır. Buradakilerin hepsi öldü, sağ kalan olmadı."

Şair hareket halindeki bulutları ve ağaçların yapraklarının salınışını işaret edecek.

"Mızrakları görüyor musunuz?" diye soracak. "Atların bacaklarını görüyor musunuz? Ok yağmurunu? Dumanı?"

"Dinleyin," diyecek ve kulağını bir sürü uğultuyla dolu toprağa dayayacak.

Ve onlara hikâyeyi rüzgârda koklamayı, nehir tarafından parlatılmış taşlarda ona dokunmayı ve bazı otları, kederi çiğneyen biri gibi, şöyle hiç acele etmeden çiğneyerek onun tadını tanımayı öğretecek.

(8 ve 107)

1524: Utatlán

Mağlubun intikamı

Şehrin yıkıntıları arasında yatan yerli şefleri bir avuç kurum karası kemik. Kiçelerin başkentinde bugün yanık kokmayan bir şey yok.

Yaklaşık bir asır önce bir peygamber konuşmuştu. Kiçeler kalbini söküp çıkaracağı sırada şu sözleri söyleyen, Kakçikellerin bir şefiydi: *Bilin ki silahlı ve bizim gibi çıplak değil, tepeden tırnağa giyinik kimi adamlar gelip bu binaları yıkacak, onları baykuş ve dağ kedisi yuvalarına çevirecek ve bütün bu ihtişama son verecekler.*

O tam burada, Pedro de Alvarado'nun askerlerinin şimdi bir yangın yerine dönüştürdükleri bu uçurumlar şehrinde, Kiçeler onu öldürecekleri sırada konuştu. Mağlup şef, Kiçelere lanet okudu ve o sırada Kiçeler uzun zamandan beri diğer Guatemala halklarına hükmetmekteydiler.

(8 ve 188)

Komünyon töreni

Deniz onları yuttu, sonra kustu, ardından tekrar yuttu ve kayalara doğru fırlattı. Yunuslar ve ayıbalıkları havada uçuşuyordu ve bütün gökyüzü köpüktü. Küçük gemi paramparça olunca adamlar becerebildikleri ölçüde kayalıklara tutundular. Dalgalar onları oradan koparabilmek için bütün gece boyunca vurdular da vurdular; birçoğunu kopardılar ve kayalarda parçalayıp yuttular.

Gün doğarken, fırtına dindi ve deniz duruldu. Kurtulanlar şans eseri buldukları kırık dökük bir kanoyla kendilerini kaderin kollarına bıraktılar.

Kazazedeler beş günden beri sığ kayalıkların arasında dönüp duruyorlar. Ne içme suyu ne de ağızlarına atacak bir meyve bulabildiler.

Bu sabah adacıklardan birine çıkıyorlar.

Taşları kavuran bir güneşin altında emekleyerek ilerliyorlar. Hiçbirinin geride kalana yardım edecek gücü yok. Çıplaklar, ciddi yaraları var, iyi bir hukukçu ama kötü bir denizci olan kaptanları Avukat Alonso Zuazo'ya, onu doğuran anaya, krala, Papa'ya ve Tanrı'ya saydırıyor da saydırıyorlar.

Şu karşıdaki tepecik dünyanın en yüksek dağı gibi geliyor. Adamlar oraya tırmanıyor ve ölümlerine kalan saatleri sayarak avunuyorlar.

Derken birden gözlerini ovuşturuyorlar. Gördüklerine inanamıyorlar. Beş tane dev kaplumbağa plajda onları bekliyor. Hani şu denizde yüzerken kayalık adalara benzeyen ve cinsel ilişkide bulunurken kendilerine sürtünen gemileri dahi umursamayan kaplumbağalardan tam beş tanesi karşılarında duruyor.

Kazazedeler onların üzerine atlıyorlar. Açlık ve öfkeden haykırarak kabuklarını kavrıyor ve kaplumbağaları ters döndürüyorlar. Kabuklarının üzerinde duran hayvanlar havayı tekmeleyip duruyorlar. Adamlar bıçaklarını hayvanların karnına saplıyor,

bıçak ve yumruk darbeleriyle içlerini açıyor ve kafalarını fışkıran kana daldırıyorlar.

Sonra uykuya dalıyorlar. Güneş gökyüzünün merkezine doğru yavaş ilerleyişini sürdürürken, boyunlarına kadar gelen bu iyi şarap fıçılarının içinden çıkmak istemiyorlar ve kana bulanmış halde öylece kalıyorlar.

Avukat Alonso Zuazo'yu kimse dinlemiyor. Avukat kana bulanmış ağzıyla kumda diz çöküyor, ellerini havaya kaldırıyor ve kaplumbağaları İsa Efendimiz'in beş yarasına adıyor.

(166)

1525: Tuxkaha

Cuauhtémoc

Son Aztek kralının bedeni, ayak bileklerinden asılı bir halde, yaşlı bir ceiba ağacının dalında sallanıyor.

Cortés onun kafasını kesti.

Etrafı kalkanlar ve oklarla çevrili bir beşiğin içinde dünyaya gelmiş ve duyduğu ilk sesler şunlar olmuştu:

"Senin esas toprağın başka bir yer. Sen başka bir toprağa vaat edildin. Senin gerçek yerin savaş alanı. Senin işin düşmanının kanıyla güneşin susuzluğunu gidermek ve düşmanın vücuduyla toprağı doyurmak."

Yirmi dokuz yıl önce kâhinler başının üzerine su döktüler ve ayin sözcüklerini dile getirdiler:

"Nerede saklanıyorsun, uğursuzluk? Hangi uzuvda gizleniyorsun? Bu çocuktan çık ve git!"

Ona Cuauhtémoc, *düşen kartal*, ismini koydular. Babası imparatorluğu bir denizden diğerine kadar genişletmişti. Prens tahta çıktığında istilacılar çoktan gelmiş ve yenmişlerdi. Cuauhtémoc ayaklandı ve direndi. Yüreklilerin şefi oldu. Tenochtitlán bozgunundan dört yıl sonra, savaşçının dönmesi için yakaran türküler selvanın içlerinde hâlâ yankılanıyor.

Onun budanmış bedenini şimdi kim sallıyor? Rüzgâr mı yok-

sa ceiba mı? Dört bir yana uzanan dallarıyla onu sallayan ceiba değil mi? Ceiba bu kırık dalı görkemli gövdesinden çıkan binlerce daldan biri kabul etmiyor mu? Ondan kırmızı çiçekler açacak mı?

Yaşam devam ediyor. Yaşam ve ölüm devam ediyor.

(212)

1526: Toledo

Amerikan kaplanı

Hayvan terbiyecisi, krala Yeni Dünya'dan getirilen kaplanı Toledo Alkazarı civarında dolaştırıyor. Sivri bıyıklı ve yayvan gülüşlü bir Lombardiyalı olan terbiyeci, hayvanı minik bir köpek gibi tasmayla gezdiriyor ve jaguar çakılların üzerinde yumuşak adımlarla süzülüyor.

Bunu gören Gonzalo Fernández de Oviedo'nun kanı donuyor. Uzaktan terbiyeciye bağırarak dikkatli olmasını, bu yırtıcı hayvanlara fazla güvenilmeyeceğini ve bunların insan içinde dolaştırılacak hayvanlar olmadıklarını söylüyor.

Terbiyeci bu laflara gülüyor, jaguarı serbest bırakıyor ve sırtını okşuyor. O derinden gelen kükreme Oviedo'nun kulağına kadar ulaşıyor. Dişlerin arasından çıkan bu kükreyişin Şeytan'a meydan okuma anlamına geldiğini o çok iyi biliyor. Kendine çok güvenen bu terbiyecinin tuzağa düşmesi çok uzun sürmez. Kaplanı okşamak için elini uzatacak ve kaşla göz arasında kolunu kaptıracak. Bu adamcağız Tanrı'nın jaguara o pençelerle dişleri bir terbiyeci ona her gün aynı saatte yemek servisi yapsın diye mi verdiğini zannediyor? Onun sülalesinin hiçbir ferdi yemek masasına küçük bir çanla çağrılmadı ve parçalayıp yutmaktan başka bir kural bilmedi. Oviedo güleryüzlü Lombardiyalıya bakıyor ve dört büyük mumun arasında küçük küçük kesilmiş bir et yığını görüyor.

"Tırnaklarını kes!" diye giderken tavsiyede bulunuyor. "Tırnaklarını ve bütün dişlerini kökünden sök!"

(166)

1528: Madrid

Pamuk ellerin cebe girmesi için

Soğuk, aralıklardan giriyor ve hokkalardaki mürekkebi donduruyor.

V. Carlos her azize bir mum borçlu. Augsburg'lu bankerler Weber'lerin parasıyla imparatorluk tacını satın aldı, düğününü yaptı ve Roma'yı aşağılamasını, Flamanların ayaklanmasını bastırmasını ve Pavia'daki savaş alanlarında savaşçı Fransız soylularının yarısını tarumar etmesini sağlayan savaşların önemli bir kısmını finanse etti.

Venezüella'nın madenciliğini, sömürüsünü ve yönetimini Weberler'e devreden kararnameyi imzalarken imparatorun içi sızlıyor.

Uzun yıllar boyunca Venezüella'yı Alman valiler yönetecek. Bunlardan ilki, Ambrosio Alfinger, damgalanmamış ve Santa Marta, Jamaika, Santo Domingo pazarlarında satılmamış yerli bırakmayacak ve gırtlağına saplanan kocaman bir okla ölecek.

(41, 103 ve 165)

1528: Tumbes

Sürprizler günü

Güney denizine düzenlenen sefer nihayet bataklıklar ve sivrisineklerin olmadığı bir sahili ortaya çıkarıyor.

Yakınlarda bir köy bulunduğunu öğrenen Francisco Pizarro, bir asker ve bir Afrikalı köleye gidip bakmalarını emrediyor.

Beyaz ve zenci, Amerika'da daha önce hiç görmedikleri tarım alanlarının, kanallarla çok güzel sulanan ekili arazilerin arasından Tumbes'e varıyorlar; oradaki, ne çıplak gezen ne de açık havada uyuyan insanlar bu yeni gelenlerin etrafını sarıyor ve onları armağanlara ve sevince boğuyor. Alonso Molino'nun gözleri tapınağın duvarlarını kaplayan altın ve gümüş levhaların değerini hesaplayabilmekte yetersiz kalıyor.

Başka bir dünyadan gelen bunca şey karşısında Tumbes halkının gözleri kamaşıyor. Alonso de Molina'nın sakalını çekiştiriyorlar, elbisesine ve demir baltasına dokunuyorlar. İşaretlerle, kafeste ötüp duran, kırmızı ibikli tutsak canavarın ne istediğini soruyorlar. Alonso onu işaret ederek şöyle diyor: "Horoz," ve oradakiler Kastilya dilindeki ilk sözcüğü öğreniyorlar.

Askere eşlik eden Afrikalı için işler o kadar iyi gitmiyor. Kurumuş mısır koçanlarıyla tenini ovmak isteyen yerlilerden el hareketleriyle korunuyor. Devasa bir kazanın içinde su kaynıyor. Üzerindeki siyah boya çıksın diye onu içine atacaklar.

(166 ve 185)

1528: Mal Hado Adası

"Bu insanlar çok paylaşımcı..."

Sanlúcar de Barrameda'dan Florida istikametine doğru yola çıkan gemilerden biri fırtına tarafından Küba'da ağaçların tepesine fırlatıldı ve diğerlerini de ardı ardına gelen felaketlerde deniz yuttu. Mintanlarla derme çatma yelken ve at yelesiyle halatlar yapan Narváez ve Cabeza de Vaca'nın adamlarının kaderi de onlardan daha iyi olmadı.

Çıplak hayaletleri andıran kazazedeler soğuktan titriyor ve Mal Hado Adası'nın kayalıkları arasında ağlıyorlar. Kimi yerliler onlara su, balık ve bitki kökleri getiriyor ve onların ağladığını görünce, onlarla birlikte ağlıyorlar. Yerliler hüngür hüngür ağlıyorlar ve bu feryat figan ağlayış ne kadar çok uzarsa İspanyollar kendilerini daha da acınacak halde hissediyorlar.

Yerliler onları köylerine götürüyor. Soğuk onları öldürmesin diye, yolda durup mola verdiklerinde ateş yakıyorlar. Bir ateşten diğerine giderken ayaklarını yere basmalarına müsaade etmeden onları tahtırevanda taşıyorlar. İspanyollar yerlilerin onları parça parça kesip kaynayan kazana atacaklarını düşünüyorlar, ama yerliler köyde de sahip oldukları kıt yiyeceği onlarla paylaşmayı

sürdürüyorlar. Álvar Núñez Cabeza de Vaca'nın anlattığına göre yerliler bir sahildeki beş Hıristiyanın *geriye tek bir kişi kalana dek birbirlerini yediklerini ve o sonuncu tek başına kaldığı için yiyecek kimseyi bulamadığını* öğrenince altüst oluyor ve çok öfkeleniyorlar.

(39)

1531: Orinoco Nehri

Diego de Ordaz

Rüzgâr ısrarla esmeye devam ettiği için gemiyi nehir yukarı sandallar çekiyor. Güneş suları dövüyor.

Kaptanın silah armasında Popocatépetl Volkanı'nın koni biçimi görünüyor, çünkü o zirvenin karlarına ayak basan ilk İspanyol oldu. O gün o kadar yüksekteydi ki, havada uçuşan küllerin arasından kartalların sırtını ve gölcükte titreşen Tenochtitlán şehrini havadan görmüştü; ama koşarak kaçması gerekmişti, çünkü volkan öfkeyle gürleyerek bir ateş ve taş yağmuru ile kara bir duman püskürtmüştü.

Diego de Ordaz şimdi sırılsıklam bir halde, altının onu beklediği yere bu Orinoco Nehri vasıtasıyla gidip gidemeyeceğini soruyor kendine. Kaptan sivrisinekleri eliyle kovalayıp geminin kötü tutturulmuş gövdesini gıcırdatarak ilerletirken, köylerde karşılaştıkları yerliler ona sürekli daha uzağı işaret ediyorlar. Maymunlar protesto ediyor, görünmez papağanlar *gidin buradan, gidin buradan* diye bağırıp duruyor ve isimlerini bilmedikleri bir sürü kuş iki kıyı arasında uçarken *beniyakalayamazsın, beniyakalayamazsın, beniyakalayamazsın* diye şarkı söylüyor.

(175)

Piaroa halkının beyaz adam hakkındaki şarkısı

Suyu tatsız nehrin.
Balıkların sığınağı
Çamur kırmızısı
derelerin yukarısı.
Sakallı adam geçiyor,
beyaz adam.
Sakallı adam geçiyor
gıcırdayan küreklerini
yılanların ısırdığı
büyük kanonun içinde.

(17)

1531: Meksika Şehri

Guadalupe Meryemi

Bu ışık, yerden mi yükseliyor yoksa gökten mi iniyor? Bu ateşböceği mi yoksa parlak yıldız mı? Işık Tepeyac Tepesi'nden gitmek istemiyor. Bütün gece orada kalıp taşların üzerinde ışıldıyor ve dallara tırmanıyor. Çıplak yerli Juan Diego onu görüp büyülendi ve aydınlandı: Işıkların ışığı onun için açıldı, yaldızlı ve kızılımsı parçacıklara bölündü ve parlaklığın tam ortasında Meksikalı kadınların en muhteşem ve en ışıltılısı belirdi. Işıktan bir kıyafet giymiş olan kadın ona Nahuatl dilinde şöyle dedi: "Ben Tanrı'nın annesiyim."

Piskopos onu dinliyor ve söylediklerine inanmıyor. Piskopos yerlilerin imparator tarafından atanmış hamisi ve aynı zamanda da yerlilerin suratlarına sahiplerinin ismini dağlayan demiri muhafaza eden kişi. Aztek elyazmalarını, Şeytan'ın eliyle boyanmış kâğıtları ateşte yaktı, beş yüz tapınağı yıktı ve yirmi bin putu parçaladı. Piskopos Zumárraga, Tepeyac Tepesi'nin üzerinde

eskiden toprak tanrıçası Tonantzin'in tapınağının bulunduğunu ve yerlilerin *anamız* diye adlandırdıkları, yılanlar, kalpler ve eller giyinmiş o kadına ibadet etmek için oraya hac yürüyüşü yaptıklarını iyi biliyor.

Piskopos onun sözlerine inanmıyor ve yerli Juan Diego'nun Guadalupe Meryemi'ni gördüğüne karar veriyor. Extremadura'da doğan ve İspanya güneşiyle esmerleşen Meryem, Aztek vadilerine mağlupların anası olmak için gelmiş.

(60 ve 79)

1531: Santo Domingo

Bir mektup

Kendini şöyle bir gösteren ve hemen kaçan sözcükleri takip ederken şakakları kasılıyor: *Benim alt düzey varlığıma ve söyleyişimdeki kabalığa değil, beni bunları söylemeye iten iradeye bakın,* diye yalvarıyor.

Keşiş Bartolomé de Las Casas, Hint Adaları Konseyi'ne yazıyor. Hıristiyanlar tarafından zorla kurtarılmak yerine, *inançsızlıkları ve ayak diremeleriyle kendiliklerinden cehenneme gitmeleri* yerliler için çok daha uygun olurdu, diye görüş belirtiyor. *Dökülen onca insan kanının haykırışları artık gökyüzüne ulaşıyor: Diri diri yakılanlar, ızgarada kızartılanlar, vahşi köpeklere atılanlar...*

Kalkıp yürüyor. Beyaz cübbesi toz bulutlarının arasında parıldıyor.

Ardından kenarları raptiyeli sandalyesinin kıyısına oturuyor. Tüy kalemiyle uzun burnunu kaşıyor. Kemikli el yazıyor. Amerika'da yerlilerin kurtulması ve Tanrı'nın yasasının yerine getirilmesi için, Keşiş Bartolomé haçın kılıca hükmetmesini öneriyor. Garnizonların piskoposlara bağlanması ve güçlü kalelerin koruması altında toprağı işlemeleri için koloniler gönderilmesi tavsiyesinde bulunuyor. Koloniler, diyor, *hizmet etmeleri için zenci, Arap ya da başka türden köleleri beraberlerinde getirebilir, kendi bilek*

güçleriyle üretebilir ya da yerlilerin zararına olmayan başka bir yöntemle çalışabilirler...

(27)

1531: Serrana Adası

Gemi kazazedesi ve diğeri

Bir tuz ve güneş rüzgârı, uçurumda çıplak dolaşan Pedro Serrano'yu dövüyor. Havadaki sümsük kuşları onun peşi sıra uçuyor. Elini siper yapmış düşman topraklarını gözlüyor.

Koya kadar iniyor ve kumun üzerinde yürüyor. Sınır çizgisine varınca işiyor. Çizgiye basmıyor, ama biliyor ki şayet diğeri saklandığı herhangi bir yerden bakıyorsa, bir atlayışta oraya gelip bu tahrik edici tutumun hesabını soracak.

İşiyor ve bekliyor. Kocaman kuşlar öterek kaçışıyorlar. Nerede saklanıyor acaba? Parlak gökyüzü kireç beyazı bir ışık yayıyor ve ada, beyaz kayaları, beyaz gölgeleri, beyaz kumun üzerindeki köpüklerle akkor halindeki bir taşı andırıyor: kum ve kireçten oluşan küçük bir dünya. Bu aşağılık herif nerede saklanıyor acaba?

O fırtına gecesinde Pedro'nun gemisinin paramparça olmasının ve saçı sakalı artık göğsüne ulaşmışken, öfkeli dalgaların kıyıya sürüklediği bir tahta parçasının üzerinde diğerinin ortaya çıkmasının üzerinden epey bir zaman geçti. Pedro onun ciğerlerindeki suyu boşalttı, ona yiyecek, içecek verdi ve ona sadece kayaların yetiştiği bu ıssız adacıkta hayatta kalmayı öğretti. Ona kaplumbağaları ters çevirip tek hamlede gırtlaklarını kesmeyi, güneşte kurutmak için etlerini dilimlemeyi ve kabuklarında yağmur suyu toplamayı öğretti. Ona yağmur için dua etmeyi ve kumun altındaki deniz kabuklularını yakalamayı öğretti, ona yengeçlerin ve karideslerin saklandıkları yerleri gösterdi, onu denizin mangrov kökleriyle birlikte taşıdığı kaplumbağa yumurtaları ve istiridyelerle ağırladı. Diğeri, Pedro sayesinde, denizin sığ kayalıklara getirdiği her şeyi toplamanın şart olduğunu öğrendi, zira değişik

türden kurumuş yosunlarla, ağaç dallarıyla, denizyıldızlarıyla ve balık kemikleriyle beslenen ateş gece gündüz canlı kalacaktı. Pedro onun kaplumbağa kabuklarından bir korunak, ağacın olmadığı yerde bir parça gölge verecek bir şey yapmasına yardım etti.

Aralarındaki ilk savaş su sebebiyle patladı. Pedro, kendisi uykudayken diğerinin suyu çaldığından şüphelendi, diğeriyse onu suyu hayvan gibi içmekle itham etti. Su tükenip son damlaları yumruk yumruğa kavga ederek içmelerinin ardından her birinin kendi idrarını ve adada beliren yegâne kaplumbağanın kanını içmekten başka çaresi kalmadı. Bunun ardından gölgeye uzanıp ölümü beklemeye başladılar ve ağızlarda kalan azıcık tükürük ancak alçak sesle birbirlerine küfretmeye yarıyordu.

En sonunda yağan yağmur onları kurtardı. Diğeri, kaplumbağa kabuğu bulmak böylesine zorlaşmışken, Pedro'nun evinin çatısını pekâlâ yarıya indirgeyebileceği yönünde bir fikir beyan etti.

"Senin ev kaplumbağa kabuğundan yapılmış bir saray," dedi, "ama benimkisi küçücük ve bütün günü iki büklüm geçiriyorum."

"Senin Tanrı'na da," dedi Pedro, "seni doğuran anaya da sıçayım. Eğer adanı beğenmiyorsan, defol git!" Ve parmağıyla engin denizi gösterdi.

Suyu bölmeye karar verdiler. O zamandan beri adanın her iki ucunda da yağmur suyu deposu var.

İkincisi ateş savaşı oldu. Olur da uzaklardan bir gemi geçer diye, ateşe dönüşümlü olarak bakıyorlardı. Bir gece, nöbet sırası diğerindeyken ateş söndü. Pedro onu küfürlerle sarsarak uyandırdı.

"Eğer ada seninse, o zaman sen ilgilen, aşağılık herif," dedi diğeri ve onun karşısına dikildi.

Kumların üzerinde yuvarlandılar. Dövüşmekten yorulunca herkesin kendi ateşini yakmasına karar verdiler. Pedro'nun bıçağı kıvılcımlar çıkarana kadar taşa inip durdu; o zamandan beri adanın her iki ucunda da bir ateş yanıyor.

Üçüncüsü bıçak savaşı oldu. Diğerinin kesici bir aleti yoktu ve Pedro bıçağını her ödünç verdiğinde karşılığında taze karides istiyordu.

Daha sonraki savaşlar yemek ve salyangoz kolyeleri yüzünden patladı.

İşin karşılıklı taş atmaya vardığı bu sonuncu savaş bitince bir ateşkes ve bir sınır anlaşması imzaladılar. Ortada bir belge yoktu, çünkü bu perişanlıkta iki satır karalayacak bir kâğıt bulmak ne mümkün, ayrıca ikisi de imza atmayı bilmiyor; ama aralarına bir sınır çizip buna uyacaklarına Tanrı ve Kral üzerine yemin ettiler. Bir balık kılçığını havaya atıp nereye düşeceğine bakıyorlar. Pedro'ya adanın Cartagena'ya bakan tarafı düşüyor. Diğerineyse Santiago de Cuba'ya bakan taraf.

Ve şimdi, Pedro sınırın önünde ayakta durup tırnaklarını yiyor, sanki yağmur bekliyormuş gibi gökyüzüne bakıyor ve şöyle düşünüyor: "Herhangi bir köşeye saklanmış olmalı. O iğrenç kokusunu alabiliyorum. Denizin ortasında yaşamasına rağmen asla yıkanmaz. Kendi yağında kızarmayı tercih ediyor. Oralarda boş boş dolaşıp tembellik ediyordur."

"Hey, sefil adam!" diye ona sesleniyor.

Dalganın gürlemesi, kuşların şamatası ve rüzgârın sesleri ona cevap veriyor.

"Nankör!" diye bağırıyor, "orospu çocuğu!" diye bağırıyor ve gırtlağını yırtarcasına bağırıyor ve bir uçtan diğer uca adayı koşuyor ve sonra tekrar koşuyor, sağa bakıyor, sola bakıyor ve kumun üzerinde çıplak bir halde yalnız başına kalıyor.

(76)

1532: Cajamarca

Pizarro

İspanyolların gizlenmiş olarak bekledikleri geniş meydana doğru İnka'nın geçtiği yol binlerce adam tarafından süpürülüyor. İşlerin ve şenliklerin sahibi Sevilen Baba, Tek, Eşsiz'in geçişi sırasmda kalabalık heyecandan titriyor; şarkı söyleyenler susuyor ve dans edenler duruyor. Atahualpa ve kortejindeki imparatorluk beyle-

rinin taçlarındaki ve kıyafetlerindeki altın ve gümüşler zayıf ışıkta, günün son ışığında ışıl ışıl parlıyor.

Rüzgârın getirdiği tanrılar neredeler? İnka meydanın ortasına geliyor ve beklemeyi emrediyor. Birkaç gün önce bir casus istilacıların kampına sızdı, sakallarını çekiştirdi ve onların denizden gelen bir avuç hırsızdan başka bir şey olmadıkları bilgisini verdi. Tanrılara yönelik bu küfür hayatına mal oldu. Wiracocha'ın evlatları, yıldızları topuklarında taşıyan ve şaşkınlık, panik ve ölüme yol açan gök gürültülerini yollayanlar neredeler?

Rahip Vicente de Valverde gölgelerin arasından çıkıyor ve Atahualpa'nın yanına gidiyor. Ardından, açık denizde bir fırtınayı kovar gibi, bir eliyle İncil'i, diğeriyle de çarmıha gerili İsa figürünü kaldırıyor ve Tanrı'nın, gerçek Tanrı'nın işte burada olduğunu ve gerisinin safsata olduğunu haykırıyor.

Tercüman çeviriyor ve herkesten yüksekte duran Atahualpa soruyor:

"Sana bunu kim söyledi?"

"Kutsal kitap İncil söylüyor."

"Ver şunu bana, bana da söylesin."

Birkaç adım geride, bir duvarın arkasında, Francisco Pizarro kılıcını kınından çıkarıyor.

Atahualpa İncil'e bakıyor, elinde evirip çeviriyor, bir ses çıkarması için havada sallıyor ve sonra kulağına dayıyor:

"Hiçbir şey söylemiyor, bunun içi boş."

Ve kitabı yere atıyor.

Pizarro, İmparator V. Carlos'un önünde diz çöküp keşfetmiş olduğu tüm Avrupa büyüklüğündeki krallığı betimlediğinden, orayı fethetmeyi önerdiğinden ve ona insanlık tarihinin en göz kamaştırıcı hazinesini vaat ettiğinden beri bu anı bekliyor. Aslında daha öncesinden beri, kılıcıyla kumun üzerine bir çizik attığından ve açlıktan ölmek üzere olan, her tarafları yara bere içindeki bir avuç asker sonuna kadar onunla birlikte olmaya ant içtiklerinden beri bu anı bekliyor. Hatta çok daha önceden beri, elli dört yıl önce Extramadura'da bir kilisenin kapısına bırakıldığından ve

onu emzirecek kimse olmadığı için domuz sütü içtiğinden beri Pizarro bu anı bekliyor.

Pizarro haykırıyor ve ileri atılıyor. Bu işareti bekleyen tuzak devreye giriyor. Trompetler çalıyor, süvariler silahlarını dolduruyor ve tüfekler çitlerin üzerinden şaşkın ve silahsız kalabalığın üzerine patlıyor.

(76, 96 ve 221)

1533: Cajamarca

Fidye

Atahualpa'nın canını kurtarmak için gümüş ve altın geliyor. Uzun lama kervanları ve sırtlarında yük taşıyan kalabalıklar imparatorluğun dört bir yanından başkente akıyor. En görkemli ganimet Cuzco'dan geliyor: Ağaçları ve çiçekleri som altın ve değerli taşlardan, kuşları ve hayvanları saf gümüş, türkuaz ve laciverttaşından, gerçek boyutlarında, eksiksiz bir bahçe.

Fırın, tanrı figürlerini ve takıları içine alıp altın ve gümüş olarak kusuyor.

Komutanlar ve askerler haykırışlarla ganimetin bölüşümünü talep ediyor. Altı yıldır para aldıkları yok.

Francisco Pizarro her beş külçeden birini krala ayırıyor. Sonra istavroz çıkarıyor. Her şeyi bilen Tanrı'dan adaletli davranmak için yardım istiyor; okuma yazma bilen Hernando de Soto'dan da kâtibi kontrol etmek için yardım istiyor.

Bir pay kiliseye ve bir pay da ordunun papazına veriyor. Kardeşlerini ve diğer kaptanları fazlasıyla ihya ediyor. Her düz askere Prens Felipe'nin bir yılda eline geçenden daha fazla para düşüyor ve Pizarro dünyanın en zengin adamına dönüşüyor. Atahualpa'nın avcısı kendisine, V. Carlos'un sarayının altı yüz hizmetçisiyle bir yılda harcadığı paranın iki mislini ayırıyor (general ganimeti olarak aldığı, İnka'nın seksen üç kilo saf altından yapılmış tahtırevanı hariç).

(76 ve 184)

1533: Cajamarca

Atahualpa

Kara bir gökkuşağı gökyüzünde belirdi. İnka Atahualpa buna inanmak istemedi.

Güneş şenliği günlerinde bir akbaba cansız bir şekilde Neşe Meydanı'na düştü. Atahualpa inanmak istemedi. Kötü haber getiren habercileri ölüme gönderiyordu ve ona felaketi bildiren yaşlı kâhinin kafasını bir balta darbesiyle kesti. Kâhinin evini ateşe verdirtti ve bu kehanetin ilanına tanıklık edenler bıçaklandı.

Atahualpa kardeşi Huáscar'ın seksen oğlunu yol kenarındaki direklere bağlattı ve akbabalar onların etlerini patlayana kadar yediler. Huáscar'ın kadınları Andanarca Nehri'nin sularını kana boyadılar. Atahualpa'nın tutsağı Huáscar insan dışkısı yedi, koyun sidiği içti ve elbise giydirilmiş taştan bir karısı oldu. Sonra Huáscar şöyle dedi ve bu onun son sözleri oldu: *Yakında onu da onun beni öldürdüğü gibi öldürecekler.* Ama Atahualpa inanmak istemedi.

Sarayı hapishanesine dönüştükten sonra da inanmak istemedi. Pizarro'nun tutsağı Atahualpa şöyle dedi: *Ben dünya üzerindeki prenslerin en büyüğüyüm.* Fidye bir odayı altınla, iki odayı da gümüşle doldurdu. İstilacılar Atahualpa'nın ilk şarkısını dinlediği altın beşiği bile erittiler.

Atahualpa'nın tahtında oturan Pizarro, ölüm kararını açıklamaya karar verdiğini ona bildirdi. Atahualpa şöyle cevap verdi:

"Benimle dalga geçme."

Şimdi şafak vaktinin solgun ışığında, zincirlerini sürükleyerek adım adım basamakları çıkarken de inanmak istemiyor.

Pek yakında, güneşin oğluna boyun eğmeleri ve vergi vermeleri gereken, toprağın sayısız oğlu arasında haber yayılacak. Quito'da, koruyan gölgenin ölümüne ağlayacaklar: *afallamış, pusulası şaşmış, hafızayı kaybetmiş, yapayalnız.* Cuzco'daysa insanlar bu haberi sarhoş olarak kutlayacaklar.

Atahualpa'nın elleri, ayakları ve boynu bağlı, ama o hâlâ şöyle düşünüyor: *Ben ölümü hak etmek için ne yaptım?*

İdam sehpasının dibinde insanlara yenildiğine inanmayı reddediyor. Bunu ancak tanrılar yapabilirdi. Babası, yani güneş, ona ihanet etti.

Demir turnike ensesini kırmadan önce ağlıyor, haçı öpüyor ve başka bir isimle vaftiz edilmeyi kabul ediyor. Kendisini alt edenin ismiyle, Francisco olarak Avrupalıların cennetinin kapılarını yumrukluyor, ama orada ne yazık ki ona ayrılan bir yer yok.

(53, 76 ve 221)

1533: Xaquixaguana

Sır

Pizarro, Cuzco'ya doğru yürüyor. Şimdi büyük bir orduya komutanlık ediyor. İnkaların yeni kralı Manco Cápac binlerce yerliyi konkistadorların emrine sundu.

Ama Atahualpa'nın generalleri ilerlemeyi engelliyorlar. Xaquixaguana Vadisi'nde Pizarro düşmanın habercilerinden birini yakalıyor.

Ateş tutsağın ayaklarının tabanını yalıyor.

"Götürdüğün mesaj ne diyor?"

Haberci, yaylanın buz kesen rüzgârlarıyla çölün kavurucu sıcağı arasında bitmek bilmeyen gidiş gelişlerde pişmiş bir adam. İşi gereği acıya ve yorgunluğa alışık. Acıdan inliyor ama konuşmuyor.

Uzun işkencelerin ardından dili çözülüyor:

"Atlar dağlara çıkamayacaklar."

"Başka?"

"Korkmamak gerek. Atlar korkutuyor, ama kötü bir şey yapmıyorlar."

"Daha başka?"

Onu ateşin üstünde yürütüyorlar.

"Daha başka?"

Ayaklarını kaybetti. Hayatını kaybetmeden önceyse şöyle diyor:

"Siz de ölüyorsunuz."

(81 ve 185)

1533: Cuzco

Konkistadorlar kutsal şehre giriyorlar

Öğlen vaktinin göz kamaştıran parlaklığında, dumanın içinde askerler kendilerine yol açıyorlar. Bir ıslak deri kokusu yükseliyor ve havadaki yanık kokusuna karışırken, at nallarının ve top arabası tekerleklerinin gürültüsü ortalıkta yankılanıyor.

Meydanda bir sunak beliriyor. Kartal desenli ipek flamalar, kolları iki yana açık ve oğulları gibi sakallı olan yeni Tanrı'ya eşlik ediyor. Yeni Tanrı oğullarının balta elde tapınakların ve mezarların altınına saldırdığını görmüyor mu?

Cuzco'nun yangından kararmış taşları arasında, yaşlılar ve felçliler, sessizce gelecek günleri bekliyor.

(47 ve 76)

1533: Riobamba

Alvarado

Gemiler Puerto Viejo'ya demir atalı altı ay oldu.

Pedro de Alvarado, bakir bir krallık vaatlerinin çağrısına uyarak Guatemala'dan yola çıkmıştı. Beş yüz İspanyolun yanı sıra iki bin yerli ve zenci köle onu takip ediyordu. Haberciler ona şöyle demişlerdi:

"Orada seni bekleyen kudret bugüne kadar tanıdığının çok ötesinde. Tumbes'in kuzeyinde şöhretin ve servetin kat be kat artacak. Pizarro ve Almagro güneyi çoktan sahiplendiler, ama olağanüstü Quito Krallığı kimseye ait değil."

Kıyıdaki köylerde altın, gümüş ve zümrüt buldular. Bu çabuk gelen servetleri yüklenerek sıradağlara doğru yürüyüşe geçtiler. Selvayı, bataklıkları, bir günde öldüren ya da insanı delirten ateşli hastalıkları ve ürkütücü yanardağ külü yağmurlarını aştılar. And steplerinde, bıçak gibi kesen rüzgârlar ve kar fırtınaları, soğuk nedir bilmeyen kölelerin bedenlerini kırıp geçirdi ve birçok İspanyolun kemikleri dağlarla bütünleşti. Eyer kayışlarını sıkmak için atlarından inmiş olan askerler sonsuza kadar donmuş halde kalacaklar. Hazineler uçurumların dibini boyladı: Alvarado onlara altın veriyordu, ama askerler yemek ve battaniye istiyorlardı. Alvarado, karın göz kamaştırıcılığından yanmış gözleriyle, düşe kalka ilerlemeye devam etti ve yere devrilen ya da bu sefere çıktığına pişman olan askerlerin kelleleri kılıç darbesiyle uçuruldu.

Neredeyse yarı ölü bir halde, buz gibi adaleleri ve donmuş kanlarıyla, en dayanıklıları dağların tepesindeki düzlüğe varmayı başardılar. Bugün, onları Quito'ya yani cennete götürecek olan İnkaların kral yoluna nihayet ulaşıyorlar. Ama oraya varır varmaz yerdeki çamurların içindeki taze at nalı izlerini fark ediyorlar. Komutan Benalcázar onlardan önce davranmış.

(81 ve 97)

1533: Quito

Bu şehir intihar ediyor

Benalcázar'ın adamları durdurulamaz biçimde ilerliyorlar. İnkaların düşmanı binlerce yerli müttefik onlar için bilgi topluyor ve onlarla birlikte savaşıyor. Üç çarpışmanın sonunda işin rengi belli oluyor.

General Rumiñahui Quito'yu dört bir tarafından ateşe verdikten sonra geri çekiliyor. İstilacılar ne şehirden istifade edebilecek ne de mezarlardan çıkarabildiklerinin dışında başka hazineler bulabilecekler. Atahualpa'nın beşiği ve tahtı olan Quito şehri şimdi volkanların arasında yanan devasa bir ateş.

Rumiñahui tek bir kılıç yarası almadan dev alevlerden uzaklaşıyor. Dumandan gözleri yaşarıyor.

(158 ve 214)

1533: Barcelona

Kutsal savaşlar

Amerika'dan çok iyi haberler geldi. İmparator gözlerini kapatıyor ve yelkenlilerin ilerleyişine eşlik ediyor, katran ve tuzun kokusunu hissediyor. İmparator deniz gibi, kabarıp alçalan deniz gibi nefes alıyor ve hazinelerle yüklü gemileri hızlandırmak için üflüyor.

Yüce Tanrı kısa bir süre önce ona, *altın ve gümüşün Vizcaya'daki demir kadar bol bulunduğu* yeni bir krallık armağan etti. Göz kamaştırıcı ganimet yolda, geliyor. Gırtlağına yapışan bankerleri onunla sakinleştirebilecek ve rüyalarında bile tek kuruş göremeyen askerlerine, İsviçreli muhafızlara, Alman landsknecht'lere ve İspanyol prenslere nihayet ödeme yapabilecek. Atahualpa'dan gelen fidye Viyana kapılarına dayanan İslam'ın hilaline ve Almanya'da Luther'in peşinden giden dinsizlere karşı yapılacak kutsal savaşları finanse edecek. İmparator, Sultan Süleyman'ı ve yaşlı korsan Barbaros'u Akdeniz'den silmek için büyük bir donanma kuracak.

Aynaya baktığında savaş tanrısının görüntüsü geri yansıyor: Boğaz ve göğüs kısımlarının kenarlarındaki oymalı bağlantılarıyla kakmalı zırh, tüylü kask, ihtişam güneşiyle aydınlanmış surat: Melankolik gözlerinin üzerine hücum eden kaşlar, ileriye doğru atılan sakallı çene. İmparator, Cezayir şehrinin hayalini kuruyor ve Konstantinopolis'in çağrısını duyuyor. Dinsizlerin eline düşen Tunus da İsa Peygamber'in generalini bekliyor.

(41 ve 47)

1533: Sevilla

İnkaların hazinesi

Gemilerin ilkinden Sevilla rıhtımlarına altın ve gümüş boşaltılıyor. Öküzler ağzına kadar dolu çömlekleri Ticaret Loncası'na taşıyor.

Geminin boşaltılışını seyreden kalabalıktan şaşkınlık nidaları yükseliyor. Gizemlerden ve denizin ötesinde mağlup edilen kraldan bahsediliyor.

İki sarhoş adam, rıhtımlara bakan tavernadan kol kola çıkıyorlar. Kalabalığın arasına dalıyor ve bağırarak noterin nerede olduğunu soruyorlar. Onlar İnkaların hazinesinin gelişini kutlamıyorlar. Sabahtan beri içtikleri iyi şarap yüzünden yanakları kızardı, gözleri ışıldadı ve aralarında bir kardeşlik anlaşması yaptılar. Kanlarını değiştirmeye karar verdiler, sen tam bir mücevher olan benimkini al, ben de pek ahım şahım bir şey olmayan seninkini alayım ve bu anlaşmayı kâğıda dökmek için bir noter arıyorlar.

Peru'nun altını ve gümüşü onların umurunda değil; gözleri kamaşmış kalabalık da hazineyle birlikte gelen kazazedeyi hiç umursamıyor. Yanan ateşi gören bir gemi tarafından bir Karayip adacığından kurtarıldı; adı Pedro Serrano ve dokuz yıl önce bir gemi kazasından yüzerek kurtulmuştu. Şimdi saçını şilte, sakalını da önlük olarak kullanıyor ve onu güverteye çıkardıklarından beri susmadı. Orada toplanmış kalabalığa hikâyesini anlatıyor, ama kimse onu dinlemiyor.

(41 ve 76)

1534: Riobamba

Enflasyon

Atahualpa'nın altınının haberleri Santo Domingo'ya ulaşınca herkes gemi aramaya başladı. Yerli dağıtımcısı Alonso Hernández en önde koşanlardan biri oldu. Panama'dan yola çıktı ve Tumbes'e

varınca bir at satın aldı. Atın fiyatı Tumbes'te Panama'dakinin yedi katı, Santo Domingo'dakininse otuz katıydı.

Sıradağlardan geçiş Hernández'i yaya bıraktı. Quito'ya doğru yolculuğuna devam etmek için başka bir at satın alıyor. Ona Santo Domingo'dakinin doksan misli para ödüyor. Ayrıca üç yüz elli pezoya zenci bir köle satın alıyor. Riobamba'da bir at bir insandan sekiz kat daha pahalı.

Bu krallıkta her şey satılıyor, çamur ve kana bulanmış bayraklar bile var ve her şeyin fiyatı aşırı derece pahalı. İki yaprak kâğıt için bir külçe altın isteniyor.

Oraya yeni gelen tüccarlar kılıçlarını kınından çıkarmadan konkistadorları bozguna uğratıyorlar.

(81,166 ve 184)

1535: Cuzco

Pirinçten taht

Başka bir kralın vasali olan küçük kralın dizlerinde altın asa değil, renkli camlarla süslü bir sopa var. Manco Inca'nın başında kırmızı püskül duruyor, ama güneşin parlamadığı göğsünde üçlü altın kolye eksik ve kulaklarından göz kamaştırıcı halkalar sarkmıyor. Atahualpa'nın kardeşi, düşmanı ve varisinin sırtında altın ve gümüş ipliklerden ve vikunya yününden dokunmuş pelerin yok. Rüzgârın uçuşturduğu bayrakların üzerindeki şahinler, Avrupa İmparatoru'nun kartallarına yer açmak için ortadan kayboldular.

Pizarro'nun tahta oturttuğu İnka'nın ayaklarına kimse kapanmıyor.

(53)

Motolinía

Keşiş Toribio de Motolinía yalınayak bayır yukarı yürüyor. Sırtında ağır bir çuval taşıyor.

Nahuatl dilinde yoksul ya da dertli anlamına gelen *Motolinía* ismini yıllar önce Veracruz Limanı'ndan buraya şimdiki gibi yalınayak yürüyerek ve üzerinde yamalı ve pejmürde cübbeyle geldiğinde aldı ve bugün hâlâ aynı cübbeyi giyiyor.

Yamacın kıyısında duruyor. Ayaklarının altında uçsuz bucaksız göl uzanıyor ve onun ortasında Meksika Şehri parıldıyor. Motolinía elini alnında gezdiriyor, derin bir nefes alıyor ve iple bağlanmış ağaç dallarından yapılmış on tane eğri büğrü haçı birbiri ardına yere saplıyor ve bunu yaparken de her seferinde adakta bulunuyor:

"Bu haç, Tanrım, buralarda bilinmeyen ve yerlileri acımasızca kırıp geçiren salgın hastalıklar için."

"Bu, savaş için ve bu da denizdeki damla ve kumdaki taneler kadar çok sayıda yerliyi öldüren açlık için."

"Bu, vergi tahsildarları, yani yerlilerin balını yiyen parazitler ve bu da, yerlilerin denkleştirmek için çocuklarını ve topraklarını satmak zorunda kaldıkları vergiler için."

"Bu, leş gibi ceset kokmalarından ötürü bir fersahtan daha fazla yaklaşılamayan altın madenleri için."

"Bu, Tenochtitlan'ın harabeleri üzerinde yükselen büyük Meksika Şehri ve onu inşa etmek için gereken kalasları ve taşları büyük zorluklarla, bitkinlikten ölene ya da yıkılan binaların altında kalana kadar, gece gündüz şarkı söyleyip naralar atarak taşıyanlar için."

"Bu, tüm bölgelerden bu şehre doğru, hayvan sürüleri gibi suratları damgalanarak zorla getirilmiş olan bütün köleler için ve bu da, madenlerin ihtiyaç duyduğu ağır yükleri taşırken yollarda telef olanlar için."

"Ve bu da, Tanrım, biz İspanyolların daima yerli katliamıyla son bulan bitmek bilmez çatışmalarımız ve didişmelerimiz için."

Haçların önünde diz çöken Motolinía dua ediyor:

"Onları affet, Tanrım. Onları affetmen için sana yakarıyorum. Kanlı putlarına tapınmaya devam ettiklerini ve eskiden yüz tane tanrıları varsa seninle birlikte yüz bir tane tanrıları olduğunu çok iyi biliyorum. Onlar kutsal ekmekle bir mısır tanesini ayırt etmekten acizler. Ama eğer senin demir yumruğunla cezalandırılmayı hak ediyorlarsa, cömert kalbinin merhametini de hak ediyorlar."

Ardından Motolinía istavroz çıkarıyor, cübbesini silkeliyor ve bayır aşağı geri dönüş yolculuğuna başlıyor.

Ave Maria ayini başlamadan az önce manastıra varıyor. Kendi küçük odasında şiltenin üzerine uzanıyor ve ağır ağır bir *tortilla* yiyor.

(60 ve 213)

1536: Machu Picchu

Manco Inca

Köpek gibi davranılan bir kral olmaktan bıkan Manco Inca suratları tüylü adamlara başkaldırıyor. Pizarro boşalan tahta Manco Inca, Atahualpa ve Huáscar'ın kardeşi Paullo'yu oturtuyor.

Atının üzerinde, büyük bir ordunun başına geçen Manco Inca, Cuzco'yu kuşatıyor. Adamları şehrin etrafına ateşler yakıyorlar ve tutuşturulmuş kavlı okları hiç durmadan şehre yağdırıyorlar, ama açlık kuşatılanlardan ziyade kuşatanları cezalandırıyor ve Manco Inca'nın birlikleri altı ayın sonunda, yeri göğü inleten naraların arasında çekiliyorlar.

İnka, Urubamba Nehri vadisinden geçiyor ve sisli yüksek tepelerin arasına çıkıyor. Taş basamaklar onu zirvelerin gizli mekânına götürüyor. Siperler ve savunma kuleleriyle korunan Machu Picchu Kalesi dünyanın ötesinde saltanat sürüyor.

(53 ve 76)

1536: Ulúa Vadisi

Gonzalo Guerrero

Alonso de Ávila'nın süvarileri muzaffer bir şekilde çekiliyor. Savaş alanında yenilenlerin arasında sakallı bir yerli yatıyor. Çıplak bedenine mürekkep ve kanla bezemeler çizilmiş. Burnundan, dudaklarından ve kulaklarından altın semboller sarkıyor. Bir tüfek kurşunu alnını parçaladı.

Adı Gonzalo Guerrero'ydu. Birinci hayatında Palos Limanı'nda denizci olmuştu. İkinci hayatı çeyrek asır önce, Yucatán kıyılarında gemisi kaza geçirince başladı. O zamandan beri yerlilerin arasında yaşadı. Barış zamanı kabile reisi, savaş zamanıysa komutan oldu. Bir Maya olan karısından üç çocuğu oldu.

1519'da, Hernán Cortés onu getirmesi için habercisini gönderdi:

"Hayır," dedi Gonzalo haberciye. *"Çocuklarıma bak, ne kadar güzeller. Şu boynunda asılı olan yeşil boncuklardan bana birkaç tane bırak. Onları çocuklarıma verecek ve şöyle diyeceğim: 'Bu oyuncakları size kardeşlerim benim ülkemden gönderiyorlar'."*

(62 ve 119)

1536: Culiacán

Cabeza de Vaca

Cabeza de Vaca'nın Mal Hado Adası açıklarında kaza geçirmesinin üzerinden sekiz yıl geçti. Endülüs'ten yola çıkan altı yüz adamdan bir kısmı firar etti ve birçoğunu deniz yuttu; diğerleri açlıktan, soğuktan öldüler ya da yerliler tarafından öldürüldüler ve dört tanesi, sadece dört tanesi şimdi Culiacán'a varıyor.

Álvar Núñez Cabeza de Vaca, Alonso del Castillo, Andrés Dorantes ve siyahi Arap Estebanico, Florida'dan Pasifik kıyılarına kadar bütün Amerika'yı yürüyerek geçtiler. Çırılçıplak, yılanlar gibi deri değiştirerek yabani otları, kökleri, kurtçukları, kertenkeleleri ve bulabildikleri tüm canlıları yediler, ta ki yerliler mucizeleri ve tedavileri karşılığında onlara battaniye, frenk inciri ve süt mısırı

verene kadar. Cabeza de Vaca, "Pater Noster" ve "Ave Maria" duaları ederek birden fazla ölüyü diriltti ve istavroz çıkarıp ağrıyan yere üfleyerek bir sürü hastayı iyileştirdi. Mucize yaratan bu adamların ünü fersah fersah yayılıyordu; kalabalıklar onları karşılamak için yollara çıkıyor ve onları köylerden dans ve eğlencelerle uğurluyorlardı.

Sinaloa topraklarında, güneye doğru giderken Hıristiyanların ilk izleri belirdi. Cabeza de Vaca ve arkadaşları kemer tokaları, nalbant çivileri ve at bağlama kazıklarıyla karşılaştılar; aynı zamanda korkuyla da karşılaştılar: Terk edilmiş tarlalar, dağlara kaçan yerliler.

"Çok yakınız," dedi Cabeza de Vaca. "Onca yol yürüdükten sonra artık kendi insanlarımıza çok yakınız."

"*Onlar sizin gibi değil,*" dediler yerliler. "*Siz güneşin doğduğu yerden geliyorsunuz, onlarsa güneşin battığı yerden. Siz hastaları iyileştiriyorsunuz, onlarsa sağlamları öldürüyorlar. Siz çıplak ve yalınayak dolaşıyorsunuz. Sizin hiçbir şeye karşı açgözlülüğünüz yok.*"

(39)

1537: Roma

Papa onların bizim gibi olduklarını söylüyor

Papa III. Paul, üzerinde Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un suretinin bulunduğu kurşun mühre ismini basıyor ve bunu parşömene bağlıyor. Vatikan'dan yeni bir tebliğ yayınlanıyor. Bu tebliğin başlığı *Sublim Deus* ve yerlilerin ruh ve akılla donatılmış insani varlıklar olduklarını ilan ediyor.

(103)

1538: Santo Domingo

Ayna

Öğle güneşi taşlardan duman, metallerdense şimşekler çıkarıyor. Limanda bir kargaşa hâkim. Kalyonlar Santo Domingo Kalesi için Sevilla'dan ağır toplar getirdi.

Vali Fernández de Oviedo topların taşınmasını bizzat yönetiyor. Zenciler ağır yükü kırbaç zoruyla son sürat çekiyorlar. Onca demir ve bronz ağırlığın altında arabaların tekerleri gıcırdıyor ve o curcuna içinde ellerinde kovalarla koşuşturan diğer köleler arabaların aşırı ısınan dingillerinden fırlayan ateşlere su döküyorlar.

Bu koşuşturmaca ve bağırış çağırışın ortasında, bir yerli genç kız efendisini arıyor. Teni içi su dolu kabarcıklarla kaplı. Attığı her adım bir mucize ve üzerindeki azıcık giysi yanık deriye temas ettiğinde ona büyük ıstırap veriyor. Bütün gece ve sabahtan beri kızcağız feryatlar arasında asit yanıklarının acısını çekti. *Guao* köklerini kendisi kızarttı ve hamur haline getirene kadar avuçlarının arasında ovaladı. Saç köklerinden ayak parmaklarına kadar bütün vücudunu bununla ovaladı, çünkü *guao* deriyi yakar ve rengini temizler; böylece yerliler ve zenciler Kastilya'nın beyaz hanımefendilerine dönüşürler.

"Beni tanıyabildiniz mi, bayım?"

Oviedo onu iterek kendinden uzaklaştırıyor; ama Oviedo kalfalara emirler yağdırarak oradan oraya koştururken, bir gölge gibi efendisinin peşinden ayrılmayan genç kız incecik sesiyle ısrar ediyor:

"Benim kim olduğumu biliyor musunuz?"

Genç kız yere düşüyor ve düştüğü yerden sormaya devam ediyor:

"Bayın, bayım, iddiaya girerim beni tanıyamadınız."

(166)

1538: Bogota Vadisi

Barbanegra, Barbarroja, Barbablanca*

Kara sakallı ve kara gözlü Gonzalo Jiménez de Quesada, Magdalena Nehri'nin doğduğu noktada altının kaynağını aramaya gideli bir yıl oldu. Santa Marta halkının yarısı peşinden geldi.

* (İsp.) Karasakal, Kızılsakal, Aksakal. (ç.n.)

Bataklıkları ve güneş altında dumanı tüten toprakları geçtiler. Nehrin kıyısına vardıklarında, topları, ekmeği ve tuzu taşımaları için yanlarında getirmiş oldukları binlerce çıplak yerliden tek bir tanesi bile sağ kalmamıştı. Artık izini sürüp yakalayacak köle kalmadığı için köpekleri kaynar su kazanlarına attılar. Ardından atları da kıtır kıtır doğradılar. Açlık kaymanlardan, yılanlardan ve sivrisineklerden daha kötüydü. Kökleri ve deri kemerleri yediler. Birisi öldüğünde, papaz daha onu cennete yolcu edemeden eti için kapıştılar. Hiç dinmeyen yağmurların ve hiç esmeyen rüzgârların eşliğinde nehir yukarı gittiler, ta ki en sonunda Quesada istikamet değiştirmeye karar verene kadar: El Dorado'nun nehrin kaynağında değil, sıradağların diğer tarafında olduğuna kanaat getirdi. Dağların arasından yürümeye başladılar.

Uzun süre tırmandıktan sonra, Quesada şimdi karşısmda Chibcha halkının yeşil vadilerini buluyor. Yüz altmış dilenci kılıklı, sıtma kurbanı adamın karşısında kılıcını kaldırıyor ve valisinin emirlerine bir daha asla uymayacağını ilan ediyor.

Kızıl sakallı, mavi gözlü Nicolás Federmann, dünyanın altın merkezini bulmak üzere üç buçuk yıl önce Coro'dan yola çıktı. Dağları ve düzlükleri kat etti. İlk ölenler yerliler ve zenciler oldu.

Federmann etrafı bulutlarla çevrili tepelerin üzerine çıkınca Chibcha halkının yeşil vadilerini keşfediyor. Yüz altmış asker hayatta kaldı; geyik derilerine bürünmüş halde yerlerde sürünen yüz altmış hayalet. Federmann kılıcını öpüyor, bu toprakların mülkiyetini ele geçiriyor ve valisinin emirlerine bir daha asla uymayacağını ilan ediyor.

Düşen aklar ya da yolların tozu yüzünden beyaz sakallı, gri gözlü Sebastián de Benalcázar yanmış, yıkılmış, yağmalanmış Quito şehrinin ona vermeyi reddettiği hazineleri bulmak için üç uzun yıl önce yola çıktı. Peşinden gelen kalabalıktan geriye sadece bitkin haldeki yüz altmış Avrupalı kaldı, bütün yerliler öldü. Şehirleri yakıp yıkan, şehirler kuran Benalcázar'ın arkasında bıraktığı küllerden ve kandan bir izin yanı sıra kılıcının ucundan

yeni dünyalar doğdu: İdam sehpasının etrafında meydan, meydanın etrafında da kilise, evler, surlar.

Konkistadorun miğferi sıradağların zirvesinde parıldıyor. Benalcázar Chibcha halkının yeşil vadilerinin mülkiyetini sahipleniyor ve valisinin emirlerine bir daha asla uymayacağını ilan ediyor.

Kuzeyden Quesada geldi. Doğudan Federmann. Güneyden Benalcázar. Haç ve tüfek, gökyüzü ve yeryüzü: Gezegen üzerinde onca çılgın yolculuğun ardından üç asi komutan sıradağların yamacından iniyor ve Bogota düzlüğünde buluşuyorlar.

Benalcázar bu yöredeki kabile reislerinin altın tahtırevanla dolaştıklarını biliyor. Federmann, tapmak ve saraylardan sarkan altın levhalara çarpan meltemin çıkardığı tatlı melodiyi duyuyor. Quesada, yerli rahiplerin içinden altına bulanmış olarak çıktıkları gölün kıyısına diz çöküyor.

El Dorado kimin olacak? Onu ilk bulanın kendisi olduğunu iddia eden Granadalı Quesada mı? Banker Welser adına fetihler yapan ve Ulm şehrinden gelen Alman Federmann mı? Yoksa Cordoba'lı Benalcázar mı?

Perişan haldeki üç ordu birbirini tartıyor ve bekliyor.

Tam o sırada Alman'ın kahkahası patlıyor. Gülüşünü bir türlü durduramıyor, gülmekten iki büklüm oluyor ve en sonunda iki Endülüslü de ona katılınca, üç komutan gülmekten, açlıktan ve onlara burada randevu vererek hepsiyle dalga geçen, hani şu bir yerde olmadan orada olan, bir yere gelmeden orada bulunan ve El Dorado'nun hiçbirine yar olmayacağını bilen yüzünden yere devriliyorlar.

(13)

1538: Masaya Yanardağı

Vulcano, paranın tanrısı

Eski zamanlarda, birçok sırrı bilen, mısır ve savaş üzerine iyi tavsiyeler veren çıplak yaşlı bir kadın Masaya Yanardağı'nın ağzından çıkıyordu. Yerlilerin dediğine göre, Hıristiyanlar geldiğinden beri yaşlı kadın yanan dağdan çıkmayı reddediyor.

Birçok Hıristiyan Masaya'nın cehennemin ağzı olduğuna, alevlerin ve yoğun dumanların sonsuz cehennem azabını haber verdiğine inanıyor. Diğerleriyse bulutlara kadar yükselen ve elli fersah mesafeden görünen bu akkor halindeki dumanın altın ve gümüşün fokurdayışı olduğundan eminler. Değerli metaller dağın karnında fokur fokur kaynarken eriyip saflaşıyor. Ateş ne kadar güçlü olursa o kadar çok saflaşıyorlar.

Seferin hazırlıkları tam bir yıl sürdü. Peder Blas del Castillo erkenden kalkıyor ve Pedro Ruiz, Benito Dávila ve Juan Sánchez'e günah çıkarttırıyor. Dördü yaşlı gözlerle Tanrı'dan af diliyorlar ve gün ağarırken yürüyüşe başlıyorlar.

İlk inen papaz oluyor. Başında bir miğfer, boynunda atkı ve elinde bir haçla bir sepete giriyor ve ateşten ağzı çevreleyen geniş düzlüğe varıyor.

"Onun adı cehennem değil, cennet!" diye ilan ediyor, küllerden kapkara bir halde ve haçı taşların arasına saplarken. Hemen peşinden arkadaşları iniyor. Yerliler yukarıdan makarayı, zincirleri, kovaları, kirişleri ve diğer malzemeleri yolluyorlar.

Demir kovayı aşağıya sarkıtıyorlar. Derinliklerden altın ya da gümüş değil, sadece kükürt cürufu geliyor. Kovayı daha derine daldırdıklarında volkan onu yutuyor.

(203)

1541: Santiago (Şili)

Inés Suárez

Birkaç ay önce, Pedro de Valdivia bu tepeyi ve bu vadiyi keşfetti. Araucano halkı onları birkaç bin yıl önce keşfetmiş ve tepeye *acı* anlamına gelen Huelén adını vermişlerdi. Valdivia onu Santa Lucía olarak vaftiz etti.

Valdivia, tepenin zirvesinden bakınca nehrin kolları arasındaki yeşil toprağı gördü ve konkistadorlara eşlik edip onlar için dövüşen Havari Santiago'ya bir şehir armağan etmek için dünyadan bundan daha iyi bir yer olmadığına karar verdi.

Kılıcı rüzgârgülünün dört yönüne doğru havayı kesti ve böylece Yeni Uç Noktadaki Santiago doğdu. Şehir şimdi ilk yazını tamamlıyor: Duvarları çamur ve çubuktan, çatıları samandan birkaç tane ev, ortada bir meydan ve onun çevresinde de çitler var.

Santiago'da topu topu elli adam kaldı. Valdivia geri kalanlarla birlikte Cachapoal Nehri'nin kıyısından ilerliyor.

Gün ağarırken çitin üzerindeki nöbetçinin alarm bağırışı duyuluyor. Dört bir yanda yerli savaşçılar beliriyor.

İspanyollar savaş naralarını duyuyorlar ve hemen akabinde üzerlerine bir ok yağmuru iniyor.

Öğlene kadar bazı evler tamamen kül oldu, çit duvar da yıkıldı. Şimdi meydanda göğüs göğüse bir savaş var.

O sırada Inés hapishane görevi gören kulübeye koşuyor. Bir süre önce İspanyollarca esir alınan yedi Araucano şefi orada tutuluyor ve başlarında bir nöbetçi var. Inés şeflerin kellelerini uçurması için ona telkinde bulunuyor, yalvarıyor, emrediyor.

"Ne?"

"Kelleler!"

"Nasıl?"

"İşte böyle!"

Inés onun kılıcını elinden kapıyor ve yedi kelle havada uçuyor.

Savaş tersine dönüyor. Uçan kelleler sayesinde kuşatılanlar peşlerinden kovalayanlara dönüşüyor. Bu saldırı esnasında İs-

panyollar Havari Santiago'nun değil, İmdada Koşan Anamız'ın adını anıp duruyorlar.

Valdivia Cuzco'daki evinin gönderine bayrağı çekip bu sefer için adam toplamaya başladığında ona başvuran ilk kişi Malagalı Inés Suárez olmuştu. Bu güney topraklarına istilacı ordusunun başında, iyi çelikten kılıcı ve ince zincirden zırhıyla, Valdivia'nın hemen yanında at sürerek geldi ve o zamandan beri onun yanında yürüyor, dövüşüyor ve uyuyor. Bugün onun yerini aldı.

Erkeklerin arasındaki tek kadın. Erkekler onun için şöyle diyorlar: "O tam bir erkek," ve savaşın bugünlük bitmiş olmasına rağmen, Komutan Francisco de Aguirre'nin kılıcın kabzasında kasılı kalmış ve açmanın mümkün olmadığı parmaklarını yağ ile ovan Inés'i Şövalye Roland ve El Cid lakaplı Rodrigo Díaz de Vivar gibi kahramanlarla kıyaslıyorlar.

(67, 85 ve 130)

1541: Nochistlán Uçurumu

Asla

Katırına varana dek her şeyini almışlardı. Şimdi onun gümüş takımlarından yemek yiyen ve halılarını çiğneyenler onu ayak bilekleri prangalı bir halde Meksika'dan kovmuşlardı.

On yıl sonra, onlar, memurlar, savaşçıyı geri çağırdılar. Alvarado, Guatemala'daki valilik görevini bıraktı ve Cortés'in yanında fethettiği bu nankör topraklardaki yerlileri cezalandırmaya geldi. O kuzeye doğru, Cíbola ülkesinin yedi altın şehrine doğru yolculuğa devam etmek istiyordu, ama bu sabah, savaşın tam ortasında, bir at üzerine doğru geldi ve onu uçurumdan aşağı yuvarladı.

Pedro de Alvarado Meksika'ya döndü ve Meksika'da yatıyor. Hiçbir at onu ne kuzeye ne de başka bir yere götürecek. Miğferi bir ağacın dalından sarkıyor, kılıcıysa yerdeki otların arasına düşmüş. *Bana onur kazandırmadan beni kınıma geri koyma,* yazısı çeliğin üzerinde hâlâ okunuyor.

(81)

Beatriz

Pedro de Alvarado, Francisca'yla evlenmişti, ama Francisca, Veracruz yolunda içtiği portakal çiçeği suyundan aniden öldü. Bunun üzerine Francisca'nın kardeşi Beatriz'le evlendi.

Beatriz, iki ay önce dul kaldığını öğrendiğinde onu Guatemala'da beklemekteydi. Evinin içini ve dışını siyahlara büründürdü ve kimse görmeden doya doya ağlayabilmek için kapı ve pencerelerini çiviletti.

Ağlarken aynada çıplak bedenine bakıyordu; onca beklemekten kurumuş bedenine, artık bekleyecek bir şeyi kalmamış, neşeyle şakımayan bedenine. Sadece "Orada mısın?" diyebilen ağzıyla ağladı.

Nefret ettiği bu eve ağladı ve kendisinin olmayan bu toprağa, etrafı sarhoş askerler ve tiksindiği yerli hizmetçilerle çevrili halde, evle kilise, ayinle yemek masası, vaftizle cenaze töreni arasında gidip gelirken harcanan yıllara ağladı. Midesine dokunan yemeğe ağladı ve daima savaşılacak bir savaş ve fethedilecek bir toprak olmasından ötürü eve hiç uğramayan ona ağladı. Köpeğin her havlayışında ya da horozun her ötüşünde sıçrayarak uyandığı yalnız yatağında, tek başına karanlığı okumayı, sessizliği dinlemeyi ve havanın resmini çizmeyi öğrendiği zamanlarda ağlamış olduğu her şeye ağladı. Yüreği paramparça bir halde, ağladı da ağladı.

Kapandığı inzivadan nihayet çıkınca ilan etti:

"Ben Guatemala'nın valisiyim."

Çok kısa süre yönetebildi.

Yanardağ şehri boğan ve önüne çıkanı öldüren bir su ve taş çağlayanı kusuyor. Tufan Beatriz'in evine doğru ilerlerken o şapele koşuyor, sunağa tırmanıyor ve Meryem Ana'ya sarılıyor. On bir hizmetçisi de onun bacaklarına ve birbirlerine sarılıyorlar ve Beatriz bağırıyor:

"Orada mısın?"

Seller Alvarado'nun kurduğu şehri önüne katıp sürüklerken ve felaketin gürültüsü giderek büyürken, Beatriz haykırmaya devam ediyor:

"Orada mısın?"

(81)

1541: Cabo Frío

Gün ağarırken, cırcırböceği öttü

Cádiz Limanı'ndan yüklendiğinden beri sessizliğini korumuş, küçük kafesinde iki buçuk ay boyunca suskun ve üzgün yaşamıştı, ta ki coşkulu bağırışı bugün pruvadan pupaya çınlayana ve herkesi uyandırana kadar.

"Mucize! Mucize!"

Geminin yönünü değiştirecek zamanı ancak buldular. Cırcırböceği karanın yaklaşmasını kutluyordu. Onun uyarısı sayesinde gemidekiler Brezilya sahilinin kayalıklarında parçalanmaktan son anda kurtuldular.

Plata Nehri'ne düzenlenen seferin şefi Cabeza de Vaca bu konularda çok bilgilidir. Amerika'yı bir kıyıdan diğerine yerli köylerindeki ölüleri dirilterek kat ettiğinden beri ona Mucize Yaratan Álvar diyorlar.

(39)

1542: Quito

El Dorado

Gonzalo Pizarro'nun adamları altın derili prensi ve tarçın ormanlarını ararken selvanın içinde uzun süre dolaştılar. Yılanlar ve yarasalar, sivrisinek orduları, bataklıklar ve hiç dinmeyen yağmurlar buldular. Her gece çakan şimşekler korkudan birbirlerine sokulan bu çıplaklar kervanını aydınlattı.

Bu akşam yara bere içinde Quito'nun kenar mahallelerine ulaşıyorlar. Tanıyabilmeleri için her biri ismini söylüyor. Sefere çıkan dört bin yerli köleden bir tane bile geri dönen olmadı.

Komutan Gonzalo Pizarro diz çöküp toprağı öpüyor. Dün gece rüyasında üzerine saldıran, onu parçalayan ve kalbini yiyen bir ejderha gördü. Bu yüzden şimdi haberi aldığında gözleri bile kırpışmıyor:

"Kardeşin Francisco Lima'da öldürüldü."

(97)

1542: Conlapayara

Amazon kadınlar

Bugün, Aziz John gününde savaş kötü gitmiyordu. Gemilerde bulunan Francisco de Orellana'nın adamları kıyıdan gelen beyaz kanolardaki düşmanları yoğun tüfek ateşiyle deviriyorlardı.

Ama cadı dişlerini gösterdi. İnanılmaz derecede güzel ve o denli yırtıcı kadın savaşçılarınortaya çıkınasıyla birlikte nehir kanolarla kaplandı. Pruvadan pupaya kadar, ana direk dahil olmak üzere her taraflarını kaplayan oklarla ürkmüş kirpileri andıran gemiler nehir yukarı son sürat kaçtı.

Kadın komutanlar gülerek savaştılar. Çok zarif ve cazibeli dişiler erkeklerin karşısına dikildiler ve ondan sonra Conlapayara Köyü'nde korku kalmadı. Titreşen memeleri açıkta, gülerek, dans ederek ve şarkı söyleyerek savaştılar, ta ki İspanyollar, onca gayretten ötürü bitkin ve şaşkın bir halde, Tapajós Nehri'nin ağzının ilerisinde gözden kaybolana dek.

Bu kadınlardan bahsedildiğini duymuşlardı ve şimdi duyduklarına inanıyorlar. Bu kadınlar güneyde, erkek doğan bebeklerini boğdukları erkeksiz yurtlarda yaşıyorlar. Vücutları ihtiyaç duyduğunda kıyıdaki kabilelere saldırıp erkek esirler alıyorlar. Onları ertesi sabah serbest bırakıyorlar. Bir aşk gecesinin sonunda, oraya delikanlı gelmiş olan ihtiyarlamış dönüyor.

Orellana ve askerleri dünyanın debisi en yüksek nehrinde ilerlemeyi sürdürecekler ve denize çıkarken yanlarında ne kılavuz, ne pusula, ne de harita olacak. Kendilerinin inşa ettiği ya da ölen atların nallarından, körüğe dönüştürülmüş eski çizmelerle kömüre üfleye üfleye döktükleri çiviler ve bağlantı parçalarını kullanarak selvanın ortasında balta darbeleriyle icat ettikleri iki yelkenliyle yolculuk ediyorlar. Kıyıdan uzaklaşmadan, kürekler için herhangi bir enerji harcamadan, kendilerini Amazon Nehri'nin akıntısına bırakıyorlar ve sürekli olarak dualar mırıldanıyorlar: Bir sonraki düşmanlarının erkek olması için Tanrı'ya yalvarıyorlar.

(45)

1542: Iguazú Nehri

Gündüz gözüyle

Demir elbisesinin altında öfke saçan, ısırıklar ve yaralar yüzünden büyük ıstırap çeken Álvar Núñez Cabeza de Vaca atından iniyor ve hayatında ilk kez Tanrı'yı görüyor.

Dev kelebekler etrafında uçuşuyor. Cabeza de Vaca, Iguazú Nehri'nin çağlayanları karşısında diz çöküyor. Gürüldeyen, köpüren şiddetli akıntılar, tüm ölenlerin kanını yıkamak ve bütün çölleri sulamak için, buhar ve gökkuşağı çıkarıp selvaları kuru toprağın içinden söküp çıkaran selleri serbest bırakmak için gökyüzünden dökülüyor: Kükreyen sular, toprağı dölleyen Tanrı'nın boşalması, Yaradılış'ın sonsuz ilk günü.

Bu Tanrı yağmurunu keşfetmek için Cabeza de Vaca dünyanın yarısını yürüdü, diğer yarısını da gemiyle kat etti. Onu tanımak için gemi kazalarına ve büyük acılara katlandı; onu görmek için yüzünde gözlerle doğdu. Geriye kalan ömrü onun için bir hediye olacak.

(39)

1543: Cubagua

İnci avcıları

Yeni Cádiz şehri düştü, dev dalgalar ve korsanlar tarafından yerle bir edildi. Daha önce adanın, kırk beş yıl önce Kolomb'un yerlilere kırık tabakları verip inci aldığı bu Cubagua Adası'nın tamamı düşmüştü. Aşırı avlanma sonucunda istiridyeler tükendi ve dalgıçlar denizin dibinde yatıyorlar.

Bu sularda, en iri incilerin yattığı derinliklere insinler diye yerli kölelerin sırtına taş bağlayıp suya daldırdılar ve bunlar sabahtan akşama kadar hiç dinlenmeden kayalara yapışık istiridyeleri topladılar.

Hiçbir köle buna fazla uzun dayanamadı. Genellikle kısa sürede ciğerleri çatlıyordu: Yüzeye onların yerine bir kan püskürtüsü çıkıyordu. Onları yakalamış ya da satın almış adamlar denizin kızarmasının sebebinin istiridyelerin de kadınlar gibi regl görmeleri olduğunu söylüyorlardı.

(102 ve 103)

1544: Machu Picchu

Taştan taht

Manco Inca, Vilcabamba topraklarını buradan yönetti. İstilacılara karşı uzun ve çetin savaşı, yangınlar ve pusular savaşını buradan verdi. Kale-şehre götüren labirentleri onlar bilmiyorlar. Onları hiçbir düşman bilmiyor.

Gizli yere sadece Komutan Diego Méndez ulaşabildi. Peşindekilerden kaçıyordu. Almagro'nun oğlunun emirleriyle kılıcı Francisco Pizarro'nun gırtlağını delip geçmişti. Manco Inca ona sığınacak yer verdi. Daha sonra, Diego Méndez hançeri Manco Inca'nın sırtına sapladı.

Machu Picchu'nun –onları dölleyene bal sunan çiçeklerinin açtığı– taşlarının arasında güzelim pelerinlere sarılı halde İnka yatıyor.

(53)

İnkaların savaş şarkısı

Hainin kafatasından içeceğiz
Ve dişleriyle bir kolye yapacağız.
Kemiklerinden flütler yapacağız,
Derisindense bir davul yapacağız,
Sonra da dans edeceğiz.

(202)

1544: Campeche

Las Casas

Uzun zamandan beri burada, limanda, sıcak hava ve sivrisineklerle baş başa bekliyor. Denizin salınışını ve bastonun her adımda taşlardan çıkardığı sesi dinleyerek rıhtımda yalınayak dolaşıyor. Chiapas'ın yeni kutsanmış piskoposuna kimse tek kelime etmiyor.

O Amerika'nın en nefret edilen insanı, sömürge beylerinin *deccalı* ve *bu toprakların felaketi*. İmparator, konkistador çocuklarını yerli kölelerden mahrum eden yeni yasaları onun yüzünden çıkardı. Madenlerde ve tarım arazilerinde işlerini gören kollar olmadan onların hali nice olacak? Yeni yasalar ağızlarındaki lokmayı çekip alıyor.

O Amerika'nın en sevilen insanı. Dilsizlerin sesi, *meydanlardaki hayvan dışkısından daha kötü bir muameleye tabi tutulanların* yılmaz savunucusu, *açgözlülüklerinden ötürü İsa'yı tanrıların en zalimine ve Kral'ı da insan eti düşkünü bir kurda dönüştürenlerin* ihbarcısı.

Keşiş Bartolomé de Las Casas, Campeche'de gemiden iner inmez hiçbir yerli köle sahibinin günah çıkararak arınamayacağını ilan etti. Ona burada ne piskopos kimliğinin ne de yeni yasaların geçerli olduğunu söyleyerek cevap verdiler, zira yeni yasalar oraya kralın kendi el yazısıyla değil matbaada basılmış olarak ulaşmışlardı. Onları aforoz etmekle tehdit edince ona güldüler. Çok güçlü bir şekilde, kahkahalarla güldüler çünkü Keşiş Bartolomé'nin sağırlığı herkesçe biliniyor.

O akşam Chiapas Kraliyet Şehri'nin habercisi geldi. Papazlar kurulu Piskopos'un görev bölgesine yapacağı seyahati karşılayacak paranın kasalarında bulunmadığını haber veriyor ve ona kilisenin cenaze bağış sandığından birkaç kuruş gönderiyorlar.

(27 ve 70)

1544: Lima

Carvajal

Şafak vaktinin ışıkları meydandaki sokak lambalarından sallanan gölgelere biçim ve surat kazandırıyor. Erken kalkmış biri onları ürpererek tanıyor: En eskilerden, hani şu Inca Atahualpa'yı Cajamarca'da kaçıranlardan iki konkistador dilleri dışarıda ve gözleri kaymış bir halde yukarıda sallanıyorlar.

Davulların gümbürtüsü, atların ortalığı inletişi: Şehir bir sıçrayışta uyanıyor. Tellal var gücüyle bağırıyor ve onun hemen yanındaki Francisco de Carvajal söylenecekleri dikte ettirip dinliyor. Tellal, eğer kent konseyi Gonzalo Pizarro'yu vali olarak kabul etmezse Lima'nın önde gelen bütün beylerinin o ikisi gibi asılacaklarını ve yağmalanmamış ev kalmayacağını ilan ediyor. Asi kuvvetlerin komutanı General Carvajal öğlene kadar süre veriyor.

"Carvajal!"

Sesin yankısı henüz kaybolmadan, Kraliyet Mahkemesi yargıçları ve Lima'nın önde gelenleri çoktan üstlerine ilk buldukları elbiseyi geçirdiler ve düğmelerin ancak yarısı iliklenmiş bir halde koşarak hükümet konağına geldiler ve şimdi Gonzalo Pizarro'yu tek ve mutlak otorite olarak tanıyan belgeyi hiç tartışmadan imzalıyorlar.

Sadece kararsızlık içinde ensesini kaşıyan Avukat Zárate'nin imzası eksik; dışarıda atların hızlı hızlı soluk alışını ve bir an önce saldırıya geçmek için dizginlerini sıkıca kavramış askerlerin küfürlerini duyan ya da duyduğunu zanneden diğerleri afallamış bir halde, tir tir titreyerek bekliyorlar.

"Haydi çabuk ol!" diye ona yalvarıyorlar.

Zárate, evlilik çağındaki kızı Teresa'ya iyi bir çeyiz bıraktığını ve kiliseye yaptığı büyük miktardaki bağışların öteki tarafta daha huzurlu bir hayat için fazlasıyla yeterli olduğunu düşünüyor.

"Ekselansları ne bekliyor?"

"Carvajal'in sabrı kısa sürer!"

Carvajal: Ömrünün otuz yıldan fazlası Avrupa'daki savaşlarda, on yılı da Amerika'dakilerde geçti. Ravenna'da ve Pavia'da savaştı. Roma'nın yağmalanmasında bulundu. Cortés'in yanında Meksika'da ve Francisco Pizarro'nun yanında Peru'da dövüştü. Sıradağları altı kez kat etti.

"And Dağları Şeytanı!"

Savaşın tam ortasında miğferini ve zırhını çıkarıp attığı ve çıplak göğüsle savaştığı bilinen dev. At üstünde yemeğini yer ve at üstünde uyur.

"Sakin olun, beyler, sakin olun!"

"Masumların kanı akacak!"

"Kaybedecek zaman yok!"

Darağacının gölgesi yeni satın alınmış soyluluk unvanlarını tehdit ediyor.

"İmzalayın, beyefendi! Peru'nun yeni trajediler yaşamasına engel olalım!"

Avukat Záratekaz kanadından tüy kalemini hokkaya daldırıp bir haç çiziyor ve onun altına, imzasını atmadan önce şöyle yazıyor: *Tanrı, bu Haç ve İncil'deki azizlerin sözleri üzerine yemin ederim ki, üç sebepten ötürü imzalıyorum: Korkudan, korkudan ve korkudan.*

(167)

1545: Chiapas Kraliyet Şehri

Valladolid'den kötü haber geliyor

Kral, yerlilere özgürlük sağlayan en önemli yeni yasaları askıya aldı.

Yürürlükte kaldıkları topu topu üç yıl boyunca, onlara uyan oldu mu ki? Gerçekte, kollarında canlı kırmızı renkte *özgür* yazan yerliler bile köle olarak yaşamayı sürdürdüler.

"Bunun için mi bana hak verdiler?"

Keşiş Bartolomé Tanrı tarafından terk edildiğini, dalından kopan bir yaprak gibi tek başına, kimsesiz kaldığını hissediyor.

"Bana hiçbir şey değişmesin diye evet dediler. Karınlarından başka kalkanları olmayanları artık kâğıt bile korumayacak. Krallar Yeni Dünya'yı Papa'nın elinden bunun için mi aldılar? Tanrı sadece bir bahane mi? Bu cellat gölgesi, benim vücudumdan mı çıkıyor?"

Bir battaniyeye sarınmış, Prens Felipe'ye bir mektup yazıyor. Bir yarut ya da izin beklemeden Valladolid'e doğru yola çıkacağını ona haber veriyor.

Ardından, Keşiş Bartolomé hasırın üzerinde diz çöküyor ve yüzünü geceye dönüp kendisinin icat ettiği bir duayı yüksek sesle okuyor.

(70)

1546: Potosí

Potosí gümüşü

Maden dehlizlerinde çalışmayı reddeden elli yerli öldürüldü. İlk maden cevheri ortaya çıkalı daha bir yıl olmadı ve tepenin yamaçları şimdiden insan kanına bulandı. Buradan bir fersah uzaklıktaki geçidin kayalarındaysa Şeytan'ın kanının koyu yeşil lekeleri görünüyor. Şeytan, Cuzco'ya giden geçidi tamamen kapatmıştı ve oradan geçen İspanyolları eziyordu. Bir başmelek Şeytan'ı mağarasından çekip çıkardı ve kayalara çarptı. Şimdi Potosí gümüş madenlerinde kol gücü çalışıyor ve yolu da açık.

Fetihten önce, İnka Huaina Cápac zamanlarında, sert kazmanın ucu tepenin gümüş damarına daldığında bütün dünyayı titreten korkunç bir gürültü duyuldu. Ardından tepenin sesi yerlilere şöyle dedi:

"Bu zenginliğin başka sahipleri var."

(21)

Veda

Ziyafetin kalıntıları arasında sinekler vızıldıyor. Ne onca şarap ne de kızgın güneş oburların uykusunu getiriyor. Bu sabah kalpler hızlı atıyor. Çardağın altında yüzü denize dönük Pedro de Valdivia yola çıkacak olanlara güle güle diyor. Şili'nin haşin topraklarındaki onca savaş ve açlığın ardından, adamlarından on beşi İspanya'ya dönmeye hazırlanıyorlar. Valdivia birlikte geçirdikleri yılları, sıfırdan kurdukları şehirleri, nüzrakların demiriyle evcilleştirilmiş yerlileri hatırlayınca gözünden birkaç yaş dökülüyor:

"Dinleneceğinizi ve fazlasıyla hak ettiğiniz şeylerin keyfini çıkaracağınızı bilmek benim yegâne tesellim," derken konuşması alevleniyor, *"ve bu da üzüntümü, en azından kısmen, hafifletiyor."*

Plajdan uzak olmayan bir noktada, dalgalar onları Peru'ya götürecek olan gemiyi bir beşik gibi sallıyor. Oradan da Panama'ya gidecekler; Panama'da başka bir denize geçecekler ve sonra... Uzun sürecek, ama şöyle bacaklarını uzatan biri daha şimdiden Sevilla rıhtımlarının taşlarını çiğnediğini hissediyor. Yolcuların eşyaları –giysiler ve altın– dün geceden beri güvertede. Kâtip Juan Pinel, Şili'den üç bin altın pezo götürecek. Kâğıt destesi, bir tüy kalem ve bir mürekkep hokkasıyla bir gölge gibi Valdivia'nın peşinden gitti ve her adımına tanıklık edip eylemlerinin her birine yasallık kazandırdı. Birçok kez ölümden kıl payı kurtuldu. Yanında götürdüğü küçük servet, Kâtip Pinel'i uzak İspanya'da bekleyen evlilik çağındaki kızlarının kaderini değiştirmeye fazlasıyla yetecek.

Askerler yüksek sesle hayal kurmaktalar ve tam o sırada birisi ayağa fırlayıp soruyor:

"Peki ya Valdivia? Valdivia nerede?"

Hepsi deniz kıyısına koşuyor. Zıplıyor, haykırıyor ve yumruklarını kaldırıyorlar.

Valdivia giderek daha küçük görünüyor. Şurada ileride, yegâne sandalın küreklerini hepsinin altınıyla yüklü gemiye doğru çekiyor.

Valparaíso Plajı'nda küfürler ve tehditler dalgaların gürültüsünü bastırıyor.

Yelkenler şişiyor ve Peru istikametine doğru uzaklaşıyorlar. Valdivia, Şili valisi sıfatını almaya gidiyor. Lima'daki karar verici mercileri yanında götürdüğü altın ve kollarının gücüyle ikna etmeyi umuyor.

Kâtip Juan Pinel bir kayanın tepesinde kafasını ellerinin arasına almış durmadan gülüyor. İspanya'daki kızları bakire ölecek. Bazılarının suratı öfkeden kızarmış, ağlıyorlar; borazancı Alonso de Torres eski bir melodiyi seslendirdikten sonra elinde kalan yegâne varlığını, borazanını paramparça ediyor.

(67 ve 85)

İspanyol şarkı kitabından, memleket özlemi şarkısı

Duyuyorum sana karşı özlem
Üzerinde doğduğum ülkem.

Onu bir daha görmeden ölürsem,
Gömün beni dağın zirvesine
Mezardaki bedenim
Toprağı özlemesin diye.
Ve zirve olsun en yükseği,
bakalım görebilecek miyim
doğduğum ülkeyi.

(7)

Xaquixaguana Savaşı sona erdi

Amerika'nın en iyi nişancısı, bir tüfek ya da Tatar yayıyla uçan bir sivrisineği vurabilen Gonzalo Pizarro, kılıcını Pedro de La Gasca'ya teslim ediyor.

Gonzalo, Milano çeliğinden yapılmış zırhını yavaşça çıkarıyor. La Gasca oraya onun kanatlarını kesme göreviyle gelmişti ve artık asilerin şefinin Peru kralı olarak taç giyme hayali falan kurduğu yok. Şimdi yegâne arzusu La Gasca'nın hayatını bağışlaması.

Galiplerin çadırına Pedro de Valdivia geliyor. Piyadeler onun komutası altında savaştılar.

"Kralın onuru sizin ellerinizdeydi, Vali," diyor La Gasca.

Kralın temsilcisi ona ilk kez vali diye hitap ediyor. Şili valisi. Valdivia başını eğerek teşekkür ediyor. İsteyeceği başka şeyler de var, ama daha ağzını açtığı sırada askerler Gonzalo Pizarro'nun yardımcısını getiriyorlar. General Carvajal başında upuzun tüylü bir miğferle beliriyor. Onu tutuklamış olanlar dokunmaya cüret edememişler.

Pizarro'nun tüm subayları arasında sadece Carvajal düşman saflarına geçmedi. La Gasca pişmanlık duyan askerlere kralın affını sunduğunda birçok asker ve komutan hemen atlarını mahmuzlayıp dörtnala kaldırdı ve karşı tarafa geçti. Carvajal kaldı ve atından düşürülene dek savaştı.

"Carvajal," diyor galip kuvvetlerin komutanı Diego Centeno. "Onurunla yenildin, Carvajal."

İhtiyar ona bakmıyor bile.

"Yoksa beni tanımıyor musun?" diye ısrar ediyor Centeno ve kılıcı almak için elini uzatıyor.

Centeno'yu birçok kez bozguna uğratmış, kaçmak zorunda bırakmış ve Peru'nun yarısında takip etmiş olan Carvajal bakışlarını ona sabitleyip şöyle diyor:

"Seni sadece arkandan tanıyordum."
Ve kılıcını Pedro de Valdivia'ya teslim ediyor.

(67 ve 85)

1548: Xaquixaguana

Cellat

Carvajal, katırların çektiği devasa bir sepetin içinde ipler ve zincirlerle bağlanmış olarak geliyor. Toz burgaçları ve öfke haykırışları arasında, savaşçı şarkı söylüyor. Dün onu alkışlarken bugün suratına tükürenlerin tekmelerine ve yumruklarına kayıtsız kalan boğuk sesi şiddetli küfürlerin ötesine geçiyor:

Yazgıya bak!
Bebek beşikte,
İhtiyar beşikte!
Yazgıya bak!

Onu hoplaya zıplaya taşıyan sepetin içinde şarkı söylüyor. Katırlar orada yukarıda, idam sehpasının kurulu olduğu yere varınca, askerler Carvajal'i celladın ayaklarının dibine atıyorlar. Cellat palasını kınından çıkarırken kalabalıktan bir uğultu yükseliyor.

"Juan kardeş," diyor Carvajal, "aynı meslekten olduğumuza göre bana meslektaş muamelesi yaparsın artık."

Temiz yüzlü delikanlının adı Juan Enríquez. Amerika'da kralın celladı olma hayalleri kurarak rıhtımlarında dolaştığı Sevilla'da başka bir adı vardı. İnsanlara korku saldığı ve ister ileri gelen şahsiyet ister büyük savaşçı olsun onunla karşılaşınca yolunu değiştirmeyen kimse olmadığı için mesleğini sevdiği söyleniyor. Ayrıca onun şanslı bir intikamcı olduğu söylenir. Öldürsün diye para veriyorlar ve ne silahı paslanıyor ne de yüzündeki gülümseme eksiliyor.

Ay, büyükbaba!
Ay, büyükbaba!

Şarkısını mırıldanıyor Carvajal; sesi alçak ve kederli, çünkü tam o sırada aklına, tıpkı onun gibi yaşlı ve bozguna uğramış olan atı Boscanillo ve onunla ne kadar iyi anlaştıkları geldi.

Juan Enríquez sol eliyle Carvajal'in sakalını tutuyor ve sağ eliyle boynunu tek bir vuruşta kesiyor.

Altın güneşin altında bir alkış tufanı kopuyor.

Cellat, daha biraz önce seksen dört yaşında olan ve o güne dek asla kimseyi affetmemiş olan Carvajal'in kafasını kalabalığa gösteriyor.

(76 ve 167)

1548: Xaquixaguana

Amerika'daki yamyamlık üzerine

Francisco Pizarro'nun yaslı bir şekilde, kurbanı İmparator Atahualpa'nın cenaze törenine katılmasından beri eskiden İnkalara ait olan geniş imparatorluğun yönetiminde sırasıyla değişik adamlar bulundu.

Bir kısmının valisi olan Diego de Almagro, diğer kısmın valisi Francisco Pizarro'ya başkaldırdı. Her ikisi de, kutsal ekmeğin önünde şanı, yerlileri ve toprağı, *kimse diğerinden fazla götürmeden,* bölüşeceklerine yemin etmişlerdi, ama Pizarro hepsini kendine istedi, diğerini yendi ve Almagro'nun kellesi gitti.

Almagro'nun oğlu babasının intikamını aldı ve Pizarro'nun cesedinin üzerinde kendini vali ilan etti. Daha sonra Almagro'nun oğlu, tarihe darağacından, baltadan ve kılıçtan kurtulan yegâne kişi olarak geçen Cristóbal Vaca de Castro tarafından idam sehpasına yollandı.

Daha sonra, Francisco'nun kardeşi Gonzalo Pizarro, Peru'nun ilk genel valisi Blasco Núñez Vela'ya karşı silahlı ayaklanma başlattı. Ağır yaralanan Núñez Vela atından düştü. Kafasını kesip bir nuzrağın ucuna geçirdiler.

Gonzalo Pizarro kendisini kral ilan etmek üzereydi. Bugün, 9 Nisan Pazartesi, kendisini idam sehpasına götüren yokuşu çı-

kıyor. Bir katırın üzerinde ilerliyor. Ellerini arkadan bağladılar ve yüzünü, Francisco Carvajal'in bedensiz kafasını görmesini engelleyen siyah bir kumaşla kapattılar.

(76 ve 81)

1548: Guanajuato

Guanajuato madenleri doğuyor

"Tanrı seni korusun, kardeşim."

"Seni de, yolcu."

Meksika Şehri'nden gelen katırcılar buluşuyor ve kamp kurmaya karar veriyorlar. Gece oldu ve gündüzleri uyuyanlar gölgelerin içinden gözetliyorlar.

"Şu Cubilete Tepesi değil mi?"

"Haydutlar Tepesi adını daha çok hak ediyor."

Üstat Pedro ve Martín Rodrigo, Zacatecas'a, o madenlerde servet aramaya gidiyorlar ve orada iyi paraya satacaklarını düşündükleri birkaç katır da dahil olmak üzere sahip oldukları her şeyi yanlarında götürüyorlar. Şafakta yola devam edecekler.

Birkaç dalı kuru yapraklardan bir yatağın üzerine yerleştiriyor ve etrafını taşlarla çeviriyorlar. Demir halka taşın üzerine indikçe kıvılcımlar çıkıyor ve bunlar da aleve dönüşüyor: Katırcılar yüzlerini ateşe dönüp birbirilerine hikâyelerini, kötü talihlerini anlatıyorlar ve tam o sırada, yoksulluktan ve memleket özleminden bahsettikleri sırada, ikisinden biri haykırıyor:

"Parlıyorlar!"

"Ne?"

"Taşlar!"

Martín Rodrigo olduğu yerden gökyüzüne sıçrıyor ve ay ışığında beş köşeli bir sıska yıldız oluyor; Üstat Pedro sıcak taşlarda tırnaklarını kırıyor ve onları öperken dudaklarını yakıyor.

(182)

Dönüş

Pedro de Valdivia, Quintero Koyu'na indikten kısa bir süre sonra keskin leş kokusuyla karşılaşıyor.

Peru'da tuzaklardan kurtulmak, kuşku ve düşmanlıkların üstesinden gelmek onun için pek zor olmadı. Kralın hizmetine sunduğu bilek gücü ve Valparaíso'da adamlarından çaldığı altının parıltısı Lima'yı yönetenler nezdinde çok ikna edici oldu. İki yıl sonra kapı gibi Şili Valisi sıfatıyla geri dönüyor. Yanında ayrıca o altınları son gramına kadar geri verme yükümlülüğünü de taşıyor. Diğer bir yükümlülükse yüreğini eziyor: Görkemli sıfatını kullanmaya başlamak için Inés Suárez'le yaşadığı aşk ilişkisine son vermesi ve yasal eşini İspanya'dan getirmesi gerekiyor.

Şili onu ağzı kulaklarında karşılamıyor. Doğduğu bölgenin ismiyle vaftiz ettiği bu La Serena şehrinin harabelerinde elsiz, başsız İspanyollar yatıyor. Onların büyüleyici hikâyeleri akbabaların ilgisini çekmiyor.

(67 ve 85)

Son kez

Şafak vakti kara sisin içinde dalgalanan bir kesik açıyor ve yeryüzünü gökyüzünden ayırıyor.

Bütün gece uyumayan Inés, Valdivia'nın kollarından sıyrılıyor ve dirseğine yaslanıyor. Erkeği bütün varlığına sinmiş durumda ve bedeninin her noktasını vahşice canlı hissediyor; günün puslu ilk ışığında kendi eline bakıyor; alev alev yanan parmaklarından ürküyor. Hançeri arıyor. Havaya kaldırıyor.

Valdivia horlayarak uyuyor. Havadaki hançer onun çıplak bedeni üzerinde tereddüt ediyor.

Bu şekilde asırlar geçiyor.

En sonunda, Inés hançeri yavaşça onun suratının yanına yastığa saplıyor ve yataktan çıkıp toprak zeminde parmaklarının ucuna basarak uzaklaşıyor.

1552: Valladolid

Daima emir almış olan şimdi emir veriyor

Kocası Juan Prieto'nun Potosí'den yazılmış mektubunu papaz yüksek sesle okurken, kadın gümüş külçesini dudaklarıyla, alnıyla, göğüsleriyle öpüyor. Mektubun ve külçenin okyanusu aşıp Valladolid'e ulaşması neredeyse bir yıl sürdü.

Juan Prieto, diğerleri içki âlemlerinde ve boğa güreşlerinde vakit öldürürken, kendisinin ne tavernalara ne de şehir merkezine kafasını uzatıp baktığını, Potosí'de herhangi bir anlaşmazlıkta ellerin hemen kılıca gittiğini, orada esen tozlu rüzgârın elbiseleri mahvettiğini ve insanda bir şey yapma hevesi bırakmadığını söylüyor. İspanya'ya dönmekten başka bir şey düşünmediğini ve bu büyük gümüş külçeyi kendisine düzenleyecekleri hoş geldin ziyafeti için bahçe inşaatına başlaması amacıyla gönderdiğini ekliyor.

Bahçenin iki kanatlı demir kapısı ve eğlenceye davetli arabaların geçebileceği genişlikte bir taş kemeri olmalı. Etrafı içeriyi hiç göstermeyen yüksek duvarlarla çevrili olacak, içindeyse ağaçlar, çiçekler, tavşanlar ve güvercinler bulunacak. Yıllar önce yanlarında hizmetçi olarak çalıştığı Valladolid'li beyler için bahçenin tam ortasına üzeri yemeklerle dolu büyük bir masa kurulacak. Başköşe sandalyesinin hemen yanına, çimenlerin üzerine bir halı serilmeli, karısı ve kızı Sabina bunun üzerine oturmalı.

Karısına, kızları Sabina'yı bir an bile gözünün önünden ayırmamasını, tenine güneş değmesine izin vermemesini sıkı sıkı tembihliyor ve Hint Adaları'nda bunca yılı ona iyi bir çeyiz ve güzel bir düğün verebilmek için geçirdiğini söylüyor.

(120)

Miguel

Derisinin önemli bir kısmını kırbaçlar koparıp götürmüştü. Onu isteksiz çalışmakla ya da bir iş aletini kaybetmekle suçluyorlardı ve kâhya şöyle diyordu: "Bedeniyle ödesin." Onu yeni bir kırbaç seansı için bağlayacakları sırada, Miguel oradaki bir kılıcı kapıp kaçtı ve ormanın içinde kayboldu. Buría madenlerinin başka köleleri de onun peşi sıra kaçtılar. Bir sürü yerli kaçak kölelere katıldı. Geçen yıl madenlere saldıran ve yeni doğmuş Barquisimeto şehrini vuran küçük ordu işte böyle doğdu.

Asiler daha sonra dağın iç kesimlerine geldiler ve her şeyden uzakta, nehrin kıyısında bu özgür krallığı kurdular. Jirajara yerlileri kendilerini tepeden tırnağa siyaha boyadılar ve zenci Miguel'i Afrikalılarla birlikte kral ilan ettiler.

Kraliçe Guiomar palmiyelerin arasında görkemli bir şekilde dolaşıyor. İşlemeli geniş eteği yürüdükçe hışırdıyor. İki uşak ipek pelerininin uçlarından tutuyor.

Miguel hasır tahtından siperler kazılmasını, çitler dikilmesini emrediyor, subayları ve bakanları belirliyor, adamlarının arasındaki en bilge kişiyi piskopos olarak atıyor. Ayaklarının dibinde Veliaht Prens çakıl taşlarıyla oynuyor.

"Benim krallığım yuvarlaktır, suyu da berraktır," diyor, bir saray nediminin fırfırlı yakasını düzelttiği, bir diğerininse saten ceketinin kollarını çekiştirdiği Miguel.

Miguel'i öldürecek ve krallığını bitirecek olan ordu Diego de Losada'nın komutasında Tocuyo'da hazırlanmaya başladı bile. İspanyollar tüfekler, köpekler ve Tatar yaylarıyla silahlanmış halde gelecekler. Hayatta kalan zenci ve yerlilerin, bütün Venezuela'ya emsal olsunlar diye, kulakları, testisleri ya da ayak tendonları kesilecek.

(2)

Pedro de Valdivia'nın bir rüyası

Meşalelerin ışığı sisin içinde titriyor. Ne Şili'ye ne de başka bir yere ait bir kalede, taş döşeli zemine çarptıkça kıvılcım çıkaran mahmuzların gürültüsü. Kemerlerin altında dizilmiş saray soyluları; uzun siyah pelerinler, muntazaman asılı kılıçlar, tüylü şapkalar. Pedro de Valdivia'nın geçişi sırasında adamların her biri yere eğiliyor ve şapkasını çıkarıyor. Şapkanın çıkmasıyla birlikte kelle de gidiyor.

(67 ve 85)

1553: Tucapel

Lautaro

Savaş oku Şili'nin tüm bölgelerine ulaştı.

Araucano yerlilerinin başında, ağaçları kökünden sökmeye muktedir kiklop Caupolicán'ın kırmızı pelerini dalgalanıyor.

İspanyol süvariler saldırıya geçiyor. Caupolicán'ın ordusu yelpaze gibi açılıyor, düşmanı içine aldıktan sonra hemen kapanıyor ve onu kanatlardan bitiriyor.

Valdivia ikinci taburu gönderiyor ama bu birlik bin adamlık bir duvara tosluyor. Bunun üzerine peşine en iyi askerlerini takarak saldırıyor. Elinde mızrak, naralar atarak, son sürat düşmanın tepesine biniyor ve Araucano'lar bu ani hücum karşısında darmadağın oluyorlar.

Bütün bu süre zarfında, İspanyol ordusuna hizmet eden yerlilerin başındaki Lautaro bir tepenin üzerinde bekliyor.

"Bu nasıl bir ödleklik? Bizim toprağımızda bu nasıl bir onursuzluk?"

O ana kadar Lautaro, Valdivia'nın hizmetçisiydi. Bir anlık bir öfke dalgasına kendini kaptıran bu hizmetçi ihaneti seçiyor, sadakati seçiyor: Göğsünde çapraz asılı duran boynuzu üflüyor ve dörtnala saldırıya geçiyor. Önüne çıkana darbeler indirerek,

zırhları parçalayarak, atları diz çöktürerek kendine yol açıyor, ta ki Valdivia'nın karşısına ulaşana dek; onunla yüz yüze geliyor ve onu deviriyor.

Araucano'ların yeni reisi henüz yirmi yaşını doldurmadı.

(5)

1553: Tucapel

Valdivia

Bir tarçın ağacının etrafında eğlence var.

Paçavralar giymiş mağluplar, miğferleri ve zırhlarıyla dans eden galiplere eşlik ediyorlar. Valdivia'nın giysileri, altın ve gümüş işlemeli yeşil ceketi, ışıl ışıl parlayan göğüs zırhı ve altından yapılmış, havalı tüyler ve zümrütlerle süslenmiş siperlikli miğferi şimdi Lautaro'nun üzerinde.

Valdivia çıplak bir halde dünyaya veda ediyor.

Kimse yanılmadı. Burası Valdivia'nın on üç yıl önce peşinde yedi İspanyol süvari ve bin yerli piyadeyle Cuzco'dan çıktıktan sonra ölmek için seçtiği toprak. Kimse yanılmadı, yirmi yılın sonunda okyanusu geçmeye karar veren ve şimdi vali karısı sıfatına layık bagajıyla (gümüş koltuk, mavi kadife yatak, halılar, akraba ve hizmetçi tayfasının tamamı) birlikte gemide yolculuk etmekte olan Extremadura'daki unutulmuş karısı Donya Marina hariç.

Araucano'lar Valdivia'nın ağzını açıp içine toprak dolduruyorlar. Ona avuç avuç toprak yutturuyorlar ve vücudunu Şili toprağıyla doldururken şöyle diyorlar:

"Altın mı istiyorsun? Altın ye o zaman. Altına doy."

(5 ve 26)

1553: Potosí

Belediye Başkanı ve Güzel Kadın

Eğer Potosí'de hastane olsaydı ve o kapısından geçseydi bütün hastalar iyileşirdi.

Ama bu şehir ya da altı yıldan kısa bir süre önce doğmuş olan bu evler topluluğunun bir hastanesi yok.

Zamanının madenci kampı çılgınca büyüdü ve şimdi nüfusu yirmi bine ulaştı. Kolay servet hayaliyle dört bir yandan itiş kakış buraya gelen maceraperestlerin etkisiyle her sabah yeni çatılar yükseliyor. Hiçbir erkek kılıç kuşanmadan ve üzerine deri zırhını geçirmeden toprak zeminli daracık sokaklara çıkma riskine girmiyor; kadınlarsa panjurların ardında yaşamaya mahkûm. Kadın ne kadar az çirkinse tehlike o derece büyüyor; o güzel kadının, üstüne üstlük bir de bekâr olduğu için, dünyadan tamamen gizlenmekten başka çaresi yok. Sadece şafak vaktinde ve yanında bir sürü insanla birlikte, sabah ayinine gitmek için evden çıkıyor; zira daha onu görür görmez erkeklerin iştahı kabarıyor ve onu bir seferde ya da yudum yudum içmek istiyorlar, içi geçmişler bile onu görünce canlanıveriyor.

Şehrin Belediye Başkanı Don Diego de Esquivel ona göz koydu. Bu yüzden ağzı kulaklarında dolaştığı söyleniyor ve herkes biliyor ki, uzak çocukluğunda bütün yüz kaslarını ağrıtan o denemeden sonra bir daha gülümsemeye kalkışmamıştı.

(167)

Bir kör yalnız uyuyan bir kadına org eşliğinde şarkı söylüyor

Senyora,
neden yalnız uyuyorsun?
Uyuyabilecekken
parlak düğmeli
pantolonu
ve gümüş delikli
ceketi olan
bir delikanlıyla.

Bir yeşil zeytin var
yukarıda.
Bir yeşil portakal var
aşağıda.
Kesmeşekerini
emen
siyah bir kuş ise
ikisinin ortasında.

(196)

1533: Potosí

Belediye Başkanı ve Yakışıklı

"Yalnız uyuma," diyor oradan biri. "Şununla uyusuna."

Ve onu gösteriyorlar. Genç kızın gönlünde yatansa, gözlerinden ve sesinden bal akan yakışıklı bir asker. Don Diego kızgınlığını içine atıyor ve uygun bir fırsat kollamaya karar veriyor.

Beklediği fırsat, kiliseye yapılan bağışları bir gece Potosí'deki kumarhanelerin birinde kaybeden bir keşiş sayesinde karşısına çıkıyor. Bir iskambil ustası hünerli ellerinin meyvelerini toplarken, ütülen din adamı kolunu masanın altına indirip cübbesinin altından bir hançer çıkarıyor ve adamın elini çuhaya çiviliyor. Orada sırf merakından bulunan yakışıklı da kavgaya karışıyor.

Hepsi tutuklanıyor.

Onlara ne yapılacağına karar vermek Don Diego'ya düşüyor. Yakışıklıyı karşısına alıp teklif sunuyor:

"Para cezası mı kırbaç mı?"

"Cezayı ödeyecek param yok. Ben yoksul biriyim, ama soylu ve bilinen bir sülaleden geliyorum."

"Bu prense on iki kırbaç," diye karar veriyor Belediye Başkanı.

"Bir İspanyol soylusuna!" diye tepki gösteriyor asker.

"Öbür kulağıma anlat, bu sana inanmıyor," diyor Don Diego ve kırbaçlamanın keyfini çıkarmak üzere yerine oturuyor.

Cezalandırılan âşık elleri çözülünce tehdit savuruyor:

"Sizin kulaklarınızdan intikam alacağım, Sayın Belediye Başkanı. Onları bir yıllığına size ödünç veriyorum. Onların bir yıl boyunca kullanabilirsiniz, ama artık onlar benim."

(167)

1554: Cuzco

Belediye Başkanı ve kulaklar

Yakışıklının tehdidinden beri, Don Diego her sabah uyanınca kulaklarını yokluyor ve aynanın karşısında onları ölçüyor. Kulakların mutlu olunca büyüdüklerini, soğuk ve melankolininse onları büzüştürdüğünü fark etti; bakışlar ve iftiralar onları ısıtıp canlı kırmızıya dönüştürüyor ve bilenen bir çelik yaprağın hışırtısını duyduklarında kafesteki kuşlar gibi çaresizce kanat çırpıyorlar.

Don Diego kulaklarını kurtarmak için Cuzco'ya getiriyor. Uzun yolculuk boyunca muhafızlar ve köleler ona eşlik ediyorlar.

Don Diego bir pazar sabahı, peşinde diz tahtasını taşıyan zenci bir çocukla birlikte kilisedeki ayinden çıkıyor ve yürümekten ziyade arzı endam ederek ilerliyor. Tam o sırada, bir çift göz doğrudan kulaklarına sabitleniyor ve mavi bir pelerin kalabalığın arasından hızla geçip bir süre dalgalandıktan sonra ileride gözden kayboluyor.

Kulaklarında sanki bir acı hissediyor.

(167)

1554: Lima

Belediye Başkanı ve Tahsildar

Kısa bir süre sonra katedralin çanları gece yarısını haber verecek. İşte o zaman Don Diego'yu önce Cuzco'ya, sonra da Cuzco'dan Lima'ya taşınmak zorunda bırakan o aptalca olay tam bir yılını dolduracak.

Don Diego kol demirlerinin takılı olduğunu ve çatıya kadar yerleştirilen nöbetçilerin uyumadığını bin kere teyit ediyor. Mutfağın odunluğuna varana kadar bütün evi, köşe bucak bizzat kontrol etti.

Yakında bir davet verecek. Boğa güreşi, maskeli balo, cirit oyunları, havai fişek gösterisi, ızgara kuşlar ve muslukları açık halde fıçı fıçı şaraplar olacak. Don Diego bütün Lima'nın gözlerini kamaştıracak. Eğlencede Şam işi pelerini ve kırmızı at örtüsüyle çok güzel uyum sağlayan, siyah kadifeden, altın çivilerle kaplı eyerine ilk kez binecek.

Oturup çanların çalmasını bekliyor. Onları sayıyor. Derin bir nefes alıyor.

Bir köle şamdanı yukarı kaldırıp yatak odasına giden halıyla kaplı koridoru aydınlatıyor. Diğer bir köle yeleğini, külot pantolonunu ve işlemeli beyaz çoraplarını çıkarıyor. Köleler kapıyı kapatıyor ve gün ağarana kadar kalacakları nöbet noktalarına çekiliyorlar.

Don Diego mumlara üflüyor, başını ipek yastığa gömüyor ve bir yıldan beri ilk kez ikide bir sıçramayacağı bir uykuya dalıyor.

Çok sonra, yatak odasının bir köşesini süsleyen zırh hareket etmeye başlıyor. Zırh, kılıç elde, karanlığın içinde yavaşça yatağa doğru yaklaşıyor.

(167)

1554: Meksika Şehri

Sepúlveda

Sömürge beyliğinin çiçeği ve kaymağı Meksika Şehri'nin Kent Meclisi, hizmetlerine teşekkür etmek ve onu geleceğe yönelik olarak teşvik etmek amacıyla Juan Ginés de Sepúlveda'ya iki yüz altın pezo gönderilmesine karar veriyor.

Hümanist Sepúlveda sadece doktor, başrahip, kronikçi ve V. Carlos'un papazı değil. Aynı zamanda, giderek büyüyen servetinin teyit ettiği gibi, başarılı bir işadamı ve mahkemelerde Ame-

rika'daki toprak ve yerli sahiplerinin ateşli propaganda acentesi gibi çalışıyor.

Bartolomé de Las Casas'ın fikirlerinden farklı olarak, Sepúlveda yerlilerinin Tanrı'nın takdiri doğrultusunda doğuştan hizmetkâr olduklarını ve Kutsal Metinler'de yanlış yapanların cezalandırılmasına yönelik çok sayıda örnek bulunduğunu savunuyor. Las Casas'ın, İspanyollar yerli dillerini, aynı şekilde yerliler de Kastilya dilini öğrensinler tavsiyesi üzerine, Sepúlveda, İspanyollarla yerliler arasındaki farkın, erkekleri kadınlardan ayıranla aynı fark, hatta insanları maymunlardan ayıranla da neredeyse aynı fark olduğunu ileri sürüyor. Las Casas'ın istismar ve suç diye adlandırdığı şeyler Sepúlveda için meşru bir yönetim sistemi ve bu sistem boyun eğmek için doğmuş olmasına rağmen köleliği reddeden kişilere karşı sürek avı yöntemini öneriyor.

Las Casas'ın eleştirilerini yayınlatan Kral, Sepúlveda'nın sömürge savaşının haklı sebepleri üzerine kaleme aldığı kitapçığı yasaklıyor. Sepúlveda sansürü gülümseyerek ve itirazsız kabulleniyor. Neticede gerçeklik her zaman vicdani rahatsızlıklara baskın çıkar ve bütün yönetenlerin özünde bildikleri şeyi çok iyi biliyor: İmparatorlukları büyüten şey gönülleri kazanma değil altını kazanma arzusudur.

(90 ve 118)

1556: Asunción, Paraguay

Konkistador kadınlar

Sırtlarında odun ve yaralıları taşıdılar. Kadınlar erkeklere küçük çocuklar gibi davrandılar: Onlara temiz su, teselli ve yaraları için de örümcek ağı verdiler. Ağızlarından cesaretlendirme ve ikaz sesleri de çıktı, ödlekleri lanetleyip kararsızları teşvik eden küfürler de. Erkekleri ölmek için kendilerini bir gölgeliğe sürüklerken Tatar yaylarını ve topları onlar kullandılar. Açlıktan ve oklardan sağ kalanlar guletlere ulaştıklarında, yelkenleri açıp nehir yukarı, hiç sızlanmadan kürek çeke çeke istikamet arayan-

lar kadınlar oldu. Buenos Aires ve Paraná Nehri'nde yaşananlar bunlardı.

Vali Irala yirmi yıl sonra Paraguay'ın Acunción şehrindeki yerlileri ve toprakları bölüştürdü.

Güneyden guletlerle gelenlerden biri olan Bartolomé García homurdanarak protesto ediyor. Irala, bir okun ucu hâlâ omzunda saplı duran ve Buenos Aires'te çitlerin üzerinden atlayan pumalarla göğüs göğüse mücadele etmeyi bilen ona hepi topu on altı yerli verdi.

"Peki, ben ne yapayım? Eğer sen şikâyet ediyorsan, ben ne diyeceğim?" diye ciyaklıyor Doña Isabel de Guevara.

O da başından beri vardı. İspanya'dan Mendoza ve Irala'nın yanında Buenos Aires'i kurmak için geldi ve Asunción'a kadar çıktı. Kadın olmasından ötürü Vali ona tek bir yerli dahi vermedi.

(120)

1556: Asunción, Paraguay

"Muhammed'in cenneti"

Zarlar yuvarlanıyor. Bir yerli kadın kandili tutuyor. Kazananın götüreceği bu kadın çıplak, çünkü onu kaybeden elbisesiz olarak ortaya sürdü.

Paraguay'da yerli kadınlar, zar ya da iskambil oyunlarında kazanılan hasılat, selvaya yapılan seferlerin ganimeti, düello ve cinayetlerin sebebi. Sayıları çok fazla ve en çirkinlerinin değeri bir domuz pastırması ya da bir at kadar. Hint Adaları'nın ve yerli kadınların fatihleri kilisedeki ayinlere peşlerinde kadın sürüsüyle geliyorlar. Altın ve gümüşün bulunmadığı bu toprakta, efendilerine şeker, elbise, çocuk vermek için gün boyunca şekerkamışlarını ezen, geceleriyse pamuk eğirip yataklarını paylaşan seksen ya da yüz tane kadını olanlar var. Bunlar zamanında hayali kurulmuş ama gerçekliğin reddettiği zenginliklerin ve İspanya'da beklerken yaşlanan sevgililerin unutulmasına yardım ediyorlar.

"Dikkatli olun. Yatağa öfkeyle giriyorlar," diye uyarıyor, sayısız melezin babası ve geleceğin keşişi Domingo Martínez. Yerli kadınların kinci, inatçı ve avlandıkları ormana dönmeye daima hevesli olduklarını, onlara bir ons bile pamuk emanet edilemeyeceğini, çünkü *sırf İspanyolları ellerinden geldiğince zarara uğratmak için* onu saklayacaklarını, yakacaklarını ya da birine vereceklerini söylüyor. Bazı yerli kadınlar kendilerini asarak ya da toprak yiyerek intihar ettiler, bazıları da yeni doğan bebeklerini emzirmeyi reddettiler. Hatta Juliana adında bir yerli kadın bir gece Konkistador Nuño de Cabrera'yı öldürdü ve çığlık çığlığa diğer kadınları da aynı şeyi yapmaya kışkırttı.

(73 ve 74)

İspanyol şarkı kitabından zamparalık şarkıları

Nasıl ki istifade ediyor Müslümanlar
yedi kadından
İspanyollar da isterler
aynısından.
Ay ne mutluluk
İspanya'nın yeniden
Araplaşması!
Tek sevmek hiç sevmemek demek,
iki tane sevmek sahtekârlık demek,
üç tane sevip dördüncüyü aldatmak,
Tanrı'nın cenneti bu olsa gerek!

(196)

1556: La Imperial

Mariño de Lobera

İstikameti ve ritmi, altın yeleli ve coşkun hareketli at belirliyor. Şayet dörtnala kalkmak isterse dörtnala kalkıyor; bir çayıra dalıyor ve uzun otların arasında hoplayıp zıplıyor, sonra dereye

gidip geri geliyor; etrafına saygılı, yeni şehirciğin toprak sokaklarında dönüp duruyor.

Eyersiz, dizginsiz bindiği atın üstünde, Pedro Mariño de Lobera dolaşıyor ve keyif yapıyor. La Imperial'in bütün şarabı damarlarında dolaşıyor. Arada sırada kahkahalar patlatıyor ve kimi yorumlar yapıyor. At kafasını çevirip bakıyor ve onu onaylıyor.

Don Pedro'nun Lima'da genel valinin maiyetini bırakıp Şili'ye doğru uzun yolculuğa çıkışı bugün dördüncü yılını doldurdu.

"Ben dört yaşındayım," diyor Don Pedro atına. "Sadece dört yaşında. Sen benden daha yaşlı ve daha ahmaksın."

O güne dek bir sürü şey gördü ve birçok savaşa katıldı. Başka yörelerde topraktan nasıl bitkiler çıkıyorsa, bu Şili topraklarından da neşe ve altın fışkırdığını söylüyor. Savaş olduğu zamanlardaysa –ki her zaman var– Kutsal Meryem yerlileri kör etmek için yoğun bir sis gönderiyor ve Havari Yakup mızrağıyla beyaz atını fetih ordusunun saflarına katıyor. Buradan uzak olmayan bir yerde, kısa bir süre önce, Araucano yerlileri sırtlarını denize vermişlerdi ki devasa bir dalga hepsini alıp yuttu.

Don Pedro hatırlıyor, atına anlatıyor, at da başını sallıyor.

Gökyüzünde aniden bir şimşek çakıyor ve gök gürültüleri toprağı titretiyor.

"Yağıyor," diye teyit ediyor Don Pedro. "Süt yağıyor!"

At kafasını kaldırıp içiyor.

(130)

1558: Cañete

Savaş devam ediyor

Caupolicán göğsünde yüz okla devriliyor. Tek gözlü büyük şef uğradığı ihanet yüzünden bozguna uğruyor. Ay durup onun kahramanlıklarını seyrederdi ve insanlar arasında onu sevmeyen ya da ondan korkmayan yoktu, ama bir hain onun hakkından gelebildi.

İhanet geçen yıl da Lautaro'yu gafil avlamıştı.

"Hey sen, ne arıyorsun burada?" diye sordu İspanyolların şefi.

"Sana Lautaro'nun başını sunmaya geldim," dedi hain.

Lautaro, Santiago'ya ordusunun başında muzaffer adımlarla giremedi. Bir mızrak, İspanyol ordusunun en uzun mızrağı, onun başını Chilipirco Tepesi'nden Santiago'ya getirdi.

Tifüs, çiçek hastalığı ve –savaşın ekili alanları mahvetmesiyle birlikte Araucano'ların canına okuyan– açlık kadar öldürücü diğer bir silah, ihanet.

Ama Şili topraklarının tarım işçileri ve avcılarının başka silahları var. Eskiden onları korkutan atlara artık hükmediyorlar: At üstünde, süvari grupları şeklinde saldırıyor ve ham deriden zırhlarla korunuyorlar. Savaş alanında ele geçirdikleri tüfeklerle ateş etmeyi biliyorlar ve kılıçları mızraklarının ucuna bağlıyorlar. Şafak vaktinin puslu havasmda sallanan dalların ardında kimseye görünmeden ilerliyorlar. Sonra geri çekiliyormuş gibi yapıyorlar ve bundaki amaçları düşman atlarının bataklığa saplanması ya da gizlenmiş tuzaklarda bacaklarının kırılması. Duman sütunları onlara İspanyol birliklerinin nerede bulunduğunu söylüyor: Onları ısırıp ortadan kayboluyorlar. Aniden geri geliyor ve şiddetli öğlen güneşinin altında, askerler zırhlarının içinde pişerken üzerlerine saldırıyorlar. Lautaro'nun icat ettiği kementlerle atlıları yere deviriyorlar.

Ayrıca Araucano'lar uçuyorlar. Savaşa gitmeden önce vücutlarını en hızlı kuşların tüyleriyle ovuyorlar.

(5 ve 66)

Hayalet süvariyi anlatan Araucano şarkısı

Kim bu
hayalet vücuduyla
tıpkı bir kaplan gibi
rüzgârda at süren?
Meşe ağaçları onu gördüklerinde,
insanlar onu gördüklerinde,

alçak sesle şöyle diyorlar
birbirlerine:
"Görüyor musun, kardeş, şu geleni
o Caupolicán'ın hayaleti."

(42)

1558: Michmaloyan

Tzitzimeler

Meksika Vadisi'ndeki Michmaloyan Köyü'nün yerli vaizi Juan Teton'u ve onunla birlikte, tüm onu dinleyenleri ve onu önemseyenleri yakaladılar, şimdi hepsini cezalandırıyorlar. Juan oradan oraya giderek bir döngünün sonunu haber veriyor ve zamanın tamamlanmasının yakın olduğunu söylüyordu. Dediğine göre, o zaman tam bir karanlık gelecek, yeşillikler kuruyacak ve açlık baş gösterecek. Vaftizi silmek için başını yıkamayan herkes hayvanlara dönüşecek. Tzitzime adındaki korkunç kara kuşlar gökten inecek ve papazların izini üzerlerinden defetmeyen herkesi yiyecekler.

Tutuklanan, kırbaçlanan, elinden her şeyi alınan ve Texcoco'dan sürgün edilen Martín Océlotl da bu tzitzime kuşlarını haber vermişti. O da, yeni ateş şenliğinde ihtişam olmayacağını ve babalarının, dedelerinin öğretisini unutmuş olanlar ve doğumunu, büyümesini kime borçlu olduğunu hatırlamayanlar yüzünden dünyanın sonunun geldiğini söyledi. Karanlıkların içinden üzerimize tzitzime kuşlarının saldıracağını ve bunların kadınları ve erkekleri yiyeceğini söyledi. Martin Océlotl'a göre misyoner keşişler kılık değiştirmiş tzitzime kuşlarıydılar; her türlü sevince düşman, ölmek için doğduğumuzdan ve öldükten sonra ortada ne zevk ne de neşe kalacağından bihaber varlıklar.

Tlaxcala'da sağ kurtulmuş eski zaman beyleri de keşişler hakkında buna benzer bir şeyler düşünüyorlar: *Zavallılar*, diyorlar. *Zavallılar. Hasta ya da kafadan kontak olmalılar. Günün ortasında, gece yarısında ve şafak vaktinde, herkesin mutluluk içinde olduğu saatlerde bunlar bağrışıyor ve ağlaşıyorlar. Büyük kederleri olmalı bunların. Duy-*

gusuz herifler bunlar. Zevk ya da neşe değil, keder ve yalnızlık peşinde koşuyorlar.

(109)

1558: Yuste

Ben kimim, kim olacağım?

Nefes almak büyük olay ve başı ateş gibi yanıyor. Gut hastalığı yüzünden şişmiş ayaklar artık gitmiyor. Terasta uzanan dünyanın yarısının kralı olmuş adam soytarıları kovuyor ve Extremadura vadisinde gün batımını seyrediyor. Güneş moraran sıradağların daha ötesine doğru ilerlerken son yansımaları Aziz Jerome Tarikatı Manastırı'nın üzerindeki gölgeleri kızıllaştırıyor.

Muzaffer adımlarla birçok şehre girdi. Ona tezahüratlar yapıldı ve ondan nefret edildi. Birçok insan onun için canını verdi; çok daha fazlasının canıysa onun adına alındı. Kırk yıl boyunca oradan oraya dolaştıktan ve savaştıktan sonra, kendi imparatorluğunun baş tutsağı huzur ve unutulma istiyor. Bugün kendisi için bir cenaze ayini yaptırdı. Ben kimim, kim olacağım? Aynada ölümün içeri girdiğini gördü. Yalan söyleyen mi yoksa yalan söylenen mi?

Bir savaşla diğeri arasında, Alman, Cenevizli ve Flaman bankerlerle odun ateşlerinin ışığında dört yüzden fazla borç senedi imzaladı ve Amerika'dan gelen kalyonlar hiçbir zaman yeterince altın ve gümüş getirmediler. O ki müziği o kadar seviyordu, hayatı lavta melodilerinden ziyade top gümbürtüleri ve at kişnemeleri dinleyerek geçti. Ve şimdi, onca savaşın ardından, oğlu Felipe'ye iflas etmiş bir imparatorluk miras kalıyor.

Carlos, peşinde Flaman tüccarlardan ve Alman bankacılardan oluşan maiyetiyle birlikte, ucu bucağı görünmeyen bir arabalar ve atlar kervanıyla kuzeyden, sisin içinden İspanya'ya geldiğinde on yedi yaşmdaydı. O zamanlar Kastilya dilinde selam vermeyi bile bilmiyordu. Ama yarın vedalaşmak için bu dili seçecek:

"Ah, İsa!" olacak son sözleri.

(41 ve 116)

1559: Meksika Şehri

Yastakiler

Austrias kartalı yüksek düzlüğün berrak gökyüzünde altın kanatlarını açıyor. Siyah bir kumaşın üzerinde, etrafı bayraklarla çevrili taç ışıl ışıl parlıyor. Lahit, V. Carlos'a ve aynı zamanda da *böylesine yenilmez bir kralı yendiği için* ölüme saygı sunuyor.

Avrupa İmparatoru'nun başında parlayanın birebir kopyası taç dün Meksika Şehri sokaklarını dolaştı. Bir damasko yastığın üzerinde onu kortej halinde gezdirdiler. Onun peşi sıra giden kalabalık dua edip şarkı söylerken, bütün kiliselerin çanları onun ölümü için çaldı. Siyah satenler, siyah brokarlar, altın ve gümüş işlemeli siyah kadifeden pelerinlere bürünmüş ileri gelen beyler at üstünde arzı endam ederken, başpiskopos, piskoposlar ve onların görkemli piskoposluk taçları, gölgeliğin altında tütsü dumanlarının arasından geçti.

Terziler kaç gecedir gözlerini kırpmıyorlar. Bütün sömürge yas kıyafetlerine büründü.

Kenar mahallelerde Aztekler de yas tutuyor. Aylardan beri, neredeyse bir yıldır yastalar. Vebadan kitlesel ölümler yaşanıyor. İspanyollardan önce bilinmeyen bir yüksek ateş basıyor, burundan ve gözlerden kan geliyor ve ölüyorlar.

(28)

Yaşlı bilge Azteklerin tavsiyeleri

Mademki artık gözlerinle bakıyorsun
farkına var.
Burada, durum bu: Ne neşeden eser var
ne de mutluluktan.
Burası dünya, gözyaşının bolca aktığı yer,
insanın nefesinin tükendiği yer,
keder ve keyifsizliğin
iyi bilindiği bir yer.

Keskin bir rüzgâr esiyor ve
üzerimize çöküyor.
Dünya hüzünlü sevincin,
acıtan sevincin mekânı.

Ama böyle dahi olsa,
sadece acı çekildiği doğru dahi olsa,
dünyada işler böyle dahi olsa,
sürekli korku içinde mi olmak gerek?
Sürekli tir tir titremek mi gerek?
Sürekli ağlayarak yaşamak mı gerek?

Sürekli inleyerek dolaşmayalım diye,
keder bizi asla ele geçiremesin diye,
Tanrımız bize verdi,
gülüşü, düşü, besinleri,
kuvvetimizi,
ve son olarak da,
insanların tohumunu atan
aşk meşk işini.

(110)

1560: Huexotzingo

Ödül

Huexotzingo'nun yerli şefleri şimdi yeni efendilerinin isimlerini taşıyorlar: Felipe de Mendoza, Hernando de Meneses, Miguel de Alvarado, Diego de Chaves ya da Mateo de la Corona. Ama kendi dillerinde, Nahuatl dilinde yazıyorlar ve İspanya Kralı'na bu dilde uzun bir mektup döşeniyorlar: *Biz bedbahtlar, sizin Huexotzingo'daki zavallı hizmetkârlarınız...*

Ancak bu şekilde kendisine ulaşabildiklerini, zira yanına kadar bir yolculuğu ödeyecek paraları olmadığını II. Felipe'ye açıklıyorlar ve mektup aracılığıyla ona hikâyelerini anlatıp taleplerini

bildiriyorlar. *Nasıl konuşacağız? Bizim adımıza kim konuşacak? Biz bedbahtlar.*

Onlar İspanyollara karşı asla savaşmadılar. Hernán Cortés'in yanına kadar yirmi fersah yürüdüler ve onu kucakladılar, onu beslediler, ona hizmet ettiler ve hasta askerlerini taşıdılar. Ona adam, silah ve Tenochtitlán'ı kuşatan guletlerin yapımı için ağaç verdiler. Huexotzingo yerlileri, Azteklerin başkentinin düşmesinin ardından, Michoacán, Jalisco, Colhuacan, Pánuco, Oaxaca, Tehuantepec ve Guatemala'nın fethinde Cortés'in yanında savaştılar. Çok sayıda ölü verdiler. Ve sonra, *bize tapındığımız taşları kırmamızı ve odunları yakmamızı söylediklerinde dediklerini yaptık ve tapınaklarımızı yaktık. Bütün buyruklarına boyun eğdik.*

İspanyollar geldiğinde Huexotzingo bağımsız bir krallıktı. Onlar Azteklere hiçbir zaman vergi ödememişlerdi. *Babalarımız, dedelerimiz ve atalarımız vergi diye bir şey bilmiyor ve kimseye ödemiyorlardı.*

Ne var ki şimdi İspanyollar para ve mısır olarak aşırı yüksek vergiler talep ediyorlar: *Majestelerinin huzurunda şunu belirtiyoruz ki, çok yakın zamanda Huexotzingo şehrimiz tükenip yok olacak.*

(120)

1560: Michoacán

Vasco de Quiroga

İlkel Hıristiyanlık, ilkel komünizm: Michoacán Piskoposu Hıristiyan topluluklar için reçeteler kaleme alıyor. Bunları Thomas More'un *Utopia*'sından, İncil'deki peygamberlerden ve Amerika yerlilerinin eski geleneklerinden esinlenerek oluşturdu.

Vasco de Quiroga tarafından kurulan, kimsenin bir başkasının ya da bir şeyin sahibi olmadığı, ne açlığın ne de paranın bilindiği köylerin sayısı onun arzuladığı şekilde tüm Meksika'da çoğalmayacak. Hint Adaları Konseyi çılgın Piskopos'un projelerini asla ciddiye almayacak ve onun ısrarla tavsiye ettiği kitaplara asla bir göz dahi atmayacak. Ama ütopya gerçek kökeninin ait

olduğu Amerika'ya artık geri döndü. Thomas More'un fantezisi Michoacán'ın küçük dayanışmacı dünyasında hayat buldu ve rezillik döneminin ötesini görmek için gözlerini çılgınca fikirlere diken hayalci Vasco de Quiroga'yı, buranın yerlileri gelecek yıllarda kendilerinden bilecekler.

(227)

1561: Guletler Şehri

Amerika'nın ilk bağımsızlığı

Ona dün taç taktılar. Meraklı maymunlar ağaçların arasından kafalarını uzattılar. Fernando de Guzmán'ın ağzının kenarlarından guanabana suyu akıyordu ve gözlerinde güneşler parlıyordu. Askerler sap ve samandan tahtın önünde sırayla diz çöktüler ve seçilmiş kişinin elini öpüp ona bağlılık yemini ettiler. Bunun ardından, kadın, çocuk, yerli ya da zenci olmayan herkes kendi ismiyle ya da bir haçla deklarasyonu imzaladı. Kâtip tarıklığını kayda geçirdi ve böylece bağımsızlık ilan edilmiş oldu.

El Dorado'yu ararken selvanın ortasında kaybolanların şimdi kendi kralları var. Duydukları öfke dışında hiçbir şey onları İspanya'ya bağlamıyor. Denizin diğer tarafındaki krala kulluk yapmayı reddettiler:

"Onu tanımıyorum!" diye haykırdı dün Lope de Aguirre öfkeden kudurmuş bir halde ve pasla kaplı kılıcını havaya kaldırarak. "Onu tanımıyorum, ne tanımayı, ne başımda olmasını, ne de ona itaat etmeyi istiyorum!"

Köyün en büyük kulübesi saraya dönüştürülüyor. Prens Fernando bir şamdanın ışığında bala bulanmış yukka toplarını birbiri ardına mideye indiriyor. Uşakları hizmet ediyor: Bir garson kadehi, diğeri de sürahiyi getiriyor; iki yukka topu arasında sekreterlerine emirler yağdırıyor, kâtiplere kararnameler dikte ettiriyor, mahkemeler yönetiyor ve af ilan ediyor. Krallığın hazinedarı, papaz, vekilharç ve çeşnicibaşının üzerinde eski püskü ceketler var ve hepsinin elleri şişmiş, dudakları çatlamış. Başkomutan topal, tek gözlü,

yanık tenli, neredeyse cüce boyutlarında, geceleri entrikalar çeviren ve gündüzleri guletlerin yapımını idare eden Lope de Aguirre.

Balta ve çekiç sesleri hiç durmuyor. Amazon Nehri'nin akıntıları gemileri paramparça etti, ama iki yeni gemi omurgası kumun üzerinde şimdiden yükseliyor. Selva iyi ağaç sunuyor. Atların derisinden körükler yaptılar; at nallarındansa çiviler, cıvatalar ve menteşeler çıkardılar.

Sivrisinekler ve tatarcık sinekleri yüzünden canları çıkmış bir halde, nemli havanın ve yüksek ateşin buharları arasında, adamlar gemilerin tamamlanmasını bekliyor, çimen ve tuzsuz akbaba eti yiyorlar. Artık ne köpek kaldı ne de at; oltalara da çamurdan ve çürümüş yosundan başka bir şey takılmıyor, ama intikam zamanının geldiğinden kampta kimsenin şüphesi yok. Efsaneye göre delikanlıların boyutlarında som altından putların bulunduğu gölü aramak üzere Peru'dan yola çıkalı aylar oldu ve şimdi savaşmak üzere Peru'ya geri dönmek istiyorlar. Vaat edilmiş toprağın peşinde artık bir gün dahi kaybetmeyecekler, çünkü o toprağı yakından tanıdıklarının farkına vardılar ve kendi kaderlerine küfretmekten bıktılar. Amazon Nehri'nden giderek okyanusa çıkacaklar, Margarita Adası'nı işgal ettiler, Venezüella ve Panama'yı istila ettiler...

Uyuyanlar rüyalarında Potosí gümüşünü görüyorlar. Elinde kalan son gözünü asla kapatmayan Aguirre onu uyanıkken görüyor.

(123 ve 164)

1561: Nueva Valencia del Rey

Aguirre

Lope de Aguirre elinde baltayla sahnenin ortasında beliriyor; etrafında onlarca ayna var. Arka fonda Kral II. Felipe'nin profilden kapkara, devasa bir görüntüsü var.

LOPE DE AGUIRRE (*seyirciye konuşur*): "Bozgunumuza doğru yürüyerek, ölümlerden ve talihsizliklerden geçerek büyük, ürkütücü ve kötü şans getiren Amazon Nehri'nin ağzına ulaşmamız on buçuk aydan fazla sürdü. Ardından Margarita Adası'nı ele geçirdik.

Orada yirmi beş haini idam sehpasına çıkararak cezalandırdım. Daha sonra iç kesimlere doğru yöneldik. Kral Felipe'nin askerleri korkudan tir tir titriyor! Yakında Venezüella'dan çıkacağız... Yakında muzaffer bir şekilde Peru Krallığı'na gireceğiz! (*dönüyor ve aynaların birinde, kendi zavallı görüntüsüyle yüz yüze geliyor.*) Amazon Nehri'nde Fernando de Guzmán'ı ben kral yaptım! (*Baltayı havaya kaldırıyor ve aynayı parçalıyor.*) Onu ben kral yaptım ve ben öldürdüm! Ayrıca onun muhafız komutanını, korgeneralini ve dört komutanını da! (*Bir yandan konuşurken, birer birer bütün aynaları parçalıyor.*) Ve vekilharcıyla saray papazını da!... Ve bana karşı entrikalara kalkışan bir kadını, Rodoslu bir komutanı, bir amirali... ve onlarla birlikte hareket eden altı kişiyi de!.. Ve yeni komutanlar ve bir başçavuş atadım! Ve beni öldürmek isteyince onları astırdım! (*Son kalan aynaları tuz buz ediyor.*) Hepsini! Hepsini!... (*Bitkin bir şekilde cam kırıklarıyla kaplı yere oturuyor. Baltayı avucunda dimdik tutuyor. Bakışları yitik. Uzun bir sessizlik.*) Elimde mızrakla daha çok işe yaramak için gençliğimde okyanusu aşıp Peru taraflarına gittim... Tam bir çeyrek asır!... Gizemler, sefaletler... Başkalarına gümüş objeler ve altın kâseler bulmak için mezarlıkları eşeledim... Daha doğmamış şehirlerin meydanına darağaçları kurdum... At üstünde insanların izini sürdüm... Alevlerin arasında dehşet içinde kaçışan yerlilerin... Görkemli sıfatlar taşıyan süvariler ve ödünç alınmış ipek kıyafetler, selvanın içinde can çekişen, acıdan kıvranan, toprak yiyen, kanları oklarla zehirlenen soylu çocukları, hiç kimsenin çocukları... Sıradağların üzerinde her türlü tüfekten daha şiddetli kar fırtınalarıyla telef olan çelik zırhlı savaşçılar... Birçoğunun mezarı akbabaların karnı oldu... Birçoğu aradıkları altın gibi sapsarı oldular... Sarı ten, sarı gözler... Ve altın... (*Balta elinden kayıp düşüyor. Pençeyi andıran ellerini zorlukla açıyor. Avuç içlerini gösteriyor.*) Yok olup gitti... Gölgeye ya da çiye dönüşen altın... (*Şaşkınlıkla bakıyor. Uzunca bir süre dilini yutmuş gibi kalıyor. Birden ayağa kalkıyor. Seyircilere sırtını dönüp budaklı yumruğunu II. Felipe'nin arka fona yansıtılan sivri sakallı devasa gölgesine doğru kaldırıyor.*) Çok az kral cehenneme gidiyor, çünkü sayınız az! (*Topal bacağını sürükleyerek arka*

fona doğru yürüyor.) Nankör! Seni Peru'daki asilere karşı savunmak için bedenimi kaybettim ben! Sana bir bacak, bir göz ve çok az işime yarayan şu elleri verdim! Şimdi başkaldıran benim! Senin nankörlüğün yüzünden ölene kadar asiyim! (*Yüzünü seyircilere dönüyor, kılıcını kınından çıkarıyor.*) Ben, Asiler Prensi! Gezgin Lope de Aguirre, Tanrı'nın Öfkesi, İncinmişlerin Reisi! Sana ihtiyacımız yok, İspanya Kralı! (*Sahnenin birçok noktasının üzerinde renkli ışıklar yanıyor.*) Senin bakanlarından hiçbirini canlı bırakmamalıyız! (*Kılıç elde kızılımsı bir ışık demetinin üzerine atılıyor.*) Yargıçlar, valiler, başkanlar, genel valiler! Saray dedikoducularına karşı ölümüne savaş! (*Onu kesen kılıca kayıtsız ışık demeti yerinde durmaya devam ediyor.*) Gaspçılar! Hırsızlar! (*Kılıç havayı kesiyor.*) Hint Adaları'nı siz mahvettiniz! (*Altın renkli bir ışığa hücum ediyor.*) Okumuşlar, noterler, memurlar! Bizim kazandığımız bu topraklardaki hırsızlıklarınızdan daha ne kadar mustarip olmak zorundayız? (*Kılıç darbeleri beyaz bir ışık demetini kesiyor.*) Keşişler, piskoposlar, başpiskoposlar! Hiçbir yoksul yerlinin cenaze törenini yönetmek istemiyorsunuz! Kefaret olsun diye mutfağınızda bir düzine genç kız çalışıyor! Tüccarlar! Kutsal ekmek tüccarları sizi! Sahtekârlar! (*Sahnede giderek artan hareketsiz ışık demetlerine yönelik nafile kılıç hamleleri bu şekilde devam ediyor. Aguirre giderek güç kaybediyor ve her geçen dakika daha yalnız, daha küçük görünüyor.*)

(123 ve 164)

1561: Nueva Valencia del Rey

Lope de Aguirre'nin Kral II. Felipe'ye mektubundan

... Şu bir gerçek ki senin ne kadar zalim ve sözüne güvenilmez biri olduğunu biliyoruz ve bu topraklarda senin vaatlerine Martin Luther'in kitapları kadar dahi güvenilmez, zira senin genel valin Cañete Markisi, sana önemli hizmetlerde bulunmuş Martín de Robles'i ve Peru fatihi cesur Tomás Vázquez'i ve bu krallığın keşfinde Musa'nın çöldeki kâşiflerinden daha fazla çalışmış olan melankolik Alonso Díaz'ı astı...

Dinle, iyi dinle İspanyol Kral, kullarına karşı zulüm ya da nankörlük yapma, zira sen ve senin baban İspanya topraklarında keyif çatarken senin kulların canları pahasına sana sayısız krallık ve beylik kazandırdılar, dinle kral ve bayım, adımını dahi atmadığın bu topraklarda çalışmış ve alın teri akıtmış olanlar ödüllendirilmeden sen burada krallık taslayamazsın...

Ah, ah, Kayzer ve İmparator babanın ihtişamlı Almanya'yı İspanya'nın kuvvetleriyle fethetmiş olması ve bizim keşfettiğimiz bu Hint Adaları'ndan taşınan onca parayı harcamış olması ne büyük acı ve sen o kadar zalim birisin ki şu yaşlılığımıza ve düşkünlüğümüze acıyıp bir günlük açlığımızı dahi bastırmıyorsun...

(123)

1561: Barquisimeto

Düzen yeniden sağlanıyor

Kralın affını ya da lütuflarını yeğleyen adamları tarafından terkedilen Lope de Aguirre, *rezillerin altında döşek olmasın diye*, kızı Elvira'yı bıçakla delik deşik ettikten sonra cellatlarının karşısına çıkıyor. Onların nişan alışını, böyle olmaz, böyle olmaz, kötü atış, diye düzelttikten sonra Tanrı'nın merhametine sığınmadan can veriyor.

II. Felipe, buradan çok uzaklarda, tahtında oturmuş mektubu okurken, Aguirre'nin kafası Avrupa'nın kalkınmasının tüm hizmetkârlarına emsal teşkil etsin diye bir mızrağın ucunda dolaştırılıyor.

(123 ve 164)

1562: Mani

Ateş yanılıyor

Keşiş Diego de Landa, Mayaların kitaplarını birer birer alevlerin içine atıyor.

Engizisyoncu Şeytan'a lanetler yağdırırken ateş çıtırdıyor ve kitapları yutuyor. Ateşin etrafında dinsizler baş aşağı bir vaziyette uluyorlar. Ayaklarından yukarı asılmış, kırbaç darbeleriyle derileri

soyulmuş yerlilerin üzerine kızgın balmumu dökülürken alevler büyüyor ve kitaplar sanki sızlanırcasına ateşin içinde hışırdıyor.

Bu gece Maya edebiyatının sekiz yüz yılı küle dönüşüyor. Ağaç kabuğundan imal edilen bu uzun kâğıtlarda işaretler ve imgeler konuşuyordu: İsa'dan önce doğmuş bir halkın işlerini ve günlerini, düşlerini ve savaşlarını anlatıyorlardı. Bilge kişiler, torunlarının torunları kör olmasınlar, kendi kendilerini ve atalarının tarihini görmeyi bilsinler, yıldızların hareketlerini, tutulmaların sıklığını ve tanrıların kehanetlerini tanısınlar, yağmuru ve iyi mısır hasadını çağırabilsinler diye yaban domuzu kılından fırçalarla, bu aydınlatıcı, göz kamaştırıcı kitapları boyamışlardı. Şehir merkezinde engizisyoncu kitapları yakıyor. Ateşin etrafında onları okuyanları cezalandırıyor. Bu arada kitapların yazarları, yıllar ya da asırlar önce ölmüş sanatçı-rahipler dünyanın ilk ağacının serin gölgesi altında çikolata içiyorlar. Onlar çok rahatlar, çünkü belleğin yakılamayacağını bilerek öldüler. Onların resmettikleri şeyler, şarkılarda ve danslarda, sonsuza dek varlıklarını sürdüremeyecek mi sanki?

Kâğıttan evleri yakılınca, bellek, insanların ve tanrıların ihtişamını anlatan ağızlarda *–insanlardan insanlara kalan şarkılar–* ve içi boş kütükler, kaplumbağa kabukları ve kanuş flütlerin müziğinde dans eden bedenlerde kendine sığınak buluyor.

(205 ve 219)

1563: Arauco Kalesi

Tarih olacak

Kuşatma boğuyor. İki kez yakılan ve sonra tekrar yapılan bu sınır kalesinde neredeyse hiç su kalmadı. Yakında çok az çıkarılan idrarları içmek gerekecek. İçeriye o kadar çok ok düştü ki, İspanyollar yemek pişirirken bunları yakacak olarak kullanıyorlar.

Araucano'ların şefi at üstünde surların dibine kadar yaklaşıyor:

"Komutan! Beni duyuyor musun?"

Lorenzo Bernal yukarıdan kafasını uzatıyor.

Yerli şefi kalenin etrafını samanla çevirip ateşe vereceklerini bildiriyor. Concepción'da canlı kimse bırakmadıklarını söylüyor.

"Olmaz!" diye haykırıyor Bernal.

"Teslim ol, komutan! Başka çareniz yok!"

"Olmaz! Asla!"

At iki ayağının üzerinde yükseliyor.

"O halde öleceksiniz!"

"Gerekirse ölürüz," diyor Bernal ve haykırıyor: "Ama uzun vadede savaşı biz kazanacağız! Her geçen gün sayımız artacak!"

Yerli buna bir kahkahayla cevap veriyor.

"Hangi kadınlarla?" diye soruyor.

"İspanyol kadınlar olmadığında sizinkileri alacağız," diyor komutan ağır ağır, tadını çıkararak ve ekliyor:

"*Ve onlardan sizin efendileriniz olacak çocuklar yapacağız.*"

(130)

1564: Plymouth

Hawkins

John Hawkins komutasındaki dört gemi sabah gelgitini bekliyor. Sular yükselir yükselmez Afrika'ya doğru yelken açacaklar. Gine kıyılarında insan avladıktan sonra pruvayı Antiller'e çevirecek ve orada köleleri şeker, deri ve inciyle değiştirecekler.

İki yıldan beri Hawkins bu güzergâhı kendi hesabına gidip geldi. *Jesús** adındaki bir gemide taşıdığı üç yüz zenciyi kaçak olarak Santo Domingo'da sattı. Kraliçe Isabel bunu öğrenince öfkeden küplere bindi, ama yolculuğun bilançosunu öğrenir öğrenmez öfkesi yatıştı. Hiç vakit kaybetmeden Devon Kontluğu nüfusundan, gözü pek *deniz kurdu* ile ticari ortaklık kurdu. Pembroke ve Leicester kontlarıyla Londra Belediye Başkanı bu çiçeği burnunda şirketin ilk hisselerini satın aldılar.

* (İsp.) İsa. (ç.n.)

Denizciler yelkenleri açarken Kaptan Hawkins kaptan köşkünden onlara nutuk atıyor. Britanya Donanması sonraki yüzyıllarda onun sözlerini sahiplenip kendi sloganı yapacak:

"Her gün Tanrı'ya hizmet edin!" diye emrediyor Hawkins avazı çıktığı kadar. *"Birbirinizi sevin! Erzakınızı idareli kullanın! Ateşe dikkat edin! Dostluk içinde olun!*

(127, 187 ve 198)

1564: Bogota

Evlilik hayatının talihsizlikleri

"Söylesene. Beni tuhaf buluyor musun?"

"Evet biraz."

"Biraz ne?"

"Kusura bakmayın ama biraz şişman, hanımefendi.

"Bakalım doğru cevap verecek misin? Ben yemekten mi yoksa gülmekten mi şişmanım?"

"Sevmekten herhalde, lütfen yanlış anlamayın."

"Hiç merak etme, seni bunun için çağırdım..."

Hanımefendi çok endişeli. Ortalıkta gözükmeyen kocayı beklemekten aciz bedeni çok az sabredebildi; birisi ona ihanete uğramış kocanın Cartagena'ya gelmekte olduğunu haber veriyor. Şişkin karnı görünce ne olacak? Baş ağrılarını kelle uçurarak iyileştiren o son derece katı adamın yapmayacağı şey var mıdır?

"Seni bu yüzden çağırdım, Juana. Yardımına ihtiyacım var. Sen ki bir kuş gibi uçabilir ve boş kadehten şarap içebilirsin, söyle bana. Kocam Cartagena'dan donanmasıyla birlikte mi geliyor?"

Zenci Juana García gümüş leğende suları, toprakları, kanları, yabani otları karıştırıyor. Yeşil bir kitapçığı suya daldırıyor ve yüzeyde yüzmeye bırakıyor. Sonra burnunu iyice yaklaştırıyor:

"Hayır," diye haber veriyor. "Gelmiyor. Eğer kocanızı görmek istiyorsanız şöyle kafanızı uzatın."

Hanımefendi leğenin üzerine eğiliyor. Mum ışığında onu görüyor. Güzel bir kadının yanında oturmuş, etraflarında bir

sürü ipek kumaş var ve bir adam gösterişli bir kumaştan elbise biçiyor.

"Ah seni gidi sahtekâr! Söylesene, Juana, burası neresi?"

"Santo Domingo Adası'nda bir terzinin evi."

Bulanık suyun yüzeyinde bir elbise kolu biçen terzinin görüntüsü beliriyor.

"Onu elinden alayım mı?" diye soruyor zenci kadın.

"Al bakalım!"

Zencinin eli leğenin içinden çıkarken parmaklarının arasındaki iyi kumaştan elbise kolu şakır şakır su damlatıyor.

Hanımefendi tir tir titriyor, ama öfkeden.

"Benim şişkin karnımı hak ediyor, domuz herif!"

Bir köşede, küçük bir köpek, gözleri yarı aralık halde horluduyor.

(194)

1565: Lima Yolu

Casus kadın

Don Antonio Solar'ın Lurín Nehri kıyısındaki çiftliğinde güneş kadar büyük kavunlar yetişti. İspanya'dan getirilen bu meyve buralarda ilk kez ekiliyor; çiftliğin kâhyası seçtiği on tane kavunu afiyetle yemesi için büyük bir gururla efendisine gönderiyor. Bu kavunların devasalığı, sözde dallarına beş at bağlanabilen Cuzapa Vadisi'ndeki turpların büyüklüğüyle kıyaslanabilir.

İki yerli, kâhyanın armağanını çuvalların içinde Lima'ya götürüyor. Kâhya, kavunlarla birlikte Don Antonio Solar'a teslim edilmek üzere onlara bir de mektup verdi:

"Eğer kavunlardan bir tane bile yerseniz," diye onları uyarıyor, "bu mektup ona söyleyecek."

Yolun yarısında, Ciudad de los Reyes'e iki fersah uzaklıkta, yerliler dinlenmek için bir uçurumun kenarına oturuyorlar.

"Bu tuhaf meyvenin nasıl bir tadı var acaba?"

"Muhteşem bir şey olmalı."

"Tadına baksak mı? Bir kavun. Sadece bir tane."

"*Mektubu unutma*," diye uyarıyor yerlilerden biri.

Mektuba bakıyorlar ve ondan nefret ediyorlar. Onu koyacak kuytu bir yer arıyorlar. Hiçbir şey göremeyeceği bir taşın arkasına saklamaya karar veriyorlar ve asla tahmin edemeyecekleri lezzette, bal gibi tatlı bir kavunu göz açıp kapayıncaya kadar mideye indiriyorlar. Ardından yükü dengelemek için bir tane daha yiyorlar.

Mektubu sakladıkları yerden alıyorlar, elbiselerinin içine saklıyorlar ve çuvalları sırtlanıp yollarına devam ediyorlar.

(76)

1565: Yauyos

O taş benim

Kralın memuru, hesap vermeye gelinesi gereken kötü büyü yapma konusunda uzman cadıyı bekliyor. Taştan put ayaklarının dibinde yüzükoyun yatıyor. Büyücü kadın bu putla geceleri gizlice konuşurken yakalandı ve dinsizliğinin cezasını çekecek. Ama memur cezadan önce, o şeytani putla yaptığı sohbetleri kendi ağzıyla itiraf ettiğini duymak istiyor. Onu getirmelerini beklerken yerdeki putu tekmeleyerek ve Tanrı'nın yarattığına pişman olduğu bu yerlilerin kaderi hakkında düşünerek oyalanıyor.

Askerler büyücü kadını sürükleyerek getiriyor ve kapının eşiğinde titrer halde bırakıyorlar.

İşte tam o sırada çirkin ve yaşlı taştan put, yaşlı ve çirkin cadıyı Keçua dilinde selamlıyor:

"*Hoş geldin, prenses*," diyor boğuk ses memurun ayaklarının dibinden.

Neye uğradığını anlayamayan memurun gözleri kayıyor ve yere devriliyor.

Bir şapkayı yelpaze gibi kullanarak ayıltmaya çalıştığı baygın adamın ceketine yapışan yaşlı kadın aynı zamanda da yakarıyor: "Beni cezalandırma, efendim, onu kırma!"

Yaşlı kadın ona bu taşın içinde tanrıların yaşadığını ve bu put olmasa kendi adını, kim olduğunu, nereden geldiğini asla bilemeyeceğini ve yitik bir halde, dünyada çırılçıplak dolaşacağını ona açıklamayı isterdi.

(221)

İnka duası: Tanrıyı arayış

Duy beni,
ikamet ettiğin yukarı denizden
mekân edindiğin aşağı denizden.
Dünyanın yaratıcısı,
insanı yoğuran çömlekçi,
Tanrıların Tanrısı,
sözüm sana,
seni görmek için deli olan gözlerimle,
ya da salt seni tanıma isteğiyle
zira ben görünce seni,
tanıyınca seni,
irdeleyince seni,
anlayınca seni,
sen de göreceksin ve tanıyacaksın beni.
Güneş, ay,
gündüz,
gece,
yaz,
kış,
ilerlemiyorlar boş yere
düzenli bir şekilde,
ve tam vaktinde varıyorlar
kendilerine gösterilen yere.
Nereye gitsen yanında götürüyorsun
hükümdarlık asanı.
Duy beni,

dinle beni.
Ben henüz tükenmeden,
ölmeden.

(105)

1565: Meksika Şehri

Tören

Altın işlemeli tunik göz kamaştırıyor. Ölümünden kırk beş yıl sonra, Moctezuma geçit töreninin başını çekiyor. Süvariler rahvan yürüyüşle Meksika Şehri'nin ana meydanına dalıyorlar.

Dansçılar davulların gümbürtüsü ve kavalların iniltisi eşliğinde dans ediyorlar. Beyaz giyinmiş birçok yerli çiçek buketlerini havaya kaldırıyor; bir kısmı da devasa toprak tencereler taşıyor. Tütsülerin dumanı acılı yemek kokularına karışıyor.

Cortés'in sarayının önünde Moctezuma attan iniyor.

Kapı açılıyor. Uzun ve sivri partizan mızraklarıyla silahlanmış adamlarının arasında Cortés beliriyor.

Moctezuma tüyler, altın ve değerli taşlarla taçlandırılmış başını eğiyor. Diz çökerek çiçek çelenkleri sunuyor. Cortés onun omzuna dokunuyor. Moctezuma ayağa kalkıyor. Ağır hareketlerle maskeyi çıkarıyor ve Alonso de Ávila'nın kıvırcık saçları ve uçları yukarıya kıvrık bıyığı ortaya çıkıyor.

Darağacı ve bıçağın efendisi, yerlilerin, toprakların ve madenlerin sahibi Alonso de Ávila, Oaxaca Vadisi Markisi Martín Cortés'in sarayına giriyor. Bir konkistadorun oğlu evini başka bir konkistadorun yeğenine açıyor.

İspanya Kralı'na karşı entrikalar bugün resmen başlıyor. Sömürge hayatındaki faaliyetler eğlenceden, turnuvadan, kâğıt oyunundan ve av partisinden ibaret değil.

(28)

1566: Madrid

İnsanlık onurunun yılmaz savunucusu

Keşiş Bartolomé de Las Casas, Kral ve Hint Adaları Konseyi dururken daha üst bir makama başvuruyor. Bu boyun eğmez tavrı yüzünden cezalandırılacak mı? Doksan iki yaşında bunu çok az umursuyor. Yarım asırdır mücadele ediyor. Trajedisinin anahtarı bütün o yaşadıkları değil mi? Birçok çatışmayı kazanmasına göz yumdular, çünkü savaşın sonucu çok önceden belirlenmişti, bunu çoktandır biliyor.

Parmakları artık onun sözünü dinlemiyor. Mektubu başkasına yazdırıyor. Kimseden izin almadan doğrudan Kutsal Merkez'e hitap ediyor. Papa V. Pius'tan yerlilere karşı yapılan savaşı durdurma emrini vermesini ve haçı bahane olarak kullanan yağmayı sona erdirmesini istiyor. Mektubu dikte ettirirken öfkeleniyor, kanı beynine hücum ediyor ve zaten zayıf çıkan boğuk sesi tamamen kesiliyor.

Hemen akabinde yere devriliyor.

(70 ve 90)

1566: Madrid

Kaybetsen de değer

Dudaklar oynuyor, sessiz sözcükler söylüyorlar.

"Beni affedecek misin, Tanrım?

Keşiş Bartolomé, zenci ve Müslüman kölelerin, yerlilerin durumunu iyileştireceğine inanmış olduğu için Kıyamet Günü'nde merhamet talep ediyor.

Alnı nemli, yüzü solgun bir halde boylu boyunca yatıyor ve dudakları oynamaya devam ediyor.

Uzaklardan ağır ağır bir gök gürültüsü patlıyor. Can veren, sürekli didinen Keşiş Bartolomé gözlerini kapatıyor. Kulakları her zaman ağır işitmiş olsa da Atocha Manastırı'nın çatısına düşen yağmuru duyuyor. Yağmur yüzünü ıslatıyor. Gülümsüyor.

Ona refakat eden din adamlarından biri yüzünü aydınlatan tuhaf ışık hakkında bir şeyler mırıldanıyor. Kuşku ve kederden arınmış Keşiş Bartolomé sevinci tanımış olduğu yeşil dünyalara doğru yağmur aracılığıyla son kez yolculuk ediyor.

"Teşekkürler," diyor dudakları sessizce, palmiye yaprağından çatıya çarpınca sıçrayan yağmurdan ıslanmış olarak, yıldızböceklerinin ve ateşböceklerinin ışığında dua ederken.

"Teşekkürler," diyor duvarsız barakalarda ayin yönetirken ve çıplak çocukları nehirlerde vaftiz ederken.

Papazlar istavroz çıkarıyorlar. Kum saatinin son tanecikleri de aşağıya düştü. Zamanın akışı kesilmesin diye oradan biri kum saatini ters çeviriyor.

(27, 70 ve 90)

1568: Los Teques

Guaicaipuro

Nehir onun suratını, uzun tüylü sorgucunu bir daha asla yansıtmayacak.

Bu sefer tanrılar, ona kurşunların ve hastalıkların işlememesini, ölümün kardeşi olan uykunun onu her gecenin sonunda dünyaya geri getirmesini dileyen karısı Urquía'yı dinlemediler. İstilacılar Guaicaipuro'yu kurşunlarla devirdiler.

Yerliler onu şef seçtiğinden beri ne bu vadide ne de Ávila Sıradağları'nda ateşkes oldu. Daha yeni doğmuş Caracas şehrinde onun ismini alçak sesle söylerken istavroz çıkarıyorlardı.

Özgür insanların sonuncusu, ölüm ve onun memurları karşısında, *öldürün beni, öldürün beni, korkunuzdan kurtulun*, diye haykırarak can verdi.

(158)

Cortés'in evlatları

Hernán Cortés'in yerli Malinche'den doğan büyük oğlunun ismi Martín. Babası ölürken ona cüzi bir yıllık maaş bıraktı.

Hernán Cortés'in kont kızı ve dük yeğeni İspanyol karısından doğan meşru oğlunun adı da Martín. Bu Martín'e unvanlar ve servet miras kaldı: O Oaxaca Vadisi markisi, binlerce yerlinin ve babasının hem hor gördüğü, hem sevdiği, hem de sonsuza dek yatmak için seçtiği bu topraklarda fersahlarca arazinin sahibi.

Marki Martín Meksika Şehri sokaklarında genellikle kırmızı kadifeden ve altın işlemeli eyerinde oturarak dolaşıyordu. Kılıçlarını kuşanmış kırmızı üniformalı muhafızları arkasından geliyorlardı. Onunla karşılaşan herkes hemen şapkasını çıkararak selamlıyor, ona saygısını sunuyor ve etrafındaki topluluğa katılıyordu. Diğer Martín, şu piç olan, o topluluğun bir parçasını teşkil ediyordu.

Marki Martín İspanya'dan kopmak ve kendisini Meksika Kralı ilan etmek istedi. Plan fiyaskoyla sonuçlanınca pişmanlığını geveledi ve bir sürü ismi ihbar etti. Hayatını bağışladılar.

Bu ve diğer entrikalarda kardeşine hizmet etmiş olan piç Martín şimdi işkence altında acı çekiyor. Hemen yanı başında kâtip not alıyor: *Çırılçıplak soyuldu ve işkence sandalyesine oturtuldu. Uyarı yapılınca, hiçbir şey bilmediğini söyledi.*

Cellat cendere tekerleğine bir tur daha attırıyor. İpler eti kesiyor ve kemikleri geriyorlar.

Katip not ediyor: *Yeniden uyarıldı. Daha önce söyleyeceklerine ekleyecek bir şeyi olmadığını söylüyor.*

Tekerlek ikinci turunu atıyor.

(28)

1569: Havana

Aziz Simun karıncalara karşı

Karıncalar şehre musallat oldular ve ekili arazileri telef ediyorlar. Uykusu ağır birden çok Hıristiyanı göbek deliğinden yediler.

Havanalı yetkililer olağanüstü bir oturumda, karıncaların saldırısı karşısında bir koruyucu azizin yardımını istemeye karar veriyorlar.

Saygıdeğer Alonso Álvarez'in önünde on iki havari arasından bir çekiliş yapılıyor. Çekilişin kazanan Aziz Simun'u *bu halkın ev, çiftlik ve arazilerindeki bütün karıncaları söküp atması için Yüce Tanrı'yla aralarında müzakereleri yürütecek* aracı olarak belirliyorlar.

Şehir bunun karşılığında Aziz Simun'un onuruna her yıl, akşam ilahileri, ayinler, katılımın mecbur kılınacağı tören alayı ve boğa güreşinden oluşan bir şenlik düzenleyecek.

(161)

1571: Meksika Şehri

Yakınını ihbar edeceksin

Balkonlardan askeri armalar, renkli duvar halıları, kadifeler, flamalar sarkıyor. Flamasını Genel Vali'nin önünde indiren Santiago şövalyesinin zırhı parıldıyor.

İdam sehpasına dikilen devasa haçın etrafında muhafızlar kocaman baltalarını havaya kaldırıyorlar.

Büyük engizisyoncu Madrid'den geliyor. Timballer ve borazanlar gelişini haber veriyor. Dizginleri değerli taşlarla süslü bir katırın sırtında, ellerinde yanan büyük mumlar taşıyan siyah kapüşonlu bir topluluğun ortasında geliyor.

Dinsizler onun yüksek otoritesinin gözetiminde işkenceden geçirilecek ya da yakılacaklar. Asırlar önce, Papa IV. Inocencio ruh katillerinin ve İsa inancı hırsızlarının işkenceyle ödüllendirilmesini buyurdu; ve ondan çok sonra Papa III. Paulo işkence-

nin bir saatten fazla sürmesini yasakladı. O zamandan beri engizisyoncular her saat başı işlerine kısa bir süre ara veriyorlar. Meksika'ya yeni gelen büyük engizisyoncu, şehir kötü kokulu dumanlara gark olmasın diye, infazlarda asla yeşil odun kullanılmamasına dikkat edecek; ve herkes hayranlıkla seyredebilsin diye, infazların bulutsuz, aydınlık havalarda yapılmasını emredecek. Yerlilerle o meşgul olmayacak, zira *onlar dinde yeniler, çok sıskalar ve azıcık etleri var.*

Büyük engizisyoncu, Genel Vali'nin yanında oturuyor. Top atışları onu selamlıyor.

Davulların sesi yükseliyor ve tellal genel iman emirnamesini okuyor. Emirname, karım, kocam, babam ya da başka herhangi bir yakınım diye bakmadan herkesin bildiği, gördüğü ve duyduğu şeyleri ihbar etmesini emrediyor. İnananlar, *sapkın, kuşkulu, hatalı, ürkütücü, çirkin, sarsıcı ya da dine küfreden sözleri ve düşünceleri* dile getiren veya bunlara inanan ölü ya da diri herkesi ihbar etmeye mecburlar.

(115 ve 139)

1571: Madrid

Suç onu işleyende mi yoksa tanık olanda mı?

Aynada mı yoksa suratta mı? Kral bunu iki kez düşünmüyor. Kötü İspanyolların ve İspanya düşmanlarının ellerine geçmemesi için, Keşiş Bartolomé de Las Casas'tan kalan bütün elyazmalarına el konulmasını emrediyor. II. Felipe'yi özellikle endişelendiren, Las Casas'ın tamamlamaya ömrünün yetmediği ve San Gregorius Manastırı'nda kilit altında tutsak hayatı yaşayan çok hacimli eseri *Hint Adaları Tarihi*'nin yayımlanması ya da bir şekilde yayılması.

(70 ve 90)

1572: Cuzco

I. Túpac Amaru

Taş döşeli yolda ayaklarını sürükleyerek geliyor. Cüce bir atın üstünde, boynunda urgan, Túpac Amaru idam sehpasına yürüyor. Önden giden tellal onu tiran ve hain ilan ediyor.

Ana meydanda curcuna artıyor.

"İnka, neden kelleni uçurmaya götürüyorlar?"

Yerli kalabalığın uğultusu haykırışa dönüşüyor. *Bizi de öldürsünler!* diye talepte bulunuyor kadınlar bağırarak.

İdam sehpasının üzerinde, Túpac Amaru bir elini kaldırıp kulağının üzerine koyuyor ve sonra yavaşça aşağıya doğru kaydırıyor. Bunun üzerine kalabalık susuyor.

Celladın kılıcı Huaina Cápac'ın torununun kellesini uçurduğunda sessizliğe bürünmemiş hiçbir şey yok.

Túpac Amaru'yla birlikte İnkalar'ın dört asırlık hanedanı ve Vilcabamba Dağları'ndaki yaklaşık kırk yıllık direniş sona eriyor. Artık savaş rüzgârları Cuzco Vadisi'nin üzerine boğuk *pututu** ritminde inmeyecek.

(76)

Mağluplar şuna inanıyor:

O geri gelecek ve dünyada dolaşacak. En yüksek dağlar bunu biliyor. Onlar en yüksek oldukları için en uzağı görüyor ve biliyorlar.

Güneşin ve saf bir kadının oğlu olarak doğdu.

O rüzgârı hapsetti ve zaman sürsün diye güneşi, yani babasını bağladı.

Kamçı darbeleriyle, zorla sürükleyerek yükseklere kadar taş taşıdı. Bu taşlarla tapınaklar ve kaleler inşa etti.

---

* Deniz salyangozu kabuğundan yapılan İnka borazanı. (ç.n.)

O nereye gittiyse kuşlar da peşinden geldi. Kuşlar onu selamlıyor ve yolunu neşelendiriyorlardı. Çok fazla yürümekten ötürü ayakları kanadı. Ayaklarının kanı toprağa karışınca biz tarım yapmayı öğrendik. O bize, "Konuşun," deyince de konuşmayı öğrendik. O hep bizden daha güçlü ve daha gençti.

Yüreğimizde her zaman korku olmadı. Her zaman, yollardaki bokböceği gibi düşe kalka dolaşmadık. Uzun bir tarihimiz var ve bu tarih toprağın ağzından, gözlerinden, koltuk altlarından ve vajinasından koparıldığımız gün başladı.

Inkarrí'nin kellesini kardeşi Españarrí uçurdu. Evet, bunu o yaptı. Inkarrí'nin kellesi paraya dönüştü. Karnındaki dışkıyla dolu bağırsaklarından altın ve gümüş fışkırdı.

En yüksek dağlar biliyorlar. Inkarrí'nin başı ayaklara doğru büyümek istiyor. Parçaları günün birinde birleşmek zorunda. O gün geldiğinde güneş doğarken hava kararacak. O gün, peşinden gelen kuşlarla birlikte yeryüzünde dolaşacak.

(15 ve 162)

1574: Meksika Şehri

Meksika'daki ilk *autodafe** uygulaması

Tellalların ihbarcılıkla ilgili emirnameyi ilan etmesinden itibaren sapkınlar, ikieşliler, cadılar ve dine küfredenlerle ilgili ihbarlar yağdı.

Autodafe, Büyük Perhiz'in ilk pazar günü gerçekleşecek. Güneşin doğuşundan gecenin başlangıcına kadar Kutsal Engizisyon Mahkemesi hücrelerden ya da işkence odalarında sürüklenerek getirilen hilkat garibeleri hakkında hükümler veriyor. Cellatlar görkemli idam sehpalarının üzerinde, etrafları mızraklar ve kalabalığın tezahüratlarıyla çevrili bir halde işlerini yapıyorlar. *Dünya üzerindeki hiçbir halka açık toplantıda ya da çok ihtişamlı başka herhan-*

* Engizisyon döneminde dine karşı suç işleyenlerin yargılandığı umuma açık mahkeme. Sanıkların sonu genelde odun ateşinde yakılmak olduğu için bu terim zamanla odun ateşinde yakılarak infaz edilmeyle özdeşleşmiştir. (ç.n.)

gi bir gösteride böylesine bir kalabalığın toplandığı görülmemiştir, diyor gösteriyi kadife koltuğundan ayaklarının altında bir yastıkla izleyen Yeni İspanya Genel Valisi.

Bir gümüş ustası, bir bıçakçı, bir varakçı, bir kâtip ve bir kunduracı *sıradan bir cinsel ilişkinin ölümcül bir günah olmadığını söyledikleri için* mum, urgan, mengene, yeminle tövbe ve yüz ila iki yüz kırbaç cezasından birine çarptırılıyorlar. Birçok ikieşli aynı cezaları çekiyor ve onların arasında, sırtının derisi kırbaçlanmaktan soyulmuş halde kalyonlarda beş yıl kürek cezası çekmeye gönderilen Augustinusçu keşiş Juan Sarmiento da var.

Burada doğan zenci Domingo, *Tanrı'yı reddetmeyi alışkanlık haline getirdiği için*, Melez Miguel Franco ise *karısını kendisine günah çıkarmaya zorladığı için*, yüzer kırbaç yiyorlar. Sevilla'lı eczacı Gaspar de los Reyes de, *birlikte yaşamanın evlenmekten daha iyi olduğunu ve yoksullarla zavallıların yalan yere yemin etmelerinin mübah olduğunu söylediği için*, yüz kırbaç yiyen bir başka kişi.

Sapkınlığı analarından emdikleri sütten alan birçok Lutherci ve Yahudi, Korsan John Hawkins'in donanmasından birkaç İngiliz ve *Papa'yla Kral'a büyük tembeller diyen* bir Fransız, *yaramazlar için zorlu hapishane*olan kadırgalarda kürek çekme cezasına çarptırılıyor.

Guanajuato madenlerinden bir İngiliz ve Yucatán'dan bir Fransız berberin sapkınlık günleri odun ateşinde son buluyor.

(139)

1576: Guanajuato

Keşişler diyor ki:

Meksika'ya yirmi yıl önce ulaştı. İki güvercin Guanajuato'ya kadar ona eşlik etti. Denizi aşmasına, çölü geçmesine ve onu getirenler yollarını kaybetmesine rağmen üzerinde tek bir çizik olmadan yerine ulaştı. Kral, bu dağların içinden asla kesilmeden fışkıran zenginliklere duyduğu minnet için onu bize yolladı.

Sekiz asırdan daha uzun bir süre İspanya'da yaşamıştı. Granada'daki bir mağarada saklanarak Müslümanlardan kurtulmuş ve

bu sayede hayatta kalmıştı. Hıristiyanlar onu bulup kurtardığında ahşap bedeninde hiç yara bere yoktu. Guanajuato'ya sapasağlam geldi. Sapasağlam bir şekilde mucizeler göstermeye devam etti. Guanajuato'lu Kutsal Anamız yoksulluk konusunda hem yoksullara hem de zenginlere teselli veriyor; hem açık havada hem de saraylarda korunaklı bir şekilde uyuyanları soğuktan koruyor. Sonsuz hoşgörüsü efendi ya da köle ayrımı yapmıyor. Ona başvurup ilahi inayeti elde etmeyen kimse yok.

Ona pişmanlık ve imanla sığınan birçok Guanajuato yerlisi şimdi onun iyiliği sayesinde kurtuluyor. Meksika yerlilerinin putperestliğini ve günahlarını bu günlerde haklı bir öfkeyle cezalandıran Tanrı'nın kılıcını o durdurdu. Yakarışlarını ona ileten ve gerekli bağışı yapan sıkıntılı insanlar, salgın hastalıktan hiç etkilenmedi.

Geri kalan bölgelerde, tifüsün öldürmediği yerli açlıktan ya da kederden ölüyor. Tarlalarda ve meydanlarda cesetler var ve herkes öldüğü için koşup haber verecek kimsenin kalmadığı evler cesetlerle dolu. Salgın yüzünden bütün Meksika'dan öylesine iğrenç bir leş ve duman kokusu yükseliyor ki, biz İspanyollar burnumuzu tıkayarak dolaşmak zorunda kalıyoruz.

(79 ve 131)

1576: Xochimilco

Salgına karşı Havari Santiago

Burada, analarının emzirdiği bebelere varana dek herkes para ve mısır olarak haraç ödedi. Eğer salgın devam ederse kim ödeyecek? Meksika Katedrali'ni buralı kollar inşa etti. Eğer salgın durmazsa, bu tarlaları kim ekecek? Dokumahanelerde kim ipleri eğirip kumaşları dokuyacak? Kiliseleri ve taş döşeme yolları kim yapacak?

Fransiskenler manastırda durum değerlendirmesi yapıyorlar. İspanyollar geldiğinde Xochimilco'da yaşayan otuz bin yerliden şimdi en fazla dört bin tane kaldı. Çok sayıda yerli Hernán

Cortés'in yanında savaşırken, onun için insan ve toprak fethederken öldü; ondan daha fazlasıysa o ve Pedro de Alvarado için çalışırken. Ama en fazla yerliyi öldüren salgın oldu.

Manastırın muhafızı Keşiş Jerónimo de Mendieta'nın aklına kurtarıcı fikir geldi.

Çekilişi hazırlıyorlar. Gözleri bağlı bir papaz yardımcısı gümüş bir kabın içindeki kâğıtları karıştırıyor. Her kâğıdın üzerinde ilahi mahkemede saygınlığı kanıtlanmış bir azizin ismi yazılı. Papaz yardımcısı bir kâğıt seçiyor ve Peder Mendieta onu açıp okuyor:

"Havari Santiago!"

Balkondan, Xochimilco yerlilerine bunu kendi dillerinde haber veriyor. Yere diz çökmüş halde kollarını havaya kaldırarak konuşan keşiş gelecekten haber veriyor.

"Santiago salgını yenecek!"

Ona bir sunak vaat ediyor.

(79 ve 161)

1577: Xochimilco

Salgına karşı Aziz Sebastian

Zorlu fetih yılları boyunca, her muharebe öncesinde Santiago'nun mezarından silah sesleri duyuluyordu; Havari, mızrak elde, beyaz atının üzerinde istilacı orduların yanında savaşıyordu. Görüldü ki Havari Santiago'nun yerlileri kurtarma değil öldürme gibi bir alışkanlığı var. İspanyollara şöyle bir sürtünen salgın Xochimilco'daki ve Meksika'nın diğer bölgelerindeki yerlileri katletmeyi sürdürüyor.

Gece çökünce, Peder Mendieta manastırdaki odasında melek korolarından daha güçlü haykırışları ve sızlanışları duyuyor.

Havari Santiago bu işle ilgilenmediğine göre başka birinin Tanrı nezdinde bu işe bir el atması gerekecek, yoksa bu gidişle yakında Xochimilco'da hiç yerli kalmayacak. Fransiskenler arala-

rında tartışıyorlar ve yeni bir çekiliş yapılmasına karar veriliyor. Tesadüf kutsal arabulucu olarak Kutsanmış Sebastian'ı seçiyor.

Ona bir sunak vaat ediyorlar.

(79 ve 161)

1579: Quito

Atahualpa'nın oğlu

Şeytan, Archidona bölgesinden yerli papaz Beto'ya bir inek şeklinde göründü ve ona Tanrı'nın Hıristiyanlara çok kızgın olduğunu ve onları korumayacağını söyledi. Tambisa'dan yerli papaz Guami öbür dünyada beş gün yaşadı. Orada harikalar gördü ve Tanrı'yı dinledi; şimdi yağmur yağdırma ve ölüleri diriltme gücüne sahip. Beto ve Guami başkaldırıya katılmayan yerlilerin sonsuza dek ürün vermeyecek tarlalarda kurbağa ve yılan hasat edeceklerini haber veriyorlar.

İki peygamber çok sayıdaki mızraklının şeflerine dönüşüyor. Quito'nun güneydoğusunda, Quijo yerlileri ayaklanıyor. Birçok yerleşim birimine saldırıp dağlardakilerin ayaklanmasını boş yere bekliyorlar. İnka'nın oğlu ve İspanyol güçlerinin komutanı Francisco Atahualpa dağlardaki isyancı elebaşlarını yakalayıp hapse atıyor ve böylece isyanı önlüyor. Quijolar tek başlarına kalıyorlar.

Birkaç çarpışmanın ardından bozgun geliyor. İspanyollar Quijos bölgesindeki tüm yerlileri Beto ve Guami peygamberlerin infazında hazır bulunmaya mecbur ediyorlar. Onları araba üzerinde Quito sokaklarında dolaştırıyorlar, kızgın maşalarla onlara işkence yapıyorlar, onları asıyorlar, paramparça ediyor ve parçalarını sergiliyorlar. Komutan Francisco Atahualpa töreni şeref tribününden izliyor.

(156)

1580: Buenos Aires

Kurucular

Yaklaşık yarım asır önce bir İspanyol kaptan, bu bilinmeyen kıyılara doğru Sevilla'dan denize açıldı. Roma'nın yağmalanması sırasında elde ettiği bütün serveti bu sefere yatırdı.

Burada etrafını çiftliklerin çevirdiği bir kaleden oluşan bir şehir kurdu ve nehir yukarı, gümüş dağlarını ve güneşin içinde uyuduğu gizemli gölü buradan izledi.

On yıl önce Sebastián Gaboto, ismiyle tamamen alakasız bir kıyısında çamur diğerinde kum olan ve insanı selvaya götüren diğer nehirlere taşıyan Plata* Nehri'ni yukarı doğru çıkarak Kral Süleyman'ın hazinelerini aramıştı.

Pedro de Mendoza'nın şehrinin ömrü kısa sürdü. Açlıktan deliren askerleri birbirlerini yerken, o Vergilius ve Erasmus okuyor, ölümsüzlük üzerine cümleler söylüyordu. Başka Peru hayali kısa sürede sönünce İspanya'ya geri dönmek istedi. Oraya canlı ulaşamadı. Daha sonra, Buenos Aires'i Kral adına ateşe veren Alonso Cabrera geldi. O İspanya'ya dönebildi. Orada karısını öldürdü ve ömrünün geri kalan günlerini bir tımarhanede geçirdi.

Juan de Garay şimdi Asunción'dan geliyor. Santa María de los Buenos Aires yeniden doğuyor. Garay'a, Guaraníe yerlisi annelerinden ilk sütlerini içmiş ve konuştukları yerli dilini öğrenmiş birkaç tane konkistador çocuğu Paraguaylı eşlik ediyor.

Garay'ın bu toprağa saplanmış kılıcının gölgesi bir haç işareti oluşturuyor. Kurucular soğuktan ve korkudan tir tir titriyorlar. Meltem ağaçların yapraklarının arasında eserken hışırtılı bir melodi çıkarıyor ve daha ötede, uçsuz bucaksız topraklarda, yerliler ve hayaletler sessizce gözetliyorlar.

(74,97 ve 99)

---

* (İsp.) gümüş. (ç.n.)

1580: Londra

Drake

"Kalyonların altınına! Potosí gümüşüne!"

Ejderha geliyor! diye cıyaklıyor kadınlar; kiliselerin çanları durmadan çalıyor. Francis Drake üç yılda dünya turu yaptı. Ekvatoru iki kez geçti ve Şili'den Meksika'ya kadar limanları ve gemileri soyarak İspanya denizlerini yağmaladı.

Şimdi sadece tek bir gemi ve can çekişen on sekiz kişilik bir mürettebatla geri dönüyor, ama yanında bu sefere yatırılan sermayenin tam yüz yirmi katı değerde hazineler getiriyor. Planın baş hissedarı ve fikir annesi Kraliçe Elizabeth korsanı şövalyeye dönüştürüyor. Tören Thames Nehri'nin suları üzerinde yapılıyor. Onu kutsayan kılıcın üzerinde Kraliçe'nin şu sözü kazılı: *Sana vuran bana vurmuş olur, Drake.* O da önünde diz çökerek Majestelerine Pasifik'ten çalınmış bir zümrüt broş armağan ediyor.

Sis ve kurumun üzerinde yükselen Elizabeth, yeni doğan imparatorluğun tepesinde bulunuyor. VIII. Henry ve onu kız doğurduğu için Londra Kulesi'nde kellesini kaybeden Anne Boleyn'in kızı. Bakire Kraliçe sevgililerini yiyor, hizmetçilerini yumrukluyor ve saray mensuplarının kıyafetlerine tükürüyor.

Francis Bacon yeni imparatorluğun filozofu ve devlet adamı olacak, William Shakespeare ise şairi. Francis Drake gemilerinin kaptanı. Fırtınalarla alay eden, yelkenlerin ve rüzgârların efendisi Korsan Drake saraydaki basamakları geminin direklerine ve iplerine tırmanırcasına hızla çıkıyor. Kısa boylu, güçlü kuvvetli, kızıl sakallı Drake deniz kıyısında doğdu ve Tanrı korkusu aşılanarak büyütüldü. Deniz onun evi ve ceketinin altında, göğsünün tam üzerinde bir İncil olmadan asla bir çarpışmaya girmiyor.

(149, 187 ve 198)

1582: Meksika Şehri

Cüzzamlıların derisi ne renk?

Kandil karanlığı yararak ilerliyor ve karanlığın içinden ışık zoruyla hayalet yüzleri, hayalet elleri koparıp bunları duvara çiviliyor.

Eldivenli elleri uzun ceketinin altında gizli duran memur hiçbir şeye dokunmuyor ve sanki gözlerine hastalık bulaşmasından korkarmışçasına, etrafa gözkapaklarını yarı kapatarak bakıyor. Memur, San Lázaro'daki bu hastaneyle ilgili emrin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek için geldi. Genel Vali erkek hastaların karıştırılmamasını emrediyor. Beyazlar ve melezler bir odada, zenciler ve koyu renk tenliler başka bir odada ve yerliler de tek başlarına yine başka bir odada kalacaklar. Buna karşılık tüm kadınların, renkleri ya da durumları ne olursa olsun aynı odada kalmaları gerekiyor.

(148)

1583: Copacabana

Tanrı'nın Aymara annesi

Titicaca Gölü'nü sazdan yapılmış bir tekneyle geçiyor. Kadın onun yanında yolculuk ediyor. Bayramlık kıyafetlerini giymiş. La Paz şehrinde tuniğini altınla kapladılar.

Tekneden inerken adam onu yağmurdan korumak için üzerine bir örtü örtüyor ve Copacabana Köyü'ne onu örtülü bir şekilde kollarında taşıyarak giriyor. Yağmur onları karşılamaya gelen kalabalığın üzerine şiddetli bir biçimde dökülüyor.

Francisco Tito Yupanqui mabede onunla birlikte giriyor ve içeride örtüyü açıyor. Onu sunağın üzerine kaldırıyorlar. Copacabana Meryemi yukarıdan herkesi kucaklıyor. Halkı salgınlardan, acılardan ve şubat ayının kötü havalarından koruyacak.

Yerli heykeltıraş onu Potosí'de yonttu ve oradan buraya getirdi. Olması gereken güzellikte doğması için neredeyse iki yıl

boyunca onun üzerinde çalıştı. Yerliler sadece Avrupalı modelleri taklit eden görünümleri boyayabilir ya da yontabilirler ve Francisco Tito Yupanqui'nin de yasağı ihlal etmek gibi bir düşüncesi yoktu. Candelaria Meryemi'nin tıpatıp aynısı bir Meryem yapmaya karar vermişti, ama elleri, havaya doymayan hacimli akciğerleri, geniş göğüs kafesi, kısa bacakları, geniş yerli alnı, etli dudakları ve incinmiş topraklara hüzünle bakan badem gözleriyle And Dağları'nın yüksek platolarına özgü bu bedeni ortaya çıkardı.

(56 ve 163)

1583: Santiago (Şili)

Kısa bir süreliğine özgür oldu

Ellerinin üzerinde yükseliyor ve yüzükoyun düşüyor. Dirseğini dayamak istiyor ama kayıyor. Bir dizini saplamayı başarıyor ama çamura gömülüyor.

Yağmurun altında, eli yüzü çamur içinde ağlıyor.

Hernando Maravilla, Lima sokaklarında iskeleye kadar iki yüz kırbaç yerken ağlamamıştı; burada Santiago'da yediği diğer iki yüz kırbaç esnasında gözünden tek bir damla yaş dökülmemişti.

Şimdi onu yağmur kırbaçlıyor ve kurumuş kanların yanı sıra yere düştükçe üzerine bulaşan çamuru söküp alıyor.

"Nankör! Seni besleyen eli böyle ısırıyorsun!" dedi uzun süredir yas tutan sahibe Doña Antonia Nabía firari kölesini geri getirdiklerinde.

Hernando Maravilla kaçmıştı çünkü günün birinde bir bayrak gibi güzel bir kadın görmüş ve onun adımlarını takip etmekten başka çaresi kalmamıştı. Onu Lima'da yakaladılar ve Engizisyon tarafından sorguya çekildi. *Evlilikleri Şeytan icat etti, piskopos bir hiçtir, piskoposun kafasına sıçayım demekten ötürü* dört yüz kırbaç cezasına çarptırıldı.

Kâhin torunu, avcı oğlu olarak Afrika'da doğmuş olan o, yağmur Santiago'nun üzerine düşerken, derisi soyulmuş sırtıyla acıdan kıvranıyor ve ağlıyor.

(31 ve 138)

1583: Tlatelolco

Sahagún

Benyalnızım, benyalnızım, diye şarkı söylüyor tahtalı güvercin.

Bir kadın tuz buz olmuş bir taşa çiçekler koyuyor:

"Tanrım," diyor kadın taşa. "Tanrım, nasıl da acı çektin."

Yaşlı bilge yerliler tanık olduklarını Keşiş Bernardino de Sahagún'a anlatıyorlar: "Bıraksınlar ölelim," diye talepte bulunuyorlar, "tanrılarımız öldükten sonra yaşamanın ne anlamı var."

Sahagún doğumlu Keşiş Bernardino de Ribeira: Aziz Francisco'nun oğlu, yalınayak, yamalı cübbeli, cennetin bütünlüğünün arayıcısı, bu yenilmiş halkların belleğinin arayıcısı. Sahagún, geçmiş zamanların görüntülerini ve sözcüklerini kurtarmak için kırk yıldan daha uzun bir süredir Meksika'nın her tarafını –Huexotzingo Beyliği, Tolteklerin Tula'sı, Texcoco bölgesi– dolaşıp duruyor. *Yeni İspanya'ya Özgü Şeylerin Genel Tarihi*'ni oluşturan on iki kitapta, Sahagún ve genç yardımcıları eski sesleri, yerlilerin bayramlarını, ayinlerini, tanrılarını, yılların ve yıldızların gelip geçişini anlatış biçimlerini, efsanelerini, şiirlerini, tıbbını, uzak dönemler ve yakın zamandaki İspanyol istilasıyla ilgili öykülerini kurtardılar ve bir araya topladılar... Tarih, Amerikan antropolojisinin bu ilk büyük eserinde şakıyor.

Altı yıl önce, Kral II. Felipe o elyazmalarının ve onun tarafından kopyalanıp tercüme edilen yerlilere ait tüm elyazma metinlerin, *geride bunların orijinalleri ya da herhangi bir kopyaları kalmayacak şekilde,* Sahagún'un elinden alınmasını buyurdu. Yoksa putperestliği sürdürmek ve yaymaktan şüpheli bu kitaplar nerede duracaktı? Kimse bilmiyor. Hint Adaları Konseyi çaresizlik içindeki yazar ve derlemecinin yakarışlarından hiçbirine cevap vermedi.

Kral, Sahagún'un hayatının bu kırk yılıyla ve Meksika'nın hayatının birçok asrıyla ne yaptı? Madrid'de dediklerine göre onların sayfalarını baharat paketlemek için kullanmışlar.

İhtiyar Sahagún yenilgiyi kabullenmiyor. Seksen yaşında, felaketten kurtarabildiği az sayıdaki kâğıdı göğsüne bastırıyor ve ismi *Kehanet Sanatı* olacak yeni bir eserin ilk satırlarını Tlatelolco'da öğrencilerine dikte ettiriyor. Daha sonra, komple bir Meksika takviminin üzerinde çalışmaya koyulacak. Takvimi tamamlayınca bir Náhuatl-İspanyolca-Latince sözlüğe başlayacak. Ve sözlük tamamlanır tamamlanmaz...

Dışarıda, yağmurdan korkan köpekler uluyor.

(24 ve 200)

1583: Ácoma

Taşlık Cíbola Krallığı

Meksika sınırında kısa sürede büyük servet yapmış olan Komutan Antonio de Espejo yedi altın şehrinin çağrısına kulak verdi. Bir grup savaşçı süvarinin başında kuzeye doğru zorlu bir sefere çıktı ve göz kamaştırıcı Cíbola Krallığı'nın yerine arada sırada, nadiren kale tarzında yerleşimlere rastlanan uçsuz bucaksız bir çöl buldu. Ağaçlardan sarkan değerli taşlar yok, çünkü çok nadir vadilerin dışında ağaçtan eser yok; ve güneşin çok şiddetli vurduğu saatlerde kayalardan yansıyan parıltının dışında bir altın pırıltısı falan da yok.

İspanyollar bu köylere bayraklarını dikiyorlar. Hopi yerlilerinin Büyük Ruh'u onlara yeni bir ırkın, çatal dilli insanlar ırkının geleceğini ve gelirken yanlarında açgözlülük ve kibri de getireceklerini uzun zaman önce haber vermiş olsa da, yerliler yakında isimlerini değiştirmek ve başka tanrılara tapınmak için tapmaklar inşa etmek zorunda bırakılacaklarını henüz bilmiyorlar. Hopiler, Komutan Espejo'yu mısır tortillaları, hindi ve hayvan derileri armağan ederek karşılıyorlar ve sıradağlardan Navajo'lar onlara su ve mısır vererek hoş geldiniz diyor.

Daha ötede, morumsu gökyüzünün yukarısında, kaya ve çamurdan bir kale yükseliyor. Acoma yerlileri, barajlar ve su kanallarıyla sulanan mısır tarlalarından ötürü yemyeşil bir vadinin yamacından bütün vadiye hükmediyorlar. Navajoların düşmanı Acomalar vahşilikleriyle ün yapmışlar; kırk yıl önce oralardan geçen Francisco Vázquez de Coronado bile onlara yaklaşmaya cesaret edemedi.

Acomalar Komutan Espejo'nun onuruna dans ediyor ve onun ayaklarının dibine renkli battaniyeler, hindiler, pabuçlar ve geyik derileri bırakıyorlar.

Önümüzdeki birkaç yıl içinde haraç ödemeyi reddedecekler. Kuşatma üç gün, üç gece sürecek. Sağ kurtulanların ayakları bir balta darbesiyle kesilecek ve şefleri uçurumdan aşağıya atılacak.

(89)

Navajo halkının gece türküsü

Şafaktan yapılmış ev,
gün batımı ışığından yapılmış ev,
karanlık buluttan yapılmış ev...
Karanlık bulut kapıda
ve çakan şimşeğin altında,
karanlık buluttan oraya açılan patika...
Mutlu mesut, yürüyebilsem.
Mutlu mesut, bereketli yağmurlarla yürüyebilsem.
Mutlu mesut, yaprakların arasında yürüyebilsem.
Mutlu mesut, polenin izinden, yürüyebilsem.
Mutlu mesut, yürüyebilsem.
Güzel olsun beni bekleyen.
Güzel olsun geride bıraktığım.
Güzel olsun aşağıdaki.
Güzel olsun yukarıdaki.
Güzel olsun etrafımı saran her şey
ve bitsin güzellik içinde.

(42)

1586: Cauri

Salgın

Grip çelik kılıç gibi parıldamıyor, ama ondan kurtulabilen yerli yok. Tetanoz ve tifüs ateş gözlü ve köpük ağızlı bin tazıdan daha fazla öldürüyor. Çiçek hastalığı gizlice saldırıyor, toplar ise kıvılcım bulutları ve kükürt dumanları arasında büyük bir gümbürtüyle, ama çiçek bütün toplardan daha fazla yerliyi telef ediyor.

Salgının rüzgârları bütün bölgeleri silip süpürüyor. Vurduklarını deviriyorlar: Bedeni tüketiyor, gözleri yiyor, gırtlağı tıkıyorlar. Her taraf leş gibi kokuyor.

Bu arada gizemli bir ses Peru'da dolaşıyor. Kulaktan kulağa fısıldayan bu ses salgının ayak izlerini takip ediyor ve can çekişenlerin dualarının arasına karışıyor: "Her kim evindeki haçı dışarı atarsa ölümden geri dönecek."

(221)

1588: Quito

Atahualpa'nın torunu

Sütunlar, altın kaplamalar ve karmaşık süslemeler altın terliyor; altın azizler, altın pelerinli gözde bakireler ve altın kanatlı melekler korosu dua ediyor: Burası, asırlar önce Beytüllahim'de, yemlikteki samanların arasında doğmuş ve çıplak ölmüş olana Quito'nun armağan ettiği evlerden biri.

Bu San Francisco Kilisesi'nde, yan sahındaki büyük mihrap arkalığının orada, İncil'in hemen yanında İnka Atahualpa'nın ailesinin bir sunağı var. Sunağın dibinde ölüler dinleniyor. Atahualpa'nın oğlu –babası ve babasının katili gibi onun da adı Francisco– baş mezarı işgal ediyor. Şayet Tanrı'nın yönetenlerin fikirlerini yönetilenlerin çığlıklarından daha büyük bir dikkatle dinlediğiyle ilgili olarak söylenenler doğruysa, Tanrı, Komutan Francisco Atahualpa'yı cennetine almış olmalı. İnka'nın oğlu güneydeki yerli ayaklanmalarını bastırmayı başardı. Quito'ya tutsak

olarak Cañaribamba ve Cuyes'ten isyancı kabile reislerini getirdi ve bu şehrin Kamu İşleri Müdürü tayin edilerek ödüllendirildi.

Francisco'nun kızları ve yeğenleri, Toledolu bir heykeltıraş olan Juan Bautista Vázquez'in Atahualpa'ların sunağının üzerinde durması için yonttuğu Azize Catalina'nın heykelini yerine yerleştirmeye geldiler. Francisco'nun oğlu Alonso heykeli İspanya'dan gönderdi; Azize Catalina bu kiliseye gelmek üzere okyanusu aşarken Alonso'nun Madrid'de öldüğünü aile henüz bilmiyor.

İnka'nın torunu Alonso Atahualpa hapishanede öldü. Arp, keman ve klavsen çalmayı biliyordu. Sadece en iyi terzilerin diktiği İspanyol kıyafetleri giyiyor ve çok uzun zamandır evinin kirasını ödemiyordu. Soylular borçları yüzünden tutuklanmaz, ama Madrid'in en ünlü terzileri, kuyumcuları, şapkacıları ve eldivencileri şikâyette bulununca Alonso hapsi boyladı. Ailesinin şu anda altın kaplama sunakta, altın süslemelerin arasına yerleştirmekte olduğu heykelin parasını da ödememişti.

(155 ve 215)

1588: Havana

Karıncalara karşı Aziz Martial

Yırtıcı karıncalar insanlara eziyet etmeye ve duvarların içini oymaya devam ediyorlar. Ağaçları kesiyor, ekili tarlaları silip süpürüyor, meyveleri, mısırları ve uykucuların etlerini yiyip bitiriyorlar.

Koruyucu Aziz Simun'un işe yaramadığı görülünce, papazlar kurulu oy birliğiyle başka bir koruyucu seçiyor.

Şehir her yıl onun bayramını kutlayacağını ve onun gününü muhafaza edeceğini vaat ediyor. Aziz Martial, vahşi karıncalara karşı Havana şehrinin yeni savunma kalkanı oluyor. Üç asır önce Limoges Piskoposu olan Aziz Martial'ın bu konudaki uzmanlığı meşhur; Tanrı'nın üzerinde büyük etkisi olduğu söyleniyor.

(161)

1589: Cuzco

Güneşin sahibi olduğunu söylüyor

Çarşafların arasında kaskatı yatan Mancio Serra de Lequízamo vicdanını rahatlatıyor. Noterin önünde dikte ettirip yemin ediyor:

"Buradaki krallıklarla ilk karşılaştığımızda onların tümünde ne bir hırsız, ne bir ahlaksız, ne bir tembel adam, ne eşini aldatan bir kadın, ne de kötü yola düşmüş bir kadın vardı..."

Pizarro'nun yaşlı komutanı şunları ilk kez olarak dile getirmeden bu dünyadan gitmek istemiyor:

"Topraklar, dağlar, madenler, otlaklar, av sahaları, ormanlar ve diğer kaynaklardan her türlü istifade ediş öyle bir şekilde yönetiliyor ya da bölüştürülüyordu ki, herkes bunu kabulleniyordu, herkesin kendi mülkü vardı ve kimse kimsenin malına mülküne göz koyup onu işgal etmeye kalkmıyordu..."

Don Mancio, Peru'yu fetheden ordudan hayatta kalan son kişi. Yarım asırdan uzun bir süre önce, kutsal şehir Cuzco'yu istila edenlerden, mezarlardaki ve evlerdeki mücevherleri yağmalayanlardan, içine adım atan herkesi ölü renginde gösteren parıltısını, ağzına kadar altınla dolu olmasına borçlu olan Güneş Tapınağı'nın altın duvarlarını balta darbeleriyle parçalayanlardan biriydi o. Dediğine göre, ganimetin en değerli parçasını o almış: Işınlar ve alevler saçarak şehrin üzerinde hüküm süren ve gün ağarırken Cuzco'luların gözlerini kamaştıran devasa bir altın güneş.

Don Mancio bir gece kumar oynarken güneşi ortaya sürdü ve kaybetti.

(118)

1592: Lima

Lima'da bir autodafe

Rüzgâr Punâ Adası'nda yakalanan üç Lutherci İngiliz'in küllerini götürüyor. Onlardan biri olan Henry Oxley'i diri diri yaktılar çünkü inancını reddetmek istemedi.

Uzun mızraklar çemberinin ortasında duman yalazlanırken kalabalık kendinden geçiyor ve Kutsal Engizisyon Mahkemesi kırbaç cezalarının yanı sıra diğer acıları ve aşağılamaları dikte ettiriyor.

Bir sürü insan *iki kez evlenmekten* ya da *sadece cinsel ilişkide bulunmaktan ve diğer şehvet suçlarından* çarptırıldıkları cezaları çekiyorlar. Bir Dominiken keşiş, bir Fransisken, bir Augustiniusçu ve bir Cizvit, *rahibelerin talebi üzerine*, mahkûm ediliyorlar. Asker Juan de la Portilla ise *Tanrı'nın kulakları üzerine yemin ettiği için.* Asker karısı Isabel de Angulo, *çünkü erkekler onu arzulasın diye kutsama dualarını alçak sesle okudu.* Denizci Bartolomé de Lagares, *insan bekârsa ve paralı cinsel ilişkide bulunursa günah işlemiş olmaz dediği için.* Berber Lorenzo de la Peña, *çünkü kilisede karısına ait olan oturma yeri elinden alınıyordu ve o da dedi ki, eğer böyle bir şey olursa bu Tanrı'nın olmadığı anlamına gelir.*

Sevilla'lı Pedro Luis Enríquez, *köpek sesi olmayan bir tarlaya bir horoz götürüp kafası tam geceyarısı kesilirse, içinden fındık büyüklüğünde bir taş çıkacağını ve bununla dudaklar ovulduktan sonra karşılaşılan ilk güzel kadınla konuşulduğunda, kadının bunu yapan kişiye deli gibi âşık olacağını ve ocak ayında bir kedi öldürdükten sonra tüm eklem yerlerine bir bakla yerleştirip toprağa gömülürse, oradan filizlenip büyüyecek olan baklalardan bir aynada kendine bakarak yiyen kişinin görünmez birine dönüşeceğini söylediği için; ve kendisinin çok taşaklı bir şifacı olduğunu ve bunun kanıtı olarak göğsünde ve ağzının tavanında birer haç bulunduğunu ve hapisteyken etrafında parıltılar gördüğünü ve mis gibi bir koku duyduğunu dile getirdiği için.*

(137)

1593: Guarapari

Anchieta

Ignacio de Loyola ufku göstererek emretti:

"Gidin ve dünyayı yangın yerine çevirin!"

José de Anchieta, İsa'nın mesajını, iyi haberi, Brezilya'nın selvalarına taşıyan vaizlerin en genciydi. Kırk yıl sonra şimdi yerliler ona *caraibebé*, yani kanatlı adam diyorlar ve Anchieta'nın, istavroz çıkararak fırtınaların yönünü değiştirdiğini ve bir balığı jambona, can çekişen biriniyse bir atlete dönüştürdüğünü söylüyorlar. Kalyonların gelişini ya da düşmanların saldırısını ona haber vermek için gökten melek koroları iniyor, diz çökmüş halde yakarış duaları ederken Tanrı onu yerden havalandırıyormuş. Tanrı'nın yegâne oğlunun ıstıraplarını paylaşmak için kendisini kırbaçladığı zamanlarda, bel kısmı dikenli kemer takmaktan kararmış kırılgan vücudu etrafa ışık saçıyormuş.

Brezilya ona başka mucizeler için de müteşekkir olacak. Bu toprakların ilk yazılı şiirleri, ilk Tupí-guaraní dilbilgisi ve ilk tiyatro eserleri –İncil'i oranın yerlileri, Roma imparatorları ve Hıristiyan azizlerle harmanlayarak yerli dilinde sahneleyen dini skeçler– hırpani görünümlü bu azizin elinden doğdu. Anchieta, Brezilya'nın okulda ders veren ilk öğretmeni ve ilk doktoru oldu; *Guará* papağanlarının tüylerinin nasıl renk değiştirdiğini, manatilerin doğu ırmaklarında nasıl yumurtladıklarını ve kirpilerin alışkanlıklarının neler olduğunu anlattığı bir kitapla, bu topraklardaki bitki ve hayvanların ilk kâşifi ve kayıt altına alanı oldu.

Altmış yaşında şehirler kurmaya ve kiliseler, hastaneler dikmeye devam ediyor; ana kirişleri kemikli omuzlarının üzerinde yerlilerle yan yana taşıyor. Sanki tertemiz ve yoksul aydınlığı, onları kendine çekiyormuşçasına kuşlar ve insanlar onu arıyorlar. Her şeyin sıcaklığın renginde olduğu ve her şeyin doğduktan sonra yeniden doğmak için çürüyüp gittiği, meyvenin bala, suya, ölüme ve yeni meyvelerin tohumuna dönüştüğü bu bölgelerin arasında fersahlarca yolu hiç sızlanmadan ve kendisini taşımalarına asla izin vermeden yürüyor. Toprak ve deniz kısık ateşte kaynarken Anchieta kumun üzerine bir sopayla ölümsüz Yaratıcı için övgü dizeleri yazıyor.

(10 ve 38)

1596: Londra

Raleigh

Tütünü dans ettiren, geveze patlayıcı uzmanı Sör Walter Raleigh burnuyla dumandan yılanlar yapıp ağzından halkalar, spiraller çıkarırken şöyle diyor:

"Kellemi kesseler, dişlerimin arasında pipo olduğu müddetçe yere mutlu düşer."

"Kötü kokuyorsun," diye yorumda bulunuyor arkadaşı.

Bir köşede oturmuş bekleyen zenci köleciğin dışında tavernada kimse yok.

Raleigh geçen yıl Guyana'da, altın Manoa'nın* içinde gizlendiği Yeryüzü Cenneti'ni keşfettiğini anlatıyor. İguana yumurtalarının tadını hatırlayınca dudaklarını yalıyor, meyvelerden ve ağaçlardan asla düşmeyen yapraklardan bahsederken gözlerini kapatıyor.

"Baksana, dostum," diyor, "hani senin şu eserin var ya, genç âşıklarla ilgili olan... Evet, o. Oranın ormanlarında, ne muhteşem olurdu! Sen ona mekân olarak Verona'yı seçtin ve hapishane gibi kokuyor. Mekânda yanıldın, sevgili dostum. Oranın havası..."

Raleigh'in hınzır bakışlı kel arkadaşı, Guyana denen yerin gökyüzü daima sivrisinek ordularıyla kaplı bir bataklık olduğunu biliyor, ama sessizce dinliyor ve başını sallayarak onaylıyor, çünkü Raleigh'in ona yalan söylemediğini de biliyor.

(198)

1597: Sevilla

Hapishanenin bir yerinde

Türkler tarafından yaralandı ve sakat bırakıldı. Korsanlar tarafından soyuldu ve Müslümanlar tarafından kırbaçlandı. Papazlar tarafından aforoz edildi. Cezayir şehrinde ve Castro del

* Efsanevi şehir El Dorado'nun diğer ismi. (ç.n.)

Río'da hapis yattı. Şimdi de Sevilla'da hapis. Taş yatağın önünde yere oturmuş, kararsızlık yaşıyor. Tüy kalemi hokkanın içine batırıyor ve kararsızlık yaşıyor, gözleri mum ışığına sabitlenmiş, kullandığı eli havada hareketsiz kalıyor.

Israr etmeye değecek mi? Amerika'da bir görev talebiyle ikinci kez başvurduğu Kral Felipe'nin cevabı hâlâ yüreğini sızlatıyor: *Buralarda faydalı olabileceğiniz bir şeyler bakının.* O günden beri durumlar değiştiyse, bu değişim kötü yönde oldu. İlk seferinde en azından bir cevap umudu taşıyordu. Karalar giyen, bu dünyadan kopuk kral uzun zamandan beri El Escorial'in duvarları arasında sadece kendi hayaletleriyle konuşuyor.

Miguel de Cervantes hapishanedeki hücresinde krala mektup yazmıyor. Ondan Hint Adaları'nda boş duran herhangi bir makam talep etmiyor. Boş sayfanın üzerine gezgin bir şairin, *mızrağı ve eski deri kalkanı evinin duvarında asılı duran, bir sıska at ve koşucu tazı sahibi asilzadenin,* başına gelen talihsizlikleri anlatmaya başlıyor.

Hapishanede hüzünlü gürültüler yankılanıyor. Onları duymuyor.

(46 ve 195)

1598: Potosí

Potosí'nin erdemli kadını Floriana Rosales'in öyküsü

(Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela'nın kroniğinin kısaltılmış versiyonu)

Beşiğinden sergilediği eşsiz güzelliğin yumuşak ve güzel bir çiçeği andırması ve annesinin adının Ana olmasından ötürü onu Floriana olarak vaftiz ettiler.*

* İspanyolca *flor* çiçek demek ve Floriana ismi "Flor ve Ana" sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuş. (ç.n.)

Tüm eğitimini evinin iffetli ve içe kapanık ortamında alan güzeller güzeli genç kız görmekten ve görülmekten hep kaçındı, ama bu durum on iki yaşını doldurduğundan beri etrafında pervane olan taliplerin arzusunu daha da kamçılıyordu. Onların arasında niyetlerinin peşinden en büyük ustalıkla gidenler madenler kralı Don Julio Sánchez Farfán, Komutan Don Rodrigo de Albuquerque ve Lima'ya giderken yolu buradan geçen ve Floriana'yı kilisede görünce gitmekten vazgeçip Potosí'de kalan Tucumán Valisi'ydi.

Reddedilmesine çok içerleyen Tucumán Valisi sırf garezinden Floriana'nın babasını düelloya davet etti; su pınarlarının oralarda bir yerde birbirlerine kılıç çektiler ve oldukça yürekli kimi hanımlar araya girene kadar birbirlerini kesip biçtiler.

Floriana babasını kesikler içinde görünce çılgına döndü ve bu densizliği kendi bildiği şekilde cezalandırmaya karar verdi. Valiye haber gönderip ertesi gece kendisini falanca dükkânda bekleyeceğini ve orada kendisiyle baş başa konuşmak istediğini iletti.

Herodian'ın dediğine göre yünden yapıldıkları için Roma ve Yunan kıyafetlerini küçümseyen ve Lampridio'nun değindiği gibi, altın sırmalı, mor renkli, Pers usülü değerli taşlarla süslü giysiler giyen Elagabalus ekolü takipçisi adamların iflah olmaz güzel giyinme takıntısına sahip Vali en güzel giysisini kuşandı. Çok özel kumaşların içinde iki dirhem bir çekirdek, tam vaktinde buluşma yerine geldi ve Floriana da belirlenen saatte ortaya çıktığında, yüzündeki o güzel çiçeklerin arasında öfkesinin zehirli yılanı da duruyordu. Gelir gelmez elbisesinin kolunun içinde gizlediği geniş ağızlı, çok keskin bir bıçağı çekip adamın suratını parçalama niyetiyle ve durmadan küfürler savurarak dişi bir aslan gibi Vali'nin üzerine atıldı. Vali genç kızın hamlesini eliyle savuşturduktan sonra bir hançer çıkardı. Karşı karşıya bulunduğu tehlikenin farkına varan Floriana bir kumaş öbeğini adamın yüzüne doğru fırlattı ve bunun ardından şansına orada duran kalın bir odun parçasını iki eliyle kavrayarak havaya kaldırdı. İndirdiği darbe o kadar sert oldu ki Tucumán Valisi boylu boyunca yere devrildi.

Floriana'nın anne ve babası büyük bir ıstırap ve panikle onu evde saklamaya çalıştılar, ama bu fazla işe yaramadı. Adalet ve asayiş konu-

larındaki en üst düzey yetkili olan Belediye Başkanı göz açıp kapayıncaya kadar evin kapısında belirince, Floriana'nın, odasına kadar çıkıp kendini camdan sokağa atmaktan başka çaresi kalmadı. Tanrı'nın takdiri, atlarken jüponu pencere çerçevesinin ahşap çıkıntısına takıldı ve genç kız orada baş aşağı asılı kaldı.

Don Julio Sánchez Farfán'ı tanıyan ve hanımına âşık olduğunu bilen hizmetçi kız hemen ona koşup Floriana'nın evin altındaki dar sokakta olup olmadığına bakmasını söyledi, zira hanımı kendini pencereden atalı epey olmuştu. Ama Komutan Rodrigo de Albuquerque Don Julio'nun hizmetçi kızla gizlice konuştuğunu gördü ve dar sokağa kadar onu takip etti.

Uzun süredir asılı duran Floriana'nın artık nefes alamadığını haykırıp can havliyle yardım istediği anda Don Julio onun imdadına yetişti. Genç kıza yaklaşan âşık centilmen kollarını uzatıp onu omuzlarından tuttu ve sertçe aşağı doğru çekince onunla birlikte yere yuvarlandı.

Tam o sırada Komutan Rodrigo ortaya çıktı ve sevgi dolu sözcükler eşliğinde Floriana'yı peleriniyle sarıp yerden kaldırdı. Onu bu şekilde gören Don Julio kıskançlık krizine kapılarak ayağa fırladı ve hançerine sarılarak aşağılık bir hain olduğunu söylediği komutanın üzerine atıldı. Göğsünden ölümcül bir yara alan komutan yere devrilirken günah çıkarmak istediğini söyledi, bunu duyan Floriana kaderine ve namusunu korumak için katlandıklarına lanetler yağdırarak aceleyle çekip gitti.

Potosí şehrinden kaçıp gitmek için, Floriana yerli kadın kıyafetine büründü, ama tam bir katırın sırtına bineceği sırada, biri ihbar etmiş olsa gerek, Belediye Başkanı genç kızı yakalayıp hapse tıkmaya geldi, ama daha Floriana'yı görür görmez, Cupido adıyla bilinen gözleri bağlı çocuğun attığı korkunç ok adamın kalbini delip geçti. Büyük bir arzuyla onu elinden tutup sarayına götürdü.*

Saat gecenin onunu, yani Belediye Başkanı'nın yatakodasına gitmesi gereken saati vurduğunda, Floriana balkona bağladığı ipe tutunarak aşağıya kadar inince kendisini bir anda, orada onu beklemekte olan Don Julio'nun kollarında buldu. Genç kız Don Julio'ya bir adım atmadan

* Roma mitolojisinde Aşk Tanrısı. (ç.n.)

önce kişiliğinin ve namusunun güvenliğini sağlayacağına yemin etmesini söyledi.

Genç kızın kaçtığının ortaya çıkmasıyla birlikte karşı karşıya kaldığı tehlikeyi gören centilmen, Floriana'yı omuzlarının üzerine aldı ve uzaklardaki Gato Meydanı'na kadar o şekilde koştu. Taşların ve çamurların üzerinden atladı, kan ter içinde kaldı ve en sonunda nihayet oturup dinlenmek üzere Floriana'yı omzundan indirince hemen o anda yere devrildi.

Onun bayıldığını düşünen Floriana, Don Julio'nun başını kucağına aldı. Ama onun öldüğünü anlayınca dehşete kapılarak ayağa fırladı ve 1598 yılının o Mart ayında San Lorenzo mahallelerine doğru kaçtı.

Bekâretini sonsuza kadar korumaya ve ömrünün son gününe dek Tanrı'nın sadık bir hizmetkârı olmaya kararlı bir biçimde orada saklandı.

(21)

Şarkı söylemek ve dans etmek için İspanyol dörtlükleri

Bir adamın yaşadığını gördüm
yüzden fazla bıçak yarasıyla
ve sonra onun öldüğünü gördüm
tek bir bakışla.
Denizin derinliklerinde
iç çekiyordu bir balina
ve yineliyordu her iç çekişte:
"Aşkın varsa derdin var."

Şarkı söylemek istiyorum şimdi
zira içimden öyle geldi.
Yarın ne olacağını kim bilebilir?
Belki ağlamam gerekir.

(196)

1598: Panama Şehri

Uyku saatleri ve kısmet

Panamalı eczacı Simón de Torres uyumak istiyor ama gözünü tavandaki delikten alamıyor. Gözkapaklarını ne zaman kapatsa, gözler kendiliğinden açılıyor ve oraya sabitleniyorlar. Simón piposunu yakıyor, söndürüyor, sonra tekrar yakıyor, arada sivrisinekleri kâh dumanla kâh eliyle kovalıyor ve geçen günkü zelzeleden sonra çarpık kalmış yatakta bir o yana bir bu yana dönüyor, sırılsıklam terliyor, ateş basıyor. Yıldızlar tavandaki delikten ona göz kırpıyor ve o düşünmek istemiyor.

Saatler bu şekilde geçiyor, ta ki horoz ötüp günü haber verene ya da tavukları çağırana dek.

Bir hafta önce bir kadın çatıdan aşağıya Simón'un üzerine düştü.

"Kimsin, kimsin, kimsin sen?" diye kekeledi eczacı.

"Haydi, çok az vaktimiz var," dedi kadın, elbisesini üzerinden çıkarırken. Gün doğarken ışıltılı ve keyifli bir halde yataktan kalktı ve kaşla göz arasında giyiniverdi.

"Nereye gidiyorsun?"

"Nombre de Dios'a. Orada ekmeği fırında bıraktım."

"Ama orası buraya yirmi fersah uzakta!" diye şaşırdı eczacı.

"On sekiz," diye kadın onu düzeltti. Ve giderken onu uyardı:

"Dikkat et. Benimiçime giren, belleğini yitirir."

(157)

1599: Quito

Esmeraldas'ın zenci-yerli kırmaları

Dikkatlice gözetliyorlar. Ne kımıldıyor ne de gözlerini kırpıştırıyorlar. Şüphe içindeler. Onların görüntüsünü çalan şu fırça, ruhlarını da çalmayacak mı? Fırça tıpkı ayna gibi sihirli. Tıpkı ayna gibi insanları sahipleniyor.

Arada sırada Quito'nun soğuk havası yüzünden hapşırdıklarında, sanatçı onlardan yakınıyor. Son derece rahatsız, boğaz zırh-

ları yüzünden kısmen boğulacak gibi hissettikleri poza yeniden dönüyorlar ve bir sonraki hapşırığa kadar kaskatı kesiliyorlar. Birkaç gündür bu şehirdeler ve böylesine kudretli insanların yaşamak için neden bu kadar soğuk bir yer seçtiklerini hâlâ anlamıyorlar; evlerde neden kapı olduğunu ve bu kapıların neden kilitleri, sürgüleri, kol demirleri olduğunu anlamadıkları gibi.

Yarım asır önce, zenci taşıyan bir gemi fırtınalı bir havada, Esmeraldas Nehri ağzı yakınlarında, kıyıdaki sığ kayalıklara çarptı. Gemi Lima'da satmak üzere Gine'den köle getiriyordu. Zenciler kaçtılar ve ormanın içinde kayboldular. Köyler kurup yerli kadınlarla çocuklar yaptılar ve sonra bu çocuklar da çoğaldılar. Ressam Andrés Sánchez Gallque'nin şimdi resmettiği üç kişiden ikisi bu Afrikalı, Ekvatorlu karışımından doğdu. Diğeri, Francisco de Arobe, Gine'den geldi. Gemi kazasından kurtulduğunda on yaşındaydı.

Yeni tebaasının, *bugüne kadar yenilmez olan barbarlar* diye nitelenenlerin bu tablosu Madrid'de Kral'a ulaştığında kötü bir izlenim uyandırmamaları için, büzgülü gömlekler, pelerinler, dantelli manşetler ve şapkalarla onları seçkin beylerin kılığına soktular. Aynı zamanda ellerinde mızraklar, İspanyol kıyafetlerinin üzerindeyse dişlerden ve kaplumbağa kabuklarından yapılmış kolyeler var; kulaklarından, burunlarından ve dudaklarından sarkan altın süsler suratlarında parıldıyor.

(176)

1599: Chagres Nehri

Bilgeler konuşmuyorlar

Bu dünyanın en parlak yolu. Uzun gümüş ip bir denizden diğerine kıvrılarak gidiyor. Potosí metallerinin ağırlığı altında canı çıkan sonu gelmez katır kervanları, Portobelo Limanı'nda bekleyen kalyonlar istikametinde selvayı geçiyorlar.

Maymuncuklar Panama boyunca daldan dala uçarak gümüş yoluna eşlik ediyorlar. Hiç durmadan ciyaklayarak katırcılarla alay ediyor ve üzerlerine guava atıyorlar.

Chagres Nehri kıyılarında, Keşiş Diego de Ocaña onlara bayılıyor. Nehri geçmek için maymunlar bir ağacın tepesinden başlayarak ve birbirlerinin kuyruklarına tutunarak bir zincir oluşturuyorlar: Zincir, karşı kıyının en yüksek dallarına kadar ulaşacak güçlü bir sıçrama yakalayıncaya kadar bir o yana bir bu yana sallanıyor.

Ocaña'nın eşyalarını taşıyan Perulu yerli onun yanına yaklaşıp şunları söylüyor:

"Peder, bunlar insan. İspanyollar fark etmesin diye konuşmuyorlar. Onların insan olduklarını fark etseler hemen madenlerde çalışmaya gönderirler."

(157)

1599: La Imperial

Alevli oklar

İsyan Pasifik kıyılarında patlıyor ve gümbürtüsü And Sıradağları'nı sallıyor.

Aziz Ignacio'nun yeğeni Martín García Óñez de Loyola, Peru'dan buraya yorulmaz avcı ve kusursuz katil ünüyle geldi. Orada son İnka Túpac Amaru'yu yakalamıştı. Araucano'ların kökünü kurutması için onu Şili'ye vali olarak gönderdiler. Burada yerlileri öldürdü, koyunları çaldı ve geride tek bir tane kalmayacak şekilde tarlaları ateşe verdi. Şimdi Araucano'lar onun kafasını bir mızrağın ucunda gezdiriyorlar.

Yerliler, Hıristiyanların kemiklerine trompet gibi üfleyerek savaşa çağırıyorlar. Savaş maskeleri, deri zırhlar: Araucano süvarileri güneyi darmadağın ediyor. Alevli oklar yağmuru altında yedi yerleşim birbiri ardına düşüyor. Av avcıya dönüşüyor. Araucano'lar, La Imperial'i kuşatıyorlar. İçeridekileri susuz bı-

rakmak için nehrin yatağını değiştiriyorlar. Şili ülkesinin yarısı, Bío-Bío'nun bütün güneyi yeniden Araucano oluyor.

Yerliler mızrağı göstererek şöyle diyorlar: *Bu benim efendim. O bana altın çıkarmamı, ot ya da odun getirmemi, sığırları gütmemi, tarlayı ekmemi ya da ekin biçmemi emretmez. Ben bu efendiyle devam etmek istiyorum.*

(66 ve 94)

1599: Santa Marta

Aşk yapmak için savaş yapıyorlar

İsyan Karayip kıyılarında patlıyor ve gümbürtüsü Nevada Sıradağları'nı sarsıyor. Yerliler aşk serbestliği için ayaklanıyorlar.

Dolunay bayramında tanrılar Şef Cuchacique'nin bedeninde dans ediyor ve onun kollarına sihir veriyorlar. Jeriboca ve Bonda köylerinden yükselen savaş çığlıkları Tairona yerlilerinin yaşadığı tüm toprakları uyandırıyor, Masinga ve Masinguilla'yı, Zaca ve Mamazaca'yı, Mendiguaca ve Rotama'yı, Buritaca ve Tairama'yı, Maroma, Taironaca, Guachaca, Chonea, Cinto ve Nahuanje'yi, Mamatoco, Ciénaga, Dursino ve Gairaca'yı, Origua ve Durama'yı, Dibocaca, Daona, Chengue ve Masaca'yı, Daodama, Sacasa, Cominca, Guarinea, Mauracataca, Choquenca ve Masanga'yı sarsıyor.

Şef Cuchacique üzerine jaguar postunu giyiyor. Islık çalan oklar, yanan oklar, zehirleyen oklar: Tairona'lar, geleneklerini yasaklayan düşman tanrıya karşı savaşırken şapelleri ateşe veriyor, haçları parçalıyor ve papazları öldürüyorlar.

Çok çok eski zamanlardan beri bu topraklarda isteyen boşanıyordu ve herkes canının istediğiyle, kardeş kardeşle, kadın erkekle, erkek erkekle ya da kadın kadınla sevişiyordu. Karalara bürünmüş adamlar ile atalarının sevdiği gibi sevenleri köpeklere atan demirden adamlar gelene kadar bu topraklarda durum böyleydi.

Tairona'lar ilk zaferlerini kutluyorlar. Düşmanın, Şeytan'ın Evi diye adlandırdığı mabetlerinde, mağlup ettiklerinin kemiklerinden yaptıkları flütleri çalıyor, mısır şarabı içiyor, davulların ve salyangoz trompetlerin müziğinde dans ediyorlar. Savaşçılar Santa Marta'ya kadar bütün geçitleri ve yolları kapattılar ve şimdi son saldırıya hazırlanıyorlar.

(189)

1600: Santa Marta

Onların bir vatanı vardı

Ateşin yanması zaman alıyor. Ne kadar da yavaş yanıyor.

Demir gürültüleri, oradan oraya koşuşturan zırhlar. Santa Marta saldırısı başarısızlıkla sonuçlandı ve Vali hepsinin öldürülmesini emretti. Cartagena'dan gelen takviye silah ve askerler tam zamanında yetişince, onca yıldır haraç ve kölelikle kanları emilmiş Tairona'lar bozguna uğruyorlar.

Ateşle katliam. Köyler ve ekili alanlar, mısır, pamuk, yukka ve patates tarlaları, meyve bahçeleri cayır cayır yanıyor. Sulamalı tarım yapılan araziler, hem insanların göz zevkine hitap eden hem de karınlarını doyuran tarlalar, karanlıkta yapılan çocuklar kör doğar inancından ötürü, Tairona'ların güpegündüz aşk yaptıkları tarım alanları. Bu yangınlar kaç dünyayı aydınlatıyor? Olan ve görünen, olan ve görünmeyen dünyalar...

Yetmiş beş yıllık bir başkaldırının ardından topraklarından sürülen Tairona'lar dağlara, balık ve mısırın olmadığı en çorak ve en ücra köşelere kaçıyorlar. Topraklarını ve belleklerini ellerinden almak için, onları sıradağların yüksek kesimlerine doğru kovuyorlar: Orada uzaklarda tecrit olsunlar ve yalnızlıklarına gömülüp özgür köyler federasyonu şeklinde birlikte oldukları, güçlü oldukları, pamuktan rengârenk elbiseler giydikleri, altın ve parlak taşlardan kolyeler taktıkları zamanlardaki şarkılarını unutsunlar diye; büyükbabalarının birer jaguar olduğunu bir daha asla hatırlamasınlar diye.

Arkalarında yıkıntılar ve mezarlar bırakıyorlar.

Rüzgâr üfürüyor, kederli ruhlar üfürüyor ve ateş dans ederek uzaklaşıyor.

(189)

Avlanma ve balık tutma tekniği

Amazon Ormanları'nın derinliklerinde, Desena halkından bir balıkçı yüksek bir kayanın üzerine oturup nehri seyrediyor. Sular, günün ilk ışığında altın gibi ışıldayan sular süzülerek akıyor, balıkları taşıyor, taşları parlatıyor. Balıkçı bakıyor, bakıyor ve yaşlı nehrin damarlarındaki kanın akışına dönüştüğünü hissediyor. Balıkçı, balıkların kanlarının kalbini kazanan kadar balık avlamayacak.

Yakınlarda, köyde, avcı hazırlanıyor. Çoktan kustu, çoktan nehirde yıkandı, artık içi ve dışı tertemiz. Şimdi, aromalar tüm vücuduna sinsin diye, geyik renginde bitki çayları içiyor ve yüzüne geyiğin sevdiği maskeyi boyuyor. Silahlarının üzerine tütün dumanı üfledikten sonra geyiğin su içmeye geldiği pınara doğru yumuşak adımlarla yürüyor. Oraya güneşin kızının sütü olan ananas suyu döküyor.

Avcı son birkaç gecedir yalnız uyudu. Ne kadınlarla birlikte oldu ne de onları düşledi, zira takip edip mızrak ya da oklarla içine gireceği hayvanı kıskandırmak istemiyor.

(189)

1600: Potosí

Dünyanın sekizinci harikası

Potosí Tepesi'nin bütün ağızlarından kanıyormuşçasına akan gümüşünü sonu gelmez lama ve katır kervanları Arica Limanı'na taşıyorlar. Külçeler, uzun deniz yolculuğunun ardından Avrupa'ya indirilecek ve orada savaşı, barışı, ilerlemeyi finanse edecekler.

Gidene karşılık olarak Potosí'ye Sevilla'dan ya da kaçak olarak başka yerlerden İspanyol şarapları, Fransa'nın şapka ve ipekleri, Flandre'nin dantelleri, aynaları ve duvar halıları, Alman kılıçları, Cenova kâğıtları, Napoli çorapları, Venedik kristalleri, Kıbrıs mumları, Seylan elmasları, Hindistan fildişleri, Arabistan, Malaca ve Goa parfümleri, Pers halıları, Çin porselenleri, Cabo Verde ve Angola'dan zenci köleler veyerinde duramayan Şili atları geliyor.

Dünyanın en pahalı şehrinde her şey ateş pahası. Ucuz olan yegâne şeyler chicha ve koka yaprakları. Peru'nun dört bir yanındaki topluluklarından zorla koparılıp getirilen yerliler pazar günlerini çitlerin içinde, davulların etrafında dans ederek ve yere devrilene kadar chicha içerek geçiriyorlar. Pazartesileri gün ağarırken tepenin içine güdülüyorlar ve orada ışıksız ve havasız bir ortamda, koka yapraklarını çiğneyerek ve demir sopa darbeleri eşliğinde, bir kez göründükten sonra o devasa karnın derinliklerine kaçan yeşil-beyaz yılanları andıran gümüş damarlarının izini sürüyorlar. Yerliler tutsak bir şekilde, akciğerlerini öldüren tozu soluyarak ve açlığı bastırıp tükenmişliğe kılık değiştirten kokayı çiğneyerek, ne zaman gece ne zaman gündüz olduğunu bilmeden bütün hafta orada çalışıyorlar, ta ki cumartesi gününün sonunda dua ve paydos çanı çalana kadar. İşte o zaman, yanan mumlarla yollarını bularak ilerliyor ve pazar günü şafak vaktinde yüzeye ancak çıkabiliyorlar; sonsuz tünelleri ve galerileriyle maden işte o kadar derin.

Potosí'ye yeni gelen bir papaz, upuzun bir sıska hortlaklar alayı şeklinde, sırtlarında kırbaç izleriyle şehrin kenar mahallelerinde birden ortaya çıktıklarını görünce şöyle bir yorumda bulunuyor:

"Bu cehennem sahnesini görmek istemiyorum."

"O halde gözlerinizi kapatın," diye tavsiyede bulunuyorlar ona.

"Yapamam," diyor papaz. "Kapalı gözlerle daha çok görüyorum."

(21 ve 157)

Kehanetler

Dün gece geleneğe uygun olarak ateşin karşısında evlendiler ve kutsal sözcükleri dinlediler.

Kadına:

"Erkeğin aşk ateşinde yanarken, sen soğuk kalma."

Erkeğe:

"Kadının aşk ateşinde yanarken, sen soğuk kalma."

Ateşin aydınlığında sarmaş dolaş uyanıyor, bakışlarıyla birbirlerini kutluyor ve rüyalarını anlatıyorlar.

Uyku boyunca ruh bedenin dışında yolculuk ediyor ve bir sonsuzluk anında ya da göz açıp kapama süresinde, gelecekteneler olacağını görüyor. Güzel rüyalar hemen paylaşılmak istiyor: İşte bu yüzden çiftler çok erken kalkıyorlar. Buna karşılık kötü rüyalar köpeklere atılıyor.

Kötü rüyalar, uçurum, akbaba ya da canavarla ilgili kâbuslar, olacak en kötü şeyleri haber verebilirler. Ve burada olabilecek en kötü şey seni Huancavélica'daki cıva madenlerine ya da uzak Potosí'deki gümüş tepesine gitmeye mecbur etmeleridir.

(150 ve 151)

Cuzco'nun türküsü

Bir lama istedi,
altın tüyleri olan,
güneş gibi parlak,
aşk gibi güçlü
ve şafağın dağıttığı
bulut gibi yumuşak.
Ondan öreceği urganda
geçen aylarla
ölen çiçekleri
düğüm düğüm
işaretleyecekti.

(202)

1600: Meksika Şehri

Arabalar

Arabalar Meksika'nın geniş caddelerine geri döndü.

Yirmi yıldan uzun bir süre önce sofu II. Felipe onları yasaklamıştı. Buyruk, araba kullanımının insanları tembelleştirdiğini, onları rahata ve miskinliğe alıştırdığını söylüyordu. Böylece kasları savaşma yeteneğini yitiriyordu.

II. Felipe ölünce arabalar bu şehirde yeniden ortaya çıkıyor. İçleri ipek ve cam, dışlarıysa altın ve kaplumbağa kabuğundan, kapılarında aile arması bulunan arabalar. Kaliteli ahşap kokusu yayıyorlar ve gondol gibi giderken, beşik gibi sallıyorlar. Sömürge soyluları perdelerin arkasından halkı selamlayıp gülücük dağıtıyor. En tepedeki koltukta, ipek püsküllerin ve saçakların arasında, neredeyse kral kadar kibirli arabacı oturuyor ve atların ayaklarında gümüş nallar çakılı.

Yerliler, orospular ve Engizisyon tarafından cezalandırılmış olanlar içinse arabalar yasak olmayı sürdürüyor.

(213)

1601: Valladolid

Quevedo

İspanya yirmi yıldan beri Portekiz ve sömürgelerine hükmediyor, bu sayede bir İspanyol yabancı bir ülke toprağına ayak basmadan bütün dünyayı dolaşabiliyor.

Ama İspanya Avrupa'nın en pahalı ülkesi: Giderek daha az şey üretiyor ve daha çok para basıyor. Altı yıl önce basılan otuz beş milyon eskudo paradan eser kalmadı. Martín González de Cellorigo'nun *Geçmişten Günümüze Zaruri Politika* adlı eserinde aktardığı veriler hiç iyi değil: Tesadüfün ve ailesinden kalan mirasın yetersizliğinin bir sonucu olarak çalışmak zorunda kalan her İspanyol otuz kişiye bakıyor. Rantiyeler açısından çalışmak

büyük bir günah. Soylular zaten savaş alanlarında yatıp kalkıyorlar ve İspanya'da ağaçtan daha çok papaz ve dilenci yetişiyor.

Amerika'nın gümüşüyle yüklü kalyonlar doğrudan Cenova'ya gidiyor. Meksika ve Peru'dan gelen metaller İspanya'da kokularını bile bırakmıyorlar. Görünüşe bakıldığında Amerika'yı fethetmiş olanlar sanki Alman, Cenevizli, Fransız ve Flaman tüccar ve bankerler.

Valladolid'de kılıcı ve dili çok keskin, topal ve miyop ama safkan İspanyol bir delikanlı yaşıyor. Geceleyin uşağı çizmelerini çıkarırken, onun kafasmdan dörtlükler geçiyor. Ertesi sabah kraliyet sarayının kapılarının altından içeriye yılanlar süzülüyor.

Kafası yastığa gömülmüş genç Francisco de Quevedo y Villegas bir savaşçıyı ödleğin tekine dönüştüren ve en sert yargıcı yumuşatan kişiyi düşünüyor; ve bu şairlik mesleğine lanetler yağdırarak yataktan doğruluyor, gözlerini ovuşturuyor, lambayı yaklaştırıyor ve uyumasına izin vermeyen dizeleri bir çekişte içinden çıkarıyor. Dizeler Don Dinero'dan* bahsediyor:

Onurlu doğar Hint Adaları'nda
cümle âlem eşlik eder ona
sonra ölmeye gelir İspanya'ya
ve toprağa verilir Cenova'da.

(64, 183 ve 218)

1602: Recife

Palmares'e karşı ilk sefer

Şekerkamışlarını ve insanları sıkıp canını çıkaran şeker fabrikalarında, şekerkamışlarının ağırlığı, presin basıncı ve fırının ısısı nasıl ölçülüyorsa, her kölenin yaptığı iş de ölçülür. Bir kölenin gücü beş senede tükenir, ama sahibi onun için ödediği parayı bir senede çıkarır. Köleler gerekli kollar olmayı bırakıp gereksiz çenelere dönüştüklerinde özgürlük hediyesiyle ödüllendirilirler.

* (İsp.) Bay Para. (ç.n.)

Ani yaşlılık ya da erken ölümle karşı karşıya kalmadan önce özgürlüğüne kavuşan köleler Brezilya'nın kuzeydoğusundaki sıradağlarda saklanıyorlar. Alagoas'ın yüksek palmiye ormanlarında, kaçak kölelerin yurt edindiği sığınma bölgesine Palmares deniyor.

Brezilya Genel Valisi, Palmares'e karşı ilk müdahale gücünü gönderiyor. Birlik, zencileri yakalayıp satmaya hevesli birkaç yoksul beyaz ve yerli-beyaz kırması, tarak, bıçak ve el aynası verme vaadiyle ikna edilmiş birkaç yerli ve bir sürü zenci-beyaz kırmasından oluşuyor.

Itapicurú Nehri'ne kadar gidip oradan geri dönen sefer komutanı Bartolomeu Bezerra, Recife'de şöyle bir açıklama yapıyor: *Başkaldırının merkezi yerle bir edildi.* Ve ona inanıyorlar.

(32 ve 69)

1603: Roma

Dünyanın dört parçası

Cesare Ripa'nın *İkonoloji* adlı eserinin resimli ve genişletilmiş bir baskısı Roma'da yapılıyor.

Sembolik resimler sözlüğü dünyayı Akdeniz'in kuzey kıyısından göründüğü haliyle gösteriyor.

Üst tarafta, güç amblemleriyle birlikte dünyanın kraliçesi Avrupa görünüyor. Atların ve mızrakların üzerinde duruyor. Bir eliyle mabedin sütunlarını tutuyor; diğeriyle bir asayı kaldırıyor. Kafasında bir taç var ve yerde, ayaklarının dibinde, miğferler, kitaplar, fırçalar, zitherler* ve arpların arasında başka taçlar duruyor. Bereket boynuzunun hemen yanında pergel ve cetvel var.

Aşağıda sağ tarafta Asya var. Kahve, baharat, tütsü ikram ediyor. Çiçek ve meyve çelenkleriyle süslenmiş. Yerde yatan bir deve onu bekliyor.

---

* Zither: Kanuna benzeyen bir müzik aleti. (ç.n.)

Hemen yan tarafta, bir fil kafasından sorgucuyla esmer bir Mağribi olarak resmedilen Afrika var. Göğsünde bir mercan kolye sarkıyor. Etrafını aslan, yılan, akrep ve başaklar çevirmiş.

Hepsinin altında, *insanın bakmaya korkacağı bir kadın suratı*yla resmedilen Amerika var. Zeytuni renkte çıplak teninde tüyler taşıyor. Ayaklarının dibinde yeni kesilmiş bir insan kafası ve bir kertenkele duruyor. Yay ve oklarla silahlanmış.

(125)

1603: Santiago (Şili)

Vahşi köpek sürüsüyle sürek avı

Santiago Belediye Başkanı köle yerlilerin suratını dağlamak için yeni bir gümüş işaret satın aldı. Vali Alonso de Ribera, Valdivia ve Arica limanlarında satılan her Araucano yerlisinin değerinin beşte birinin savaş harcamaları ve askeri masraflarda kullanılmak üzere tahsil edilmesini buyuruyor.

Sürek avları düzenleniyor. Askerler Bío-Bío'yu geçiyor ve gece vakti darbeyi indiriyorlar. Yakıp yıkıyor, kelleleri uçuruyor ve erkek, kadın, çocuk yerlileri boyunlarından bağlanmış halde sürükleyerek geri dönüyorlar. Onları dağlayarak işaretledikten sonra Peru'da satıyorlar.

Vali şarap maşrapasını kazanılan çarpışmaların şerefine kaldırıyor. Tıpkı Pedro de Valdivia gibi Flaman tarzında kadeh kaldırıyor. Önce her yudumda aklına gelen soylu beyler ve harumlar için kaldırıyor. İnsanlar bitince azizler ve melekler için kaldırıyor ve bu vesile için onlara teşekkür etmeyi asla unutmuyor.

(94)

1605: Lima

Kıyamet Gecesi

Noel'in hemen ardından yeryüzünün topları Arequipa şehrini yerle bir etti. Sıradağların altı üstüne geldi ve toprak, evlerin temelleri-

ni kustu. İnsanlar paramparça bir halde yıkıntıların altında, yanmış hasatlar da küllerin altında kaldı. Bu arada deniz yükseldi ve Arica Limanı'nı yuttu.

Dün gün batarken, yalınayak bir keşiş kalabalığı Lima Meydanı'nda topladı. Bu günahkâr şehrin ve göz alabildiğine etrafının önümüzdeki saatlerde yerin dibine batacağını haber verdi.

"Kimse kaçamayacak!" diye bağırıyor, uluyordu. "Ne atların en hızlısı ne de gemilerin en süratlisi kaçabilecek!"

Güneş battığında sokaklar, meşalelerin ışığında kendini kırbaçlayan kefaretçilerle çoktan dolmuştu. Günahkârlar köşe başlarında suçlarını haykırıyordu ve zenginler de balkonlardan onlara gümüş kaplar ve bayramlık giysiler atıyorlardı. Ürkütücü sırlar yüksek sesle ifşa ediliyordu. Kocalarına sadakatsiz kadınlar kendi göğüslerine vurmak için sokaklardaki döşeme taşlarını söküyorlardı. Hırsızlar ve zamparalar kurbanlarının önünde diz çöküyor, efendiler kölelerinin ayaklarını öpüyor ve dilencilerin elleri verilen sadakalarla dolup taşıyordu. Kilise dün akşam tarihindeki bütün Büyük Perhizlerden daha çok para topladı. Günah çıkarmak için papaz aramayan evlenmek için papaz arıyordu. Mabetler sığınmak isteyen insanlarla ağzına kadar dolmuştu.

Ve sonra gün ağardı.

Güneş Lima'da her zamankinden daha çok parlıyor. Kefaretçiler derileri soyulmuş sırtları için merhem arıyorlar ve efendiler kölelerinin peşinden gidiyorlar. Yeni evli gelinler gün ışığıyla buharlaşıp yok olan göz kamaştırıcı kocalarını arıyorlar; tövbekârlar sokaklarda yeni günahlar peşinde koşuyorlar. Her kapının ardında iniltiler ve küfürler işitiliyor. Ortadan kaybolmayan tek bir dilenci yok. Aynı şekilde papazlar da, Tanrı'nın dün gece kabul ettiği para dağlarını saymak için sırra kadem bastılar. Lima kiliseleri artan parayla İspanya'dan Başmelek Cebrail'in hakiki tüylerini satın alacaklar.

(157)

1607: Sevilla

Çilek

Şili'de altı yıl yaşamış olan Komutan Alonso González de Nájera hepsini hatırlıyor ve anlatıyor.

Borazan ve davulların arasında doğanlardan, beşikten itibaren zırhlı elbise giyen ve yerli saldırıları karşısında göğsünü siper eden soylu ordudan bahsediyor. Yağmurun Şili toprağından altın taneleri kopardığını ve yerlilerin haraçlarını kertenkelelerin karınlarından çıkardıkları altınla ödediklerini iddia ediyor.

Ayrıca, yürek renginde ve şeklinde, dişlere değer değmez tatlı bir lezzet yayan tuhaf bir meyveden bahsediyor. *Şili'de meyvecik adı vererek onu aşağılasalar da*, görünüşü, tadı ve kokusuyla İspanya'nın en gözde meyveleriyle rahatlıkla rekabet edebileceğini söylüyor.

(66)

1608: Puerto Príncipe

Silvestre de Balboa

Puerto Príncipe Belediye Başkanı'nın kâtibi Silvestre de Balboa'nın çamur ve palmiye yaprağından yapılmış evinde Küba tarihinin ilk epik şiiri doğuyor. Şair sekiz dizelik şiirini dört yıl önce Fransız korsan Gilbert Giron tarafından Manzanillo Limanı'nda kaçırılan Piskopos Altamirano'ya ithaf ediyor.

Savunması için hiçbir şey kabul etmeyen piskoposun yasını tutan foklar ve denizkızları Neptuno Krallığı'nda korsanın gemisine çıktılar. Manzanillo sakinleri aralarında iki yüz dukayı, bin deriyi ve diğer erzakları toplamayı başardılar ve Lutherci korsan en sonunda tutsağını serbest bıraktı. Satirler, faunlar ve yarı keçi yarı insan yaratıklar kurtarılan piskoposa hoş geldin demek için ormanın içinden plaja koşarken yanlarında guava ve diğer meyvelerden getiriyorlar. Antil kayısıları, ananaslar, frenk incirleri, avokadolar ve tütün taşıyan nemfler çayırlardan geldiler; etekler

giymiş dryadlar kolları yabani pitayalar, biriji ağacı meyveleri ve uzun jagua meyveleriyle dolu bir halde ağaçlardan indiler. Bunların yanı sıra Piskopos Altamirano naiadların elinden guabina, dajao ve diğer nehir balıklarını aldı. Pınarların ve gölcüklerin nemfleri da ona Masabo'nun çok lezzetli boyalı kaplumbağalarından hediye ettiler. Korsanlar fidyeyi almaya hazırlandıkları sırada, Manzanillo halkının gözbebeği birkaç delikanlı onların üzerine çullandılar ve hak ettiklerini onlara verdiler. Mızrağını Korsan Gilbert Giron'un göğsüne saplayan, Salvador adındaki zenci bir köleydi:

Ah! Kreol Salvador, onurlu zenci!
Hep sürsün ünün hiç azalmasın;
böyle iyi bir askere övgü düzerken
insanın dili ve kalemi hiç yorulmasın.

Hayranlık ve dehşete boğulan Silvestre de Balboa, Manzanillo sakinlerini nemfler, faunlar ve sentorlarla harmanladıktan sonra şimdi de Truva'ya başvurup onları Akhilleus ve Odisseus'la kıyaslıyor. Ama başta bir kahraman gibi davranan zenci köle olmak üzere buranın insanları ve bu adaya ait, yazarın yerel isimleriyle andığı ve sevdiği bir sürü, meyve, ot ve hayvan tuhaf tanrıların arasından mütevazı bir şekilde kendilerine yol açıp öne çıktılar.

(23)

1608: Sevilla

Mateo Alemán

Mateo Alemán, Meksika'ya giden gemiye biniyor. Hint Adaları'na seyahatedebilmekiçin Kral'ın sekreterine rüşvet verdi ve kanının saflığını kanıtladı.

Anasıyla babası Yahudi olan ve bir akrabası Engizisyon tarafından yakılan Mateo Alemán, Hıristiyan bir soyağacının yanı sıra etkileyici bir aile arması uydurmakla kalmayıp arada sevgilisi Francisca de Calderón'u da büyük kızı gibi gösterdi.

Romancı, izleri silmek ve yoksulluktan kurtulmak için kıyafet, isim ve şehir değiştiren, *seçkin düzenbazlık işlerinde becerikli*, Guzmán de Alfarache gibi karakterlerinin yeteneklerini öğrenmeyi bildi. *Bana düşen, müzik devam ettiği müddetçe, herkesin müziğinde dans etmek*, diyor Guzmán de Alfarache, İspanya'nın okumakta olduğu romanında.

(6 ve 147)

1608: Cordoba

İnka Garcilaso

Yetmiş yaşında, masanın üzerine eğiliyor, tüy kalemini boynuzdan hokkanın içine daldırıyor ve özür dileyerek yazıyor.

Titiz ve süslü bir ifade biçimi var. İstilacıyı istilacının dilinde, yani artık kendisinin olan dilde övüyor. Takdir-i ilahinin eseri olmasından ötürü, bir eliyle fethi selamlıyor: Tanrı'nın kolları olan konkistadorlar Yeni Dünya'yı Hıristiyan yaptılar ve yaşanan trajediler kurtuluşun bedeli oldu. Diğer eliyle, *tanınmadan önce yıkılan* İnka Krallığı'na güle güle diyor ve ondan cennet özlemiyle bahsediyor. Bir eli babası Komutan Pizarro'ya ait, diğeriyse bu komutanın aşağıladığı ve bir askerin kollarına attığı annesi Atahualpa'ya.

Tıpkı Amerika gibi İnka Garcilaso de la Vega da bir tecavüz neticesinde doğdu. Tıpkı Amerika gibi o da yüreği paramparça bir halde yaşıyor.

Yarım asırdan beri Avrupa'da yaşamasına rağmen hâlâ daha dünmüş gibi Cuzco'daki çocukluğunun seslerini, *kundaktan ve emilen sütten edinilen şeyleri* duymaya devam ediyor: O yakılıp yıkılan şehirde İspanyolların gelişinden sekiz yıl sonra doğdu ve güneşin Titicaca Gölü'nü, ay ile aşklarından doğan prensle prensesi aydınlatmayı bıraktığı uzak günden bugüne ulaşan hikâyeleri annesinin dudaklarından o şehirde içti.

(76)

1609: Santiago (Şili)

Masanın kuralları

Bu sabah dumanı tüten, mis gibi kokan çikolatasını getirdiklerinde ona söylediler. Vali bir sıçrayışta Hollanda çarşaflarından ayrıldı: İspanya Kralı savaşta esir alınan yerlilerin köleliğini yasallaştırmaya karar vermişti.

Haberin okyanusu ve sıradağları aşması için bir yıl gerekti. Uzun süreden beri Şili'de Araucano yerlileri devlet kâtibinin önünde zaten satılıyorlar ve kaçmaya yeltenenlerin tendonları kesiliyor; ama Kral'ın onayı kimi protestocuların çenesini kapatacak.

"Tanrı bu ekmeği kutsasın..."

Vali bu kıraç toprakları işleyenlere bir akşam yemeği veriyor. Davetliler öküz boynuzundan ülke şarabı içiyor ve mısır yapraklarına sarılmış mısır ekmeği, yani *humita* denen leziz yerli yemeğini yiyorlar. Bilge Alfonso'nun tavsiye ettiği gibi acı biber soslu etleri üç parmaklarıyla alıyorlar; ne Roterdamlı Erasmus'un sevdiği gibi kemikleri sıyırıyorlar ne de meyve kabuklarını masanın altına atıyorlar. Sıcacık *quelén-quelén* suyunu içtikten sonra bir kürdanla temizleniyorlar, ama işleri bittikten sonra kürdanı ne dudaklarının arasında tutuyor ne de kulaklarının arkasına koyuyorlar.

(94 ve 172)

1611: Yarutini

Putların karındeşeni

Cápac Huanca'yı kazma darbeleriyle parçalıyorlar.

Rahip Francisco de Ávila yerlilerine bağırarak acele etmelerini söylüyor. Putperestlik günahı işlememiş kimseyi tanımadığı Peru'nun topraklarında hâlâ ortaya çıkarılması ve parçalanması gereken bir sürü put var. İlahi öfke asla yatışmıyor. Cadıların kırbacı Ávila durup dinlenmeden çalışıyor.

Ama indirdikleri her darbe, ne yaptıklarının bilincinde olan kölelerinin içini sızlatıyor. Bu büyük kaya Tanrı Pariacaca tarafından

seçilmiş ve kurtarılmış bir insan. Pariacaca eski püskü kıyafetlerle kılık değiştirip Yarutini'ye geldiğinde ve burada kendisine içecek ve yiyecek vermeleri için yalvardığında onunla çiçasını ve koka yapraklarını paylaşan yegâne insan Cápac Huanca oldu. Bu kocaman kaya cömert bir adam. Geri kalan herkesi bir esişte götürecek olan ceza tayfunuyla uçup gitmesin diye Pariacaca onu soğutarak taşa dönüştürdü.

Ávila onun parçalarını uçurumdan attırıyor. Onun yerine bir haç dikiyor.

Daha sonra yerlilere Cápac Huanca'nın hikâyesini soruyor ve onu yazıyor.

(14)

1612: San Pedro de Omapacha

Kırbaçlanan kırbaçlıyor

Otorite simgesi, deri örgü, sicim uç, havada ıslık çalıyor ve ısırıyor. Deriyi şeritler halinde koparıyor ve eti yarıyor. Çıplak olarak işkence taşına bağlanan Omapacha kabilesinin reisi Cristóbal de León Mullohuamani cezaya dayanıyor. İnlemeler kırbacın ritmini takip ediyor.

Hücreden boyunduruk cezasına, boyunduruktan kırbaca götürülen reis can çekişir halde yaşıyor. Lima Genel Valisi'nin önünde protestoda bulunma cüretini gösterdi ve teslim etmesi gereken yerlileri teslim etmedi: Onun yüzünden, Vali'nin emrettiği üzere düzlüklerden Cuzco'ya şarap taşıma ve ip eğirip kumaş dokuma işinde çalışacak adam eksiği oluştu.

Zenci bir köle olan cellat kırbacı büyük bir hevesle indiriyor. Onun için bu sırtın diğerlerinden hiçbir farkı yok.

(179)

1613: Londra

Shakespeare

Virginia Şirketi ne altın ne de gümüş bulunan Amerika'nın kuzey kıyılarında büyük bir hayal kırıklığı yaşıyor, ama bütün İngiltere'de dolaşan el ilanlarında orada İngilizlerin yerlilerle *cennetin incilerini yeryüzünün incileriyle* değiş tokuş ettikleri anlatılıyor.

John Donne'ın bir şiirde sevgilisinin bedenini, Amerika'yı keşfeden biri gibi, didik didik etmesinin üzerinden fazla uzun zaman geçmedi ve Virginia, Virginia'nın altını, Prenses Isabel'in düğün eğlencelerinin ana konusunu teşkil ediyor. Kral'ın kızının onuruna, Virginia'nın ya da hissedarlarının yanılgılarının sembolü olan büyük bir altın kayanın etrafında dönen George Chapman'ın bir komedi gösterisi sahneleniyor. Bütün kudretlerin anahtarı, simyacıların peşine düştüğü yaşamın sırrı; nasıl ki gümüş ayın kızıysa ve bakır Venüs'ten doğmuşsa, güneşin ışınlarını daha cömert bir şekilde saçtığı, dünyanın nispeten daha sıcak bölgelerinde bulunan altın da güneşin oğlu.

Prensesin evlilik kutlamalarında ayrıca William Shakespeare'in, Virginia Şirketi'nin Bermuda Adaları'nda kaza geçiren bir gemisinden esinlenerek yazdığı *Fırtına* adlı oyunu sahneleniyor. Ruhların ve hayranlık verici şeylerin büyük yaratıcısı, bu kez mekân olarak Karayip Denizi'ne çok benzeyen Akdeniz'in küçük bir adasını seçiyor. Dük Próspero orada Patagonya yerlilerinin tanrısına tapınan Cadı Sycorax'ın oğlu Calibán'la karşılaşıyor. Calibán bir *vahşi*, Shakespeare'in Londra'daki o gösterilerde gördüklerinin benzeri bir yerli: *Karanlık bir şey*, insandan ziyade bir hayvan, küfretmekten daha fazlasını öğrenemiyor ve ne muhakeme kapasitesi ne de sorumluluk duygusu var. Sadece köle olarak ya da bir maymun gibi bağlı olduğunda insan toplumunda –ya da başka bir deyişle, içine dahil olmanın hiç ilgisini çekmediği Avrupa toplumunda– kendisine bir yer bulabilir.

(207)

1614: Lima

Lima Kent Meclisi yasaları: Tiyatro sansürü doğuyor

Bu şehirde sahnelenmiş olan tiyatro oyunları önceden bir incelemeye tabi tutulmadığı için temsilleri sırasında kişi ve kurumlara zarar verici, bu cumhuriyetin otoritesine ve bütünlüğüne aykırı bir sürü sözün söylenmesi bu toplantıda ele alınmış ve üzerinde konuşulmuştur. Bu uygunsuz söylemlerin son bulması için bundan böyle bir önlem almanın gerekliliği hasıl olmuştur. Bu konu üzerinde tartıştıktan ve fikir ürettikten sonra şu anki ve gelecekteki tiyatro yazarlarının, sahneleyecekleri oyunlarını, bu Kent Meclisi'nin ilgili göreve atayacağı kişiye gösterip inceletmeden ve onun onayını almadan kesinlikle sahneye koymamaları ve sahneye koydurmamaları, aksi takdirde iki yüz pezo cezaya çarptırılacakları konusunda bilgilendirilmelerine karar ve emir verilmiştir...

(122)

1614: Lima

Peru yerlilerinin dansları yasaklanıyor

Akbaba kanatları, papağan kafası, jaguar derileri: Peru yerlileri tam Katolik Yortusu zamanında eski Raymi dansını yapıyorlar. Keçua dilinde güneşe, ekim zamanına dualarını gönderiyor ya da bir doğum olduğunda veya hasat zamanı geldiğinde güneşe hürmetlerini sunuyorlar.

Putperestliğe düşme ihtimallerinin Yüce Tanrımızın da yardımıyla ortadan kaldırılması ve Şeytan'ın insanları kandırmayı sürdürememesi için, Lima Başpiskoposu, *geleneksel dansların ve şarkıların ne yerel lehçede ne de genel dilde icra edilmelerine izin verilmemesi gerektiği* yönünde bir karar alıyor. Başpiskopos buna uymayanlara korkunç cezalar öngörüyor ve sevgililerin mesajcısı tatlı ezgili yerli flütü *quena* da dahil olmak üzere, bütün yerli müzik enstrümanlarının yakılmasını buyuruyor:

Kıyıda uyuyacaksın,
geleceğim gece yarısı...

(21)

1615: Lima

Guamán Poma

Yetmiş yaşında masanın üzerine eğiliyor, tüy kalemini boynuzdan hokkaya daldırıyor ve meydan okuyarak yazıp çiziyor.

Adamın aceleci ve kopuk kopuk bir anlatımı var. İstilacının asla benimsemediği ve ikide bir kafasını gözünü yardığı dilinde istilacıya lanetler yağdırıyor. Kastilya dili ikide bir Kechua ve Aymara sözcüklerine takılıp tökezliyor, ama yerliler açısından Kastilya önünde sonunda Kastilya ve *yerliler olmadan sizin haşmetiniz beş para etmez.*

Bugün Guamán Poma de Ayala, İspanya Kralı'na yazdığı mektubu bitiriyor. İlk başta II. Felipe'ye hitaben yazmaya başlamıştı, ama daha mektup tamamlanmadan o öldü. Şimdi onu elden III. Felipe'ye vermek istiyor. Hacı köy köy dolaştı, *yazar çok karlı dağlardan yürüyordu,* bir şey bulursa yiyordu, resimlerden ve sözcüklerden oluşan ve giderek büyüyen elyazmasını daima sırtında taşıyordu. *Yazar dünyadan geri dönüyor... Bütün yol boyunca ağlayarak yürüdü* ve en sonunda Lima'ya ulaştı. Buradan İspanya'ya seyahat etme niyetinde. Ama bunu nasıl yapacağını bilmiyor. Ne önemi var ki? Guamán'ı kimse tanımıyor, kimse onu dinlemiyor ve hükümdar çok uzaklarda ve çok yükseklerde; ama Guamán, tüy kalemi elinde, onunla aynı seviyedeymiş gibi davranıyor, sen diye hitap ediyor ve ona ne yapması gerektiğini anlatıyor.

Evinden barkından uzaklarda, çıplak, hor görülen Guamán kendini Yarovilca ve İnka yerlileri kraliyet hanedanlarının varisi olarak ilan etmekte tereddüt etmiyor ve kendi kendisini Kral Danışmanı, İlk Yerli Kronikçi, Kraliyet Prensi ve İkinci Kumandan olarak tanıtıyor. Bu uzun mektubu gururundan ötürü yazdı: Soyu eski Huánuco Beyleri'nden geliyor ve kendine koyduğu isimde

İnkalardan ve İspanyollardan önce Peru'nun kuzeyindeki topraklara hükmeden atalarının armasından şahin ve pumayı aldı.

Bu mektupu yazmak ağlamak demek. Sözcükler, resimler, öfke gözyaşları. *Yerliler bu yurtun doğal sahipleritir ve İspanya doğumlu İspanyollar burada yabancıtır.* Askeri üniformalı Havari Santiago ölü bir yerliyi çiğniyor. Ziyafetlerde tabaklar ufacık tefecik kadınlarla dolu. Katırcı ağzına kadar papazın melez çocuklarıyla dolu bir sele getiriyor. *Civa ve gümüs madenlerinde bir sürü yerlinin ölmesi de tanrıların cezası.* Bütün Peru'da, *eskiden yüz varken şimdi on yok.* "Bu altını yiyor musun?" diye İnka soruyor, konkistador yanıtlıyor: "Bu altını yiyoruz."

Bugün Guamán mektubunu bitiriyor. Onun için yaşadı. Onu yazmak ve resimlemek için ömründen yarım asır verdi. Neredeyse bin iki yüz sayfa. Bugün Guamán mektubunu bitiriyor ve ölüyor.

Ne III. Felipe ne de başka bir kralın ondan haberi olacak. Mektup üç asır boyunca kayıp bir halde dünyayı dolaşacak.

(124, 125 ve 179)

1616: Madrid

Cervantes

"Babamızdan ne haberler getiriyorsun?"

"Gözyaşları ve dualar arasında yatıyor, efendim. Her tarafı şişmiş ve teni kül rengi. Kâtip ve papazla işini bitirip ruhunu çoktan rahatlatmış. Ağlak kadınlar son nefesini vermesini bekliyorlar."

"Keşke elimde Fierabrás balsamı olsaydı... İki yudum ve hemen anında iyileşirdi!"

"Neredeyse yetmiş yaşında ve ölmek üzereyken mi? Ağzında sadece altı dişle ve sadece bir tek eli tutarken mi? Onca çarpışmanın, aşağılanmanın ve hapis cezasının yara izleriyle mi? Çirkin Abbas falan bir işe yaramazdı."

"Bak iki yudumdan vazgeçtim. Sadece iki damla!"

"Buraya gelene kadar dayanamaz."

"Onun öldüğünü mü söylüyorsun?"

"Ölmek üzere, can çekişiyor."

"Çıkar şapkanı, Sancho. Sen de başını eğ, Rocinante. Ah! Silahların prensi! Edebiyatın kralı!"

"Onsuz bizim halimiz nice olacak, efendim?"

"Ona övgüler düzmekten başka bir şey yapmamalıyız."

"Böyle tek başımıza, nereye gideceğiz?"

"Onun gitmek istediği ama gidemediği yere gideceğiz."

"Nereye, efendim?"

"Cartagena kıyılarında, La Paz çukurunda ve Socobusco ormanlarında çarpık olanı düzeltmeye."

"Oralarda kemiklerimizi öğüttürmeye."

"Şunu bilmelisin ki, benim yol ve kader arkadaşım, Sancho, adalet ve şöhret heveslisi gezgin şövalyeleri Hint Adaları'nda bekleyen şan ve şereftir..."

"Yediğimiz onca dayak yetmezmiş gibi..."

"...ve refakatçiler de henüz keşfedilmemiş uçsuz bucaksız topraklarla ödüllendirilecekler."

"Onlardan daha yakınlarda yok mudur?"

"Ve sen de Rocinante, şunu bil ki, Hint Adaları'nda atların nalları gümüşten, ısırdıkları gemleri de altından. Orada tanrı olarak görülüyorlar!"

"Yenen bin tane sopanın ardından şimdi sıra bin birincide."

"Sus, Sancho."

"Babamız bize Amerika'nın hergelelerin sığınağı ve fahişelerin tapınağı olduğunu söylemedi mi?"

"Sana sus dedim!"

"Hint Adaları'na ayak basan vicdanını rıhtımda bırakır, demişti bize."

"İşte oraya, kendisi hapisteyken bizi özgür insanlar olarak yaratanın onurunu temizlemeye gideceğiz!"

"Onun yasını buradan tutsak olmaz mı?"

"Böyle bir ihanete saygı sunma mı diyorsun sen? Ah! Rezil herif! Yollara geri dönüyoruz! Eğer bizi dünyayı dolaşmak için

yarattıysa, onu dünyanın her tarafına götüreceğiz. Bana miğferimi uzat! Kalkanı koluma tak, Sancho! Mızrak!"

(46)

1616: Potosí

Bir dini geçit töreninden sahneler

Potosí'nin büyülü tepesi: Sadece yalnızlık ve soğuk sunan yükseklerdeki bu düşman steplerde dünyanın en kalabalık şehrinin ortaya çıkmasını sağladı.

Uzun gümüş haçlar, iki sıra halindeki bayraklar ve kılıçların arasında ilerleyen geçit alayının başını çekiyor. Gümüş sokakların üzerinde, gümüş nallar; kadifelerle kaplı, dizginleri inci renginde lüks atların sesi işitiliyor. Yönetenlerin teyidi ve hizmetkârların tesellisi için gümüş, ışıltılı bir şekilde, yere sağlam basarak ve yeryüzünde ya da gökyüzünde satın alamayacağı toprak olmadığının bilincinde, arzı endam ediyor.

Şehir bayramlıklarına büründü; balkonlardan duvar halıları ve aile armaları sarkıyor; hanımefendiler köpükleri dantelden, damlalarıysa inciden, hışırtılı bir ipek denizinin ortasından bakıyor ve borazan, chirimía* ve boğuk sesli timballerin gürültüsü arasında ilerleyen atlıların geçişini hayranlıkla seyrediyorlar. Bazı süvarilerin bir gözlerini siyah bez parçaları örtüyor, alınlarında da yumrular ve yaralar var ki bunlar savaş izleri değil, frenginin kalıntıları; ama öpücükler ve cilveleşmeler balkonlardan sokağa, sokaktan balkonlara uçarak gidip geliyor.

Menfaat ve açgözlülük maskeleri diğerlerinden öne çıkıyor. At hoplayıp zıplarken, yılanlı maskesiyle Açgözlülük şarkı söylüyor:

Bütün kötülüklerin kökeni
derler bana ve ödülümse benim
etmemektir arzuyu tatmin.

---

* Obuaya benzer eski bir nefesli çalgı. (ç.n.)

Ve siyah külot pantolon, altın işlemeli siyah jüpon giyip çok tüylü siyah bir başlığın altına siyah bir maske takmış olan Menfaat cevap veriyor:

Şayet ben yendiysem aşkı
ve aşk yeniyorsa ölümü
benim herkesten güçlüsü.

Ağır ağır ilerleyen ve uzayıp giden bir papazlar ve ellerinde upuzun mumları, gümüş şamdanlarıyla kapüşonlu kefaretçiler ordusunun en önünde Piskopos yürüyor. Derken umut edenlerin Işığı, adaletin Aynası, günahkârların Sığınağı, kederlilerin Avuntusu, yeşil Palmiye, çiçek açan Sopa, parıldayan Taş, Guadalupe Meryemi'ni haber veren habercilerin borazanları çanların tıngırtısını bastırıyor. Guadalupe Meryemi, altın ve sedef dalgalanmaları arasında, elli yerlinin kollarının üzerinde geliyor; bunca mücevherin altında boğulmuş bir halde, gümüş kanatlı melek çocukların curcunasına ve kendisine tapınanların olağanüstü gösterisine şaşkın bakışlarıyla iştirak ediyor. Beyaz bir atın üstündeki Yanan Kılıç Şövalyesi, peşinde beyaz üniformalı bir uşaklar ve hizmetçiler taburu olduğu halde, birden ortaya çıkıyor. Şövalye şapkasını uzaklara fırlatıyor ve Meryem'e şarkı söylüyor:

Benim kadınımın, esmer de olsa,
dillere destan bir güzelliği vardır
gökyüzü ve yeryüzü ona bakakalır.

Mor üniformalı hizmetçiler ve uşaklar, mor ipek pelerininin eteklerini rüzgârda uçuşturarak gelen Romalı süvari İlahi Aşk Şövalyesi'nin peşi sıra koşuyorlar: Şövalye, Meryem'in önünde diz çöküp defne yapraklarıyla taçlandırılmış alnını yere eğiyor, ama tam şarkısını söylemek üzere göğsünü şişirdiği sırada bir tüfek patlıyor ve ortalığı kükürt dumanı kaplıyor. Şimdi sokağı şeytanların arabası istila etti ve İlahi Aşk Şövalyesi kimsenin en ufak ilgisini çekmiyor.

Muhammed'e tapınan Prens Tartáreo yarasa kanatlarını açıyor ve kâkülleriyle kuyruğu yılanlardan oluşan PrensesProserpina'nın arabanın tepesinden savurduğu küfürler ve kahkahalar şeytanlardan oluşan maiyeti tarafından alkışlanıyor. Tam o sırada bir yerlerden İsa peygamberin ismi zikredilince cehennem arabası görülmedik bir patlamayla parçalanıyor. Prens Tartáreo ve Prenses Proserpina bir sıçrayışta dumanı ve alevleri aşıp Tanrı'nın Annesi'nin ayaklarının dibine iki tutsak olarak düşüyorlar.

Sokak küçük melekler, haleler ve ışıldayan gümüş kanatlarla kaplanıyor ve ortalık keman, gitar, zither ve *chirimía* melodileriyle neşeleniyor. Genç kızlar gibi giyinmiş müzisyenler Potosí'nin dört havalı kızının, gümüş ve kadife koltuklarda dimdik oturan Merhamet, Adalet, Barış ve Gerçek'in gelişini kutluyorlar. Dört kızın arabasını çeken atların yerli kafaları ve göğüsleri var.

İşte o sırada yerde sürünerek Yılan geliyor. Kocaman açtığı ağzından alev püskürterek şenliğe korku ve ateş getiren devasa sürüngen bin tane yerli bacağının üzerinde süzülüyor ve Meryem'in ayaklarının dibine varınca meydan okuyup mücadeleye başlıyor. Askerler balta ve kılıç darbeleriyle kafasını kesince Yılan'ın içinden beş paralık olmuş gururuyla İnka çıkıyor. Güneşin oğlu tuhaf giysilerini sürükleyerek İlahi Işık'ın önüne dizüstü düşüyor. Meryem, altın, yakut ve nohut büyüklüğünde incilerle süslü peleriniyle göz kamaştırıyor ve şaşkınlık içindeki gözlerinin üzerindeki imparatorluk tacının altın haçı her zamankinden daha çok parlıyor.

Sonra, kalabalık. Her meslekten zanaatkârlar, düzenbazlar ve bir camdan göze bile gözyaşı akıttırmaya muktedir dilenciler: Ne köle ne de efendi konumundaki yerli-beyaz melezler, şiddetin çocukları, yaya yürüyorlar. Yasa onların ne at ne de silah sahibi olmalarına izin veriyor, tıpkı altıncı kuşağa kadar kanı kirleten o lekeyi kimse gizleyemesin diye, zenci-beyaz melezlerin güneşlik şemsiye kullanmalarına izin vermediği gibi. Yerli-beyaz melezler ve zenci-beyaz melezlerle birlikte dörtte biri yerli, dörtte üçü be-

yaz melezler, zenci-yerli melezleri zambolar ve diğer bütün karışıklar, avcı ve avının bin renkteki evlatları geliyor.

En arkada meyveler, çiçekler ve güzel kokulu yemekler taşıyan kalabalık bir yerli grubuyla geçit alayı tamamlanıyor. Yerliler Meryem'e af ve teselli için yakarıyorlar.

Daha ötede, kimi zenciler herkesin bıraktığı çöpleri süpürüyorlar.

(21 ve 157)

1616: Santiago Papasquiaro

Efendilerinki ile kölelerinki aynı Tanrı mı?

Yaşlı bir yerli peygamberi özgür yaşamdan bahsetti. Eski tarz giyinip bu çöllerde ve sıradağlarda, toz kaldırarak ve içi boş bir ağaç gövdesinin kederli müziğinde atalarının kahramanlıklarının ve yitirilmiş özgürlüğün şarkılarını söyleyerek dolaştı. İhtiyar, yerlilerin topraklarını ve tanrılarını gasp edenlere, onları Zavatecas'ın yeraltı galerilerinde çürütenlere karşı savaş çağrısı yaptı. Zaruri savaşta ölenlerin dirileceğini, dövüşerek ölen yaşlıların genç ve çevik bir şekilde yeniden doğacaklarını müjdeledi.

Tepehuane yerlileri misket tüfekleri çaldılar ve bir sürü ok ve yay yapıp sakladılar, çünkü onlar ilahi okçu Sabah Yıldızı gibi çok usta okçudurlar. Çevikliklerine sahip olmak için atları, güçlerine sahip olmak içinse katırları çalıp öldürdüler ve yediler.

Başkaldırı Durango'nun kuzeyinde Santiago Papasquiaro'da başladı. Tepehuaneler yörenin en Hıristiyan yerlileriydiler, ilk onlar din değiştirmişlerdi ve şimdi kutsal ekmeği ayaklarının altında ezdiler ve Peder Bernardo Cisneros onlardan merhamet göstermelerini isteyince ona *Dominus Vobiscum** diye cevap verdiler. Güneyde, Mezquital'de, Meryem Ana'nın suratını palalarla parçaladılar ve kutsal kadehten şarap içtiler. Zape Köyü'nde, cüppe ve Cizvit başlıkları giyen yerliler kaçan İspanyolları ormanlar-

* (Lat.) Tanrı sizinle olsun. (ç.n.)

da aradılar. Santa Catarina'da, Peder Hernando del Tovar'ı sopalarıyla döverken bir yandan da şöyle diyorlardı: *Bakalım Tanrı seni kurtaracak mı?* Çırılçıplak bir halde yere gerilen Peder Juan del Valle, bir eliyle havada haç işareti yaparken diğeriyle hiçbir zaman kullanmadığı cinsel organını kapatıyordu.

Ama başkaldırı çok kısa sürdü. Cacaria düzlüklerinde, sömürge güçleri yerlileri bozguna uğrattı. Ölülerin üzerine kırmızı bir yağmur yağıyor. Yağmur yoğun bir tozla kaplı havayı aşıyor ve ölüleri kırmızı çamur kurşunlarıyla delik deşik ediyor.

Zacatecas'ta çanlar insanları kutlama şenliklerine davet ediyor. Madenlerin sahipleri derin bir oh çekiyorlar. Madenlerde işgücü eksik kalmayacak. Krallıkta bereketli üretim kesintiye uğramayacak. Onlar oymalı gümüş lazımlıklarına işemeye devam edebilecekler ve hanımlarının pazar ayinlerine yüz hizmetçi ve yirmi genç kızın eşliğinde katılmalarını kimse engellemeyecek.

(30)

1617: Londra

Londra sisinde Virginia dumanları

*Dramatis personae**:

KRAL (İngiltere'nin I., İskoçya'nın VI. James'i). Şöyle yazdı: *Tütün insanın içindeki kısımları, onları kirletmek ve yapışkan, yağlı bir tür kurumla kaplamak suretiyle bir mutfağa dönüştürüyor.* Ayrıca, sigara içen kişinin *vahşi ve aşağılık tanrısız yerlilerin barbar ve hayvani tarzlarını* taklit ettiğini yazdı.

JOHN ROLFE. Virginia'daki İngiliz sömürgeci. *Tanrı'nın parmağıyla işaret edilmiş ve seçilmiş halkın* (Rolfe'nin kendi ait olduğu topluluğu tanımlarken bizzat dediğine göre) en müstesna bireylerinden biri. Virginia'ya Trinidad Adası'ndan getirilmiş tohumları oradakilerle karıştırarak tarlalarında çok iyi ürünler elde etti. Üç yıl önce *Elizabeth* gemisinin am-

* (Lat.) Oyundaki karakterler. (ç.n.)

barlarında Londra'ya doğru dört fıçı dolusu yaprak gönderdi ve bunlar İngiltere'yle yeni ama şimdiden bol kazançlı tütün ticaretini başlatmış oldu. Tütünün John Rolfe tarafından Virginia tahtına mutlak iktidarın kraliçe bitkisi olarak oturtulduğu pekâlâ söylenebilir. Geçen yıl İngiltere'ye Vali Dale ile birlikte geldiğinde Virginia Şirketi için yeni sömürge toprakları ve yeni yatırımlar arıyor, hissedarlarına olağanüstü kazançlar vaat ediyordu, zira gümüş Peru'da neyse tütün de Virginia'da o olacaktı. İngiltere'ye gelişinin bir diğer sebebiyse Rebeca ismiyle vaftiz olan karısı yerli prenses Pocahontas'ı Kral James'e takdim etmekti.**SIR THOMAS DALE.** Geçen yıla kadar Virginia valisiydi. Virginia tarihindeki ilk İngiliz-yerli evliliği olan John Rolfe ve Prenses Pocahontas arasındaki düğüne, bunun politik açıdan çok faydalı bir hareket olacağı ve yerli topluluk açısından tohum ve kol gücünün barışçıl şekilde tedariğine katkı sağlayacağı düşüncesiyle onay verdi. Doğrusu John Rolfe izin talebinde bulunurken konunun bu yönüne hiç değinmemişti. Aynı şekilde aşktan da hiç söz etmiyordu, ama on sekiz yaşındaki güzel nişanlısına karşı beslediği her türlü *dizginlenemez arzuyu* kesin bir biçimde inkâr etme çabası içindeydi. Rolfe, bu *kaba eğitimli, barbarca davranışlara sahip ve lanetli kuşağa mensup* paganla evlenmek istemesinin sebebini, *bu işletmenin menfaati, ülkemizin onuru, Tanrı'nın takdiri, bizzat kendi kurtuluşum ve cahil bir yaratığı Tanrı ve İsa'nın gerçek öğretisine yöneltmek*, olarak açıklıyor. **POCAHONTAS.** Yerlilerin arasında yaşarken diğer adı Matoaka'ydı. Büyük Şef Powhatan'ın en sevdiği kızı. John Rolfe'yle evlendikten sonra, Pocahontas putperestliği terk etti, adı Rebeca oldu ve çıplak yerlerini İngiliz elbisesiyle örttü. Başında silindir bir şapka ve boynunda yüksek dantellerle Londra'ya geldi ve sarayda ağırlandı. İngiliz gibi konuşuyor ve İngiliz gibi inanıyordu; kocasının Kalvinci inancını sofuca paylaşıyordu ve Virginia tütünü Londra pazarını ele geçirmek için ihtiyaç duyduğu becerikli ve egzotik tanıtım-

cıyı onda buldu. İngiliz hastalığından öldü. Virginia'ya geri dönüş yolculuğunda gemi Thames Nehri'nde seyreder ve elverişli rüzgârları beklerken, Pocahontas son nefesini 1617 yılının Mart ayında Gravesend'de, John Rolfe'nin kollarında verdi. Henüz yirmi bir yaşını doldurmamıştı.

OPECHANCANOUGH. Pocahontas'ın amcası, Büyük Şef Powhatan'ın büyük kardeşi. Üç yıl önce, ağaç kütüklerinden yapılmış basit bir kilisede, Jamestown Protestan Kilisesi'nde gelini kocasına teslim eden Opechancanough oldu. Tören boyunca, öncesinde ve sonrasında tek kelime etmedi, ama Pocahontas amcasının hikâyesini John Rolfe'ye anlattı. Opechancanough bir zamanlar İspanya ve Meksika'da bir Hıristiyan olarak yaşamış ve Luis de Velasco adını kullanmıştı, ama kendi toprağına geri gönderilir gönderilmez haç, pelerin ve fırfırlı yakasını atmış, kendisine eşlik eden papazların kellesini uçurmuş ve Algonquino yerlilerinin dilinde *ruhu temiz olan* anlamına gelen Opechancanough ismini geri almıştı.

Shakespeare yıllarında Globe Tiyatrosu'nda oyunculuk yapmış biri bu hikâyenin parçalarını bir araya getirdi ve şimdi bir bira bardağının karşısında onlarla ne yapacağını kendi kendine soruyor. Bir aşk trajedisi mi yazacak yoksa tütün ve tütünün şeytani güçleri hakkında ahlaki öğretiler içeren bir dram mı? Ya da Amerika'nın fethini konu edinen bir komedi mi? Eserin başarıya ulaşacağına hiç kuşku yoktu, çünkü bütün Londra Prenses Pocahontas ve onun buraya yaptığı kısa ziyaret hakkında konuşuyordu. O kadın... O tek başına bir haremdi. Bütün Londra onu saçında güzel kokulu çiçeklerle, ağaçların arasında çırılçıplak bir halde hayal ediyor. Hangi intikamcı melek onu görünmez kılıcıyla biçti? Yoksa o, pagan halkının günahlarını mı ödedi? Ya da bu ölüm, kocasına Tanrı'nın bir uyarısı mıydı? Tütün, Proserpina ve Bacchus'un gayrimeşru çocuğu... Bu otla ateş arasındaki gizemli anlaşma Şeytan'ın koruması altında mı? Erdemli insanların başını döndüren dumanı Şeytan üfürmüyor mu? Ayrıca Püriten John Rolfe'nin gizli şehvet

düşkünlüğü... Ve eskiden Luis de Velasco ismini taşıyan, hain ya da intikamcı Opechancanough'un geçmişi... Kiliseye kolunda prensesle giren Opechancanough... Uzun boylu, dimdik, sessiz...

"Hayır, hayır," diye son noktayı koyuyor geveze hikâye avcısı biralarını ödeyip sokağa çıkarken. "Bu hikâye yazmak için fazla güzel. Hint Adaları şairi Doktor Silva'nın hep dediği gibi: 'Eğer onu yazarsam, dostlarıma anlatacak neyim kalır?'"

(36, 159 ve 207)

1618: Lima

Az dünya

Fabiana Criolla'nın sahibi öldü. Vasiyetinde onun özgür kalma fiyatını iki yüz pezodan yüz elli pezoya indirdi.

Fabiana bütün geceyi gözünü kırpmadan, kutsal ağaçtan yapılmış içi toz tarçın dolu kutusunun kaç para edeceğini kendi kendine sorarak geçirdi. O toplamayı bilmiyor, bu yüzden ne dünyada geçirdiği yarım asır boyunca harcadığı emekle satın aldığı özgürlükleri, ne de ondan yaptıkları ve sonra elinden aldıkları çocuklarının ederini hesaplayabiliyor.

Daha şafak söker sökmez kuş gelip gagasıyla cama vuruyor. Her gün aynı kuş ona uyanma ve evden çıkma vaktinin geldiğini haber veriyor.

Fabiana esniyor, hasırın üzerine oturuyor ve yıpranmış ayaklarına bakıyor.

(31)

1618: Luanda

Gemiye biniş

Avcıların ağlarına yakalandılar ve şimdi birbirlerine boyunlarından bağlı bir halde sahile doğru yürüyorlar; bu arada köylerde keder davullarının sesi yankılanıyor.

Afrika sahilinde bir kölenin değeri ya kırk tane cam kolye, ya zincire takılı bir düdük, ya iki tabanca ya da bir avuç mermi. Misket tüfekleri ya da palalar, *aguardiente** içkisi, Çin ipekleri ya da Hindistan bezleri insan etiyle ödeniyor.

Bir papaz Luanda Limanı'ndaki ana meydana getirilen esir sıralarını tek tek dolaşıyor. Her kölenin diline bir tutam tuz koyuyor, başına birkaç damla kutsanmış su döküyor ve ona bir Hıristiyan ismi veriyor. Tercümanlar vaazı çeviriyorlar: *Artık siz Tanrı'nın oğullarısınız...* Papaz onlara geride bıraktıkları toprakları düşünmemelerini ve köpek, fare ya da at eti yememelerini emrediyor. Onlara Aziz Pavlus'un Efeslilere yazdığı mektubu hatırlatıyor *(Köleler, efendilerinize hizmet edin)* ve Nuh Peygamber'in Ham'ın asırlar boyunca simsiyah kalan çocuklarına yönelik lanetini hatırlatıyor.

Denizi hayatlarında ilk kez görüyorlar ve homurdanan o korkunç hayvan onları dehşete düşürüyor. Beyazların onları yemek ve yağlarını çıkarmak için uzaktaki bir mezbahaya götürdüğünü zannediyorlar. Su aygırı derisinden kırbaçlar onları dalgakıranları aşacakları devasa kanolara doğru itiyor. Gemilerdeyse, pruva ve pupadaki toplar yanan fitilleriyle onları tehdit ediyor. Prangalar ve zincirler kendilerini denize atmalarını engelliyor.

Çoğu yolda ölecek. Hayatta kalanlar Amerika'daki pazarlarda satılacaklar ve bir kez daha kızgın demirle dağlanacaklar.

Tanrılarını asla unutmayacaklar. Aynı anda hem erkek hem de kadın olan Oxalá, Aziz Jerónimo ve Azize Barbara'nın kılığına girecek. Obatalá İsa olacak; cinselliğin ve taze suların ruhu Oshún ise Candelaria Meryemi'ne, Kavrayış'a, Yardımseverlik'e ya da Zevkler'e dönüşecek ve Trinidad Adası'nda Azize Ana olacak. Aziz George, Aziz Antonio ya da Aziz Miguel'in arkasında Savaş Tanrısı Ogum'un demirleri gözüküyor; ve Aziz Lazarus'un içindeyse Babalú şarkı söyleyecek. Korkunç Shangó'nun gök gürültüleri ve ateşleri Aziz Vaftizci Yahya ve Azize Barbara'yı

* Latin Amerika ülkelerinde bolca tüketilen sert bir alkollü içki. (ç.n.)

dönüştürüyor. Küba'da Elegguá'nın iki suratı –yaşam ve ölüm– olmaya devam edecek ve Brezilya'nın güneyinde Exû'nun iki kafası –Tanrı ve Şeytan– olacak. Ve bunlarla inananlarına avuntu ve intikam sunacak.

(68, 127, 129 ve 160)

1618: Lima

Esmer tenli bir kapıcı

İki dosteski püskü pelerinlerini kollarının altında toplayıp şapkalarıyla yeri süpürüyorlar. Karşılıklı reveransın tamamlanmasının ardından birbirlerine övgüler düzüyorlar:

"Kesik uzvun muhteşem!"

"Ya senin yarana ne demeli? Müthiş görünüyor!"

Peşlerinde sineklerle boş araziyi birlikte geçiyorlar.

Sırtlarını rüzgâra verip işerken sohbet ediyorlar.

"Görüşmeyeli ne kadar uzun zaman oldu."

"Bir sinek gibi oradan oraya gittim. Bilsen ne acılar çektim."

"Of!"

Kertenkele, çantasından bir parça kuru ekmek çıkarıyor, üzerine üflüyor, eliyle parlatıyor ve Pidepán'a ikram ediyor. Bir taşın üzerine oturup devedikenlerinin çiçeklerini seyrediyorlar.

Pidepán üç dişiyle ısırıyor ve anlatıyor:

"Mahkeme salonunda iyi sadaka veriyorlardı... Lima'nın en güzel yeri. Ama kapıcı beni kovdu. Tekme tokat dışarı attı."

"Juan Ochoa mı?"

"Onun adı Şeytan olmalı. Tanrım şahidimdir ki, orada ona hiçbir şey yapmadım."

"Juan Ochoa artık orada değil."

"Gerçekten mi?"

"Onu bir köpek gibi kovdular. Artık mahkemenin kapıcısı değil."

İntikamının alındığını düşünen Pidepán gülümsüyor. Çıplak ayaklarının parmaklarını esnetiyor.

"Yediği haltlar yüzündendir."

"Aslında değil."

"Sersemliğinden ötürü mü kovdular yoksa?"

"Hayır, hayır. Zenci-beyaz kırması bir oğlu ve zenci bir torunu olduğu için."

(31)

1620: Madrid

Şeytan dansları Amerika'dan geliyor

Son gecelerinde yanında uyuduğu Aziz İsidro'nun naaşı sayesinde Kral III. Felipe kendini daha iyi hissediyor. Bugün öğlen boğulmadan yiyebildi ve içebildi. Gözde yemekleri gözlerini canlandırdı ve şarap kadehini bir yudumda boşalttı.

Şimdi diz çökmüş bir uşağın sunduğu suda parmaklarını ıslatıyor. *Panetier** peçeteyi o haftaki vekilharca uzatıyor. O haftaki vekilharç bunu baş vekilharca geçiriyor. Baş vekilharç Uceda Dükü'nün önünde eğiliyor. Dük peçeteyi alıyor. Başını eğerek onu Kral'a uzatıyor. Kral ellerini kurularken, servisten sorumlu uşak onun elbisesindeki ekmek kırıntılarını silkeliyor ve papaz, Tanrı'ya şükür duası ediyor.

Felipe esniyor, dantelli yüksek yakasını çözüyor ve yeni bir haber olup olmadığını soruyor.

Dük, Hastaneler Kurulu üyelerinin saraya geldiğini anlatıyor. Kral dansları yasakladığından beri halkın tiyatroya gitmek istememesinden yakınıyorlarmış, zira hastaneler tiyatro temsillerinden gelen parayla ayakta duruyorlar. "Beyefendi," demişler kurul üyeleri Dük'e, "danslar kalktığından beri gişe gelirleri çok düştü. Hastalar parasızlıktan ölüyor. Ne sargı bezlerini ne de doktorları karşılayacak paramız kaldı." Oyuncular Lope de Vega'nın Amerikan yerlisini öven dizelerini söylüyorlar:

---

* (Fr.) Kralın sofracıbaşısı. (ç.n.)

Taquitán mitanacuní,
Buranın İspanyolu oraya.
... Aşk falan kalmadı İspanya'da,
budur benim inancım:
her işin başı menfaatken orada,
hüküm süren aşktır burada.

Ama halk Amerika'dan hınzır şarkılar ve en namusluların bile kanını kaynatan danslar istiyor. Oyuncuların taşları ağlatıp ölüleri güldürmesi ya da kimi teknikleri kullanarak kâğıt bulutlarda şimşeklerin çaktırılması hiçbir işe yaramıyor. "Eğer tiyatrolar boş kalmaya devam ederse," diye sızlanıyor Kurul üyeleri, "hastanelerin kapanması gerekecek."

"Onlara," diyor Dük, "Majestelerinin karar vereceğini söyledim."

Felipe çenesini kaşıyor, tırnaklarını inceliyor.

"Eğer Majesteleriniz başka birine dönüşmediyse, bu konuya bakışında değişen bir şey yok... Yasaklanan, yasaklanmıştır ve gayet iyi yasaklanmıştır."

Zarabanda ve *chacona* dansları sırasında cinsel organlar karanlıkta adeta ışıldıyor. Peder Mariana, *sözleri ve hareketleriyle cehennemlik zencilerin ve Amerikalı vahşilerin icadı* bu dansları ihbar etti. Dini geçit törenlerinde bile bunların günahı yücelten dizeleri işitiliyor; teflerin ve kastanyetlerin şehvetli müziği başladığındaysa, manastırlardaki rahibeler artık kendi bacaklarının sahibi değiller ve Şeytan'ın gıdıklayışı kalçalarını ve göbeklerini yerlerinde duramaz hale getiriyor.

Kralın bakışları tombul, tembel bir sineğin ziyafetin kalıntıları arasındaki gidiş gelişlerini izliyor.

"Peki ya sen ne düşünüyorsun?" diye Kral sineğe soruyor.

Dük üzerine alınıyor.

"Majestelerinin çok güzel vurguladığı gibi namussuzların bu dansları cadıların müziğidir ve cadıların yeri de Büyük Meydan'daki odun ateşleridir."

Yemekler masadan kayboldu ama yapışkan kokuları hâlâ varlığını sürdürüyor.

Kral kekeleyerek sineğe emrediyor:

"Sen karar ver."

"En kötü düşman bile siz Ekselanslarını toleranssızlıkla suçlayamaz," diye üsteliyor Dük. "Siz Majesteleri hep anlayışlı bir hükümdar oldunuz. Tanrı cennetinde ağırlasın, rahmetli babanızın zamanında..."

"Yöneten sen değil misin?" diye mırıldanıyor Felipe.

"... *zarabanda* dansı yapmaya cüret edenleri başka armağanlar bekliyordu! İki yüz kırbaç ve kadırgalarda kürek cezası!"

"Sen, diyorum," diye fısıldıyor Kral ve gözlerini kapatıyor.

"Sen," ve köpüğümsü bir baloncuk, ağzında daima gereğinden fazla bulunan tükürük dudaklarının arasından dışarı fırlıyor.

Dük bir iğneleme algılayınca hemen susuyor ve ayaklarının ucunda geri geri çekiliyor.

Gözkapakları ağırlaşan Felipe yavaş yavaş bir uykuya dalıyor ve rüyasında iskambil kâğıtları yiyen çıplak, şişman bir kadın görüyor.

(186)

1622: Sevilla

Fareler

Amerika'dan daha yeni gelen Peder Antonio Vázquez onur konuğu.

Hizmetçiler soslu hindi parçalarını servis ederken havada dalgaların köpüğü patlıyor ve fırtınadan çılgına dönen deniz yükselip bembeyaz bir hale bürünüyor; içli tavuklar geldiğindeyse masanın üzerine bir tropik yağmur dökülüyor. Peder Antonio, Karayip Denizi'nin kıyılarında öyle bir yağmur yağar ki, yağmurun durmasını beklerken kadınlar hamile kalır ve çocuklar doğar diye anlatıyor. Yağmur dindiğindeyse çocuklar artık adam olmuştur.

Anlatılanlara ve ziyafete dikkat kesilmiş diğer davetliler yemeklerini yiyor ve susuyorlar; papazın ağzı sözcüklerle dolu ve tabağındaki yemeği unutuyor. Yerdeki şiltelerin üzerinde oturan çocuklar ve kadınlar vaaz dinler gibi dinliyorlar.

Honduras limanı Trujillo ile Sanlúcar de Barrameda arasındaki mesafeyi kat etmek tam bir macera oldu. Fırtınalara maruz kalan gemiler zorlukla ilerlediler; öfkeli deniz birçok gemiyi ve köpekbalıkları da birçok denizciyi yuttu. Ama hiçbir şey, hiçbir şey, derken Papaz Antonio sesini alçaltıyor, farelerden kötü olamaz.

Amerika'da işlenen birçok günahın cezası olarak ve insanlar gemiye günah çıkarmadan, komünyon almadan bindikleri için, Tanrı gemilere fareleri serpiştirdi. Onları ambarlara, erzakın arasına ve kıç güvertenin altına, pupadaki kamaraya, kabinlere ve hatta dümenci koltuğunun altına bile koydu: Onca fare ve o kadar büyüklerdi ki, insanda korku ve hayranlık uyandırıyorlardı. Fareler papazın uyuduğu odadan tam iki yüz elli kilo ekmeği ve lombarın altında duran bisküvileri yürüttüler. Pupadaki sandığın içindeki jambonları ve domuz pastırmalarını yediler. Susayanlar su aramaya gittiklerinde ölü farelerin kaplarda yüzdüğünü görüyorlardı. Karnı acıkanlar kümese gittiklerinde orada sadece kemik ve tüy ya da ayakları kemirilmiş halde yerde yatan bir tavuk buluyorlardı. Kafeslerindeki papağanlar bile saldırılardan kurtulamadılar. Sopaları ve bıçakları kuşanan denizciler elde kalan suyun ve yemeğin başında gece gündüz nöbet tutuyorlardı. Fareler saldırıya geçiyor, onların ellerini ısırıyor ve birbirlerini yiyorlardı.

Fare muhabbeti tam zeytin ve meyve servisinin arasında oldu. Tatlılara dokunan olmadı. Kimse şarabın tadına bakmadı.

"Benim bulduğum yeni duaları dinlemek ister misiniz? Zira eski dualar Tanrı'nın öfkesini dindirmede etkisiz kalıyordu..."

Kimse cevap vermiyor.

Erkekler peçeteleri ağızlarına götürerek öksürüyorlar. Servise düzen vermek için ortalıkta dolaşan kadınlardan bir tane dahi kalmadı. Yerde otururak dinleyen kadınların ağzı açık kaldı, göz-

leri de yuvalarından fırladı. Çocuklar Peder Antonio'yu uzun hortumlu, kocaman dişli, gür bıyıklı olarak görüyorlar ve kafalarını sağa sola döndürerek büyük masanın altında kuyruğunu arıyorlar.

(201)

1624: Lima

İnsan satılır

"Yürü!"
"Koş!"
"Şarkı söyle!"
"Ne kusurları var?"
"Aç ağzını!"
"Ayyaş mı yoksa kavgacı mı?"
"Beyefendi ne kadar veriyor?"
"Peki ya hastalıkları?"
"Bunun iki katı eder!"
"Koş!"
"Eğer beni kandırdıysanız onu geri getiririm!"
"Atla, köpek!"
"Böyle bir parça bedavaya verilmez!"
"Kollarını kaldırsın!"
"Yüksek sesle şarkı söylesin!"
"Şu zenci kadın, çocuklu mu yoksa çocuksuz mu?"
"Dişlerini göster!"

Onları kulaklarından tutup götürüyorlar. Onları satın alan kişinin ismi yanaklarına ya da alınlarına dağlanacak ve tarlalarda, balıkçılık işletmelerinde ve madenlerde emek enstrümanı, muharebe alanlarındaysa savaş silahı olacaklar. Hayat verirken ebe ve sütanne, hayat alırken ise cellat ve mezarcı olacaklar. İnsanları kutlamalarda eğlendirecek, yatakta zevklendirecekler.

Bu köle pazarı Lima'nın tam göbeğinde kurulu, ama Kent Meclisi kısa zaman önce buradan taşınmasını oyladı. Satışa çı-

karılan zenciler Rímac Nehri'nin diğer yakasında, San Lázaro Mezbahası'nın yanındaki büyük bir binada konaklayacaklar. Rüzgârlar onların kokuşmuş ve hastalıklı kokularını alıp götürsün diye, orada şehirden yeterince uzakta olacaklar.

(31 ve 160)

1624: Lima

Zenci zenciyi kırbaçlıyor

Üç Afrikalı köle elleri bağlı ve boyunlarında bir urganla Lima'nın sokaklarını dolaştı. Onlar gibi zenci olan cellatları arkalarından yürüyorlardı. Birkaç adımda bir kırbaç iniyordu ki yüzü tamamlayana kadar bu böyle gidecekti, ama yere düştüklerinde yedikleri kırbaçlar cellatın hediyesiydi ve bu sayıya dahil değildi.

Emri Belediye Başkanı vermişti. Köleler katedralin mezarlığına iskambil kâğıtları getirmiş ve mezar taşlarından masa yapmak suretiyle orayı oyun salonuna çevirmişlerdi; Belediye Başkanı bu cezalandırmanın sayıları çok kalabalık, son derece saygısız ve kargaşa çıkarmaya çok yatkın zenciler için iyi bir emsal teşkil edeceğinden emindi.

Cezalarını çeken köleler şimdi sahiplerinin avlusunda yerde yatıyorlar. Sırtlarının derisi tamamen soyulmuş. Yaraları idrar ve aguardiente ile yıkanırken acıdan uluyorlar.

Sahipleri Belediye Başkanı'na lanetler yağdırıyor ve yumruğunu sallayarak intikam yemini ediyor. Başkasının malıyla böyle oynanmaz.

(31)

1624: Lima

"İçine Şeytan giren kadın"

Kilisenin çanı saat biri haber verirken, ortalığı aydınlatan ay ışığının altında Don Juan de Mogrovejo de la Cerda tavernadan çıkı-

yor ve portakal çiçeği kokulu Lima gecesinde yürümeye başlıyor.

Trato Sokağı'nın köşesine geldiğinde tuhaf sesler ve yankılar duyunca durup kulak kabartıyor.

Asmodeo adında birisi, gemisi Sevilla'dan yola çıktığından beri birçok kez ikametgâh değiştirdiğini söylüyor. Portobello'ya varınca, *kandırmaya anlaşma, soyguna kazanç ve maymuncuğa da ölçme çubuğu diyen,* değişik tüccarların bedenlerini kendine mekân edinmiş; Panama'da mekân değiştirmiş ve soylu sınıfından sahte isimli, *dükleri taklit etmeyi, markilerin yıllık programını ve kontların listesini ezbere bilen* bir ikiyüzlünün içinde yaşamaya başlamış...

"Anlat bana, Asmodeo. Bu adam modern soyluluğun bütün gereklerini yerine getirir miydi?"

"Hepsini, Amonio. Yalan söylüyordu, borçlarını ödemiyordu ve Altıncı Emir umurunda bile değildi; sürekli geç kalkıyordu, ayin esnasında konuşuyordu ve her zaman üşüyordu ki sözüm ona bu zevk sahibi olmaktan kaynaklanıyormuş. Belki de cehennemi bu dünyadayken yaşamamız için bize gönderilen o sıcakların hüküm sürdüğü Panama'da üşümek zor iştir. Panama'da taşlar terler ve insanlar şöyle der: "Haydi çorbanı çabuk iç de ısınmasın."

Patavatsız Don Juan de Mogrovejo de la Cerda uzağında konuşan Asmodeo'yu ya da Amonio'yu göremiyor, ama böylesine apaçık bir sohbetin gidişatını anlaması için, bu iki ismin azizler takviminde yer almadığını bilmesi ve havayı kaplayan kükürt buharını koklaması yeterli oluyor. Don Juan sırtını Trato Sokağı'nın köşesinde dikili duran ve gölgesi sokak boyunca Amonio ve Asmodeo'nun yaklaşmasını engelleyen yüksek haça bastırıyor; istavroz çıkarıyor ve bütün azizler ordusunu yardımına çağırıyor. Ama dua edemiyor, çünkü konuşulanları dinlemek istiyor. Bu sohbetin tek kelimesini dahi kaçırmayacak.

Asmodeo, dinden çıkmış bir papazın bedenine girmek için o soylunun bedeninden çıktığını anlatıyor ve sonra Peru'ya seyahat edince, genç kızları satma konusunda uzmanlaşmış sofu bir kadının bedeninin içinde başını sokacak bir yuva bulduğunu söylüyor.

Böylece, labirentlerinde senin uyarılarını kılavuz edineceğim Lima'ya vardım... Bu kıyıda köşede kalmış yöreler hakkında bana bildiklerini anlat... Buralardaki servetler alınteriyle mi kazanılmış?"

"Eğer öyle olsaydı, cehennemde daha az insan olurdu."

"Buradaki tüccarları ne şekilde yoldan çıkarabilirim?"

"Ekstra bir şey yapmana gerek yok, kendi hallerine bırakman yeterli."

"Buradaki memurlar üstlerine karşı sevgi mi yoksa saygı mı hissederler?"

"Korku."

"Peki, ödüllendirilmek isteyen ne yapmalı?"

"Bunu hak etmemeli."

Don Juan, Atocha Meryemi'ni anıyor, tespihini arıyor, ama yanına almayı unutmuş ve kılıcının kabzasını kavrıyor. Bu arada Amonio'nun Lima hakkındaki sorgulamaya yanıtları devam ediyor.

"Peki, şu burnundan kıl aldırmayan kaymak tabaka iyi giyinir mi?"

"Yıl boyunca kesip biçtiklerine bakılırsa herhalde öyledir."

"Çok mu söylenirler?"

"Lima'da söylenmek için sebep eksik olmaz ki."

"Söylesene bana, Neden Francisco'lara Pancho, Luis'lere Lucho, Isabela'lara da Chabela diyorlar?"

"Öncelikle bir şeyi doğru söylememek için; ikincisi de azizlerin adını ağızlarına almamak için."

İşte tam o sırada Don Juan bir öksürük krizine tutuluyor. Bağırışları duyuyor: *"Kaçalım, kaçalım!"* Ve uzun bir sessizliğin ardından koruması altında bulunduğu haçtan ayrılıyor. Dizleri titreyerek kendini Mercaderes Sokağı'na, oradan da Provincia Kapıları'na atıyor. İki boş konuşandan ortada hiçbir iz kalmamış. (57)

1624: Sevilla

"Sahtekârın Hayatı"nın son bölümü

Nehir kendisini sorgulayan adamın görüntüsünü yansıtıyor.

"Düzenbazı nereye göndereyim? Yoksa onun ölüm emrini mi vermeliyim?"

Çarpık çurpuk çizmeler Guadalquivir'in üzerindeki taş rıhtımda dans ediyor. Bu adamın düşünürken ayaklarını oynatma huyu var.

"Kararımı veriyorum. Onu bir berberle bir cadının oğlu ve bir celladın yeğeni olarak doğurtan ben oldum. Sefiller, dilenciler ve darağacını boylayanlar ülkesinde onu sahtekâr hayatın prensi olarak ben taçlandırdım."

Derinlere sabitlenmiş gözlüklerin yansıması yeşil sularda parıldarken kendi kendine sorular yöneltmeyi sürdürüyor:

"Ne yapsam ki? Ona tavuk çalmayı ve İsa'nın yaraları için sadaka dilenmeyi ben öğrettim. Zar ve iskambil oyunlarındaki el hünerlerini ve kılıç kullanma hilelerini benden öğrendi. Benden kaptığı taktiklerle rahibelerin kalbini çalan centilmen ve gezgin sanatçı oldu."

Francisco de Quevedo gözlüklerini iyice oturtmak için burnunu buruşturuyor.

"Kararımı veriyorum. Başka ne çarem var ki! Bütün edebiyat tarihinde sonu olmayan bir roman asla görülmedi."

Yelkenlerini indirerek iskeleye yaklaşan kalyonlara doğru boynunu uzatıyor.

"Onun için kimse benim kadar üzülmedi. Karnı guruldadığında ve kâşifler bile suratında gözlerini bulamadığında, onun açlığını paylaşmadım mı? Eğer Don Pablos'un ölmesi gerekiyorsa onu ben öldürmeliyim. O da, tıpkı benim gibi, alevden artan kül."

Pejmürde kılıklı bir çocuk uzaklardan, nehrin üzerine eğilmiş başını kaşıyan beyefendiye bakıyor. "Bir baykuş," diye düşünüyor. "Baykuş kafayı yemiş. Oltasız balık tutmaya çalışıyor."

Ve Quevedo ihtimalleri değerlendirmeyi sürdürüyor:

"Onu öldürsem mi? Aynaları kırmanın kötü şans getirdiği herkesçe bilinen bir şey değil mi? Onu öldürmek. Cinayet, kötü bir hayata verilen adil bir cezaya dönüşse nasıl olur? Engizisyoncular ve sansürcüler de bu işe epey sevinecektir. Onların yaşayacağı mutluluğu salt hayal etmek bile midemi bulandırıyor."

Tam o sırada bir grup martı kanatlarını çırparak uçuşa geçiyor. Amerika'dan gelen bir gemi rıhtıma demir atıyor. Birden ayağa fırlayan Quevedo yürümeye başlıyor. Çocuk onun paytak yürüyüşünü taklit ederek peşinden gidiyor.

Yazarın yüzü ışık saçıyor. Rıhtımda karakterinin hak ettiği sonu buldu. Sahtekâr Don Pablos'u Hint Adaları'na yollayacak. Son günlerini Amerika'da değilse başka nerede tamamlayabilir ki? Artık romanının bir sonu var ve Quevedo mutlu bir şekilde, erkeklerinin denize açılma, kadınlarınınsa seferden dönüş hayalleri kurduğu Sevilla şehrinin içlerine doğru yürüyor.

(183)

1624: Meksika Şehri

Öfke seli

Büyük Meydan'ın tamamını ve yan sokakları dolduran kalabalık Genel Vali'nin sarayına küfür ve taş sallıyor. Kaldırım taşları ve *hain, hırsız, köpek, Yehuda* haykırışları sımsıkı kapalı kapı ve pencerelerde patlıyor. Genel Vali'ye yönelik küfürler, onu şehrin ekmeği üzerinden spekülasyon yaptığı için aforoz eden Başpiskopos lehine yapılan tezahüratlara karışıyor. Genel Vali uzun süreden beri bütün mısır ve buğdayı kendi özel ambarlarında biriktiriyor ve böylece fiyatlarla canının istediği gibi oynuyor. Kalabalık öfkeden deliye dönmüş. *Asın şunu! Sopalayın! Sopalayarak öldürün!* Bazıları Başpiskopos'u sürükleyerek götürmek suretiyle Kilise'ye saygısızlık eden subayın kellesinin peşinde; diğerleri Genel Vali'nin ticari işlerinde paravan olarak kullandığı Mejía'nın linç edilmesini talep ediyor ve hepsi karaborsacı Genel Vali'yi kızgın ateşte kızartmak istiyor.

Mızraklar, sopalar, kargılar havaya yükseliyor, tabanca ve tüfek sesleri işitiliyor. Görünmez eller sarayın çatısına kraliyet flamasını çekiyor ve borazanların sesi yardım talep ediyor. Ama kimse Genel Vali'yi savunmaya gelmiyor. Yönetimin ileri gelenleri saraylarına kapandılar ve yargıçlarla subayların tamamı sırra kadem bastı. Hiçbir asker emirlere uymuyor.

Köşedeki hapishanenin duvarları saldırıya karşı koyamadı. Mahpuslar öfke seline karıştılar. Sarayın kapıları devriliyor, ateş kapıları yutuyor ve güruh salonlara dalıyor, tayfun perdeleri yerinden söküyor, kasaları boşaltıyor ve önüne çıkan her şeyi parçalıyor.

Keşiş kılığına giren Genel Vali gizli tüneli kullanarak San Francisco Manastırı'na kaçtı.

(72)

1625: Meksika Şehri

Bu şehri nasıl buluyorsunuz?

Buraya yeni gelmiş olan Peder Thomas Gage, Alameda Parkı'nda vakit geçiriyor. Yüksek ağaçların oluşturduğu tünelin altından süzülerek geçen hanımefendileri gözleriyle yiyor. Kalçaların kıvırtmasını ve zarif yürüyüşü daha iyi göstermek amacıyla, hiçbiri göbeğinin altına bir şal ya da eşarp bağlamamış hanımefendilerin her birinin peşi sıra, elbiselerinden dışarıya taşan memeleriyle göz kamaştıran, cıvıl cıvıl bir zenci melez karışımı maiyet geliyor. Çok yüksek topuklu ayakkabılarında güller takılı ve alınlarına bağladıkları ipek kurdelelerin üzerinde aşk sözcükleri yazılı.

Papaz yerli sırtında hükümet sarayına geliyor.

Genel Vali ona ananas reçeli ve sıcak çikolata ikram ediyor, sonra da şehri nasıl bulduğunu soruyor.

Meksika'ya övgüler resitalinin tam ortasında, kadınlar, arabalar ve caddelerden söz ederken ev sahibi onun sözünü kesiyor:

"Hayatımı kıl payı kurtardığımı biliyor musunuz? Hatta bir mucize eseri bile diyebiliriz..."

Geçen yılki ayaklanmanın hikâyesi Genel Vali'nin ağzından çağlayarak dökülüyor.

Bir sürü dumanın, kanın ardından ve yudum yudum tüketilen iki fincan çikolatanın eşliğinde, Peder Gage, Genel Vali'nin bir yıl boyunca San Francisco Manastırı'nda gizlendiğini ve şimdi hâlâ kafaya taş yeme korkusu yaşamadan burnunu sarayın dışına uzatamadığını öğreniyor. Asi Başpiskopos şu anda yoksul ve uzak Zamora'da sürgün cezasını çekmekteymiş, birkaç papaz gemilerde kürek cezasına çarptırılmış ve avam tabakasının küstahlığını bastırmak için üç ya da dört kışkırtıcıyı asmak yetmiş.

"Bana kalsa hepsini asardım," diyor Genel Vali. Koltuğundan kalkıp haykırıyor:

"Hepsini! Bu lanet olası şehrin tümünü!" ve yeniden yerine oturuyor.

"Buraları her zaman ayaklanmaya meyilli topraklardır," diye iç çekiyor. "Ben Meksika yollarını haydutlardan temizledim!"

Ve boynunu uzatarak bir sır verircesine ekliyor:

"Biliyor musunuz? İspanyolların çocukları, burada doğmuş olanlar... Güruhun en ön saflarında kimler vardı? Onlar! Kreol'ler! Burayı kendi vatanları bellemişler, yönetmek istiyorlar..."

Peder Gage, kafasının üzerinde tehditkâr bir şekilde asılı duran ağır cam avizeye mistik gözlerle bakıyor ve düşünüyor:

"Tanrı'ya ciddi bir biçimde meydan okunuyor. İkinci bir Sodom... Bugün öğleden sonra kendi gözlerimle gördüm. Dünyevi zevkler..."

Genel Vali başını sallayarak onaylıyor.

"Onlar ot gibi hemen solacak," diye hüküm veriyor papaz. "Yeni kesilmiş ot gibi kuruyacaklar."

Çikolatasının son yudumunu içiyor.

"Mezmur otuz yedi," diye sözünü tamamlarken fincanını usulca tabağa bırakıyor.

(72)

1625: Samayac

Guatemala yerlilerinin dansları yasaklanıyor

Keşişler Verapaz bölgesinde artık ne hafıza ne de eski ayin ve geleneklerin esamesinin kaldığını ilan ediyorlar, ama tellallar meydanlarda birbiri ardına yasaklama fermanları okuyarak nefes tüketmeyi sürdürüyor.

Kraliyet Mahkemesi yargıcı Juan Maldonado şimdi Samayac Köyü'nde, *yerlilerin bilincine ve inandıkları Hıristiyan yasasının korunmasına zararlı danslara karşı* yeni emirler dikte ettiriyor, zira bu tür danslar *akla kurban törenlerini ve eski dinsel ayinleri getiriyor ve Tanrımızı hedef alıyor.* Yerliler tüylere, kıyafetlere ve maskelere paralarını sarf ediyor, *provalara ve içkili eğlencelere çok fazla zaman harcıyorlar, netice itibarıyla işlerini güçlerini, vergi ödemelerini ve evlerinin ihtiyaçlarını aksatıyorlar.*

Tun dansı yapan yüz kırbaç cezasına çarptırılacak. *Tun* dansında yerliler *şeytanlarla anlaşma yapıyor. Tun* dansı ya da Rabinal Achí, maskeler ve sözcüklerle yapılan bir üretkenlik dansı ve *tun* aynı zamanda da, Rabinal yerlilerinin elinde tutsak olan Kiçe Erkeği'nin dramı canlandırılırken ağır sesli uzun borazanlara ritmiyle eşlik eden içi boş kütüğün adı: Galipler, toprağına ağırbaşlılıkla elveda deyip kurban edileceği sunağın üzerine çıkan mağlubun büyüklüğüne saygı sunmak için dans edip şarkı söylüyorlar.

(3)

1626: Potosí

Cezalandırıcı bir Tanrı

Gölet saldırarak benti yıktı ve şehri istila etti. Sel suları birçok insanı önüne katıp götürdü.

Katırlar çamurun içinden parçalanmış insanları çekip çıkardı. İspanyollar, Kreol'ler, melezler ve yerliler toplu mezarların içine karmakarışık bir biçimde gömüldüler. Potosí'nin evleri de parçalanmış cesetlere benziyordu.

Papazlar Vera Cruz'lu İsa'yla geçit töreni yapana kadar Caricari Göleti'nin öfkesi yatışmadı. Sular ancak İsa'nın geldiğini görünce durdular.

Bu günlerde Potosí'deki tüm kilise sıralarından aynı vaazlar dinleniyor:

"Günahkârlar! Tanrı'nın iyiliğiyle daha nereye kadar oynayacaksınız? Tanrı çok sabırlıdır. Daha nereye kadar, günahkârlar? Uyarılar ve cezalar yeterli olmadı mı?"

Bu uçsuz bucaksız ve varlıklı yurtlarda Potosí Göleti'nin taşması yeni bir olay değil. Kırk beş yıl önce, La Paz şehrine birkaç fersah mesafedeki Achocalla'da devasa bir kaya, büyücü yerlilerin yaşadığı bir köyün üzerine düştü. Yerin altına göçen köyden sadece kabile şefi kurtuldu, ama dili tutulduğu için yaşananları işaretle anlattı. Bundan kısa bir süre sonra, başka bir dev kaya, Cuzco yakınlarındaki Yanaoca'da dinsiz yerlilerin yaşadığı bir köyü toprağa gömdü. Ertesi yıl, Arequipa'da yer yarıldı ve insanlarla evleri yuttu; şehir bundan ders almadığı için toprak kısa bir süre sonra dişlerini bir kez daha gösterdi ve San Francisco Manastırı dışında hiçbir şey ayakta kalmadı. 1586'da deniz San Marcos de Arica şehrini kapıları ve plajlarıyla birlikte yuttu.

Yeni yüzyıl doğarken Ubinas Yanardağı patladı. Öfkesi o kadar büyüktü ki külleri karadan sıradağları aştı, denizden de Nikaragua kıyılarına kadar ulaştı.

1617'de gökte iki uyarı yıldızı belirdi. Gitmek istemiyorlardı. En sonunda, kurbanlar ve dokuz gün duasını durmaksızın beş kez tekrarlayan bütün Peru'nun gönüllü rahibelerinin verdikleri sözler sayesinde uzaklaştılar.

(141)

1628: Chiapas

Piskopos ve çikolata

Karaciğerini üşütenlerin yaptığı gibi içine karabiber atmıyor. Mısır da koymuyor, çünkü karnı şişiriyor. Mesaneyi boşaltan, görü-

şü iyileştiren ve kalbi güçlendiren tarçını bol bol döküyor. İyice öğütülmüş acı biber de atıyor. Portakal çiçeği suyu, beyaz şeker ve renk versin diye annotto ekliyor ve bir avuç anason, iki avuç vanilya ve şakayık tozunu asla ihmal etmiyor.

Keşiş Thomas Gage iyi hazırlanmış köpüklü çikolataya bayılıyor. Çikolataya bandırılmamış tatlıların ve badem ezmelerinin bir tadı olmuyor. İşini gücünü sürdürmek için öğlene doğru bir fincan çikolataya ihtiyaç duyuyor, sonra öğle yemeğinin ardından masadan kalkmak için başka bir tane ve geceyi uzatıp uykuyu kovmak için de bir tane daha.

Ne var ki Chiapas'a geldiğinden beri ağzına sürmüyor. Midesi bu durumu protesto ediyor, ama Piskopos Bernardo de Salazar'ı öldüren felaket kendi başına da gelmesin diye Keşiş Thomas ayılıp bayılmalar arasında kötü yaşamaya razı.

Kısa süre öncesine kadar bu şehrin hanımları kilisedeki ayinlere, kadife diz dayama yastığının yanı sıra çikolata hazırlamak için ocak, tencere ve fincan taşıyan bir uşaklar ve hizmetçiler kortejinin eşliğinde geliyorlardı. Mideden yana zayıf oldukları için, hanımlar sıcak iksir olmadan müziksiz bir ayini ve özellikle de pazar ayinini kaldıramıyorlardı. Piskopos Bernardo de Salazar, kilisede neden oldukları curcuna ve karmaşa sebebiyle bu geleneği yasaklamaya karar verene kadar böyle devam etti.

Hanımlar intikamlarını aldılar. Bir sabah Piskopos odasında ölü bulundu. Ayaklarının dibinde birisinin onun için hazırladığı çikolata fincanı paramparça bir halde duruyordu.

(72)

1628: Madrid

Soyluluk unvanları satılıyor

Küba'da, Matanzas kıyılarının karşısında, İspanyol donanması Korsan Piet Heyn'in eline düştü. Meksika ve Peru'dan gelen bütün para şimdi Hollanda'ya gidecek. Amsterdam'da Heyn'i

büyük amiral rütbesine yükselttiler ve ulusal kahraman gibi karşıladılar. Şu şarkı Hollandalı çocukların dilinden düşmeyecek:

Piet Heyn, Piet Heyn.
Küçüktü onun ismi,
Ama büyük iş yaptı.

Madrid'de kara kara düşünüyorlar. Kraliyet hazinesi tam takır kuru bakır.

Kral başka önlemlerin yanı sıra yeni soyluluk unvanlarını satışa çıkarmaya karar veriyor. Soyluluk *belirtilen şartlar* uygun olursa veriliyor. Onu satın almak için gereken paraya sahip olmanın dışında başka hangi şart var ki? Dört bin duka karşılığında, herhangi bir avam çok uzun bir geçmişe sahip bir soyluya dönüşmüş olarak uyanıyor ve daha dün geceye kadar bir Yahudi oğlu ya da Müslüman torunuyken yeni güne temiz bir kanla merhaba diyor.

Ama ikinci el unvanlar daha ucuza gidiyor. Kastilya'da pelerinleri örtmese kıçları açıkta dolaşacak olan bir sürü soylu var, bunlar giysilerden ve bıyıklardan görünmez kırıntıları silkeleyerek yaşayan hayali masa soyluları: Bunlar ellerinde kalan yegâne şeyi, *Don* unvanının kullanım hakkını en çok artırana sunuyorlar.

Altlarında gümüş arabayla dolaşan soylularla, meteliğe kurşun atanlar arasındaki yegâne ortak noktalar onur duygusu, şan şeref özlemi, çalışma korkusu --dilenmek daha az alçaltıcı– ve bir Müslüman alışkanlığı olan, Katolik inanca uzak ve Engizisyon tarafından kötü gözle bakılan banyo yapmaya karşı duydukları tiksinti.

(64 ve 218)

Hint Adaları'na gidenler için İspanya'da söylenen şarkı

Ronda'ya akça armuta gidilir
Argonales'e elma almaya,
Hint Adaları'na para için
ve dağlara dağ kızı almaya.

Kocam gitti Hint Adaları'na
servetine servet katmaya:
Oradan çok hikâye getirdi
ama para dersen nanay.

Kocam gitti Hint Adaları'na
bana getirdi bir bıçak ve
üzerinde kazılı bir cümle:
"İstiyorsan yemek harca emek."

Erkekler gider Hint Adaları'na
Hint Adaları'na para kazanmaya.
Hint Adaları buradadır aslında,
gönlü olan için çalışmaya!

(19)

1629: Las Cangrejeras

Bascuñán

Başı çatlayacak gibi ağrıyor. Bir çamur deryasındaki ölüler yığınının arasında yatan Francisco Núñez de Pineda y Bascuñán gözlerini açıyor. Yağmur tarafından delik deşik edilen bir kan ve çamur bulamacından ibaret dünya onun etrafında dönüyor, dönüyor, şapırdıyor ve yine dönüyor.

Yerliler üzerine çullanıyorlar. Zırhını ve yere devrilmesine sebep olan darbeyle içeri gömülen miğferini çıkardıktan sonra onu hemen çırılçıplak soyuyorlar. Onu bir ağaca bağlamalarından önce Francisco istavroz çıkarmayı başarıyor.

Fırtına suratını kırbaçlıyor. Dünya sallanmayı bırakıyor. İçinden bir ses Araucano'ların bağırışları arasında ona şöyle diyor: "Şili'de kendi toprağındasın, Chillán bölgesindeki bir nehir ağzındasın. Barutu ıslatan bu yağmur oldu. Meşaleleri söndüren bu rüzgâr oldu. Kaybettin. Şimdi senin ölümünü tartışan yerlileri dinliyorsun."

Francisco son duasını mırıldanıyor.

Derken birden yağmurun içinden bir renkli tüy sağanağı çıkageliyor. Araucano'lar burun deliklerinden ateş ve ağzından köpük saçan beyaz bir ata yol açıyorlar. Başında bir miğfer olan süvari dizginleri sertçe çekiyor. At, savaşın galibi Maulicán'ın önünde şaha kalkıyor. Hepsi sessizliğe bürünüyor.

"Bu cellat," diye düşünüyor Francisco. "Şimdi her şey bitti."

Rengârenk süvari eğilip Maulicán'a bir şeyler söylüyor. Francisco yağmurun ve rüzgârın sesinden başka bir şey duymuyor. Ama süvari arkasını dönüp gidince Maulicán tutsağını çözüyor ve pelerinini çıkarıp üzerine örtüyor.

Sonra atlar güneye doğru dörtnala gidiyorlar.

(26)

1629: Bío-Bío Nehri'nin kıyıları

Putapichun

Daha henüz az bir yol gitmişken, uzaklardaki sıradağlardan çok büyük bir kalabalığın geldiğini görüyorlar. Maulicán atını hızlandırıyor ve Reis Putapichun'u karşılıyor.

Sıradağlardan gelenler de yanlarında, boynunda bağlı bir iple atların arasında tökezleyerek yürüyen bir tutsak getiriyorlar.

Çıplak bir yamacın üzerinde Putapichun üç uçlu mızrağını yere saplıyor. Tutsağı çözdürüyor ve ayaklarının önüne bir dal atıyor.

"Bana senin ordunun en cesur komutanlarının isimlerini söyle."

"Tanımıyorum," diye kekeliyor asker.

"Söyle bir tane," diye emrediyor Putapichun.

"Hatırlamıyorum."

"Söyle dedim."

Ve Francisco'nun babasının ismini söylüyor.

"Bir tane daha."

Ve bir tane daha söylüyor. Her isimde dalı kırması gerekiyor. Francisco bu sahneyi dişlerini sıkarak izliyor. Asker on iki komutanın ismini söylüyor. Elinde on iki dal parçası var.

"Şimdi bir çukur kaz."

Tutsak dal parçacıklarını birer birer ve isimleri tekrarlayarak çukurun içine atıyor.

"Üzerine toprak at, göm onları."

Sonra Putapichun şöyle bir hüküm veriyor:

"On iki cesur komutan çoktan toprağın altını boyladı."

Ve cellat çivili sopayı tutsağın üzerine indiriyor.

Kalbini çıkarıyorlar. Kanından ilk içme şerefini Maulicán'a bırakıyorlar. Kalp elden ele dolaşırken tütünün dumanı havada süzülüyor.

Bunun ardından, savaşta hızlı ama konuşmakta ağır olan Putapichun, Maulicán'a şöyle diyor:

"Buraya geliş sebebimiz yanında taşıdığın komutanı senden satın almak. Onun topraklarınızın titremesine sebep olan büyük şef Álvaro'nun oğlu olduğunu biliyoruz."

Ona kızlarından birinin yanı sıra yüz Kastilya koyunu, beş lama, oymalı eyerli beş at ve güzel taşlı bir sürü kolye teklif ediyor:

"Bütün bunlarla on İspanyoldan fazlası ödenir."

Francisco tükürüğünü yutuyor. Maulicán yere bakıyor. Bir süre sonra şöyle diyor:

"Önce onu götürüp babama ve bizim Repocura bölgesindeki diğer şeflere göstermeliyim. Cesaretimin kanıtı olan bu esiri onlara göstermek istiyorum."

"Bekleyeceğiz," diyerek kabul ediyor Putapichun.

"Hayatım bir ölümden diğerine doğarak geçiyor," diye düşünüyor Francisco. Kulakları uğulduyor.

(26)

1629: Imperial Nehri'nin kıyıları

Maulicán

"Nehirde mi yıkandın? Ateşin yanına gel. Titriyorsun. Otur ve şundan iç. Haydi, Komutan. Dilsiz misin? Madem ki dilimizi bizden biri gibi konuşuyordun. Gel, iç. Uzun bir yolculuk bizi

bekliyor. Yoksa bizim çiça içkimizi sevmiyor musun? Bizim tuzsuz etimizi sevmiyor musun? Bizim davullarımız senin ayaklarını dans ettirmiyor mu? Sen şanslı birisin, Komutan Oğlu. Siz esir aldıklarınızın suratını silinmeyecek şekilde demirle yakıyorsunuz. Sen şanssız birisin, Komutan Oğlu. Şimdi senin özgürlüğün bana ait. Senin durumuna üzülüyorum. İç, iç, korkuyu kalbinden at. Öfkeyle seni arayanlar seni ele geçiremeyecekler. Seni saklayacağım. Seni asla satmayacağım. Kaderin, dünyanın ve insanların sahibi olan Tanrı'nın ellerinde. O adildir. Ah şöyle. Al. Biraz daha? Güneş doğmadan önce Repocura'ya doğru yola çıkacağız. Babamı görmek ve onu kutlamak istiyorum. Babam çok yaşlı. Ruhu yakında karlı dağların ötesine siyah patates yemeye gidecek. Yürürken gecenin adımlarını dinliyor musun? Yürüyüşe başlamaya hazır bedenlerimiz temiz ve güçlü. Atlar bizi bekliyor. Yüreğim çok güçlü çarpıyor, Komutan Oğlu. Yüreğimin davullarını duyuyor musun, Komutan Oğlu? Sevincimin müziğini duyuyor musun?"

(26)

1629: Repocura yöresi

Elveda demek için

Aylar birbirini kovaladı ve zaman akıp gitti. Bu tutsaklık ayları boyunca Francisco bir sürü şey duydu ve öğrendi. Bu Şili Savaşı'nın, *kendilerini aldatan, aşağılayan, köleleştiren, hatta daha kötü şeyler yapanlara karşı yerlilerin verdiği haklı savaşın*, başka bir versiyonunu öğrendi ve bir ara bunu kaleme alacak.

Ormanda mersin ağacı dallarından yapılmış bir haçın önünde diz çöken Francisco şükran duası ediyor. Bu gece Nacimiento Kalesi'ne doğru yola çıkacak. Orada tutsak tutulan üç Araucano şefiyle değiş tokuş edilecek. Yolculuk boyunca yüz mızraklı tarafından korunacak.

Şimdi köye doğru yürüyor. Çardağın altında yırtık pırtık pançolu ve çamur suratlı insanlardan oluşan bir çember onu bekliyor. Çilek ya da elmadan yapılmış çiça ağızdan ağza dolaşıyor.

Saygıdeğer Tereupillán, söz anlamına gelen tarçın çubuğunu alıyor ve havaya kaldırarak orada hazır bulunan reislerin her birine uzun uzun övgüler düzüyor. Ardından, çarpışmada böylesine değerli bir esir alan ve onu hayatta tutmayı beceren cesur savaşçı Maulicán'ı göklere çıkarıyor.

"*Soğukkanlılıkla can almak,*" diyor Tereupillán, "*soylu yüreklerin yapacağı bir iş değildir. Bize kan kusturan ve zulmeden İspanyol tiranlara karşı silaha sarılınca, sadece savaş alanlarında onlara karşı merhamet hissetmedim. Ama daha sonra, onları tutsak halde görünce, gerçekten nefret etmediğimiz şahsiyetleri yüreğimi sızlatıp bana ıstırap veriyor, ruhumu yaralıyordu. Tamam, açgözlülüklerinden nefret ediyorduk, acımasızlıklarından nefret ediyorduk, kibirlerinden nefret ediyorduk, ama kişi olarak onlardan, hayır, nefret etmiyorduk*"

Ve Francisco'ya dönerek şöyle diyor:

"*Ve sen komutan, dost ve yoldaş, bizi bırakıp gidiyorsun ve bizi arkada acılı, kederli ve avuntusuz bırakıyorsun, sakın bizi unutma.*"

Tereupillán tarçın çubuğunu çemberin ortasına bırakıyor ve Araucano'lar ayaklarıyla yere vurarak toprağı uyandırıyorlar.

(26)

1630: Motocintle

Ölülerine ihanet etmiyorlar

Keşiş Francisco Bravo neredeyse iki yıl boyunca Motocintle adındaki bu köyde vaaz vermişti.

Bir gün yerlilere İspanya'dan çağrıldığını haber verdi. Dediğine göre o Guatemala'ya geri dönmek ve sonsuza dek burada, sevgili cemaatinin yanında kalmak istiyordu, ama İspanya'daki üstleri buna izin vermeyecekti.

"Sadece altın onları ikna edebilir," diye belirtti Keşiş Francisco.

"Bizim altınımız yok," dedi köylüler.

"Evet, var," diye onları yalanladı papaz. "Motocintle'de gizli bir altın madeni olduğunu biliyorum."

"O altın bize ait değil," diye açıkladılar. "O atalarımızın altını. Bizim tek yaptığımız ona göz kulak olmak. Eğer bir şey eksilirse, dünyaya geri geldiklerinde onlara ne deriz?"

"Ben sadece İspanya'daki üstlerimin ne diyeceklerini biliyorum. Bana diyecekler ki: 'Eğer kalmak istediğin köyün yerlileri seni o kadar seviyorlarsa, nasıl oluyor da bu kadar yoksul oluyorsun?'"

Yerliler bu konuyu aralarında görüşmek üzere toplandılar.

Bir pazar günü, ayinden sonra, Keşiş Francisco'nun gözlerini bağladılar ve onu yönünü şaşırtana dek olduğu yerde döndürdüler. En yaşlısından sütten kesilmemiş bebeklere kadar bütün köy onun peşinden gitti. Bir mağaranın iç kesimlerine varınca gözlerini çözdüler. Altının, *Binbir Gece Masalları*'ndaki bütün hazinelerden daha fazla altının parıltısı karşısında şaşkına dönen papaz gözlerini kırpıştırıyor, titreyen elleriyse nereden başlayacağını bilemiyordu. Cübbesini bir çuvala dönüştürdü ve becerebildiği kadarını içine doldurdu. Ardından Tanrı ve kutsal İnciller üzerine sırrı asla ifşa etmeyeceğine yemin etti ve yolculuk için yanına bir katırla, mısır bazlaması aldı.

Keşiş Franscisco Bravo'nun Veracruz Limanı'ndan gönderdiği mektup çok geçmeden Guatemala Kraliyet Mahkemesine ulaştı. Din adamı, *bu önemli ve nazik konuda Kral'a hizmet etme* görevini ruhunda büyük bir acı hissederek yerine getiriyor ve altının olası yeri hakkında bilgiler veriyordu: "Köyden fazla uzağa gittiğimi sanmıyorum. Sol tarafında bir dere akıyordu..." Birkaç tane örnek külçecik yolluyor ve geri kalanını Malaga'da bir azize adakta kullanacağına söz veriyordu.

Şimdi yargıç ve askerler atların sırtında Motocintle'ye dalıyorlar. Üzerinde kırmızı bir tunik olan ve göğsünün üzerinden aşağıya beyaz bir atkı sarkan Yargıç Juan Maldonado yerlileri altını teslim etmeye teşvik ediyor.

Onlara iyi muamele edileceğine söz ve garanti veriyor.

Onları sertlik ve cezalarla tehdit ediyor.

Birkaç tanesini hapse tıkıyor.

Bazılarına tuzak ve işkence yöntemlerini uyguluyor.
Diğerleriniyse idam sehpasının basamaklarını yürütüyor.
Ama nafile.

(71)

1630: Lima

María, gösteri dünyasının divası

"Her geçen gün daha çok sorunum ve daha az kocam var!" diye iç çekiyor María del Castillo. Ayaklarının dibinde dekorcu, suflör ve baş aktris onu yelpazeyle serinletiyor ve teselli ediyorlar.

Engizisyon muhafızları akşamın alacakaranlığında Juan'ı María'nın kollarından koparıp hapse attılar, çünkü zehirli dillerin söylediğine göre o İncil'den bölümler dinlerken şöyle demiş:

"Haydi canım! Yaşamakla ölmenin ötesinde hiçbir şey yok!"

Bundan birkaç saat önce, zenci Lázaro büyük meydanda ve esnaflar köşesine açılan dört sokakta, Genel Vali'nin tiyatro salonlarıyla ilgili yeni emirlerini ilan etmişti.

Genel Vali Chinchón Kontu tiyatroda bir kerpiç duvarın kadınlarla erkekleri ayırmasını ve kim diğer cinsiyetin toprağını istila ederse hapis ve para cezasına çarptırılmasını emrediyor. Ayrıca tiyatro oyunlarının daha erken bir saatte, dua çanı çaldığında bitmesini ve dar sokakların karanlığında Yüce Rabbimize karşı daha ağır günahlar işlenmeye devam etmesin diye, erkeklerle kadınların ayrı ayrı kapılardan çıkmasını buyuruyor. Ve bütün bunlar yetmezmiş gibi Genel Vali giriş ücretlerinin düşürülmesine karar verdi.

"Beni asla elde edemeyecek!" diye haykırıyor María. "Bana istediği kadar savaş açsın, beni asla elde edemeyecek!"

Lima'daki tiyatrocuların büyük şefi María del Castillo kendisine ün kazandıran incelik ve güzelliğini hâlâ muhafaza ediyor ve hayatının altmış uzun yılının sonunda, iffetlerini korumak için bir gözlerini şallarıyla kapatan *örtülüler* onu hâlâ güldürüyor: Onun iki gözü de çok güzel olduğu için yüzü tamamen açık bir şekilde bakıyor, baştan çıkarıyor ve ürkütüyor. Bu büyücü mesleğini seçtiğin-

de neredeyse küçücük bir kızdı ve Lima'nın sahnelerinden yarım asırdan beri insanları büyülemeyi sürdürüyor. Bunu istese bile, artık tiyatroyu manastırla değiştiremeyeceğini söylüyor, çünkü çok keyifli geçen üç evliliğin ardından Tanrı'yı koca olarak almak istemiyor.

Şimdi engizisyoncular onu kocasız bıraksalar da ve yönetimin buyrukları seyirciyi ürkütüp kaçırsa da, María Genel Vali'yle yatağa girmeyeceğine yemin ediyor.

"Asla, asla!"

Rüzgâra ve akıntıya karşı, yalnız ve tek başına, San Agustín Manastırı'nın arkasındaki tiyatro salonunda pelerin ve kılıç eserlerini sahnelemeyi sürdürecek. Kısa bir süre içinde, İspanya'nın dikkat çekici komedi yazarı Juan Pérez de Montalbán'ın *Rahibe Asteğmen* adlı oyununu tekrar sahneleyecek ve onun hemen ardından, hiçbir zaman kayda değer bir şeyin olmadığı, insanların esnemekten başka bir şey yapmadığı bu son derece sıkıcı şehirde herkes dans etsin, şarkı söylesin ve heyecandan titresin diye iki tane çok eğlenceli oyunu sahneye koyacak.

(122)

1631: Eski Guatemala

Concepción Manastırı'nda bir müzik akşamı

Manastırın bahçesinde, Juana lavta çalıp şarkı söylüyor. Yeşil ışık, yeşil ağaç gövdeleri, yeşil meltem: Juana sözleri ve müziğiyle ona dokunana kadar hava resmen ölüydü.

Juana, Guatemala'nın yerlilerini çiftliklere, madenlere ve atölyelere bölüştüren Yargıç Maldonado'nun kızı. İsa'yla evliliğine çeyiz olarak bin düka altın götürdü ve manastırda altı tane zenci kadın köle ona hizmet ediyor. Juana kendisine ya da başkalarına ait şarkıları seslendirirken, belli bir mesafede dikilen köleler onu dinliyor ve bekliyorlar.

Rahibenin önünde oturan Piskopos mimiklerine engel olamıyor. Juana'nın lavtanın sapına eğilmiş kafasına, çıplak boynuna,

açılan ışıltılı ağzına bakıyor ve kendi kendine sakin ol komutu veriyor. Piskopos, bir öpücük ya da bir teselli verirken yüz ifadesinin asla değişmemesiyle meşhur, ama şimdi o değişmez surat çatılıyor: Ağız büzüşüyor ve yukarıya kalkan gözkapakları kırpışıyor. Daima sabit kalan nabız atışı, küçük bir kadehi titreyerek tutan bu ele yabancı görünüyor.

Tanrı'ya övgülerin ya da din dışı melankolik parçaların melodileri ağaçların arasından yayılıyor. Daha ötede, yeşil su volkanı yükseliyor ve Piskopos şu karşıdaki mısır ya da buğday tarlalarına ve dağın yamacında parıldayan pınarlara konsantre olmaya çalışıyor.

O volkan suyu tutsak almış durumda. Yanına kim yaklaşsa bir tencerenin kaynama seslerini duyuyor. Bir asırdan daha kısa bir süre önce, son kez lav püskürttüğünde, Pedro de Alvarado'nun eteğine kurduğu şehri tamamen yuttu. Burada toprak her yaz, çok öfkeli bir biçimde sallanıyor ve şehir nefesini kesen iki yanardağ arasında endişe içinde yaşıyor. Bunlardan biri onu tufanla tehdit ediyor, diğeriyse cehennemle.

Psikopos'un arkasına düşen tarafta, su volkanının tam karşısında ateş volkanı yükseliyor. Ağzından çıkan alevler gece vakti, bir fersah mesafeden mektupları okumaya imkân veriyor. Arada sırada topların gümbürtüsü işitiliyor ve volkan dünyayı taş bombardımanına tutuyor: O kadar büyük kayalar fırlatıyor ki yirmi katır gelse yerinden oynatamaz ve gökyüzünü külle kaplıyor, havayı da leş gibi kükürt kokusuyla dolduruyor.

Genç kızın sesi havada uçuyor.

Piskopos karıncaları saymak istermiş gibi yere bakıyor, ama gözleri ayakkabıların hem gizleyip hem de ifşa ettiği Juana'nın ayaklarına kayıyor ve bakışları beyaz elbisenin altında inip kalkan bu çok düzgün vücudu baştan aşağı tararken hafızası bir anda uykudan uyanıyor ve onu çocukluğuna götürüyor. Piskopos, ayinin tam ortasında kutsal ekmeği ısırmaya yönelik o karşı konulamaz arzuları ve ya kutsal ekmek kanarsa korkusunu hatır-

lıyor; ardından bir söylenmemiş sözcükler, yazılmamış mektuplar ve anlatılmamış rüyalar denizine yelken açıyor.

Onca şarkıdan sonra şimdi sessizliğin bir sesi var. Derken Piskopos birden Juana'nın şarkı söyleyip lavta çalmayı bırakmasından beri epey bir zaman geçtiğini fark ediyor. Lavta dizlerinin üzerinde duruyor ve kendisinin bile hak etmediği o cıvıl cıvıl gülümseyen gözlerle Piskopos'a bakıyor. Yeşil bir hale kızı çepeçevre sarıyor.

Piskopos bir öksürük krizine tutuluyor. Anason likörü kadehi yere devriliyor ve onca alkışlamaktan elleri su topluyor.

"Seni yükselteceğim!" diye haykırıyor. "Seni başrahibe yapacağım!"

(72)

Susarak seven kişiyi anlatan halk dizeleri

Söylemek istiyorum ama söylemiyorum
ve bir şey söylemeden söylüyorum
Sevmek istiyorum ve istemiyorum
ve istemeden seviyorum.

Bir ağrı var bilmiyorum neremde
başladı kim bilir hangi sebeple.
İyileşeceğim bilmem ne zaman
eğer beni malum kişi tedavi ederse.

Ne zaman baksan bana
ve sana her bakışımda
gözlerimle diyorum sana
söylemediğimi ağzımla.
Bulamayınca seni karşımda
sana bakıyor ve susuyorum.

(196)

1633: Pinola

Gloria in excelsis Deo*

İnsan etine gömülen Chigoe adındaki pire normal pireden daha küçük ama bir kaplandan daha yırtıcıdır. Ayaklardan vücuda girer ve kaşınanı yere devirir. Yerlilere dokunmaz ama yabancıları affetmez.

Peder Thomas Gage onunla savaşta iki ayını yatakta geçirdi ve şimdi Chigoe'ye karşı zaferini kutlarken aynı zamanda da Guatemala'da geçirdiği dönemin bir bilançosunu yapıyor. Chigoe'yi saymazsa şikâyet edebileceği bir durum yok. Köylerde onu dallardan ve çiçeklerden yapılmış gölgeliklerin altında borazan sesleriyle karşılıyorlar. Sevdiği hizmetçileri var ve bir seyis atını çekerek onu gideceği yere götürüyor.

Maaşını para, buğday, mısır, kakao ve tavuk olarak günü gününe alıyor. Burada, Pinola'da ve Mixco'da yönettiği ayinlerin ödemesi ayrıca yapılıyor, aynı şekilde vaftizlerin, evliliklerin, cenazelerin ve sipariş üzerine yaptığı çekirge, hastalık ya da deprem kovma dualarının da.

Vekâletini üstlendiği çok sayıdaki aziz için onun üzerinden yapılan adaklar ve Noel ya da Paskalya zamanı aldığı armağanlar da eklendiğinde, Peder Gage'in her türlü kesintiden muaf yıllık kazancı iki bin eskudoyu buluyor, ayrıca şarap ve yatacak yere de para vermiyor.

Papazın maaşı bu insanların ve bu toprakların sahibi Don Juan de Guzmán'a yerlilerin ödediği haraçlardan karşılanıyor. Sadece evlilerin haraç ödemesi sebebiyle ve yerlilerin işlerine geleni çok çabuk öğrenme konusundaki maharetlerinden ötürü memurlar on iki, on üç yaşındaki çocukları evlenmeye zorluyor ve papaz da daha bedenlerinin gelişme çağında onların nikâhlarını kıyıyor.
(72 ve 135)

---

* (Lat.) Tanrı'yı en yüksekte şereflendir. (ç.n.)

1634: Madrid

Senin karının beşiğinin altında kim saklanıyordu?

Kanların saflığı konusunu kafaya takmış olan Kutsal Engizisyon Mahkemesi Yüksek Konseyi bundan böyle memurlarının evlilikleri öncesinde çok titiz bir araştırma yapılmasına karar veriyor.

Kanı bozuklarla yapılacak evliliklerin önüne geçmek için, bundan böyle kapıcıdan savcıya, işkenceciden cellada, doktordan mutfaktaki aşçı yamağına, tüm Engizisyon çalışanları seçtikleri kadının iki asırlık soy ağacını sunmak zorunda kalacaklar.

Kanı bozuklar derken kastedilenler, kanlarında litre ya da gramla yerli, zenci, Yahudi, Müslüman ya da diğer sapkın inançlara mensup kişilerin kanı bulunanlar.

(115)

1636: Quito

Üçüncü yarı

Yirmi uzun yıl boyunca Quito yöresinin baş yöneticisi, hükümet başkanı ve aşk ilişkilerinin, iskambil oyununun, kilisedeki ayinin kralı oldu. O at üstünde dörtnala giderken diğer herkes ya yürüyor ya da koşuyor.

Madrid'de Hint Adaları Konseyi onu elli altı kabahatten suçlu buldu, ama kötü haber henüz denizi aşmadı. Kaçak getirttiği ipekleri ve Çin taftalarını satmak için yirmi yıl önce Kraliyet Mahkemesi binasında açtığı mağaza ve evli, dul ya da bakirelerle karıştığı sayısız skandalın yanı sıra evinin nakış odasına, her gün dua ettiği özel şapelinin hemen yanı başına kurduğu kumarhane yüzünden ceza ödemek zorunda kalacak. İskambil oynamaya gelenlerin giriş parası olarak Don Antonio de Morga'ya bıraktıkları iki yüz bin pezonun dışında, söğüşleyici ellerinin çabukluğu sayesinde götürdükleri de cabası. (Don Antonio bir sürü yerliyi on pezoluk borç için ömür boyu dokuma tezgâhlarında çalışmaya mahkûm etti.)

Ama Hint Adaları Konseyi'nin kararı henüz Quito'ya ulaşmadı. Don Antonio'yu endişelendiren bu değil.

Evinin salonundaki altın işlemeli aynanın karşısında çırılçıplak bir halde ayakta duruyor ve karşısında başka birini görüyor. Kendi boğa vücudunu arıyor ama bulamıyor. Şişko göbeğin hemen altında, zayıf bacakların arasında, bütün kadın kilitlerini açmayı bilen anahtar sessizce sarkıyor.

Ruhu arıyor ama o aynada yok. Papazlara vaaz veren ve bir piskopostan daha sofu olan dindar adamın yarısını kim çaldı? Peki ya gizemci gözlerindeki o ışıltıyı? Beyaz sakalının üstünde sadece solgunluk ve kırışıklıklar var.

Don Antonio de Morga birkaç adımda aynanın yanına gidiyor ve üçüncü yarısını soruyor. Düşlenmiş ve unutulmuş rüyaların sığındığı bir bölge mutlaka olmalı. Böyle bir yer illaki olmalı: Onca bakmaktan yorulmuş gözlerin dünyanın renklerini saklamış olduğu bir yer; ve neredeyse sağırlaşmış kulakların da melodileri sakladığı bir yer. Zamana yenik düşmemiş bir tat, yitip gitmemiş bir koku, elinde hâlâ süren bir sıcaklık arıyor.

Zamanın akışından kurtulabilen ve burada kalmaya değecek hiçbir şey bulamıyor. Aynanın tek yansıttığı bu gece ölecek olan içi boş yaşlı bir adam.

(176)

1637: Sucre Nehri'nin ağzı

Dieguillo

Birkaç gün önce Peder Thomas Gage kaymanlardan kaçmayı öğrendi. Eğer zikzak yaparak kaçarsan kaymanlar şaşırıyorlar. Onlar sadece dümdüz koşmayı biliyorlar.

Buna karşılık kimse ona korsanlardan kaçmayı öğretmedi. Ama topu olmayan yavaş bir fırkateynle Hollandalıların iki süratli gemisinden kaçmanın yöntemini bilen var mı?

Karayip Denizi'ne daha yeni çıkan fırkateyn yelkenleri indirip teslim oluyor.

Peder Gage'in yelkenlerden daha sönük durumdaki ruhu boylu boyunca yerde yatıyor. Amerika'da günahkârları kurtararak ve ölüleri cehennemden çekip çıkararak geçirdiği on iki yıl boyunca biriktirdiği bütün para da onunla birlikte yolculuk ediyor.

Kayıkların biri gidiyor, biri geliyor. Korsanlar domuz pastırmalarını, unu, balı, tavukları, yağları ve derileri götürüyorlar. Ayrı zamanda papazın inci ve altın olarak götürdüğü servetinin neredeyse tamamını da. Ama hepsini değil çünkü yatağa saygı gösterdiler ve papaz servetinin önemli bir bölümünü döşeğin içine saklamıştı.

Güçlü kuvvetli bir zenci-beyaz melezi olan korsanların kaptanı onu kamarasında kabul ediyor. Onun elini sıkmıyor ama oturacak yer gösteriyor ve bir maşrapa biberli rom ikram ediyor. Soğuk bir ter Papaz'm ensesinden çıkıp sırtından aşağı doğru akıyor. Alelacele bir yudum alıyor. Kaptan Diego Grillo'yu hakkında anlatılanlardan tanıyor. Eskiden korkunç Pata de Palo'nun emri altında korsanlık yapıyordu, ama şimdi Hollandalıların izniyle kendi hesabına çalıyor. Dieguillo'nun nişancılığını yitirmemek için adam öldürdüğü söyleniyor.

Papaz yalvarıp yakarıyor ve kekeleyerek üzerindeki cübbeden başka bir şey bırakmadıklarını söylüyor. Korsan onun maşrapasını tekrar doldurduktan sonra yakarışlara kulaklarını tıkıyor ve Campeche Valisi'nin kölesiyken maruz kaldığı kötü muameleleri gözlerini kırpmadan anlatıyor.

"Annem hâlâ Havana'da köle. Annemi tanımıyor musun? O kadar iyi ki, zavallıcık, benim yaptıklarımın utancını duyuyor."

"Ben İspanyol değilim," diye inildiyor Papaz. "Ben İngilizim," diyor ve boş yere tekrarlıyor. "Benim ulusum sizinkinin düşmanı değil. İngiltere ve Hollanda iyi dost değiller mi?"

"Bugün kazanıyorum, yarın kaybediyorum," diyor korsan. Ağzını romla doldurup onu yavaş yavaş gırtlağına gönderiyor.

"Bak," diye emrediyor ve ceketini çıkarıyor. Sırtını ve kırbaç izlerini gösteriyor.

Güverteden gelen gürültüler duyuluyor. Papaz onlara teşekkür ediyor, çünkü deli gibi atan kalbinin atışlarını gizliyorlar.

"Ben İngilizim..."

Peder Gage'nin alnındaki bir damar deli gibi atıyor. Tükürüğü boğazından geçmeyi reddediyor.

"Beni Hollanda'ya götürün. Sizden rica ediyorum, bayım, beni Hollanda'ya götürün. Lütfen! Saygıdeğer bir insan beni böyle çulsuz ve beş parasız terk edemez..."

Kaptan bir hamleyle kolunu papazın bin elinden kurtarıyor.

Bir bastonla zemine vuruyor ve iki adam içeri dalıyor.

"Alın şunu dışarı!"

Onunla arkası dönük bir halde aynada kendisine bakarken vedalaşıyor.

"Eğer Havana'ya yolun düşerse," diyor, "annemi ziyaret etmeyi unutma. Ona selamlarımı ilet ve benim çok iyi olduğumu söyle."

Peder Gage fırkateynine dönerken karnına kramplar girdiğini hissediyor. Dalgalar çok şiddetli sallıyor ve Papaz bundan on iki yıl önce, Jerez de la Frontera'da, ona Amerika'nın taşının toprağının altın ve gümüş olduğunu, elmaslardan tökezlememek için dikkatli yürümek gerektiğini söyleyen kişiye lanetler yağdırıyor.

(72)

1637: Massachussetts Koyu

"Tanrı İngiliz"

... dedi bundan birkaç yıl önce, ruhların çobanı sofu John Aylmer. Massachusetts Koyu'ndaki sömürgenin kurucusu John Winthrop ise, İngilizlerin yerlilere ait toprakları Sodomluların arasındaki İbrahim Peygamber kadar meşru bir biçimde sahiplenebileceklerini belirtiyor: *Herkesin ortak malı olan bir şey kimseye ait değildir. Bu vahşi halk geniş topraklar üzerinde sıfatsız ve mülkiyetsiz bir biçimde hüküm sürüyordu.* Winthrop *Arbella* gemisiyle dört yıl önce gelen püritenlerin şefi. Yedi oğluyla birlikte geldi. Saygıdeğer rahip John Cotton göçmenleri Southampton Limanı'ndan uğurlarken, Tanrı'nın

kötülükler toprağı eski İngiltere'den vaat edilmiş topraklara kadar bir kartal gibi üzerlerinde uçarak onlara yol göstereceğini söyledi.

Püritenler tepenin üzerinde yeni Kudüs'ü inşa etmek için geliyorlar. *Arbella*'dan on yıl önce Plymouth'a *Mayflower* geldi ve bu sırada güneyde, altına aç diğer İngilizler, çoktan Virginia kıyılarına ulaşmışlardı. Püriten aileler Kral'dan ve onun piskoposlarından kaçıyorlar. Arkalarında vergileri, savaşları, açlığı ve salgın hastalıkları bırakıyorlar. Aynı zamanda eski düzendeki değişim tehditlerinden kaçıyorlar. Soylu bir beşikte dünyaya gözlerini açan Cambridge'li avukat Winthrop'un dediği gibi, *Her şeye kâdir Tanrı, en aziz ve bilge takdir-i ilahisiyle tüm zamanlardaki insani şartlar içinde birilerinin zengin diğerlerininse yoksul, birilerinin üst kademelerde ve iktidar sahibi diğerlerininse daha aşağılarda ve yukarıya tabi olmasına karar verdi.*

Yerliler ilk kez yüzen bir ada görüyorlar. Onlara göre ana direk bir ağaç, yelkenlerse beyaz bulutlar. Ada durunca, yerliler kanolarıyla çilek toplamak için yaklaştılar. Çilek yerine çiçek hastalığı buldular.

Çiçek hastalığı bir sürlü yerli topluluğu silip süpürdü ve toprakları Tanrı'nın habercileri için, Tanrı tarafından seçilmişler için, Kenan ülkesi çöllerindeki İsrail halkı için boşalttı. Burada üç bin yıldan beri yaşayanlar sinekler gibi öldüler. Winthrop'un dediğine göre çiçek hastalığı, İngiliz sömürgecileri salgın tarafından boşaltılan toprakları işgal etmeye mecbur kılmak için Tanrı tarafından gönderilmişti.

(35, 153 ve 204)

1637: Mystic Fort

Connecticut'lı püriten John Underhill'in Pequot halkı katliamıyla ilgili tanıklığı

Gelişimizden hiç haberleri olmadı. Kalenin yanına yaklaşınca, kendimizi Tanrı'ya emanet ettik ve böylesine zorlu bir işte onun yardımını yakardık...

Silah kullanmada acemi askerlerimizin öylesine isabetli atışlar yaptığını görünce takdir-i ilahiye hayranlık duymaktan başka bir şey yapamadık; çakmaktaşıyla fitili ateşleyen sanki Tanrı'nın eliydi. Gün başlarken gerçekleşen saldırıya uykuda yakalanan yerliler büyük bir dehşete kapıldılar ve acı içinde inlemeleri kulağımıza kadar geldi. Eğer Tanrı bizim yüreklerimizi kendisine hizmet için hazırlamamış olsaydı bu durum karşısında merhamete kapılabilirdik. Ama Tanrı içimizden acıma duygusunu çıkarıp aldığı için ve barbarca davranarak otuz kadar yoldaşımızı katleden yerlilerin döktüğü kanı da göz önünde bulundurarak hiç merhamet hissetmeden işimizi tamamlayabildik. Sağ elimizde kılıçlarımız, sol elimizde de karabina ya da misket tüfekleriyle saldırdık...

Kaledekilerin çoğu yanarak öldü... Diğerleri dışarı çıkmaya zorlandı ve askerlerimiz onları kılıçlarının ucuyla karşıladı. Adamlar, kadınlar, çocuklar öldüler; bizden kaçanlar cephenin arkasında bekleyen ve müttefikimiz olan yerlilerin eline düşüyorlardı. Pequotların dediğine göre, o kalede yaklaşık dört yüz kişi vardı ve beş tanesi bile elimizden kurtulmayı başaramadı. Daha önce hiç savaş yaşamamış genç askerler için kanlı sahneler çok yürek burkucuydu; birçoğu yerlerde inleyerek can çekişiyordu ve her tarafa yığılan cesetlerden ötürü yürüyecek yer kalmamıştı.

Şimdi soranlar olabilir? Peki, bunca öfke neden? (Birisinin dediği gibi) Hıristiyanların daha hoşgörülü ve merhametli olmaları gerekmiyor muydu? Ben onlara Davut Peygamber'in savaşını hatırlatarak cevap veriyorum. Bir halk Tanrı'ya ve insana karşı o denli kan döküp günah işlediğinde, Davut Peygamber onlara acımaz, kılıcıyla lime lime eder ve onlara ölümlerin en korkuncunu yaşatır. Kutsal kitap bazen kadınların ve çocukların da babalarla birlikte öldürülmelerini söyler. Bazı yerlerde de farklı şeyler söyler, ama şimdi bunu tartışacak değiliz. Tanrı'nın sözleri davranışlarımızda bize yeterince yol gösteriyor.

(204)

1639: Lima

Martín de Porres

Santo Domingo Kilisesi'nin çanları ölümü haber veriyor. Buz gibi terden sırılsıklam Martín de Porres, Azizeler Azizesi Meryem ve Azize Bakire ve Şehit Catherine'in yardımlarıyla Şeytan'la uzun süre savaştıktan sonra mumların ışığında ruhunu teslim etti. Yastık olarak kullandığı bir taş ve yanında bir kurukafayla yatağında öldü. Başucunda diz çöken Lima Genel Valisi elini öpüyor ve kendisine cennette küçük bir yer ayırmalarına aracılık etmesini ondan rica ediyordu.

Martín de Porres zenci bir köle kadınla, onun efendisi safkan bir İspanyol beyefendisinin çocuğu olarak doğmuştu. Adamın kölesini hamile bırakırkenki niyeti ondan bir nesne gibi faydalanmak değil, Tanrı'nın gözünde bütün kadınların eşit olduğunu söyleyen Hıristiyan prensibini yatakta uygulamaktı.

On beş yaşına geldiğinde Martín bir Dominiken keşişler manastırına bağışlandı. Çalışmalarını ve mucizelerini burada gerçekleştirdi. Melez olduğu için hiçbir zaman papaz yapılmadı, ama süpürgesini sevgiyle kucaklayarak her gün salonları, kemerlerin altını, reviri ve kiliseyi süpürdü. Elinde usturasıyla manastırdaki iki yüz papazı tıraş ediyordu; hastalara bakıyordu ve biberiye kokulu temiz kıyafetler dağıtıyordu.

Manastırın büyük bir para sıkıntısı yaşadığını öğrenince soluğu Başrahip'in karşısında aldı:

*"Ave Maria."**

*"Gratia plena."***

"Tanrı aşkına bu melez köpeği satın," diye bir öneride bulundu.

Sokakta rastladığı yara bere içindeki dilencileri kendi yatağına yatırıyor ve başuçlarında diz çöküp bütün gece dua ediyordu. Doğaüstü bir ışık onu kar beyazına dönüştürüyordu; gece

---

* Meryem'e selam. (ç.n.)

** İyilik dolu. (ç.n.)

yarısı odasının yalnızlığına doğru giderken avluyu ilahi bir meteor gibi uçarak geçtiği sırada yüzünden beyaz alevler çıkıyordu. Kilitli kapıların diğer tarafına geçebiliyor ve bazen de yerden yükselerek havada diz çöküp dua ediyordu; ellerinde ışık taşıyan melekler hep birlikte ona eşlik ediyorlardı. Lima'dan hiç çıkmadan Cezayir Şehri'ndeki tutsakları teselli ediyor, Filipinler, Çin ve Japonya'daki ruhları kurtarıyordu; manastırdaki odasından çıkmadan meleklerin çanlarını çalıyordu. Can çekişenleri kara horoz kanı ve kurbağa tozuna batırdığı bez parçalarının yanı sıra ve annesinden öğrendiği büyülerle tedavi ediyordu. Parmağını sürttüğü bir dişin ağrısını geçiriyor ve açık yaralara kabuk bağlatıyordu. Esmer şekeri bembeyaz yapıyor ve bakışıyla yangınları söndürüyordu. Piskopos izin almadan bu kadar mucize yapmasını yasakladı.

Sabah ibadetlerinin ardından soyunup öküz sinirinden yapılmış iri düğümlü bir kırbaçla sırtını kırbaçlıyor ve etinden kan fışkırırken haykırıyordu:

"Aşağılık melez köpek! Bu günahkâr hayatın nereye kadar sürmek zorunda?"

Katolik Kilisesi'nin bembeyaz azizler listesinin ilk koyu derili azizi bu dünyadan sürekli af dilenen, ağlamaklı ve yakaran gözlerle gelip geçti.

(216)

1639: San Miguel de Tucumán

Tucumán Piskoposu aleyhine Lima Engizisyon Mahkemesine gönderilmiş bir ihbar mektubundan alıntı

Hakkında bizim kutsal Katolik inancımız açısından büyük kuşkular uyandıran şeyler duyduğum Tucumán'ın saygıdeğer piskoposu Don Fr. Melchor Maldonado de Saavedra'yı böylesine aziz bir mahkemeye içtenlik ve doğrulukla konuşmak gerektiğinin bilincinde olarak ihbar edi-

yorum. Salta'da kiliseye kabul merasimine gelen güzel görünümlü bir kızcağıza şöyle dedi: "Hanım kızımız kilisemize kabul edilmekten ziyade içine alınmaya layık"; Cordoba'da bu geçtiğimiz 1638 yılında, birçok insanın hazır bulunduğu bir ortamda eteğini savurarak gelen başka bir genç kıza şöyle dedi: "Hey! Sizi aşağıdan değil yukarıdan kabul etmeliyim." Bunlardan ilkiyle birlikte yaşadığı herkesin malumu olup...

(140)

1639: Potosí

Tüccarın vasiyeti

Perdelerin arasından kâtibin burnu uzanıyor. Yatak odası balmumu ve ölüm kokuyor. Yanan yegâne mumun ışığında, can çekişmekte olan adamın derisinin altındaki kafatası belli oluyor.

"Ne bekliyorsun, akbaba?"

Tüccar gözlerini açmıyor, ama sesi kulağa yenilmez geliyor.

"Gölgem ve ben tartışıp bir karara vardık," diyor. Ve içini çekiyor. Sonra notere emrediyor:

"Herhangi bir şey eklemene ya da çıkarmana gerek yok. Beni duyuyor musun? Sana iki yüz pezoyu kuşlarla ödeyeceğim ki onların tüyleriyle ve yazmak için kullandıklarınla cehennemlere uçabilesin. Beni duyuyor musun? Ah! Yaşadığım her gün yaşamdan kiralanmış bir gün. Her yeni gün bana daha pahalıya mal oluyor. Haydi, yaz! Acele et. Potosí'nin soyluları ve halk tabakası benim hatırama her gün saygılarını sunsunlar diye, bıraktığım paranın dörtte biriyle köprünün oradaki meydancığa kocaman tuvaletler yapılsın. Külçelerimin ve paralarımın diğer dörtte birlik kısmı bu evimin bahçesine gömülsün ve bu araziyi korumak için kapılara dört tane çok yırtıcı köpek zincirlerle bağlansın ve onlara yeterince yemek verilsin."

Dili falan dolaşmıyor ve hiç soluklanmadan devam ediyor:

"Servetimin diğer dörtte birlik kısmıyla en lezzetli yemekler hazırlanıp gümüş kaplarıma doldurulsun ve bunlar, kilerimdeki diğer bütün erzakla birlikte, derin bir çukurun içine dökülsün,

zira kurtçukların o yemekleri patlayıncaya kadar yemelerini istiyorum, tıpkı beni yiyecekleri gibi. Ve..."

İşaret parmağını sallıyor ve parmağın gölgesi beyaz duvarın üzerine bir sopa gibi yansıyor:

"Ve cenaze törenime kimsenin gelmemesini ve naşıma sadece Potosí'de bulunan bütün eşeklerin, geri kalan paramla alınacak en güzel giysilere bürünmüş ve en değerli mücevherleri takmış halde eşlik etmelerini istiyorum."

(21)

Yerliler diyor ki:

Toprağın sahibi mi var? Nasıl oluyor bu? Nasıl oluyor da satılıyor? Nasıl oluyor da satın alınıyor? Mademki o bize ait değil? Biz ondan geliyoruz. Evlatlarıyız onun. Daima böyleydi, daima. Canlı toprak. Kurtçukları nasıl büyütüyorsa, bizi de öyle büyütüyor. Onun kemikleri ve kanı var. Sütü var ve bizi emziriyor. Saçı var: çimenler, samanlar, ağaçlar. O patates doğurmayı biliyor. Evler doğurtuyor. İnsanlar doğurtuyor. O bize göz kulak oluyor, biz de ona. Çiça içiyor, davetimizi kabul ediyor. Biz onun evlatlarıyız. Nasıl oluyor da satılıyor? Nasıl oluyor da satın alınıyor?

(15 ve 84)

1640: San Salvador de Bahía

Vieira

Ordular kadar silahlı sözcükleri sallarken ağzı ateş saçıyor. Brezilya'nın en tehlikeli hatibi Portekizli bir papaz: Bahía'da büyümüş ve ruhen Bahía'lı olmuş.

Hollandalılar bu toprakları istila ettiler ve Cizvit Antônio Vieira istilacı efendilere, *yerlilerin bize nazaran daha koyu tenli olmaları gibi biz de Hollandalılara nazaran çok daha koyu değil miyiz*, diye soruyor. Sözcüklerin efendisi kürsüden toprak ve insan sahiplerini azarlıyor:

"Güneşten daha uzakta doğduğum için benim efendi olmam, diğerlerininse güneşe daha yakın doğdukları için köle olmaları mı gerekiyor? İnsanlar arasında bundan daha büyük bir anlayış kıtlığı ve daha büyük bir muhakeme bozukluğu olamaz!

Brezilya'nın en eskisi olan Ayuda Kilisesi'nde, António Vieira, Hollandalı istilacılara yardım etmekten suçlu Tanrı'yı da itham ediyor:

"Günahkârlar biz olsak da, Tanrım, bugün tövbe etmesi gereken sensin!"

(33, 171 ve 226)

1641: Lima

Ávila

Binlerce yerliyi sorguya çekti ve dinsiz olmayan tek bir tane dahi bulamadı. Putları kırıp tapınakları yıktı, mumyaları yaktı; saçlarını kazıdı ve kırbaç darbeleriyle sırtlarını yüzdü. Onun gelip geçişi esnasında, Hıristiyanlık inancının rüzgârı Peru'yu arındırdı.

Papaz Francisco de Ávila altmış beş yaşında ve gücünün artık onu terk ettiğini hissediyor, kulağı kısmen duyuyor ve elbisesine varana dek her tarafı ağrıyor; ama çocukluğundan beri istediği şeyi elde etmeden bu dünyadan gitmemeye karar veriyor ve Cizvitler Topluluğu'na katılmak için başvuruda bulunuyor.

"Hayır," diye yanıt veriyor Cizvitlerin başı Antonio Vázquez.

"Hayır."

Çünkü *istediği kadar bilge ve çok dil konuşan biri olsun, Francisco de Ávila bir yerli-beyaz melezi olduğunu gizlemiyor.*

(14)

1641: Mbororé

Misyonlar

Sao Paulo bölgesinden yerli avcıları ve toprak yutucular diye nam salmış olan *Memlûkler* geliyor: Savaşın gök gürültüsü, savaşın rüzgârı demek olan *davul sesleri, havada sallanan bayraklar ve askeri düzen* ile Paraguay'ın iç kesimlerinde ilerliyorlar. Yakalayıp Brezilya'daki büyük çiftliklere satacakları yerlileri bağlamak için yanlarında ucu halkalı uzun urganlar taşıyorlar.

Memlûkler ya da *bandeirantes* denilen bu gruplar Cizvitlerin misyon kalelerini yıllardan beri yakıp yıkıyorlar. Guayrá'daki on üç kaleden geriye sadece taşlar ve küller kaldı. Bundan kaynaklanan göçün neticesinde Paraná'nın aşağı kesimlerinde yeni Hıristiyan topluluklar doğdu; ama saldırıların ardı arkası kesilmiyor. Yılan, misyon kalelerinde, kuşları toplu halde ve semirmiş olarak buluyor; çalışmaya ve uysallığa alıştırılmış, silahsız, yakalaması kolay binlerce yerli. Guaraníe yerlileri papazların yönetimi altında, özel mülkiyetin, paranın, ölüm cezasının olmadığı, bolluk ya da kıtlığın yaşanmadığı ortak bir yaşamı paylaşıyor ve çalışmaya flütlerin ezgileri eşliğinde gidiyorlar. *Enli kılıçlarının çeliğini çocukları iki parçaya bölerek test eden* ve ganimet olarak yanlarında yırtık pırtık cüppelerle köle kervanlarını götüren *Memlûkler*'in tüfekleri karşısında şekerkamışından yayları ve oklarıyla hiçbir şey yapamıyorlar.

Ama bu kez istilacıları bir sürpriz bekliyor. Sınırlarının kırılganlığından korkan İspanya Kralı, Guaraníe halkına ateşli silahlar verilmesini emretti. *Memlûkler* darmadağınık bir halde kaçıyorlar.

Evlerden duman sütunları ve Tanrı'ya şükran ilahileri yükseliyor. Ama duman bu kez yakılan evlerden değil, zaferin kutlandığı evlerin bacalarından yükseliyor.

(143)

1641: Madrid

Tarihe karşı ebediyet

Olivares Kont-dükü yumruklarını ısırıyor ve kısık sesle küfrediyor. Sarayda bin bir türlü alavere dalavereyle geçen yirmi yılın ardından şimdi birçok şeyin kontrolü onun elinde, ama Tanrı adımlarını daha sert basıyor.

Teologlar Kurulu, Kastilya'nın susuz düzlüklerine çok iyi gelecek olan Tajo ve Manzanares nehirlerinin yataklarının değiştirilme projesini kısa bir süre önce reddetti. Nehirler, Tanrı'nın onları yarattığı şekilde kalacak ve iki mühendis, Carducci'yle Martelli'nin projeleri arşive kaldırılacak.

Fransa'da, Akdeniz'i Garona Vadisi'yle birleştirecek olan Büyük Languedoc Kanalı'nın yakında açılacağı ilan ediliyor. Bu arada, Amerika'yı keşfetmiş olan İspanya'da Teologlar Kurulu, *onun sırrına erişilemez sebeplerden ötürü kusurlu yaptığını düzeltmeye çalışan kişi takdir-i ilahiye saygısızlık etmiş olur*, diye karar veriyor. Eğer Tanrı nehirleri gemi seyrine uygun yapmayı arzulasaydı, onları gemi seyrine uygun yapardı.

(128)

1644: Jamestown

Opechancanough

Bir İngiliz askeri onu sırtından vurmadan önce Opechancanough kendi kendine soruyor: "Yolculuklarımın görünmez bekçisi nerede? Gölgemi kim çaldı?"

Yüz yaşında bozguna uğratıldı. Savaş alanına tahtırevanla gelmişti.

Seksen yıldan uzun bir zaman önce Amiral Pedro Menéndez de Avilés onu Cádiz'e götürdü ve II. Felipe'nin sarayında takdim etti: *İşte karşınızda Florida'nın yakışıklı prensi.* Ona külot pantolon, dar yelek giydirdiler ve fırfırlı yaka taktılar. Sevilla'daki bir Do-

miniken manastırında Kastilyalıların dilini ve dinini öğrettiler. Ardından, Meksika'da, Genel Vali ona ismini armağan etti ve Opechancanough bundan böyle Luis de Velasco oldu. Bir süre sonra babalarının topraklarına Cizvitlerin tercümanı ve rehberi olarak geri döndü. Halkı onun ölümden geri geldiğini zannetti. Hıristiyanlık üzerine vaaz verdi, daha sonra üzerindekileri çıkarıp Cizvitlerin kellelerini uçurdu ve eski ismini geri aldı.

O zamandan beri çok insan öldürdü ve çok şey gördü. İngilizlerin ruhen bakire bir kraliçenin anısına Virginia adını verdikleri bu bölgede, köyleri ve ekili arazileri yutan alevleri ve en yüksek teklifi yapana satılan kardeşlerini gördü. Çiçek hastalığının insanları kırışını ve köleleştirici tütünün toprakları yutuşunu gördü. Burada bulunan yirmi sekiz topluluktan on yedisinin nasıl haritadan silindiğini, geriye kalanların da nasıl çekip gitme ile savaşma arasında seçim yapmak zorunda bırakıldığını gördü. 1607 yılının serin bir sabahında Chesapeake Koyu'na varan İngiliz gemisinin yolcularına otuz bin yerli hoş geldiniz dedi. Şimdi sadece üç bin yerli kaldı.

(36 ve 207)

1645: Quito

İsa'nın Mariana'sı

Şehir için felaketler yılı. Her kapıdan siyah bir kurdele sarkıyor. Kızamık ve difterinin görünmez ordusu şehri istila etti ve insanları kırıp geçiriyor. Günün ağarmasının hemen ardından gece bastırdı ve karların kralı Pichincha Yanardağı patladı: Büyük miktarda lav ve ateş tarlaların üzerine düştü, ayrıca bir kül kasırgası şehri süpürdü.

"Günahkârlar, günahkârlar!"

Yanardağ gibi Peder Alonso de Rojas da ağzından alevler çıkarıyor. Cizvitler kilisesinin, altın kilisenin parıldayan kürsüsünde

Peder Alonso göğsünü yumrukluyor ve ağlayarak, haykırarak, yakararak gürlüyor:

"Kullarının en değersizinin adağını kabul et, Tanrım! Benim kanım ve etim Quito'nun günahlarının kefareti olsun!"

İşte tam o sırada bir genç kız kürsünün dibine geliyor ve sakin bir şekilde şöyle diyor:

"Ben."

Kiliseden taşan kalabalığın önünde, Mariana kendisinin seçilmiş kişi olduğunu ilan ediyor. Tanrı'nın öfkesini o dindirecek. Şehrinin hak ettiği bütün cezalara karşılık olarak o cezalandırılacak.

Mariana ne hiçbir zaman mutluymuş gibi yaptı, ne mutlu olduğunun hayalini kurdu, ne de dört saatten fazla uyuduğu bir gün oldu. Bir erkeğin elinin eline değdiği o yegâne seferde hastalandı ve bir hafta boyunca yüksek ateşle yattı. Daha çok küçük bir kızken Tanrı'nın karısı olmaya karar verdi ve ona aşkını manastırda değil, sokaklarda ve tarlalarda sunuyor. Manastır odasının huzurlu ortamında nakış, tatlı ve marmelat yaparak değil, dikenlerin ve taşların üzerinde diz çöküp dua ederek, yoksullar için ekmek, hastalar için ilaç ve ilahi yasadan bihaber bir halde karanlığın içinde yaşayanlar için ışık arayarak bunu yapıyor.

Mariana bazen yağmurun fısıltısı ya da ateşin çıtırtısı tarafından çağrıldığını hissediyor, ama Tanrı'nın gök gürültüsü daima daha güçlü duyuluyor: İmtihana tabi tutmak için rüyalarında ona çıplak görünen şu yılan sakallı, gözlerinde şimşekler çakan Öfke Tanrısı.

Mariana evine dönüyor, yatağına uzanıyor ve herkesin yerine ölmeye hazırlanıyor. Affın bedelini ödüyor o. Yemesi için Tanrı'ya etini, içmesi içinse kanını ve gözyaşlarını sunuyor; bayılana kadar yesin ve unutsun diye.

Böylece salgın hastalıklar kesilecek, yanardağ sakinleşecek ve toprak sarsılmayı bırakacak.

(176)

Potosí'nin günahkâr kadını Estefanía'nın hikâyesi (Bartolomé Arzáns de Orsúa y Vela'nın kroniğinin kısaltılmış versiyonu)

Estefanía bu imparatorluk şehrinde doğdu ve büyüdükçe öylesine bir güzelliğe kavuştu ki, doğa bunun üzerinde bir güzelliği bir daha asla yaratamadı.

Bu çok güzel genç kız on dört yaşına geldiğinde, yolunu yitirmiş başka kadınların aklına girmesiyle evini terk etti. Kızının gidişindeki tiksindirici kararlılığı anlayan annesi çok kederlendi ve birkaç gün içinde hayata gözlerini yumdu.

Bu olay, paha biçilemez hazinesi olan bekâretini çoktan kaybetmiş genç kızı doğru yola geri döndürmedi ve din dışı giyim kuşamıyla dikkat çeken bir günahkâr olarak herkesin diline düştü.

Onun böylesine kötü bir şöhret kazandığını gören erkek kardeşi onu evine davet edip şöyle dedi: "Zoruna gitse de beni dinlemelisin, böyle ölümcül günahlar işlemeye devam ettiğin sürece Tanrı'nın düşmanı ve Şeytan'ın kölesisin ve ayrıca kendi haysiyetini beş paralık ediyor ve bütün sülalemizi rezil ediyorsun. Bak kardeşim, kendini bu bataktan kurtar, Tanrı'dan kork ve yaptıklarının kefaretini öde." Bunlara Estefanía'nın yanıtı şu oldu: "Benden ne beklentin var, ikiyüzlü adam?" Ve daha kardeşi bir şey söyleyemeden, duvarda asılı duran keskin hançeri kınından çıkardı ve şeytani bir yırtıcılıkla adamın üzerine atıldı. Bunu yaparken bir yandan da şöyle diyordu: "İleri sürdüğün gerekçeler sadece böyle bir cevaba layıktı." Kardeşinin cansız bedenini bir kan gölünün ortasında bıraktıktan sonra yas kıyafetine bürünüp acısını abartmak suretiyle o kötülüğün üzerini sahte bir duyguyla örttü.

İyi oğlunun ölümü ve kötü kızının rezillikleriyle dertlenen ihtiyar baba da gayet mantıklı gerekçeler ileri sürerek kendisini isteksizce dinleyen kızını doğru yola getirmeyi denedi. Ama kız, aldığı nasihatler ne-

ticesinde davranışlarına çeki düzen vermek yerine, saygıdeğer ihtiyara karşı nefret hissetti ve gece yarısı adamın yaşadığı evin çatısını ateşe verdi. Alevler karşısında şaşkına dönen ihtiyar hemen yatağından fırladı ve avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı: "Yangın, yangın!" Çatıyı taşıyan kirişler aşağıya düştü ve korkunç alevler hemen oracıkta adamın canını aldı.

Kendini artık daha özgür hisseden Estefanía ahlaksızlıklarının ve günahlarının dozunu arttırdı.

İşte o günlerde bu Potosí şehrine İspanya topraklarından bir adam geldi. Günahkâr Estefanía'nın güzelliği ve işveleriyle ilgili haberler, kalyonların Peru'ya getirdiği tüccarların en varlıklılarından biri olan bu adamın kulağına da ulaştı. Onu çağırttı ve buluşmalarının en zevkli anlarını yaşadıkları sırada, kadının eski bir aşığı, tepeden tırnağa silahlı ve elinde ateş kusmaya hazır iki tabancayla, uğradığı aşağılanmanın öcünü almaya kararlı bir biçimde ortaya çıktı.

Eski âşık karşısında sadece kadını buldu ve Estefanía aldatıcı sözcüklerle onun gönlünü alıp deli dolu halini sakinleştirdi. İlk baştaki o çılgın öfkeyi tamamen yumuşattıktan sonra da kaşla göz arasında yeninden bir bıçak çıkardı ve mutsuz âşığın ölüsü yere devrildi.

Estefanía olanları zengin tüccara anlattı. Birkaç ay sonra, herhangi bir sebeple kıskançlık krizine kapılan tüccar onu işlediği cinayetten ötürü adalete ihbar etmekle tehdit etti. O günlerde birlikte Tarapa Göleti'ne yüzmeye gittiler. Estefanía gösterişli elbiselerini çıkararak çok güzel kırmızılar serpiştirilmiş kar beyazı bedenini gözler önüne serdi ve çırılçıplak bir halde suya atladı. Temkinsiz tüccar da onu takip etti ve birlikte gölün ortasında bulundukları sırada, Estefanía talihsiz adamın kafasını tüm gücüyle suyun içine bastırdı.

İğrençliklerinin burada bittiği sanılmasın. Köklü bir aileye mensup bir beyefendinin hayatını bir kılıç darbesiyle sonlandırdı; diğer ikisiniyse yemeğin içinde gönderdiği zehirle öldürdü. Onun entrikaları yüzünden insanlar bedbaht olurken, davası uğruna kan dökülmesi Estefanía'yı büyük bir sevince boğuyordu.

Günahkâr kadın 1645 yılında, hayranlık uyandırıcı erdemlerinden o sırada Potosí'nin istifade ettiği Tanrı hizmetkârı Peder Francisco

Patiño'nun bir vaazını dinleyene ve Tanrı ilahi merhametiyle onu kurtarana kadar aynı tas aynı hamam devam etti. Estefanía'nın hissettiği acı o kadar büyük oldu ki gözlerinden sular seller gibi yaşlar dökülmeye başladı, iç çekişler ve hıçkırıklar arasında ruhu yerinden sökülüyormuş gibi hissetti ve vaaz bitince papazın ayaklarına kapanıp ondan günah çıkarmasını istedi.

Peder onu tövbeye teşvik etti ve Âdem'i baştan çıkarandan miras kalmış kusurlardan ötürü kadınların yılanın eline düştüklerinde ne büyük mutluluk yaşadıkları herkesin malumu olduğu için onu masum ilan etti. Estefanía yeni bir Mecdelli Meryem olarak günah çıkarıcının ayaklarından kalktı ve evine doğru giderken –Ah o mutlu günahkâr!– Azizeler Azizesi Meryem karşısında belirip şöyle dedi: "Sen bağışlandın, kızım. Oğlumdan affedilmeni istedim, çünkü sen küçükken benim tespih duamı ederdin."

(21)

1647: Santiago (Şili)

Şili yerlilerinin oyunu yasaklanıyor

Başkomutan Don Martín de Mujica, davul ve bayraklarla Araucano'ların bir gelenek olarak, sınırları yeşilliklerle belirlenmiş bir sahada, uçları eğimli sopalarla bir topa vurmak suretiyle oynadıkları chueca oyununun yasaklandığını ilan ediyor.

Buna uymayan yerliler yüz kırbaç cezasına çarptırılacaklar; ayrıca başka cezalar da var, zira bu aşağılık chueca Kreol askerler arasında çok fazla yaygınlaştı.

Başkomutanın duyurusunda dendiğine göre bu yasaklama *Tanrı Efendimizin saygınlığına böylesine aykırı günahların işlenmesini engellemek için,* çünkü yerliler topun peşinde koşarak savaşa hazırlık talimleri yapıyorlar: *Oyun yüzünden aralarında kavga çıkıyor ve ardından aralarında oklar uçuşmaya başlıyor. Chueca* oyununda erkeklerle kadınların neredeyse çıplak olarak bir araya toplanmalarının bir ahlaksızlık olduğunu söylüyor: *Üzerlerinde uğurlu geleceğini düşündükleri hayvanların tüyleri ve derilerinden*

başka bir şey olmuyor. İlk başta, topun becerilerine ve koşularına elverişli bir şekilde yuvarlanması için tanrılarına dua ediyorlar ve müsabakanın sonunda da, hepsi sarmaş dolaş olup sızmcaya kadar çiça içiyorlar.

(173)

1648: Olinda

Cephede öne sürmek için mükemmel askerler

Afrika'daki köyünden kopardıklarında daha çocuktu. Luanda'da gemiye bindirdiler ve Recife'de sattılar. Şekerkamışı tarlalarından kaçtığındaysa artık adam olmuştu ve Palmares'teki zenci kalelerinden birine sığındı.

Hollandalılar Brezilya'ya girince, Portekizliler işgalcilere karşı savaşan kölelere özgürlük vaat ettiler. Palmares'teki kaçak köleler bunun kendi savaşları olmadığına karar verdiler: Şekerkamışı tarlalarında ve şeker fabrikalarında kırbacı tutan ha Hollandalı olmuş ha Portekizli ne fark ederdi ki. Ama o, Henrique Dias, gidip kendini onlara sundu. O zamandan beri Brezilya'nın kuzeydoğusunda Portekiz tahtı için savaşan bir zenci alayına komuta ediyor. Portekizliler ona "şövalye fidalgo" soyluluk unvanını verdiler.

Komutan Henrique Dias, Recife'de konuşlanan Hollanda ordusuna Olinda'dan bir gözdağı mektubu gönderiyor. Henrique'ler Alayı adındaki birliğinin dört ulustan oluştuğu uyarısında bulunuyor: *Minalar, Ardalar, Angolalılar ve Kreoller: Bunlar o kadar kötücüldür ki hiçbir şeyden korkmazlar, zaten korkmamaları gerekir; Minalar o kadar cesurdur ki, kollarıyla ulaşamadıkları yere isimleriyle ulaşırlar; Ardalar o kadar hırslıdır ki her şeyi tek bir hamleyle kesmek isterler; ve Angolalılar o kadar dayanıklıdır ki hiçbir iş onları yormaz. Artık siz karar verin, her şeyi kırıp döken adamlar bütün Hollanda'yı da kırıp dökecekler mi dökmeyecekler mi?*

(69 ve 217)

1649: Sainte Marie des Hurons

Rüyaların dili

Zavallıcıklar, diye düşünüyor Peder Ragueneau, dün gece gizemli bir rüya gören adamın etrafına armağanlar yığan ve çevresinde dans eden Hurone yerlilerini seyrederken. Kabile adamın ağzına yemeğini veriyor ve onun için dans ediyor; genç kızlar onu okşuyor ve külle ovuyorlar. Ardından hepsi daire şeklinde oturup rüyayı tahmin etmeye koyuluyor. Görüntüler ya da sözcükler sıralayarak rüyanın izini sürüyorlar ve o her seferinde "Hayır, hayır," diyor, ta ki içlerinden birisi "Nehir," diyene kadar. İşte o zaman, hep birlikte, onu yakalamayı başarıyorlar: Bir nehir, öfkeli bir akarsu, bir kanoda tek başına giden bir kadın, o küreği kaybetti, nehir onu götürüyor, kadın bağırmıyor, gülümsüyor, mutlu görünüyor... "O ben miyim?" diye soruyor kadınlardan biri. "Ben miyim?" diye soruyor bir diğeri. Kabile, rüyadaki simgeleri yorumlasın diye, gözleri en gizlenmiş arzuları bile bulup çıkaran bir kadını çağırıyor. Falcı kadın bir bitki çayı içerken, koruyucu ruhuna başvuruyor ve mesajı yavaş yavaş çözüyor.

Tüm Iroques halkları gibi Hurone'ler de rüyanın en sıradan şeyleri yücelttiğini ve arzunun parmaklarıyla dokunarak onları simgelere dönüştürdüğüne inanıyorlar. Rüyanın gerçekleşmeyen arzuların dili olduğuna inanıyorlar ve uyanıkken farkına varılmayan, ruhun gizli arzularına *ondinnonk* adını veriyorlar. Bu *ondinnonk* dedikleri şeyler beden uyurken ruhun yaptığı yolculuk esnasında ortaya çıkıyorlar.

"Zavallıcıklar," diye düşünüyor Peder Ragueneau.

Hurone'lere göre, rüyanın söylediğine saygı göstermeyen kişi büyük bir suçun faili durumuna düşüyor. Emirleri rüya veriyor. Eğer rüyayı gören kişi aldığı emirleri yerine getirmezse ruh öfkelenip bedeni hasta ediyor ya da öldürüyor. Iroques ailesine mensup tüm halklar hastalığın savaştan, kazadan ya da bedenin içine ayı dişleri veya kemik kıymıkları koyan büyücüden gelebi-

leceğini biliyorlar, ama bunların yanı sıra ruhtan da gelebiliyor; ruh bir şey istediğinde ve bu ona verilmediğinde.

Peder Ragueneau bölgede vaaz veren diğer Fransız Cizvitlerle tartışıyor. O Kanada yerlilerini savunuyor: *Sadece sersemlik olan bir şeyi dine küfür diye adlandırmak o kadar kolay ki...*

Bazı papazlar bu batıl inançlarda Şeytan'ın boynuzlarını uzattığını görüyorlar ve dehşete kapılıyorlar çünkü yerliler ikide bir altıncı emre karşı rüyalar görüyorlar ve ertesi gün hemen tedavi amaçlı orjilere yöneliyorlar. Ayrıca geleneksel olarak neredeyse çıplak dolaşıyorlar, şeytani bir rahatlıkla birbirlerine bakıp elleşiyorlar ve canları ne zaman isterse evlenip boşanıyorlar. Ve daima çılgınca günahlar işlemeye vesile olan *andacwandat* şenliğinin başlaması için rüyanın emir vermesi yeterli oluyor. Peder Ragueneau, ne yargıçların, ne Engizisyon görevlilerinin, ne hapishanelerin, ne de mülkiyetin olduğu, kadınların yönetimi erkeklerle paylaştığı ve sahte tanrılara birlikte taptıkları bu toplumda Şeytan'ın verimli topraklar bulabileceğini inkâr etmiyor, ama Tanrı'nın yasasından henüz habersiz bu ilkel ruhların masumiyet karinesini de savunmaktan vazgeçmiyor.

Ve herhangi bir Iroques o gece rüyasında bir papazı öldürdüğünü görünce, diğer Cizvitler korkudan gerilirken, Ragueneau bunun daha önce de birçok kez yaşandığını ve bu durumda, yerli rüyasını zararsız bir pantomimde dans ederken, onun bir cübbeyi delik deşik etmesine izin vermenin yeterli olduğunu hatırlatıyor.

"Bunlar aptalca gelenekler," diye fikir yürütüyor Peder Ragueneau, "ama suça teşvik eden gelenekler değiller."

(153 ve 222)

Bir Iroques hikâyesi

Dünyaya kar yağıyor ve yaşlı anlatıcı büyük evin ortasında, yüzü ateşe dönük halde konuşuyor. Bütün kabile hayvan postlarının üstüne oturmuş, bir yandan elbise dikerken ya da silahları tamir ederken bir yandan onu dinliyorlar.

"Gökyüzünde ağaçların en devasası büyümüştü," diye anlatıyor ihtiyar. "Dört tane uzun beyaz kökü vardı ve bunlar dört bir yana uzanıyorlardı. Her şey bu ağaçtan doğdu..."

İhtiyar bir gün rüzgârın ağacı kökünden söktüğünü anlatıyor. Gökyüzünde açılan delikten elinde bir avuç tohumla birlikte büyük şefin karısı düşmüş. Tohumları ekebilmesi için bir kaplumbağa kabuğunun üzerinde toprak getirmiş ve böylece bize yiyecek veren bitkiler filizlenmiş. Daha sonra bu kadının bir kızı olmuş, kız büyümüş ve batı rüzgârının karısı olmuş. Batı rüzgârı onun kulağına bazı sözler üflemiş...

Usta anlatıcı hikâyesini anlatıyor ve onu yaşatıyor. Şimdi büyük evin üzerinde batı rüzgârı esiyor; bacadan içeri dalıyor ve dumanlar dinleyenlerin suratlarını kaplıyor.

İroques yerlilerine toplanmayı ve dinlemeyi öğreten kurt kardeş dağlardan uluyor. Uyku saati geldi.

Sabahların birinde yaşlı anlatıcı uykudan uyanmayacak. Ama onun hikâyelerini dinlemiş olanlardan biri, bunları diğerlerine anlatacak. Ve sonra bu kişi de ölecek, ama büyük evler ve ateşin etrafında toplanmış insanlar olduğu müddetçe hikâyeler yaşamaya devam edecek.

(37)

Iroques'lerin şarkılarının şarkısı

Ben şarkı söyleyerek
ona yardım edebilirim.
Evet, evet, edebilirim!
Şarkım güçlüdür benim!
Ben şarkı söyleyerek,
Onu kaldırabilirim.
Evet, evet, yapabilirim!
Şarkım güçlüdür benim!
Ben şarkı söyleyerek,
Kollarını düzeltebilirim.

Evet, evet, yapabilirim!
Şarkım güçlüdür benim!
Ben şarkı söyleyerek,
Vücudunu dikleştirebilirim.
Evet, evet, yapabilirim!
Şarkım güçlüdür benim!

(197)

1650: Meksika Şehri

Galipler ve mağluplar

Bir sunak gibi işlenmiş büyük kapının demir zemini üzerinde, aile arması görkemli bir şekilde yükseliyor. Maun arabanın içindeki ev sahibi, üniformalılar ve atlardan oluşan maiyetiyle birlikte kapıdan giriyor. İçeride, klavsen susuyor; ipekli kumaşların hışırtısı, evlilik çağına gelmiş kızların sesleri ve yumuşak tüylü halıların üzerinde atılan adımlar işitiliyor. Ardından, işlemeli gümüş kaşıklar porselende tıngırdıyor.

Bu Meksika Şehri, saraylar şehri, dünyanın en büyük şehirlerinden bir tanesi. Denizden çok uzak olsa da, İspanya Donanması, Manila Kalyonu* ve kuzeyin büyük gümüş yolu burada buluşuyor. Güçlü ticaret konsolosluğu Sevilla'yla rekabet ediyor. Ticari mallar Peru, Manila ve Uzak Doğu'ya buradan akıyor.

Bu şehri Tenochtitlán'ın kalıntıları üzerine galipler için inşa eden yerliler şimdi kanolarla yiyecek taşıyorlar. Burada gün boyunca çalışabiliyorlar, ama akşam olunca kırbaç şakırtıları altında surların dışındaki mahallelerine doğru gidiyorlar.

Kimi yerliler, acaba kalmamıza izin verirler de, böylece haraç ödemekten ve zorunlu çalışmadan kurtulabilir miyiz diye, çorap ve ayakkabı giyiyor, İspanyolca konuşuyorlar.

(148)

---

* İspanya'nın Filipinler'i ele geçirmesinin ardından İspanya Krallığı o güne kadar dünya üzerinde görülmüş en büyük sınırlara ulaştı. Manila'yla Acapulco arasında sefer yapan bu kalyon önemli bir ticaret unsuruydu. (ç.n.)

Kısacık yaşam üzerine Náhuatl şarkısı

Kaşla göz arasında geçip gidiyor hayat.
Bir günde gidiyoruz, bir gecede iniyoruz
bilinmezlik diyarına.
Sadece birbirimizle tanışmaya geldik buraya.
Sadece yolcuyuz bu dünyada.

Huzur ve zevk içinde geçirelim hayatı.
Gelin, çıkaralım keyfini!
Yapmıyorlar bunu öfkeli yaşayanlar:
Oysaki dünya herkese yeter.
Keşke sonsuza dek yaşasaydık,
Keşke ölümü hiç tatmasaydık!

Yaşarken burada, yaralı bir yürekle,
ve itilip kalkılarak orada burada.
Ama her türlü mutsuzluğa rağmen,
ruhumuzdaki acılara rağmen,
kimse yok hayatı boş yere yaşayan!
Keşke sonsuza dek yaşasaydık,
Keşke ölümü hiç tatmasaydık!

(77)

1654: Oaxaca

Tıp ve büyücülük

Yeryüzüne düşmeden önce rengârenk tüylü ve çok ötücü kuşlar olan Zapoteca yerlileri, Gonzalo de Balsalobre'ye bazı sırlarını anlattılar. Don Gonzalo, bir süre onların arasında yaşayıp din ve tıp hakkında bir sürü sırrı öğrendikten sonra, şimdi Oaxaca'da Meksika Şehri'ne gönderilecek ayrıntılı bir rapor kaleme alıyor. Yerlileri Kutsal Engizisyona ihbar eden rapor, keşişlerin ve sıradan adaletin ortadan kaldırmakta aciz kaldığı halk hekimliği-

nin cezalandırmasını istiyor. Bir süre önce, üniversite mezunu Alarcón dokuz yıl boyunca Cohuixca yerlilerinin topluluk hayatını paylaştı. Hastaları iyileştiren kutsal otları öğrendikten sonra şeytani uygulamalar yaptıkları gerekçesiyle yerlileri ihbar etti.

Halbuki fethin ilk döneminde, yerli tıbbı Avrupa'da büyük merak uyandırıyordu ve Amerika'nın bitkilerine olağanüstü özellikler yüklüyorlardı. Keşiş Bernardino de Sahagún sekiz Aztek doktorun bilgeliklerini derleyip kitap olarak yayımladı ve Kral II. Felipe özel doktoru Francisco Hernández'i yerel tıbbı derinlemesine incelemesi için Meksika'ya gönderdi.

Yerlilere göre otlar konuşuyor, cinsiyetleri var ve iyileştiriyorlar. İnsan sözünün yardımıyla hastalığı vücuttan söküp çıkaran, gizemleri aydınlatan, kötü yazgıları düzelten, aşkı ya da unutmayı tetikleyen küçük bitkiler. Toprağın sesleri, o sırada Engizisyon ve şeytan çıkarma vakalarıyla meşgul olan ve iyileşmek için şuruplardan, müshillerden ve kan çekmeden ziyade duaların, efsunların ve muskaların sihrinden medet uman on yedinci yüzyıl İspanya'sının kulaklarına cehennemin sesleri gibi geliyor. (4)

1655: San Miguel de Nepantla

Juana dört yaşında

Juana kanalın kıyısında yürürken bir yandan da içinde taşıdığı yoldaşıyla, yani ruhuyla sohbet ediyor. Kendini çok mutlu hissediyor, çünkü hıçkırığı tuttu ve Juana hıçkırığı tutunca büyüyor. Durup kendisiyle birlikte büyüyen gölgesine bakıyor ve göbeğinin her sıçrayışından sonra onu bir dal parçasıyla ölçüyor. Aynı şekilde yanardağlar da eskiden, canlı oldukları günlerde, kendi ateşleri onları yakmadan önce hıçkırıkla büyüyorlardı. Yanardağlardan ikisinin dumanı hâlâ tütüyor, ama artık onları hıçkırık tutmuyor. Artık büyümüyorlar. Juana'yı hıçkırık tutuyor ve o büyüyor. Büyüyor.

Buna karşılık ağlamak küçültüyor. Yaşlı kadınların ve cenazelerdeki ağlayıcı kadınların hamamböceği boyutunda olmaları bu yüzden. Juana'nın okuduğu, dedesine ait kitaplar bunu söylemiyorlar, ama o biliyor. Ruhuyla yaptığı onca sohbet sayesinde bildiği şeyler bunlar. Juana ayrıca bulutlarla sohbet ediyor. Bulutlarla sohbet etmek için tepelere ya da ağaçların en yüksek dallarına tırmanmak gerekiyor.

"Ben bulutum. Biz bulutların yüzleri ve elleri olur. Ayakları olmaz."

(16 ve 75)

1656: Santiago de la Vega

Gage

Anglikan papazı Thomas Gage, Jamaika'da, iki palmiyenin arasına gerili bir hamakta ölüyor.

Katolik keşiş cübbesiyle vaaz vererek, bilgi toplayarak ve çikolatanın yanında guayaba tatlısının keyfini çıkararak Amerika topraklarında dolaşıp durduğu o eski günlerden beri Meksika'nın ilk İngiliz genel valisi olmanın hayallerini kurmuştu. Londra'da kilise değiştirdi ve İspanyol sömürgelerine karşı iyi bir fetih donanması kurmanın gerekli ve mümkün olduğuna Lord Cromwell'i ikna etti.

Geçen yıl, Amiral William Penn komutasındaki birlikler Jamaika adındaki bu adayı işgal ettiler. İngiltere, İspanya'nın Amerikan İmparatorluğu'ndan ilk parçayı kopardı ve Kolomb'un varisleri, Jamaika markileri en önemli gelir kaynaklarını kaybettiler. İşte o zaman, İspanyol Vali kölelerin kollarında kılıcı teslim etmeye gelirken, Papaz Thomas Gage, Santiago de la Vega'nın büyük şapelinin kürsüsünden vatanperver bir Protestan vaaz verdi.

(145)

1658: San Miguel de Nepantla

Juana yedi yaşında

Aynadan annesinin içeri girdiğini görüyor ve elindeki kılıcı yere bırakıyor. Kılıç yere top patlamasını andıran bir gürültüyle çarpınca Juana öyle bir irkiliyor ki yüzünün tamamı geniş kenarlı şapkanın altında kalıyor.

"Oyun oynamıyorum," diyor annesinin gülüşü karşısında kızarak. Şapkadan kurtulunca kömürle çizilmiş kocaman bıyıklar ortaya çıkıyor. Juana'nın incecik bacakları devasa deri çizmelerin içinde zorlukla hareket ediyor; tökezleyip yere devriliyor ve rezil olduğunu düşünerek öfkeli bir biçimde havayı tekmeliyor; anne gülmeye devam ediyor.

"Oyun oynamıyorum!" diye tepki gösteriyor Juana gözlerinde yaşlarla. "Ben erkeğim! Üniversiteye gideceğim, çünkü ben erkeğim!"

Anne kızının başını okşuyor.

"Benim deli kızım, benim güzel Juanam. Bu yaramazlıklarından ötürü seni kırbaçlamam gerekirdi."

Yanına oturup çok tatlı bir dille şöyle diyor: "Keşke bir aptal olarak dünyaya gelseydin, benim her şeyi bilen kızım." Ve kızının başını okşarken, Juana dedesinin pelerinini gözyaşlarıyla ıslatıyor.

(16 ve 75)

Juana'nın bir rüyası

Juana rüyalar pazarında dolanıp duruyor. Satıcı kadınlar yerdeki büyük örtülerin üzerine rüyaları yaymışlar.

Juana'nın dedesi çok üzgün bir şekilde pazara geliyor, çünkü çok uzun zamandan beri hiç rüya görmedi. Juana onun elinden tutuyor ve rüya seçmede ona yardımcı oluyor: Badem ezmesi ya da pamuktan rüyalar, uyurken uçmak için kanatlar ve görmeye gecenin yetmeyeceği kadar çok rüyayı yüklenmiş bir halde oradan ayrılıyorlar.

(16 ve 75)

1663: Eski Guatemala Şehri

Matbaa geliyor

Piskopos Payo Enríquez de Ribera, yerlilerin zorla çalıştırılmasının en ateşli taraftarlarından biri. Yerliler toprak sahipleri arasında bölüştürülmediği takdirde, diye akıl yürütüyor Piskopos, tarlaları kim ekip biçecek? Ve tarlaları işleyecek birileri olmazsa, ruhları kim işleyecek?

Guatemala'ya gelen ilk matbaa makinesi Puebla'dan eline ulaştığı sırada Piskopos bu konu hakkında bir belge kaleme almaktaydı. Bu piskoposluk bölgesinin bilge ruhani şefi, kendisinin yazdığı teoloji kitabı *Explicatio Apologetica* burada basılsın diye matbaa makinesini, baskı harfleri kutularını ve bir matbaacıyı getirtti.

Guatemala'da yayınlanan ilk kitap Maya ya da Kastilya dilinde değil, Latince yazıldı.

(135)

1663: Paraíba Nehri'nin kıyıları

Özgürlük

Köpek sürüsünün havlayışları ve köle avcılarının trompetleri susalı epey oldu.

Kaçak köle, boyunu aşan sazlarla kaplı sazlığı geçiyor ve nehre doğru koşuyor.

Kendini yüzükoyun çimenlerin üzerine atıyor ve kollarıyla bacaklarını iki yana açıyor. Cırcırböceklerinin, ağustosböceklerinin ve kurbağacıkların dayanışmacı seslerini dinliyor. "Ben bir nesne değilim. Benim tarihim nesnelerin tarihi değil." Toprağı öpüyor, toprağı ısırıyor. "Ben ayağımı tuzaktan kurtardım. Ben bir nesne değilim." Çıplak bedenini çiyle ıslanmış toprağa yapıştırıyor ve toprağın içinden geçen, doğmaya hevesli bitkiciklerin fısıltısını dinliyor. Karnı müthiş acıktı, ama açlık hayatında ilk kez ona mutluluk veriyor. Bütün vücudu kesik dolu ama o bunları hiç hissetmiyor. Sanki onu kucaklayacakmışçasına gökyüzüne

doğru dönüyor. Ay yükseliyor, ışıldıyor ve onu şiddetli ışık darbeleriyle, dolunay ışığının ve parlak yıldızların kırbacıyla dövüyor. Sonra ayağa kalkıyor ve kendine bir istikamet arıyor.

Şimdi, selvaya doğru gidiyor. Şimdi, büyük yeşil yelpazelere doğru ilerliyor.

"Sen de mi Palmares'e gidiyorsun?" diye soruyor kaçak, elinin üzerinde dolaşan karıncaya ve ondan bir istekte bulunuyor:

"O halde bana yolu göster."

(43)

Palmares şarkısı

Dinlen, siyah adam.
Gelmez buraya beyaz adam.
Gelirse şayet,
Şeytan onu götürecek.
Dinlen, siyah adam.
Gelmez buraya beyaz adam.
Gelirse şayet,
sağlam bir kötek yiyecek.

(69)

1663: Serra da Barriga

Palmares

Bazı geceler, bu sıradağların akkor zirvesi, şimşeklerin ışığında Alagoas kıyısından görünür. Portekizliler, ilk Brezilyalı piskoposu yedikleri için Papa'nın sonsuza dek aforoz ettiği Caete halkını bu sıradağların eteklerindeki tepelerde katlettiler; kaçak zenci kölelerin yıllardan beri sığındıkları Palmares'in gizli saklı köyleri de burada bulunuyor.

Her köy bir kale. Yüksek tahta çitlerin ve kazıklı tuzakların ötesinde geniş ekili araziler uzanıyor. Çiftçiler toprağı işlerken silahları hep ellerinin altında ve geceleri kaleye geldiklerinde eksik var

mı diye birbirlerini sayıyorlar. Burada yılda iki kez mısır hasat ediyorlar ve ayrıca fasulye, manyok, şeker, patates, tütün, sebze, meyve üretiyorlar; domuz ve tavuk yetiştiriyorlar. Palmares'in zencileri, Avrupa için yetiştirilen istilacı şekerkamışının tüm vakti ve arazileri gasp ettiği kıyı kesiminde yaşayanlardan daha bol ve daha iyi besleniyorlar.

Angola'da olduğu gibi bu zenci toplulukları palmiyeyi yaşamın her alanında kullanıyorlar: Palmiye lifleriyle giysiler, sepetler ve yelpazeler dokuyorlar; yaprakları çatı ve yatak vazifesi görüyor; meyvesinden yemek için lapa, içmek için şarap ve ışık için yağ elde ediyorlar; meyvesinin çekirdeği kızartma yağına ve pipoya dönüşüyor. Angola'daki gibi, şefler soylu demircilik mesleğini sürdürüyorlar ve halkın toplantılarını yaptığı meydanın onur köşesini dökümhane teşkil ediyor.

Ama birden çok Angola var; birden çok Afrika olduğu gibi. Palmares'liler bin değişik köyden geliyor ve bin değişik dil konuşuyorlar. Yegâne ortak dilleri, zenci gemilerinde ve şekerkamışı tarlalarında kırbaç eşliğinde emirler yağdıran efendilerinin ağzından duydukları dil. İçine Afrika ve Guaraníe dillerinden sözcükler serpiştirilmiş Portekizce, eskiden hor gördüklerini şimdi birleştiriyor ve aralarındaki iletişimi sağlıyor.

Folga nêgo.
*Branco não vem cá.**

Hollandalılar Pernambuco'dan kovulduklarından beri, Portekizliler bu özgür topraklara karşı yirmiden fazla sefer düzenlediler. Bir muhbir Brezilya'dan Lizbon'a şöyle yazıyor: *Hollanda'nın kibrini dizginlemeyi başaran ordumuz Palmares'e arka arkaya düzenlediği çok sayıdaki seferden hiçbir sonuç elde edemedi...*

Hollandalıların şansı da yaver gitmemişti. Onların seferleri de hiçbir sonuca ulaşamamıştı. Hollandalılar ve Portekizliler

* (Portekizce) *Dinlen, siyah adam. / Gelmez buraya beyaz adam.* (ç.n.)

boş köyleri ateşe verdiler ve şiddetli yağmurların altında ormanın içinde deli gibi dönüp dururken kayboldular. Bazıları bir gölgeye karşı savaş tuttu; gelip ısırdıktan sonra kaçan bir gölgeye karşı savaştılar ve her seferinde zafer şarkıları söylediler. Ancak hiçbiri ne Palmares'i alt edebildi, ne de Şeker Kral'ı ve onun maiyetini kol gücünden mahrum bırakan köle firarlarını önleyebildi; Hollandalılar, onları korkutmak ve emsal teşkil etmesi için asi zencileri çarmıha gerdiler, Portekizlilerse kırbaçlayıp sakat bıraktılar ama bunlar hiçbir işe yaramadı.

Portekizlilerin Palmares'e karşı düzenledikleri seferlerden birinin askerleri kısa bir süre önce herhangi bir sonuca ulaşamadan Recife'ye geri döndü. Başında Gonçalo Rebelo adında zenci bir komutanın bulunduğu birlik iki yüz zenci askerden oluşuyordu. Yakalayabildikleri az sayıdaki zenci tutsağın kellelerini uçurdular.

(69)

1665: Madrid

II. Carlos

Yeni hükümdar yalpalıyor ve ağlıyor. Koltuk altlarına ve beline bağladıkları askılarla onu ayakta tutuyorlar. Dört yaşında olmasına rağmen ne konuşabiliyor ne de yürüyebiliyor. Onu İspanya tahtına oturtmak için on dört sütannenin memelerinden kopardılar.

Ağlıyor çünkü gözlerine kadar inen taç canını acıtıyor; çünkü masal karakterleriyle oyununa ve perilerin ılık sütünü içmeye geri dönmek istiyor.

Çelimsiz çocuk mucize eseri yaşıyor; ya da kafası ve boynu kabuk bağlamış irinli yaralarla kaplı olmasına rağmen onu asla, doğduğunda bile yıkamadıkları için hâlâ hayatta. (Domingo Centurión dokuz yıl önce soğuk algınlığından öldüğünden beri sarayda kimse yıkanmıyor.)

"*Arrorro,*" diye bir şeyler geveliyor Kral ve ayağını kulağına götürüyor.

(201)

1666: Yeni Amsterdam

New York

İngilizler kalenin burçlarında dalgalanan bayrağı iki top atışıyla indiriyor ve Manhattan Adası'nı Hollandalıların elinden alıyorlar. Hollandalılar burayı zamanında Delaware yerlilerinden altmış florine satın almışlardı.

Hollandalıların yarım asırdan uzun bir süre önce buraya gelişlerini hatırlayan Delawareler şöyle diyor: *Büyük adam, çorbasının yeşilliklerini yetiştirmek için sadece küçük, çok küçük bir toprak, bir sığır derisinin ancak sığabileceği bir alan istiyordu. Onun düzenbaz ruhunu o zaman fark etmemiz gerekirdi.*

Kuzey Amerika'nın en önemli köle pazarı Yeni Amsterdam'ın adı bundan böyle New York oluyor; Wall Street ise zencilerin kaçmaması için inşa edilmiş duvarın ardındaki sokağın adı.

(136)

1666: Londra

Beyaz hizmetçiler

Beyaz hizmetçilerle dolu üç gemi Thames Nehri'nde denize doğru süzülüyor. Uzaklardaki Barbados Adası'nda kapaklarını açtıklarında hayatta olanlar şekerkamışı, pamuk ve tütün tarlalarının yolunu tutacaklar, ölenlerse denizin dibini boylayacak.

İnsan buharlaştırma sanatında çok ehil olan bu beyaz hizmetçi kaçakçılarına *Espíritus* deniyor: Londra'nın kenar mahallelerinden kaçırdıkları fahişeleri ve serserileri, İrlanda ve İskoçya'da avladıkları Katolik gençleri ve özel mülkte bir tavşan öldürmekten ötürü Bristol Hapishanesi'nde darağacına gitmeyi bekleyen mahkûmları Antiller'e gönderiyorlar. Rıhtımlarda sızan ayyaşlar, üst üste yığılı bir halde kilit altında tutuldukları gemi ambarlarında gözlerini açıyorlar ve Amerika'ya doğru onlarla birlikte şekerlemeyle kandırılmış kimi çocuklar ve kolay servet vaadiyle kandırılmış bir sürü maceraperest de seyahat ediyor. Kendi bedellerini ya da yol-

culuğun bedelini ödeyene kadar orada, Barbados, Jamaika ya da Virginia'daki tarım arazilerinde onların posasını çıkaracaklar.

Beyaz hizmetçiler günün birinde toprakların ve zencilerin sahibi olmanın hayalini kuruyorlar. Zorlu hapis ve ücretsiz çalışma yıllarının sonunda özgürlüklerine kavuştuklarında, ilk yaptıkları şey öğle uykusu süresince onları yelpazeyle serinletmesi için bir zenci satın almak.

Barbados'ta kırk bin Afrikalı köle var. Doğumlar tarım işletmelerinin muhasebe defterlerine kaydediliyor. Bir zenci bebek doğduğunda yarım sterlin ediyor.

(11 ve 224)

1666: Tortuga Adası

Korsanların dünyasından

El Olonés diye tanınan Jean David Nau kısa bir süre önce Remedios ve Maracaibo'yu yağmaladı. Kılıcı birçok İspanyolu dilimledi. Elde edilen ganimetin ağırlığı yüzünden firkateynler yarım yol hızla geri dönüyor.

El Olonés gemiden iniyor. Yegâne dostu ve sırdaşı, iyi ve kötü gün yoldaşı çizmelerinin arasında kuyruğunu sallayıp havlıyor. El Olonés'in peşinden yelkenlilerin örümcek ağlarını andıran düzeneğinden yeni kopmuş, taverna, kadın ve ayaklarının altında sağlam toprak özlemiyle yanıp tutuşan bir insan sürüsü geliyor.

Kaplumbağa yumurtalarının kendi başlarına piştiği bu kızgın kumların üzerinde sessizce ayakta duran korsanlar uzun bir ayine tahammül ediyorlar. Yamalı bedenler, kirden kaskatı olmuş ceketler, yağlı peygamber sakalları, yılların körelttiği bıçak gibi suratlar: Ayin sırasında biri öksürmeye ya da gülmeye cüret ederse, onu tek bir mermiyle devirip istavroz çıkarıyorlar. Her korsan başlı başına bir cephanelik. Belinden sarkan kayman derisi kınların içinde dört bıçak ve bir kasatura, iki kılıfsız tabanca ve dizine çarpıp duran bir denizci kılıcı taşıyor, göğsünde de çapraz asılı bir misket tüfeği oluyor.

Ayinin ardından ganimet paylaştırılıyor. Önce sakat kalanlar. Sağ kolunu kaybeden altı yüz pezo ya da altı zenci köle alıyor. Sol kolunu kaybedense beş yüz pezo ya da beş köle, ki bacaklardan herhangi birinin fiyatı da bu. Küba ya da Venezüella'da bir gözünü ya da bir parmağını bırakmış olan yüz pezo ya da bir köle almaya hak kazanıyor.

Gün baharatlı romlarla uzuyor ve kaplumbağa tandırıyla zirve noktasına ulaşıyor. Kaplumbağa kabuğu içine doldurulan kuşbaşı kaplumbağa eti, yumurta sarısı ve baharatların kumun altında, korların arasında ağır ağır pişmesiyle hazırlanan yemek bu adaların en üst düzey ziyafetini teşkil ediyor. Korsanlar yemeğin ardından kumlara uzanıp pipolarını tüttürüyor ve kendilerini dumanların arasında melankolinin kollarına bırakıyorlar.

Gece çökünce melez bir kadının vücudunu incilerle kaplayıp kulağına korkunç olayları ve harika şeyleri, darağacı, bordalama, hazine hikâyelerini fısıldıyor ve bundan böyle sefere çıkmayacaklarına yemin ediyorlar. İçerken ve severken çizmelerini çıkarmıyorlar: Yarın yeni bir sefer için gemi ararken rıhtımın taşlarını parlatacak olan çizmelerini.

(61 ve 65)

1667: Meksika Şehri

Juana on altı yaşında

Çan, gemilerde çeyrek saatte bir çalarak denizci nöbetlerini haber verir. Madenlerde ve şekerkamışı tarlalarındaki yerli serfleri ve zenci köleleri çalışmaya teşvik etmek için çalar. Kiliselerdeyse saat başlarını, ayinleri, ölümleri ve şenlikleri haber verir.

Ama Meksika Genel Valisi'nin sarayının üstündeki saat kulesinde dilsiz bir çan var. Söylentiye göre engizisyoncular onu eski bir İspanyol köyünün çan kulesinden sökmüşler, dilini çıkarmışlar ve kim bilir kaç yıl önce Hint Adaları'na yollamışlar. Bu çan, Üstat Rodrigo 1530 yılında onu yaptığından beri daima iyi ses vermiş, uysal olmuştu. Yine söylentiye göre, çancının belirleyeceği vuruşa

göre üç yüz farklı sesi varmış ve bütün köy onunla gurur duyuyormuş. Ta ki bir gece uzun ve şiddetli gürültüsü herkesin yataklarından fırlamasına sebep olana kadar. Korku ya da sevinç, artık kim bilir ne sebeple kendini kaybeden çan deli gibi çalıyormuş ve ilk kez kimse onu anlamamış. Çan kendini kaybetmiş bir şekilde durmadan çalmaya devam ederken kalabalık iç avluda toplanmış, Belediye Başkanı ve Papaz kuleye bizzat çıkıp korkudan buz keserek orada kimsenin olmadığını teyit etmişler. Onu çalan herhangi bir insan eli yokmuş. Yetkililer Engizisyon'a başvurmuşlar. Kutsal Engizisyon Mahkemesi, sonsuza dek dilsizleştirilen ve Meksika'ya sürgüne gönderilen çanın sesinin geçersiz ve değersiz olduğuna hükmetmiş.

Juana Inés de Asbaje koruyucusu Genel Vali Mancera'nın sarayını terk ediyor ve peşinde bavullarını taşıyan iki yerliyle birlikte ana meydanı geçiyor. Köşeye gelince duruyor ve sanki sessiz çan tarafından çağrılmışçasına, bakışlarını kuleye doğru çeviriyor. Çanın hikâyesini biliyor. Kafasına göre çaldığı için cezalandırıldığını biliyor.

Juana doğrudan Santa Teresa la Antigua Manastırı'na doğru yürüyor. Artık saray kadını olmayacak. Kemerlerin altındaki dingin ışıkta ve odasının yalnızlığında, dışarıda bulamadığı şeyi arayacak. Üniversitede dünyanın gizemlerini öğrenmeyi isterdi, ama kadınlar nakış çemberine ve kendilerini seçen kocaya mahkûm olarak doğuyorlar. Juana Inés de Asbaje yalınayak Karmel rahibesi olacak ve ismini Juana Inés de la Cruz olarak değiştirecek.

(58 ve 213)

1668: Tortuga Adası

Köpekler

Haiti'nin kuzeyindeki bu adacıkta artık yerli kalmadı. Ama onların izini sürmek ve cezalandırmak için İspanyollar tarafından getirilen köpekler duruyor. Sayıları çoğalan martılar sürü halinde dolaşıp yaban domuzlarıyla besleniyor ve bu toprağın hâkimiyeti için

Fransız korsanlarla mücadele ediyorlar. Geceleri ormanlık alandan uluma sesleri geliyor. Surların içindeki korsanlar titriyorlar.

Tortuga Adası, Bakan Colbert tarafından köle ticareti ve korsanlık için kurulan şirkete ait. Şirket, korsanlar arasında büyük bir saygınlığa sahip bir soylu olan Bertrand d'Ogeron'u vali olarak atadı.

Vali Fransa'dan bir parti zehir getiriyor. Birkaç tane at öldürüp içlerine zehir doldurduktan sonra bunları adanın değişik yerlerine atıyor. Böylece ormandaki köpek tehlikesine bir son vermeyi düşünüyor.

(65)

1669: Cebelitarık Şehri

Dünyanın bütün zenginliği

Henry Morgan'ın adamları Maracaibo Gölü'nün kıyılarını eşeleyerek ilerliyorlar. El Olonés'in yanında götüremediği gömülü hazineleri arıyorlar. Korsanlar ne kadar erken kalkıp çalışmaya koyulsalar da ne taşımaya zamanları yetti ne de onca hazineyi alacak gemi vardı.

Top atışlarının ardından karaya çıkıyorlar. Korsanlar sandallardan atlıyor ve kılıç elde dumanları tüten köye giriyorlar.

Hiç kimse yok, hiçbir şey yok.

Meydanın tam ortasında, pejmürde kılıklı, zavallı görünümlü bir delikanlı onları gülerek karşılıyor. Gözlerinin üzerine düşen kocaman şapkanın kırık kanadı omzunun üzerine değiyor.

"Gizli! Gizli!" diye bağırıyor. Kollarını pervane gibi sallayarak hayali sinekleri kovalıyor ve durmadan gülüyor.

Bir kılıcın ucu gırtlağına dayanınca fısıldıyor: "Çıplak ayaklarla uyuma, yarasalar yer onları."

Buhar, duman ve tozla yoğunlaşmış hava cayır cayır yanıyor. Morgan sıcak ve sabırsızlıktan fokurdamaya başlıyor. Delikanlıyı bağlıyorlar. "Hazineleri nereye sakladılar?" Ona vuruyorlar. "Altın nerede?" Yanaklarında ve göğsünde ilk kesikleri açıyorlar.

"Ben Sebastián Sanchez'im!" diye haykırıyor. "Ben Maracaibo Valisi'nin kardeşiyim! Büyük ve önemli bir şahsiyetim!"

Kulağının yarısını kesiyorlar.

Sürükleyerek götürüyorlar. Delikanlı korsanları ormanın içinden bir mağaraya götürüyor ve hazineyi gösteriyor. Dalların altına gizlenmiş iki tane toprak tabak, pasla kaplı bir çapa ucu, içi boş bir salyangoz, bir sürü renkli tüyler ve taşlar, bir anahtar ve üç madeni para.

"Ben Sebastián Sanchez'im!" diye tekrarlayıp duruyor hazine sahibi, korsanlar onu öldürürken.

(65 ve 117)

1669: Maracaibo

Kapandan kaçış

Morgan şafak sökerken fark ediyor ki, gölün ağzı gece gelen İspanyol gemileri tarafından kapatılmış.

Saldırmaya karar veriyor. Donanmasının en önünde bir şalopayı pupa yelken İspanyolların kaptan gemisinin üzerine yolluyor. Şalopa, direğine çektiği bir savaş bayrağıyla meydan okuyor ve Morgan'ın Maracaibo'da bulabildiği tüm katran, zift ve kükürtün yanı sıra her köşesine gizlenmiş bir sürü barut fıçısı taşıyor. Tekneyi, gömlek giydirilip şapka takılmış birkaç tane tahta kukla idare ediyor. İspanyol Amiral Alonso del Campo y Espinoza toplarının bir barut deposuna ateş ettiğini fark edemeden havaya uçuyor.

Arkadan korsan filosunun tamamı saldırıyor. Morgan'ın firkateynleri İspanyol kilidini top atışlarıyla kırıyor ve denize açılıyorlar. Ağzına kadar altın, mücevher ve köle yüklü olarak gidiyorlar.

Baştan aşağı Maracaibo ganimetiyle giyinmiş Henry Morgan yelkenlerin gölgesinde dikiliyor. Elinde altın dürbün ve ayağında Cordoba derisinden sarı çizmeler var; ceketinin zümrüt düğmeleri Amsterdamlı kuyumcularca işlenmiş. Rüzgâr, beyaz ipek gömleğinin dantellerini yukarı kaldırıyor ve Morgan'ı uzaklarda,

Jamaika'da bekleyen kadının sesini taşıyor; alev saçan melez rıhtımda onu uğurlarken şöyle demişti:

"Eğer ölürsen, seni öldürürüm."

(65 ve 117)

1670: Lima

"Bizim için yas tut"

... demişlerdi, hiçbir şey söylemeden Potosí madenlerinde zorla çalıştırılan yerliler. Ve geçen yıl Peru Genel Valisi olan Lemos Kontu, İspanya Kralı'na şöyle yazdı: *Dünyada bu kadar yorgun bir ulus yok. Vicdanımı rahatlatmak için şunu Majestelerine bütün açıklığıyla bildiriyorum: İspanya'ya gönderilen gümüş değil, yerlilerin kanı ve teri.*

Genel Vali insan yiyen tepeyi gördü. Yerlileri köylerden uçlarında demir boyunduruklar bulunan urganlarla birbirlerine bağlanmış halde getiriyorlar ve tepe ne kadar çok insan yutarsa o kadar çok acıkıyor. Köylerde insan kalmıyor.

Kral'a gönderdiği raporun ardından, Lemos Kontu boğucu dehlizlerde bir hafta süren mesaileri yasakladı. Davullar çalıyor, zenci tellal ilan ediyor: Genel Vali yerlilerin bundan böyle gün doğuşundan gün batımına kadar çalışmalarına karar verdi, çünkü *onlar galerilerde yatacak köleler değiller.*

Kimse onu iplemedi.

Ve şimdi, Lima'daki mütevazı sarayında Madrid'den, Hint Adaları Konseyi'nden bir yanıt alıyor. Konsey, gümüş ve cıva madenlerinde zorla çalıştırma uygulamasının kaldırılması talebini reddediyor.

(121)

1670: San Juan Atitlán

Sunakta bir davetsiz misafir

Öğlene doğru Peder Marcos Ruiz kendisini San Juan Atitlán Köyü'ne götürecek olan eşeğin sırtına oturuyor. Meltemin kula-

ğına taşıdığı, su ve çan seslerinin tatlı melodisi köyden mi yoksa rüyalardan mı, kim bilir nereden geliyor? Keşiş hiç acele etmiyor, uyuklayarak, esneye esneye gidiyor.

San Juan Atitlán'a ulaşmak için uzun süre dönüp durmak ve ücra köşelerden geçmek gerekiyor, zira köy toprağın sarplıklarının tam içinde bulunuyor; ayrıca yerlilerin pagan tanrılarına kimseye görünmeden saygı sunmak için, ekili arazilerini en köşe bucak yerlerden seçtikleri herkesin bildiği bir şey.

İlk evler göründüğünde Keşiş Marcos uyanmaya başlıyor. Köy bomboş, kimse onu karşılamaya çıkmıyor. Ağzına kadar insanla dolu kiliseye vardığında doğru gördüğüne emin olmak için gözlerini iyice kırpıştırıyor ve kalabalığın içinde kendine yol açmayı başarıp gözlerini kısarak baktığı o sahneden sonraysa yüreği yerinden fırlayacak gibi oluyor: Daha önce hiç olmadığı kadar çiçek ve tütsü kokularının kapladığı kilisede yerliler köyün delisine tapınıyorlar. Tepeden tırnağa kutsal giysilere bürünmüş bir halde sunakta oturan kıt akıllı adam, ağzından salyalar akarak ve gözleri parıldayarak köy halkının sunmuş olduğu tütsü ve meyveleri, sıcak yemekleri, hıçkırıkların eşlik ettiği bir dualar ve ilahiler karmaşasının arasında kabul ediyor. Koşarak askerleri aramaya giden Keşiş Marcos'un öfkeli bağırışlarını kimse duymuyor.

Tanık olduğu gösteri merhametli papazı çileden çıkarıyor ama şaşkınlığı çok kısa sürüyor. Netice itibarıyla kesecekleri ağaçtan af dileyen ve toprağa açıklama yapmadan bir kuyu kazmayan bu putperestlerden ne bekleyebilir ki? Bunlar Tanrı'yı herhangi bir taş parçasıyla, derenin ya da yağmurun sesiyle karıştırmıyorlar mı? Şehvet günahını *oyun* diye adlandıranlar bunlar değil mi?

(71)

1670: Masaya

"El Güegüence"

Güneş bulutları yarıp kafasını uzatıyor, ama sonra aşağıdaki insanların bu kadar çok parıldamasından, yeryüzünün neşeden yı-

kılmasından utanmış ya da korkmuş bir halde tekrar gizleniyor: Konuşmalı dans, danslı tiyatro, müzikli danslı skeç ve hazırcevaplık; sözcüklerin sınırında gezinen El Güegüence eğlenceyi çığrından çıkarıyor. Maskeli karakterler ne Nahuatl ne de İspanyolca olan yeni bir dil, Nikaragua'da doğan melez bir dil konuşuyorlar. Sakınarak söylemenin ve söylerken uydurmanın (efendileriyle alay eden halkın hayal gücünün acı biberi) binbir popüler yöntemi bu dili besledi.

İhtiyar, hilekâr ve ağzı bozuk bir yerli eserin merkezini oluşturuyor. Bu kişilik El Güegüence ya da Macho-Ratón adında, yasaklarla alay eden, ne konuştuğu şeyi söyleyen ve ne de dinlediğini duyan ve bu sayede kudretlilerin hışmına uğramaktan kaçınmayı başaran biri: Kurnaz, kazanamadığı zaman berabere kalır; berabere kalamadığında çamura yatar.

(9)

1670: Cuzco

Benli surat

Katedralin altınla şişmiş duvarları esmer Kutsal Meryem'in üzerine üzerine geliyor. Hasır şapkasından fırlamış siyah kâkülü ve kucağındaki lama yavrusuyla sergilediği basit görünümü, etrafındaki altın deniziyle tezat oluşturuyor ve onu aşağılanmış gibi gösteriyor. İçeri girmek isteyen yalınayak yaşlı bir kadının kısa bir süre önce kapı görevlileri tarafından engellendiği Cuzco Katedrali bu yerli Meryem'i, bu Himayesiz Meryem'i de varlıklı karnından kusmak isterdi:

"Bırakın girsin!" diye kürsüden bağırdı Papaz. "Bırakın yerli kadın içeri girsin, o benim annem!"

Papazın adı Juan Espinosa Medrano ama herkes onu Benli Surat olarak tanıyor, zira Tanrı suratına benler serpiştirmiş.

Benli Surat vaaz verdiğinde katedral dolup taşıyor. Peru Kilisesi'nde ondan daha iyi bir vaiz yok. Ayrıca, San Antonio Ruh-

ban Okulu'nda teoloji dersleri veriyor ve tiyatro oyunları yazıyor. *Kendi Ölümünü Sevmek*, baba dili İspanyolcayla yazdığı bu eser vaazlarını verdiği kürsüye benziyor: Binlerce girişik bezemede eğilip bükülen, sömürge kiliseleri gibi gösterişli, şaşaalı ve tumturaklı dizeler. Buna karşılık annesinin dili Keçua ile kaleme aldığı dini oyunun yapısı basit, ifade tarzıysa yalın. Savurgan bir oğlu konu aldığı bu eserinde Şeytan, Perulu bir büyük çiftlik sahibi olarak karşımıza çıkıyor, şarabın yerini çiça alıyor, İncil'deki buzağıysa şişman bir domuz oluyor.

(18)

1671: Panama şehri

Randevulardaki dakiklik üzerine

İki yıldan uzun bir zaman önce Henry Morgan kanoyla Panama şehrine geldi ve bir avuç adamın başında, dişlerinin arasında taşıdığı bıçakla Portobello Surları'nı aştı. O zapt edilemez denen kaleyi çok küçük bir birlikle ve topsuz ele geçirdikten sonra yakıp yıkmamak için fidye olarak bir yığın altın ve gümüş aldı. Bozguna uğramış ve bu eşi görülmedik kahramanlık karşısında gözleri kamaşmış Panama Valisi, adam gönderip Morgan'dan saldırıda kullandığı tabancalardan birini istedi.

"Bir yıl saklasın," dedi Korsan. "Onu geri almaya geleceğim."

Şimdi, bir elinde dalgalanan İngiliz bayrağı diğerinde kılıç, alevlerin arasında ilerleyerek Panama şehrine giriyor. İki bin adam ve birçok top peşinden geliyor. Gece yarısı olmasına rağmen yangın etrafı öğlen vakti gibi aydınlatıyor, başka bir yaz bu kıyıların ebedi yazına baskın çıkıyor: Alevler evleri, manastırları, kiliseleri, hastaneleri yutuyor ve yansıması o sırada haykırmakta olan korsanın ağzının üzerinde dans ediyor:

"Buraya yakarış dinlemeye değil, para bulmaya geldim!"

Uzun süre yakıp yıktıktan ve bir sürü insanı öldürdükten sonra, peşinde altın, gümüş ve değerli taş yüklü upuzun bir eşek kervanıyla birlikte şehirden gidiyor.

Morgan birini gönderip gecikme için Vali'den özür diledi.
(61 ve 65)

1672: Londra

Beyaz adamın yükü

İngiltere Kralı'nın kardeşi York Dükü dokuz yıl önce Kraliyet Maceracıları Şirketi'ni kurdu. Antiller'deki İngiliz tarım üreticileri kölelerini Hollandalı zenci tacirlerinden satın alıyorlardı ve taht böylesine değerli malların yabancılardan satın alınmasına müsaade edemezdi. Afrika'yla ticaret için kurulan yeni şirketin saygın hissedarları vardı: Kral II. Carlos, üç dük, sekiz kont, yedi lord, bir kontes ve yirmi yedi şövalye. Kaptanlar, York Dükü'ne saygılarını sunmak için, her yıl Barbados ya da Jamaika'ya götürdükleri üç bin kölenin göğüslerine canlı kırmızıyla DY harflerini yazıyorlardı.

Şirketin ismi artık Afrika Kraliyet Şirketi oldu. Hisselerin çoğunluğunu elinde tutan İngiliz Kral, Afrika'dakinin altı katı fiyata satılan kölelerin sömürgelerinde satın alınmasını teşvik ediyor.

Köpekbalıkları adalara kadar gemilerin arkasından giderek küpeşteden düşecek cesetleri bekliyorlar. Çoğunun ölüm sebebi içme suyunun yetersizliği, zira en güçlüler zaten az olan suyun tamamını içiyorlar; diğer bir ölüm sebebiyse dizanteri ya da çiçek hastalığı; geri kalanların birçoğu da melankoliden ölüyor: Yemek yemeyi reddediyorlar ve dişlerini öyle sıkıyorlar ki açabilene aşk olsun.

Yan yana dizili olarak, birbirlerine yapışık bir halde ve burunlarına değen tavanın altında yatıyorlar. Ellerinde kelepçeler var, ayak bileklerindeki prangalarsa derilerini yüzüyor. Deniz çalkantılı olduğunda ya da yağmur manikaları kapatmak zorunda bıraktığında, içerideki azıcık hava cehennem sıcağına dönüşüyor, ama manikalar açık olduğunda da ambarlar iğrenç kokuyor, mezbahaların en pisinin koktuğu kadar iğrenç ve zemin kan, ter ve dışkıdan ötürü daima kaygan.

Güvertede uyuyan denizciler bütün gece boyunca kesintisiz bir şekilde aşağıdan gelen inlemeleri dinliyorlar; sabah gün ağardığındaysa, rüyalarında kendilerini ülkelerinde görenlerin bağırışlarını.

(127, 160 ve 224)

Mandinga halkından, aşk kuşunun şarkısı

Bırak beni, ah, Dyamberé!
Sen ki daima uzun saçaklı kuşak takarsın,
bırak kuşlara şarkı söyleyeyim,
yola çıkan prensesi dinleyen ve ondan
en son sırlarını alan kuşlara.
Ve siz genç bayanlar söyleyin, şarkı söyleyin,
tatlılıkla
"lay, lay" - güzel kuş diye.
Ve sen mükemmel-tüfeğin-sahibi,
bırak aşk kuşunu seyredeyim,
arkadaşımın ve benim sevdiğimiz kuşu.
Bırak beni, muhteşem-tuniğin-sahibi,
gündüzün aydınlığından bile parlak
giysilerin efendisi.
Bırak aşk kuşunu seveyim!

(134)

1674: Port Royal

Morgan

Onu Bristol'de bir kaçakçıya sattıklarında neredeyse bir çocuktu. Onu Antiller'e getiren geminin kaptanı tarafından da Barbados'ta birkaç kuruşa satıldı.

Suratına çarpan dalı bir balta darbesiyle kırmayı bu adalarda öğrendi; tıpkı babası suç, annesiyse rezillik olmayan bir servetin bulunmadığını öğrendiği gibi. Yıllarını kalyonları soyarak ve kadınları dul bırakarak geçirdi. Altın alyans taşıyan parmakları bir vuruşta kesiyordu. Deniz haydutlarının reisine dönüştü. Bunu, *korsanların*, diye düzeltiyor. *Korsanların Amirali*. Kurbağanınkini andıran boynunda daima sallanan resmi korsanlık belgesi yaptığı işi meşrulaştırıyor ve onu darağacına gitmekten kurtarıyor.

Üç yıl önce, Panama yağmasının ardından, onu tutuklu olarak Londra'ya götürdüler. Kral onun zincirlerini çıkardı, onu saray şövalyesi yaptı ve Jamaika Genel Temsilcisi olarak atadı.

Filozof John Locke, İngiliz korsanlarının genel karargâhı konumundaki bu adanın iyi idaresi için yapılması gerekenleri bildirdi. Morgan, İncillerin ve kaçak zencileri yakalamak için köpeklerin asla eksik olmamasına dikkat edecek ve kralı ne zaman İspanya'yla iyi geçinmeye karar verse korsan kardeşlerini asacak.

Port Royal'a yeni ayak basan Henry Morgan tüylü şapkasını çıkarıyor, bir yudum rom içiyor ve şerefe kadeh kaldırma biçimi olarak kadehteki romu çok bukleli peruğunun üzerine boşaltıyor. Korsanlar kılıçlarını havada sallayarak bağırıyor ve şarkı söylüyorlar.

Morgan'ı hükümet sarayına götüren atın koşum takımları altın.

(11 ve 169)

1674: Potosí

Büyücü Claudia

Eliyle bulutları hareket ettirerek fırtınaları başlatıyor ya da sona erdiriyordu. Göz açıp kapama süresinde ölüler diyarı da dahil olmak üzere çok uzaklardan insanları getiriyordu. Porco madenlerinden üst düzey bir yöneticinin vatanı Madrid'i bir aynada görmesini sağladı; Utrera'lı Don Pedro de Ayamonte'nin önüneyse memleketindeki bir fırından yeni çıkmış turtayı koydu. Çölde bahçeler yeşertiyordu ve adı en çok çıkmışları bakireye dönüştü-

rüyordu. Sığınacak bir yer arayan kaçakları kedi ya da köpeğe dönüştürüp evinde saklayarak kurtarıyordu. Kötü havada, güleryüzle, diyordu ve açlıkları gitar müziğiyle doyuruyordu: Gitarını çalıyor, tefini sallıyor, böylece kederlileri ve ölüleri diriltiyordu. Dilsizlere dil yetisi kazandırabiliyor, şarlatanlarınkiniyse ellerinden alabiliyordu. Açık havada, tarlaların tam ortasında, kapkara bir şeytanla sevişiyordu. Geceyarısından sonra uçabiliyordu.

Tucumán'da doğmuştu ve bu sabah Potosí'de öldü. Can çekişirken Cizvit bir papaz çağırttı ve ona küçük bir çekmecenin içinden bazı balmumu topakları almasını ve bunların üzerinde saplı duran topluiğneleri çıkarmasını, böylece hasta ettiği beş papazın iyileşeceğini söyledi.

Papaz ona günah çıkarmayı ve ilahi şefkati teklif etti, ama o güldü ve gülerek öldü.

(21)

1674: Yorktown

Olimpos'un atları

Yorktown'lı terzi James Bullocke atlarını yarıştırmak için Mathew Slader'a meydan okudu. Kontluk Mahkemesi küstahlığından ötürü ona bir ceza veriyor ve onu *bir emekçinin soylular sporu olan at yarışına katılmasının yasaya aykırı olduğu* konusunda uyarıyor. Bullocke fıçıların içinde yüz kilo tütün ödemeye mahkûm ediliyor.

Halk yaya, soylular at sırtında: Aristokrasinin halesi, toynakların yolda kaldırdıkları toz bulutu. Atların bacakları servetler kazandırıyor, servetler kaybettiriyor. Cumartesi öğleden sonraları at yarışlarına katılmak ya da geceleri atlar hakkında sohbet etmek için, tütün üreticisi beyefendiler ipek kıyafetlerini giyip bukleli peruklarını taktıktan sonra büyük çiftliklerinin yalnızlığından dışarı çıkıyorlar; elma şarabı ya da brendi sürahilerinin etrafında tartışıyor ve zarlar masanın üzerinde yuvarlanırken bahislerini yapıyorlar. Ortaya para, tütün, zenci köle ya da hani şu

İngiltere'den buraya yaptıkları yolculuğun bedelini yıllarca çalışarak ödemek zorunda olan beyaz hizmetçileri sürüyorlar; atlar sadece büyük zafer ya da yıkım gecelerinde ortaya sürülüyor. İyi bir at, hayatı at üstünde geçen, işlerini at üstünde yöneten ve ölüme at üstünde –cennetin kapılarına doğru rüzgâr uçuşuyla– giden Virginia'lı tütün üreticisinin değer ölçüsünü gösteriyor.

Virginia'da başka şeye zaman kalmıyor. Üç yıl önce, Vali William Berkeley gururla şöyle diyebildi: *Burada ne bedava okullar ne de matbaa olduğu için Tanrı'ya şükrediyorum ve bunların önümüzdeki yüz yıl boyunca da olmamasını umuyorum; çünkü eğitim-öğretim dünyaya başkaldırıyı, sapkınlığı ve tarikatları getirdi, matbaa da bunları yaydı.*

(35)

1676: Connecticut Vadisi

Savaş baltası

İlk karlar düşerken Wampanoag yerlileri ayaklanıyorlar. Yeni İngiltere'nin çevik ayaklı sınırının güneye ve batıya doğru sürekli ilerlemesi artık canlarına tak ettirdi. Kışın sonuna gelindiğinde yerliler Connecticut Vadisi'ni tamamen ele geçirdiler ve şimdi Boston'a yirmi milden daha az bir mesafede savaşıyorlar.

At, bir okla vurulan ve çizmesi üzengiye takılı kalan binicisinin cansız bedenini sürüklüyor. Yağmaya maruz kalmış yerli halkların hızlı savaşçıları aniden vurup hemen kayboluyorlar; bu şekilde istilacıları yıllar önce ayak bastıkları kıyıya doğru yavaş yavaş itiyorlar.

(153 ve 204)

1676: Plymouth

Metacom

Yerli halkın yarısı savaşta öldü. İki İngiliz şehri küle döndü.

Yaz sonunda İngilizler Plymouth'a Wampanoag'ların şefi Metacom'un başını getirdiler: Tanrı'nın onlara bahşettiği toprak-

ları Püriten kolonların elinden almak istemiş olan Metacom, ya da bir başka deyişle Şeytan.

Plymouth Yüksek Mahkemesi tartışıyor: *Metacom'un oğlunu ne yapacağız? Onu asalım mı yoksa köleolarak mı satalım?* Kutsal kitabın Tesniye (24.16), Birinci Krallar Kitabı (11,17), İkinci Tarihler Kitabı (25.4) ve Mezmurlar (137.8,9) bölümlerini göz önünde bulundurduktan sonra, yargıçlar Metacom'un dokuz yaşındaki oğlunun Antiller'deki köle pazarlarında satılmasına karar veriyorlar.

Başka bir cömertlik gösterisi sergileyen galipler yerlilere daha önce sahip oldukları her şeyin küçücük bir parçasını sunuyorlar: Bundan böyle, Metacom'un yanında savaşmış olsun olmasın, bölgedeki tüm yerli topluluklar Massachusetts Koyu'ndaki dört yaşam alanına kapatılacaklar.

(153 ve 204)

1677: Old Road Town

Burada ölüyor, orada yeniden doğuyorlar

Az şey bilen beden bunu bilmiyor, aynı şekilde nefes alıp veren ruh da, ama en çok şeye vakıf düş gören ruh biliyor: Amerika'da kendini öldüren zenci Afrika'da yeniden doğuyor. Saint Kitts Adası'ndaki birçok köle yemek yemeyi reddederek ya da sadece toprak, kül ve kireç yiyerek kendi canına kıyıyor; bir kısmı da boynuna bir ip dolayarak kendini asıyor. Ormanlarda, büyük salkım söğütlerden sarkan sarmaşıkların arasında sallanan köleler ölürken sadece acı ve kederi barındıran belleklerini öldürmüyorlar: Onlar ölürken, aynı zamanda da, beyaz kanoyla anayurtlarına dönüş yolculuğuna başlıyorlar.

Bouriau adında, tarın arazilerinin sahibi olan biri, elinde palayla ormanın içinde dolaşıyor ve asılı cesetlerin kellelerini uçuruyor:

"Kendinizi asarsanız asın!" diye uyarıyor hayatta olanları. "Orada, kendi ülkenizde ne kafanız olacak, ne görebilecek, ne duyabilecek, ne konuşabilecek, ne de yiyebileceksiniz!"

Başka bir arazi sahibi, insan cezalandırma konusunda en sertleri olan Binbaşı Crips ise, şeker tepsileri ve değirmen parçalarıyla dolu bir arabayla ormana geliyor. Bir araya toplanmış, düğümlerini atınakta ve dallarını seçmekte olan kaçak kölelerini arayıp buluyor ve onlara şöyle diyor:

"Devam edin, devam edin. Ben de sizinle birlikte kendimi asacağım. Sizlere eşlik edeceğim. Afrika'da büyük bir şeker fabrikası aldım ve sizler orada benim için çalışacaksınız."

Binbaşı Crips ağaçların en büyüğünü, devasa bir ceiba ağacını seçiyor; urganın ucunu boynuna doluyor ve hareketli düğümü atıyor. Zenciler şaşkınlık içinde onu seyrediyorlar, ama hasır şapkanın altındaki suratı tam bir gölgeyi andırıyor ve gölge onlara şöyle diyor:

"Haydi hep birlikte gidelim! Acele edin! Gine'de çalışacak kollara ihtiyacım var!"

(101)

1677: Pôrto Calvo

Kaptan toprak, köle ve onur vaat ediyor

Ordu sabahın çok erken saatlerinde Pôrto Calvo'dan çıkıyor. Gönüllü ve zorunlu askerler, Pernambuco'nun güneyindeki tüm şekerkamışı tarlalarını ateşe veren Palmares'teki özgür zencilere karşı düzenlenen sefere gidiyorlar. Palmares Savaşı'nın kıdemli yüzbaşısı Fernão Carrilho ayinden sonra birliğe cesaretlendirme konuşması yapıyor:

"Düşmanımız ne kadar kalabalık olursa olsun, neticede kölelerden oluşan bir kalabalık. Doğa onları direnmekten ziyade boyun eğmek için yarattı. Eğer onları yenersek, ekmek için araziler, bize hizmet edecek zenciler ve isimlerimiz için onur kazanacağız. Zenciler kaçaklar gibi savaşıyorlar. Biz onları efendiler gibi takip edeceğiz!"

(69)

1678: Recife

Ganga Zumba

Katedralde Şükran Günü ayini: Pernambuco Valisi Aires de Sousa de Castro kabartma işlemeli frakının eteklerini topluyor ve İsa'nın tahtının önünde diz çöküyor. Hemen yanında, kırmızı ipekten geniş bir pelerine bürünmüş olan Palmares Federasyonu Büyük Şefi Ganga Zumba da diz çöküyor.

Çan sesleri, topların gümbürtüsü ve davullar: Vali, Ganga Zumba'ya general rütbesi veriyor, dostluğunun kanıtı olarak en küçük iki oğlunu kendi nüfusuna geçiriyor ve onlara Sousa de Castro ismini veriyor. Portekiz Kralı'nın delegeleri ve Palmares temsilcileri arasında Recife'de yapılan barış görüşmelerinin sonunda anlaşmaya varılıyor: Palmares'teki sığınma köyleri boşaltılacak. Orada doğanların hepsi özgür ilan edilecek ve üzerlerinde kızgın demirin izini taşıyanlar sahiplerine geri dönecekler.

"Ama ben teslim olmuyorum," diyor Ganga Zumba'nın yeğeni Zumbí.

Zumbí, Palmares'in başkenti Macacos'ta kalıyor ve birbiri ardına af önerisiyle gelen heyetlere kulaklarını tıkıyor.

Otuz bin Palmares'liden sadece beş bini Ganga Zumba'ya eşlik ediyor. Diğerleri için o ölmeyi ve unutulmayı hak eden bir hain.

"Ben düşmanlarımın sözüne inanmıyorum," diyor Zumbí. "Düşmanlarım kendi aralarında bile birbirlerine inanmıyorlar."

(43 ve 69)

Düşmana karşı Yoruba büyüsü

Yakalamaya çalıştıklarında bir bukalemunu
hasırın altında,
hasırın rengini alıyor bukalemun
ve bir oluyor onunla.
Bir timsahı yakalamaya çalıştıklarında
nehrin yatağında,

timsah rengini alıyor suyun
ve bir oluyor onunla.
Büyücü beni yakalamaya çalıştığında,
ben rüzgârın çevikliğini alabilir
ve kaçabilirim bir solukta!

(134)

1680: Santa Fe de Nuevo México

Kırmızı haç ve beyaz haç

Maguey bitkisinden yapılan urganın üzerindeki düğümler devrimi haber veriyor ve kalan günleri gösteriyor. En süratli habercileri urganı bütüm Nuevo México'da köy köy dolaştırıyorlar, ta ki öfke pazarı gelene kadar.

Yirmi dört yerli kabilesi başkaldırıyor. Konkistadorlar bu kuzey topraklarına ayak bastığında burada bulunan altmış altı kabileden geriye kalanlar bunlar. İspanyollar başkaldıranları bir ya da iki köyde etkisiz hale getirmeyi başarıyorlar:

"Teslim ol."

"Ölmeyi yeğlerim."

"Cehenneme gideceksin."

"Cehennemi yeğlerim."

Ama çekilen acıların intikamcıları kiliseleri ve kaleleri yerle bir ederek ilerliyor ve birkaç günde tüm bölgeyi ele geçiriyorlar. Vaftiz töreninin yağlarını silmek ve Hıristiyan isimleri terk etmek için nehirlere dalıyor ve kendilerini sabunla ovuyorlar. Keşiş kılığına girip kafaları çekiyor ve topraklarıyla tanrılarını geri almış olmayı kutluyorlar. Bir daha asla başkası için çalışmayacaklarını, her tarafta balkabaklarının yeşereceğini ve onca pamuktan ötürü dünyanın karlar altında görüneceğini ilan ediyorlar.

Kuşatma, İspanyolların bu uzak bölgelerdeki son kalesi Santa Fe şehrinin etrafında daralıyor. Yerlilerin şefi atını dörtnala sürerek şehrin surlarının dibine geliyor. Tüfek, hançer ve kılıçla silahlanmış olarak geliyor ve üzerinde manastırların birinde bulduğu

bir tafta kuşak var. Surlarındibine biri beyaz diğeri kırmızı iki haç atıyor.

"Kırmızı haç direniş demek. Beyaz haç teslim olma. Seçtiğinizi havaya kaldırın!"

Ardından kuşatılmışlara sırtını dönüyor ve bir toz bulutunun arasında gözden kayboluyor.

İspanyollar direniyor. Ama birkaç gün sonra beyaz haçı kaldırıyorlar. Uzun zaman önce Cíbola'nın efsanevi altın şehrini ararken buraya gelmişlerdi. Şimdi güneye doğru geri çekilmeye başlıyorlar.

(88)

1681: Meksika Şehri

Juana Otuz yaşında

Sabah dualarını yaptıktan sonra, bir topacı unun içinde döndürüyor ve topacın çizdiği çemberleri inceliyor. Suyu, ışığı, havayı ve diğer nesneleri inceliyor. Neden yumurta kızgın yağda bir araya toplanıyor da, şerbetin içine atınca dağılıyor? Topluiğnelerden yapılmış üçgenlerde Süleyman Peygamber'in yüzüğünü arıyor. Gözünü teleskopa yapıştırıp yıldızları avlıyor.

Onu Engizisyon'la tehdit ettiler ve kitap açmasını engellediler, ama Sör Juana Inés de la Cruz, *Tanrı'nın yarattığı ve benim için harf ve kitap vazifesi gören nesneleri, evren denen tüm bu makineyi* inceliyor.

İlahi aşk ve insani aşk arasında, boynundan sarkan tespihin on beş gizemi ve dünyanın gizemleri arasında gidip geliyor Sör Juana; ve benliğinin derinliklerindeki o bitmek bilmez savaş yeniden başladığında, birçok geceyi gözünü kırpmadan, dua ederek, yazarak geçiriyor. Her savaşın sonunda, günün ilk ışığı Jeronimo Manastırı'ndaki odasına giriyor ve Lupercio Leonardo'nun sözlerini, insan hem felsefe yapabilir hem de akşam yemeğini hazırlayabilir deyişini, Sör Juana'nın hatırlamasına yardım ediyor. Juana masada şiirler, mutfaktaysa puf börekleri yaratıyor; sunmak için harfler ve lezzetler, ruhun ve ağzın, kederin avukatları tarafından

lanetlenmiş mutlulukları; Davud'un arp müzikleri Şaul'u ve aynı zamanda da Davud'un kendisini iyileştiriyor.

"Sadece çektiğin acılar seni Tanrı'ya layık kılacaktır," diyor günah çıkaran papaz ve ona yazdıklarını yakmasını, bildiklerini unutmasını ve baktığını görmemesini emrediyor.

(55, 58 ve 190)

1681: Meksika Şehri

Sigüenza ve Góngora

Geçen yılın sonlarından beri bir kuyruklu yıldız Meksika gökyüzünü yakıp kavuruyor. Öfkeli peygamber hangi kötülükleri haber veriyor? Ne tür acılar getirecek? Güneş yeryüzünün üzerine mi devrilecek? Güneş Tanrı'nın kocaman yumruğu mu? Deniz kuruyacak ve nehirlerde tek damla su kalmayacak mı?

"Kuyrukluyıldızların uğursuz olmalarını gerektirecek hiçbir sebep yok," diye cevap veriyor bilge adam, korkan insanlara.

Carlos de Sigüenza y Góngora, batıl inaçlar ve korkuya karşı *Ödlekler Üzerindeki Saltanatları Ellerinden Alınmış Kuyrukluyıldızlara Karşı Felsefi Manifesto* adındaki mükemmel eserini yayımladı. Astronomiyle astroloji, insani merakla ilahi vahiy arasında bir tartışma başladı. Bu topraklarda dolaşan Alman Cizvit Eusebio Francisco Kino, neredeyse tüm kuyrukluyıldızların *uğursuz, üzücü ve felaket getiren olayların öncüleri* olduklarına dair iddiasını İncil'deki altı temele dayandırıyor. Kino bütün kibriyle, Kopernik, Galileo ve diğer dinsizlerin oğlu olarak nitelediği Sigüenza y Góngora'nın bakış açısını düzeltmeye kalkıyor; bilge Kreol ona şöyle cevap veriyor:

"En azından şunu kabul etmelisiniz ki, Meksika gölünün sazlıkları ve kamışlıkları arasında gizlenmiş olsalar da, Almanya'nın dışında matematikçiler var."

Akademi Baş Kozmologu Sigüenza y Góngora yer çekimi yasasının varlığını sezdi ve diğer yıldızların da, tıpkı güneş gibi, etraflarında dönen gezegenleri olması gerektiğine inandı. Tutulmalar ve kuyrukluyıldızlarla ilgili hesaplamayı kullanarak Meksika yerli

tarihini günbegün oluşturmayı başardı; işi gökyüzüyle olduğu kadar yeryüzüyle de alakalı olduğu için, bu şehrin boylamını tam olarak (Santa Cruz de Tenerife'nin 283°23' batısında) hesapladı, bu bölgenin ilk eksiksiz haritasını çizdi ve burada yaşanan olayları şiir ve düzyazı biçiminde, içinde bulunduğu yüzyıla özgü abartılı başlıklar altında anlattı.

(83)

1682: Accra

Tüm Avrupa insan eti satıyor

İngiltere ve Danimarka'nın kalelerinden çok uzak olmayan bir noktada, bir mermi atımı mesafede göz alıcı Prusya ticaret odası yükseliyor. Bu kıyılarda, köle mağazasının ağaç kütüğünden çatısının üzerinde ve ağzına kadar dolu demir alan gemilerin ana direğinde yeni bir bayrak dalgalanıyor. Afrika Şirketi vasıtasıyla Almanlar dönemin en kârlı işine dahil oldular.

Portekizliler zencileri Gine Şirketi vasıtasıyla avlıyor ve satıyorlar. Afrika Kraliyet Şirketi İngiliz tahtı yararına faaliyet gösteriyor. Fransız bandırası Senegal Şirketi'nin gemilerinde dalgalanıyor. Hollandalı Batı Hint Adaları Şirketi para basıyor. Köle ticaretinde uzmanlaşmış Danimarka firmasının adı da Batı Hint Adaları Şirketi ve Güney Denizi Şirketi de İsveçlilere para kazandırıyor.

İspanya'nın zenci ticareti yapan hiçbir şirketi yok. Ama bir asır önce Sevilla'daki Ticari Sözleşme Evi, Kral'a yazılı bir rapor göndererek Amerika'ya giren mallar arasında en çok para bırakanın köleler olduğunu bildirdi ve bu durum bugün de aynı şekilde devam ediyor. İspanyol sömürgelerinde köle satma hakkı için yabancı şirketler kraliyet hazinesine servet ödüyorlar. Buradan gelen paralarla başka şeylerin yanı sıra Madrid ve Toledo sarayları inşa edildi. Zenciler Kurulu, Hint Adaları Konseyi'nin büyük salonunda toplanıyor.

(127, 129, 160 ve 224)

Şeytan'ın emriyle

Titiriyor, kıvranıyor, kızarıyor, salyaları akıyor. Kilisenin taşlarını titretiyor. Etrafında Küba'nın kestane rengi toprağından dumanlar çıkıyor.

"Şeytan, köpek! Sarhoş köpek! Konuş yoksa üzerine işerim!" diye tehdit ediyor bu Remedios şehrinin papazı, engizisyoncu José González de la Cruz, ana sunağın önündeki zenci kadın Leonarda'yı tekmeleyip yerde yuvarlarken. Noter Bartolomé del Castillo nefes almadan bekliyor: Bir eliyle kalm bir kâğıt tomarını tutarken, diğeriyle bir tüy kalemi sallıyor.

Şeytan mutlu mesut bir şekilde zenci Leonarda'nın tuzlu bedeninde sıçrayıp duruyor.

Engizisyoncu, bir vuruşta köle kadını savuruyor, kadın yüzükoyun yere düşüyor, yerdeki tozları yalıyor, sıçrayıp doğruluyor ve kan içindeki güzel zenci, satranç tahtası biçimindeki karoların üzerinde yalpalayarak dönüyor.

"Şeytan! İblis! Konuş hemen, bokun soyu!"

Leonarda'nın ağzından ateşler ve köpükler çıkıyor. Ayrıca, onları tercüme eden ve kâtibe dikte ettiren Peder José hariç kimsenin anlamadığı şiddetli haykırışlar:

"İblis olduğunu söylüyor! Remedios'ta sekiz yüz bin şeytan olduğunu söylüyor!"

Zenci kadın başka gürültüler çıkarıyor.

"Daha başka? Daha başka, köpek?" diye üsteliyor papaz ve Leonarda'yı perçemlerinden tutup kaldırıyor.

"Konuş, pislik!"

Anasına küfretmiyor çünkü Şeytan'ın anası yok.

Köle kadın bayılmadan önce papaz haykırıyor ve kâtip yazıyor:

"Remedios'un yerle bir olacağını söylüyor! Her şeyi itiraf ediyor! Onu boynundan yakaladım! Yerin yarılıp bizi yutacağını söylüyor!"

Ve uluyor:

"Bir cehennem ağzı! Remedios'un bir cehennem ağzı olduğunu söylüyor!"

Herkes haykırıyor. Remedios'un tüm sakinleri yeri tekmeliyor, çığlık atıyor ve bağırışıyor. Birden fazla kişi bayılıyor.

Terden sırılsıklam, derisi saydamlaşmış ve dudakları titreyen papaz, Leonarda'nın boynunu sıkan parmaklarını gevşetiyor. Zenci kadın yere devriliyor.

Kimse onun yüzüne yelpaze tutmuyor.

(161)

1682: Remedios

Ama kalıyorlar

Sekiz yüz bin şeytan. Netice itibarıyla Remedios'ta sivrisinekten çok şeytan varmış gibi görünüyor: Her Remedios sakinine bin üç yüz beş şeytan işkence ediyor.

Şeytanlar topaldır, o düşüşten beri bunu herkes bilir. Şeytanların teke sakalı ve boynuzları, yarasa kanatları, fare kuyruğu vardır ve derileri karadır. Zenci olmalarından ötürü Leonarda'nın bedeninde kendilerini evlerinde hissediyorlar ve çok mutlular.

Leonarda ağlıyor ve yemek yemeyi reddediyor.

"Eğer Tanrı seni temizlemek isterse," diyor Peder Jose ona, "derini beyazlaştıracak."

Cırcırböceklerinin ve ağustosböceklerinin acıklı şarkısı acı çeken ruhlardan yükseliyor. Yengeçler, çarpık yürümeye mahkûm edilmiş günahkârlardır. Bataklıklarda ve nehirlerde çocukları çalan yaratıklar yaşıyor. Yağmur yağdığı sırada mağaralardan ve çatlaklardan, gökyüzünü ateşe vermek için tutuşturdukları kıvılcımların ve ışınlarının ıslanmasına öfkelenen şeytanların tepkileri duyuluyor. Kurbağa, genizden gelen boğuk bir sesle, Boquerón Çukuru'nda vıraklıyor. Yağmuru mu haber veriyor yoksa lanet mi okuyor? Karanlığın içinde parıldayan ışık ateşböceğinden mi geliyor? Bu gözler, baykuşun kendi gözleri mi? Maja yılanı kime tıslıyor? Gececi, kör yarasa ciyaklıyor: Eğer kanadıyla sana sür-

tünürse, aşağıda, Remedios'un altında bulunan cehenneme gideceksin: Alevler orada yakıyor ama aydınlatmıyor ve sonsuz buz, dünyada ateşli günahlar işlemiş olanları soğuktan tir tir titretiyor.

"Geri dur!"

Papaz, en ufak bir alarmda, hemen sıçrayıp içinde kutsal su bulunan vaftiz kurnasına giriyor.

"İblis, geri dur!"

Marullar kutsal suyla yıkanıyor. Ağız kapalı tutularak esneniyor.

"İsa! İsa!" diyerek istavroz çıkarıyor Remedios sakinleri.

Ne dizi dizi sarmısağın süslemediği ev var, ne de fesleğen dumanının sinmediği hava.

"Ayaklar getirsin ama bana ulaşamasın, demiri olsun ama beni yaralamasın, düğümleri olsun ama beni bağlamasın..."

Ama kalıyorlar. Hiçbiri gitmiyor. Remedios şehrini kimse terk etmiyor.

(161)

1682: Remedios

Tanrı'nın emriyle

Gökyüzünün teşkil ettiği fonun üzerinde görünen kilise çanları toplantıya çağırıyor.

Tüm Remedios katılıyor.

Kâtip sunağın sağındaki yerine geçiyor. Kiliseyi tıkış tıkış dolduran kalabalık açık kapıların çok daha ötesine kadar taşıyor.

Peder José'nin Tanrı'nın ifadesini alacağı yönünde bir söylenti dolaşıyor. İsa'nın sağ elini çivilerden kurtarması ve doğruyu, bütün doğruyu, sadece doğruyu söyleyeceğine yemin etmesi bekleniyor.

Peder Jose ana sunağa doğru gidiyor ve kutsal nesnelerin saklandığı bölümün kapağını açıyor. Kutsal kadeh ve ayin ekmeğini havaya kaldırıp Tanrı'nın etinin ve kanının önünde talebini dile getiriyor. Kâtip not alıyor. Tanrı, Remedios sakinlerinin yaşamaları gereken bölgeyi işaret edecek.

Eğer Şeytan Leonardo'nun ağzıyla konuşmuşsa, Leonardo alt edilemez düşmanının tercümanı olacak.

Papaz, daha beline kadar bile gelmeyen Leonardo adındaki çocuğun gözlerini bir bezle bağlıyor. Leonardo, yer isimlerinin yazılı olduğu kâğıt parçalarının bulunduğu gümüş kupanın içine elini daldırıp bir tanesini seçiyor. Papaz kâğıdı açıp yüksek sesle okuyor:

"Santa María de Guadalupe! Not alın Kâtip!"

Ve muzaffer bir havada ekliyor:

"Yüce Tanrı bize acıdı! O, sonsuz merhametiyle bize sığınacak bir yer veriyor! Ayağa kalkın, Remedios'lular! Yola çıkma vakti geldi!"

Ve gidiyor.

Arkasına bakıyor. Az sayıda kişi peşinden geliyor.

Peder José her şeyi yanında götürüyor: Kutsal kadeh ve ayin ekmekleri, gümüş lamba ve şamdanlar, tahta ikonalar ve yontular. Ama vaat edilmiş topraklara doğru ona sadece bir avuç sofu ve birkaç tane ürkmüş insan eşlik ediyor.

Kölelerin ve atların sırtında ve peşinde ıvır zıvırlarını taşıyorlar. Mobilyalarını ve giysilerini; pirinç, fasulye, tuz, yağ, şeker, kurutulmuş et ve tütünün yanı sıra Paris kitaplarını; Rouen pamuklularını ve Küba'dan kaçak gelmiş Mechelen dantellerini de yanlarında götürüyorlar.

Santa María de Guadalupe'ye kadar daha çok yolları var. Orada Cupey Çiftliği var. O toprakların sahibi Peder José ve yıllardan beri onları satacak kimseyi bulamıyor.

(161)

1688: Havana

Kral'ın emriyle

Bütün Küba'da sohbetlerin yegâne konusu bu. Başkentlilerin laflamak için toplandıkları yerlerde bahisler yapılıyor.

Remedios'lular boyun eğecekler mi?

Sadık müritleri tarafından terk edilen Peder José tek başına kaldı ve Remedios'a dönmeye mecbur oldu. Ama savaşı, kraliyet sarayında bile yankı bulan o inatçı kutsal savaşı sürdürüyor. II. Carlos da Madrid'den, Remedios halkının Santa María de Guadalupe'deki Hato del Cupey topraklarına taşınmasını emretti.

Hükümet Başkomutanı ve Havana Piskoposu, Kral'ın isteğinin hemen yerine getirilmesi gerektiğini bildiriyorlar.

Sabırlar tükeniyor.

Remedios'lular sağını oynamayı sürdürüyorlar.

(161)

1691: Remedios

Ama buradan kıpırdamıyorlar

Gün ağarırken, Komutan Pérez de Morales komutasındaki kırk iyi silahlanmış asker Remedios'a varıyor.

İlk durakları kilise oluyor. Askerler tek tek komünyon alıyorlar. Peder José onların misket tüfeklerini ve baltalarını kutsuyor.

Meşaleleri hazırlıyorlar.

Öğlen olduğunda Remedios şehri büyük bir ateşe dönüşüyor. Hato del Cupey'deki topraklarına doğru çoktan yola koyulan Peder José alevlerin arasındaki harabelerden yükselen mavimtırak dumanı seyrediyor.

Gece çökerken, kalıntıların yakınındaki ağaçlıkta gizlenmiş olanlar ortaya çıkıyorlar.

Çember şeklinde oturarak gözlerini hâlâ tütmekte olan dumana dikiyor ve hem lanetler yağdırıp hem de geçmişi hatırlıyorlar. Korsanlar bu şehri defalarca yağmaladı. Yıllar önce kutsal ekmeğin saklandığı kabı bile götürdüler ve söylentiye göre, piskopos kahrından öldü, neyse ki o sırada muskası göğsünde asılıymış. Ama o güne dek hiçbir korsan Remedios'u ateşe vermemişti.

Gizlenenler, ay ışığında, bir ceiba ağacının altında Kent Meclisi toplantısı yapıyorlar. Ormanların arasındaki bu kızıl balçıktan

oluşan açıklığa ait olan onlar Remedios'un yeniden inşa edilmesine karar veriyorlar.

Kadınlar çocuklarını göğüslerine sıkıca bastırıyor ve saldırmaya hazır bir yırtıcı hayvanın gözleriyle bakıyorlar.

Havada yanık kokusu var. Ne kükürt ne de şeytan boku kokuyor.

Tartışanların seslerinin yanı sıra anne sütü ve isim isteyen yeni doğmuş bir bebeğin ağlaması duyuluyor.

(161)

1691: Meksika Şehri

Juana kırk yaşında

Bembeyaz, kireç beyazı bir ışık huzmesi sahnenin ortasında diz çökmüş halde oturan Rahibe Juana Inés de la Cruz'u delip geçiyor. Seyirciye sırtı dönük ve yukarıya doğru bakıyor. Orada, yukarıda, kolları iki yana açık devasa bir İsa, siyah kadife kaplı ve haçların, kılıçların, bayrakların dikili olduğu eğimli bir platformun üzerine doğru kanıyor. Platformdaki iki savcı ithamlarını sıralıyorlar.

Savcıların yüzlerini maskeleyen kapüşonlara varana dek her şey simsiyah. Ne var ki, savcılardan birinin üzerinde rahibe kıyafeti var ve kapüşonun altından peruğunun kızıl lüleleri görünüyor: Rahibe Flotea rolündeki bu kişi Puebla Piskoposu Manuel Fernández de Santa Cruz. Diğeri, Juana'nın günah çıkarıcısı Antonio Núñez de Miranda ve kendisini oynuyor. Kapüşonda çıkıntı yapan kartal gagası burnu sanki sahibinden kopmak istermiş gibi hareket ediyor.

RAHİBE FILOTEA *(Elindeki kasnakta nakış yapıyor).* "Yüce Tanrı'nın yaptıklarına akıl sır ermiyor. Kendi kendime soruyorum da, Rahibe Juana'nın bedeninin üzerine neden bir erkek kafası koydu acaba? Dünyanın değersiz olaylarıyla meşgul olsun diye mi? Kutsal Kitaplar'ın kapağını açtığı yok."

GÜNAH ÇIKARICI *(Tahta bir haçı Rahibe Juana'ya doğrultarak).* "Nankör!"

RAHİBE JUANA *(Gözleri savcıların üzerinden İsa'ya sabitlenmiş durumda).* "Doğrusu Tanrı'nın cömertliğinin hakkını veremiyorum. Ben sadece, araştırarak daha az mı cahil olurum, bunu görmek için araştırıyor ve adımlarımı Kutsal Teoloji'nin zirvelerine yöneltiyorum; ama birçok şeyi araştırdım ve hiçbir şey, ya da neredeyse hiçbir şey öğrenmedim. İlahi gerçekler bana uzak, daima çok uzaklar... Bazen onları kendime çok yakın hissetsem de, bana çok uzak olduklarını biliyorum! Daha küçücük bir kızken de böyleydi, şimdi de böyle... Beş ya da altı yaşındayken dedemin kitaplarında o şifreleri, o anahtarları arıyordum... Durmadan okuyordum. Beni bu yüzden cezalandırıyorlardı ama ben gizlice okumaya ve aramaya devam ediyordum..."

GÜNAH ÇIKARICI *(Rahibe Filotea'ya).* "Tanrı'nın iradesini hiçbir zaman kabullenmedi. Şimdi, yazısı bile bir erkeğinki gibi. Onun elyazması dizelerini gördüm!"

RAHİBE JUANA. "Arıyordum... Üniversitelerin kadınlar için olmadığını ve kadınların Rabbimiz duasından fazlasını öğrenmelerinin uygunsuz bir davranış olduğunu çok erken yaşta öğrendim. Dilsiz kitaplar öğretmenim oldu, yegâne sınıf arkadaşımsa bir mürekkep hokkası. Bu manastırda birçok sefer olduğu gibi, bana kitapları yasakladıklarında, dünyanın olaylarını incelemeye koyuldum. İnsan yemek pişirirken bile doğanın sırlarını keşfedebilir."

RAHİBE FILOTEA. "Kraliyet ve Papalık Kızartma Üniversitesi! Başlıca gereciyse bir tava!"

RAHİBE JUANA. "Biz kadınlar mutfak felsefeleri dışında ne öğrenebiliriz ki? Eğer Aristoteles yemek pişirmiş olsaydı, yazdıklarından çok daha fazlasını yazardı. Bu sizi güldürüyor, değil mi? O halde gülün, çekinmeyin. Erkekler sırf erkek oldukları için kendilerini çok bilge hissediyorlar. İsa'yı da dikenlerle taçlandırıp kral ilan ederek dalga geçtiler."

GÜNAH ÇIKARICI *(Suratındaki sırıtış siliniyor; yumruğunu masaya vuruyor).* "Daha neler! Çok bilmiş rahibe parçası! İsa'nın doğumunu öven bir şarkı yaptı diye, kendini Mesih zannediyor."

RAHİBE JUANA. "İsa da aynı gaddar anlayışın kurbanı oldu. Kader mi? O halde ölsün! Suçlu mu? O halde sonucuna katlansın!"

GÜNAH ÇIKARICI. "Ne tevazu ama!"

RAHİBE FILOTEA. "Yeter kızım, bu kadar geveze bir gurur Tanrı'yı öfkelendirir..."

RAHİBE JUANA. "Gurur mu?" *(Hüzünlü bir şekilde gülümser.)* "O tükeneli uzun zaman oldu."

GÜNAH ÇIKARICI. "Dizelerinin bayağılığının da gösterdiği gibi, kendisini seçilmiş biri zannediyor. Tanrı'nın bu evini utandıran dizeler, bedeninin yüceltilmesi..." *(Öksürüyor.)* "Erkeklerin adi numaraları..."

RAHİBE JUANA. "Benim zavallı dizelerim! Toz, gölge, hiçlik. Boş ve anlamsız şöhret, alkışlar... Benim hiç böyle bir talebim oldu mu ki? Hangi ilahi emir kadınların yazmasını yasaklıyor? Benim iyiliğime ya da kötülüğüme, orasını bilemem, ama beni şair yapan Tanrı'dır."

GÜNAH ÇIKARICI *(Tavana bakıyor ve ellerini kaldırarak yakarıyor).* "Bu kadın imanın saflığını kirletiyor ve suçu Tanrı'ya atıyor!"

RAHİBE FILOTEA *(Nakış kasnağını bir kenara bırakıyor ve parmaklarını karnında birleştiriyor).* "Rahibe Juana insani konularda bülbül gibi şakıyor, ama ilahiyata dair tek söz söylediği yok."

RAHİBE JUANA. "İncil bize yeryüzünün göklerin sureti olduğunu öğretmiyor mu? Karşı konulmaz bir güç benim elimi yönlendiriyor..."

GÜNAH ÇIKARICI *(Sanki uzaktan Rahibe Juana'ya vurmak istermiş gibi, tahta haçı sallayarak).* "Tanrı'nın gücü mü yoksa küstahlar kralının gücü mü?"

RAHİBE JUANA. "... bedenimin gölgesi yere vurduğu müddetçe, korkarım ki yazmaya devam edeceğim. Rahibe kıyafetlerini üzerime geçirdiğimde kendimden kaçıyordum ama zavallı ben! Kendimi de yanımda getirdim."

RAHİBE FILOTEA. "Çıplak banyo yapıyor. Kanıtlar var."

RAHİBE JUANA. "Söndür zihnimin ışığını, Tanrım! Sadece senin yasanı muhafaza edecek kadar bir şey bırak yeter! Daha fazlası bir kadında fazla değil mi?"

GÜNAH ÇIKARICI *(Boğuk, karga sesiyle, ciyaklıyor).* Utan kendinden! Cezalandır yüreğini, nankör!"

RAHİBE JUANA. "Söndür beni. Söndür beni, Tanrım!"

Eser benzer diyaloglarla 1693'e kadar sürüyor.

(55 ve 75)

1691: Placentia

Huron yerlilerinin şefi Adario, Terranova'nın Fransız sömürgecisi Lahontan Baronu'na hitap ediyor

Hayır, siz zaten yeterince sefilsiniz; bundan daha kötüsünü hayal edemiyorum. Avrupalılar hangi yaratık türüne mensuplar? Onlar ne tür bir insan? Avrupalılar iyiyi sadece mecburiyetten yapıyorlar ve kötüden de sadece cezalandırılma korkusuyla kaçınıyorlar...

Şimdi oturdukları ülkeleri onlara kim verdi? Onlara hangi hakla sahip oluyorlar? Bu topraklar ta en başından beri Algonquino yerlilerine ait. Cidden, sevgili kardeşim, ruhumun en derinliklerinde sana karşı acıma hissediyorum. Tavsiyemi dinle ve Huron ol. İkimizin durumu arasındaki farkı çok net bir biçimde görüyorum. Ben kendimin ve içinde bulunduğum durumun efendisiyim. Ben kendi bedenimin efendisiyim, kendimi kullanıyorum, canımın istediğini yapıyorum, ben ulusumun birincisi ve sonuncusuyum, kimseden korkum yok ve sadece Ulu Ruh'a bağlıyım. Buna karşılık senin bedenin ve ruhun mahkûm edilmiş, Başkomutan, Genel Vali senin sahibin ve sen aklına geleni yapma özgürlüğüne sahip değilsin; hırsızlardan, yalancı şahitlerden, katillerden korkarak yaşıyorsun ve üzerinde yer alan sonsuz sayıda kişiye boyun eğmek zorundasın. Bütün bunlar doğru mu değil mi?

(136)

1692: Salem Village

Salem cadıları

"İsa burada kaç tane şeytan olduğunu biliyor!" diye kükrüyor Salem şehrinin Protestan papazı, saygıdeğer Samuel Parris ve Yehuda'dan bahsediyor, İsa Efendimizin masasında oturan ve onu otuz paraya, 3,15 İngiliz sterlinine, yani bir kadın köle fiyatı gibi gülünç bir tutara satmış olan şeytandan.

Kuzuların ejderhalara karşı savaşında, diye haykırıyor Papaz, ne tarafsızlık mümkündür ne de güvenli bir sığınak. Şeytanlar onun evine bile girdiler: Saygıdeğer Parris'in kızı ve yeğeni bu Püriten şehri kuşatmış olan şeytanlar ordusunun ilk kurbanları oldular. İki kız yazgılarını görme isteğiyle bir cam küreyi okşadılar ve ölümü gördüler. Bu olay yaşandığından beri cehennemi bedenlerinde hisseden Salemli gencecik kızların sayısı çok fazlalaştı: Kötücül ateş onları içten yakıyor; yere devriliyor, acıyla kıvranıyor, ağızlarından köpük saçarak ve Şeytan'ın dikte ettirdiği küfürleri haykırarak yerlerde yuvarlanıyorlar.

Doktor William Griggs büyüyü teşhis ediyor. Çavdar unuyla yapılmış bir turtayı Şeytan tarafından ele geçirilmiş kızların idrarıyla karıştırıp bir köpeğe veriyorlar, ama köpek onu afiyetle yiyor, minnettar bir şekilde kuyruğunu sallıyor ve huzur içinde uyumaya gidiyor. Bundan Şeytan'ın insan bedeninde ikamet etmeyi yeğlediği anlaşılıyor.

Ayılmalar ve bayılmalar arasında kurbanlar suçlamada bulunuyorlar.

Darağacına ilk gönderilenler kadınlar, yoksul kadınlar. İki beyaz ve bir zenci kadın: Sarah Osborne, yıllar önce alurda uyuyan İrlandalı uşağını çığlıklarla odasına çağırıp yatağında ona bir yer açan takatsiz bir ihtiyar; Sarah Gold, pipo içen ve sadakaları homurdanarak kabul eden gürültücü bir dilenci; tamamen kıllı ve uzun burunlu bir şeytana âşık olan Tituba ise Antiller'den bir zenci köle. Sarah Gold'un kızı, dört yaşındaki gençcadı, ayağında prangalarla Boston Hapishanesi'nde tutuklu bulunuyor.

Ama Salemli genç kızların ıstıraplı ulumaları son bulmuyor ve hem suçlamaların hem de infazların sayısı artıyor. Cadı avı Salem Village denen kenar mahalleden merkezdeki Salem Town'a, şehirden limana, lanetlilerden kudretlilere tırmanıyor: Suçluyu işaret eden parmaktan Vali'nin karısı bile kurtulamıyor. Varlıklı çiftçiler ve tüccarlar, Londra'yla ticaret yapan gemi sahipleri, Komünyon alma hakkına sahip kilisenin ayrıcalıklı mensupları darağacında sallanıyorlar.

Her zamankinden çok daha çalışkan Şeytan'ın Püritenlere altın şehirler ve Fransız ayakkabısı vaat ederek dolaştığı, Massachusetts'in ikinci limanı Salem Town'un üzerine bir kükürt yağmuru yağdığı ilan ediliyor.

(34)

1692: Guápulo

Sömürge sanatının ulusallaştırılması

Quito'nun sırtlarına yaslanan Guápulo Köyü'nün kutsal mekânında Miguel de Santiago'nun tuvalleri ilk kez sergileniyor.

Miguel de Santiago, burarın çok sayıda mucizeler göstermiş Meryem'ine saygılarını sunmak için, bu ormanı, bu ovayı, bu sıradağları ve bu gökyüzünü, üzerlerinden gelip geçen insanlar, toplu halde ya da tek başlarına buralarda dolaşan bu yörenin insanları onları canlandırmasalar böylesine canlı olmayacak manzaraları ona armağanediyor. Sanatçı artık Aziz Augustin'in hayatı üzerine Madrid ya da Roma'dan gelen gravürleri taklit etmiyor. O şimdi, etrafı yanardağlarla çevrili, ışıltılı Quito şehrini, bu kiliselerin kulelerini, Pujilí yerlilerini, Machángara Kanyonu'nu, Bellavista Tepesi'ni, Guápulo Vadisi'ni resmediyor ve dağların ardındaki güneşleri, yanan ateşlerin bulutlara yükselen dumanlarını, asla susmadan şarkı söyleyen sisli nehirleri... hepsi tamamen buraya ait şeyler.

Ve sadece Miguel de Santiago değil. Yerli ya da melez zanaatkârların anonim elleri Noel tablolarındaki develerin yerine çaktırmadan lamaları, kilise cephelerindeki dallı yapraklı desenle-

rin arasınaysa ananas, palmiye, mısır koçanları ve avokadoları sokuşturuveriyorlar. Hatta sunakların yakınına Aztek güneşleri bile yerleştiriyorlar. Her taraf, bu toprakların kara talihinden ötürü acı çeken buralı insanlar gibi kederli görünen hamile Meryem'ler ve İsa'larla dolu.

(215)

1693: Meksika Şehri

Juana kırk iki yaşında

Geçen zamanın ve acının tetiklediği, bütün bir hayatının gözyaşları yüzünü ıslatıyor. Derinlerde, kederinde, dünyayı buğulu görüyor: Yenilgiye uğramış bir şekilde ona elveda diyor.

Duygusuz, merhametsiz Peder Antonio Núñez de Miranda karşısında günlerdir bütün ömrünün günahlarını itiraf ediyor; geri kalan her şey pişmanlık olacak. Kanını mürekkep olarak kullanarak İlahi Mahkeme'ye bir mektup yazıp af diliyor.

Şiir denizinde *onun hafif yelkenleri ve ağır omurgaları* artık sefere çıkmayacak. Rahibe Juana Inés de la Cruz insani dersleri terk ediyor ve edebiyattan istifa ediyor. Tanrı'dan kendisine unutma bahşetmesini istiyor ve sessizliği seçiyor, ya da onu kabulleniyor ve böylece Amerika en iyi şairini kaybediyor.

Ruhunun bu intiharından sonra bedeni çok az yaşayacak. *Bende bu kadar uzun sürmekten utansın hayat...*

(16, 55 ve 58)

1693: Santa Fe de Nuevo México

Bağımsızlık on üç yıl sürdü

Santa Fe de Nuevo México'nun çanlarının Hıristiyanların Tanrısı ve annesi Meryem'in ölümlerini kutlarken deli gibi çalmasının üzerinden on üç yıl geçti.

İspanyollar kuzeyin bu cesur topraklarını yeniden fethetmek için on üç yıl uğraştılar. Bu bağımsızlık molasının sürdüğü dö-

nemde yerliler özgürlüklerini, isimlerini, dinlerini ve geleneklerini geri kazandılar, ama bunun yanı sıra İspanyolların getirmiş olduğu saban, tekerlek ve diğer enstrümanları da yaşamlarına dahil ettiler.

Yeniden fetih sömürge birlikleri için hiç kolay olmadı. Nuevo México'daki her *köy* dışarıya tamamen kapalı, kerpiç ve taştan kalın duvarları olan, çok katlı, devasa bir kaledir. Río Grande Vadisi'nde yaşayan insanlar ne boyun eğmeye alışkındır ne de köle gibi çalışmaya.

(88)

Nuevo México yerlilerinin, kumdan silinen resme söyledikleri şarkı

Kendimi iyileştirmem için
büyücü kuma yaptı
resmini senin:
Gözlerin yaldızlı kumdan,
kırmızı kumdan şimdi ağzın,
saçların mavi kumdan,
benim gözyaşlarımsa beyaz kumdan.
Bütün gün boyadı.
Büyüyordun tanrıça gibi
sarı tuvalin enginliği üzerinde.
Gece rüzgârı dağıtacak gölgeni
ve gölgenin renklerini.
Eski yasaya göre, bir şey kalmayacak bana.
Hiçbir şey, artan gözyaşlarımdan,
yani gümüş kumlardan başka.

(63)

Palmares'e karşı son sefer

Yerli avcısı ve fersahlarca genişlikteki bir alandaki yerlilerin katili olan adam yerli bir anneden doğdu. Guaraní dili konuşuyor ve Portekizcesi neredeyse hiç yok. Domingos Jorge Velho, sömürgeci efendiler adına ve kanlarının yarısını şeytandan temizlemek için Brezilya'nın yarısına korku yayan yerli-beyaz kırması melezlerden oluşan Sao Paulo'lu *Memlûkler* birliğinin komutanı.

Komutan Domingos son altı yıldır hizmetlerini, Pernambuco bozkırında ve Rio Grande do Norte'de ayaklanmış olan Jamduim yerlilerine karşı Portekiz tahtına kiraladı. Uzun süren bir can pazarının ardından muzaffer bir şekilde Recife'ye varıyor ve orada onunla Palmares'i yakıp yıkması için anlaşıyorlar. Ona iyi bir toprak ganimetinin yanı sıra Rio de Janeiro ve Buenos Aires'te satmak için zenciler teklif ediyorlar. Ayrıca sınırsız af ve adamları arasında bölüştürmek üzere farklı dini mezheplerden dört papazlık makamı ve otuz askeri rütbe vaat ediyorlar.

Komutan Domingos, çıplak göğsünün üzerinde çapraz asılı dürbünü ve önünü iliklemediği kirden yağlanmış ceketiyle, melez subaylarının ve yerli kellesi uçuran yerli askerlerinin başında, Recife sokaklarında at sırtında arzı endam ediyor. Toz bulutlarının, barut ve aguardiente kokularının arasında, tezahüratları ve beyaz başörtülü kalabalıkları yararak atıyla ilerliyor: "Bu Mesihler bizi ayaklanan zencilerden kurtaracak," zannediyor ya da bunu istiyor halk. Şekerkamışı işleme tesislerinde kol gücü eksikliğinin yanı sıra kuzeydoğuyu kırıp geçiren salgın hastalıkların ve kuraklıkların suçlusunun kaçak köleler olduğuna ve Palmares'teki rezillik son bulmadıkça Tanrı'nın asla şifa ya da yağmur göndermeyeceğine kesin inanmışlar.

Ve büyük bir haçlı seferi organize ediliyor. Dört bir yandan, açlık yüzünden karın tokluğuna savaşmaya razı gönüllüler geliyor. Hapishaneler boşalıyor: Mahkûmlar bile Brezilya'da bugüne dek toplanan en büyük orduya katılıyorlar. Yerli kâşifler en önde

yürüyor, zenci hamallarsa en geriden geliyor. Dokuz bin adam selvayı geçip dağlara ulaşıyor ve Macacos kalelerinin yükseldiği zirveye doğru çıkıyor. Bu kez toplarla geliyorlar.

Kuşatma günlerce sürüyor. Toplar, ahşap ve taştan inşa edilmiş üçlü surları yerle bir ediyor. Uçurumun kıyısında göğüs göğüse çarpışmalar oluyor. Ölülerin sayısı o kadar fazla ki aşağıya düşecek yer kalmıyor ve katliam kayalıkların arasında da sürüyor. Birçok zenci kaçmaya kalkışıyor ve uçurumdan boşluğa doğru kayıyor; diğerleri de kendini aşağıya atmayı seçiyor.

Alevler Palmares'in başkentini yutuyor. Bütün gece yanan devasa ateşin parıltısı uzaklardaki Porto Calvo şehrinden görünüyor. *Hatırasını bile yakmak.* Avcı boynuzları zaferi haber vermek için durmadan ötüyor.

Şef Zumbí yaralı olarak kaçmayı başardı. Yüksek tepelerden geçerek selvaya geliyor. Balta girmemiş ormanların yeşil tünellerinden geçerek yakınlarını arıyor.

(38, 43 ve 69)

Azande halkının feryadı

Çocuk öldü;
Örtelim yüzlerimizi
beyaz toprakla.
Dört çocuk doğurdum
kocamın kulübesinde.
Dördüncü yaşıyor sadece.
İsterdim ağlamak,
ama bu köyde
üzüntü yasak.

(134)

1695: Serra Dois Irmãos

Zumbí

Manzaranın derinlikleri, ruhun dipleri. Pipo içmekte olan Zumbí'nin bakışları yüksek kızıl kayalarda ve yara gibi açılmış mağaralarda kayboluyor ve ne günün düşman bir ışıkla doğduğunu ne de ürken kuşların sürüler halinde kaçtıklarını görüyor.

Hainin geldiğini görmüyor. Yoldaşı António Soares'in geldiğini görüyor ve kalkıp ona sarılıyor. António Soares hançeri defalarca onun sırtına saplıyor.

Askerler başını bir mızrağın ucuna geçirip meydanda çürümesi ve kölelerin Zumbí'nin ölümsüz olmadığını öğrenmeleri için Recife'ye götürüyorlar.

Palmares artık nefes almıyor. Sömürge Amerikası'nın bu herkese açık geniş özgürlük alanı bir asır boyunca varlığını sürdürmüş ve kırktan fazla sefere direnmişti. Macacos ve Subupira, Dambrabanga ve Obenga, Tabocas ve Arotirene'nin zenci kalelerinin küllerini rüzgâr götürdü. Galipler için Palmares yüzyılı Zumbí'yi öldüren hançerleme anına indirgeniyor. Gece çökecek ve soğuk yıldızların altında hiçbir şey kalmayacak. Ama uykunun bildikleriyle kıyaslandığında uyanıklık ne bilir ki?

Mağluplar rüyalarında Zumbí'yi görüyorlar ve rüya biliyor ki, bu topraklarda bir insan diğer insanın sahibi olduğu müddetçe onun hayaleti buralarda dolaşacak. Topallayarak dolaşacak, çünkü yediği bir kurşun yüzünden Zumbí topal kalmıştı; bazen yukarıya, bazen aşağıya doğru gidecek, bu palmiye ormanlarında ve Brezilya'nın bütün topraklarında topallayarak savaşacak. Sonu gelmez zenci ayaklanmalarında şeflerin adı hep Zumbí olacak.

(69)

1695: San Salvador de Bahía

Brezilya'nın başkenti

Bu göz kamaştırıcı şehirde yılın her günü için bir kilise ve her gün için de bir şenlik var. Kulelerin, çanların ve yüksek palmiyelerin ışıltısı, bedenlerin ışıltısı, palmiye yağı sinmiş yapışkan hava: Bugün bir azizin günü kutlanıyor, ama yarın, nüfusunun tamamı o kadar da aziz olmayan* Todos os Santos Körfezi'nde bir kadın âşığınki kutlanacak. Genel Vali ve Başpiskopos'un ikamet ettiği San Salvador de Bahía, Lizbon'dan sonra en kalabalık nüfusu barındıran Portekiz şehri ve anıtsal manastırları, altın kiliseleri, ateşli kadınları, şenlikleri, maskeli eğlenceleri ve dini geçit törenleriyle Lizbon'u kıskandırıyor. Zenci melezi fahişeler burada kraliçe gibi giyinip dolaşıyor, kölelerse efendilerini yemyeşil bulvarlarda, ihtişam bölgesinin görkemli saraylarının arasında tahtırevanla gezdiriyorlar. Bahía doğumlu Gregório de Matos şekerkamışı tarlalarının soylu efendilerini şöyle betimliyor:

Brezilya'daki soyluluklarda
bakılmıyor taşıdıkları kana
ya da kişilerin soyuna sopuna:
O halde ölçüt ne bu konuda?
Cepten taşan bolca para...

Zenci köleler bu kalelerin temelini teşkil ediyor. Peder António Vieira katedraldeki kürsüden Angola Krallığı'na şükranlarını sunuyor, çünkü Angola olmasa Brezilya olmayacaktı ve Brezilya olmasa Portekiz olmayacaktı, *çok haklı olarak Brezilya'nın bedeninin Amerika'da ruhununsa Afrika'da olduğu söylenebilir*: Köle olarak Bantu'ları ve fillerin dişlerini satan Angola; Peder Vieira'nın vaazında dediğine göre, *kederli kanı ve siyah ama mutlu ruhlarıyla Brezilya'yı besleyen, canlandıran, destekleyen, hizmetine koşan ve koruyan* Angola.

---

* Todos os Santos'un anlamı Bütün Azizler'dir. (ç.n.)

Doksanıncı yaşını yaşayan bu Cizvit papaz Engizisyon kurumunun en büyük düşmanı, köleleştirilen yerlilerle Yahudilerin avukatı ve çalışmanın hayvanlara özgü bir şey olduğuna inanıp kendilerine yemek veren ele tüküren sömürgeci beylerin en yılmaz suçlayıcısı olmayı sürdürüyor.

(33 ve 226)

1696: Regla

Zenci Meryem, zenci tanrıça

Meryem, Havana'nın yoksul akrabası Regla'nın rıhtımına varıyor ve niyeti oraya yerleşmek. Sedir ağacından yontu Madrid'den buraya kadar bir çuvala sarılı halde, dindar Pedro Aranda'nın kollarında geldi. Bugün 8 Eylül, devamlı deniz ürünü ve zift kokan bu küçük zanaatkârlar ve denizciler köyünün bayram günü: Halk et, mısır, fasulye ve yukka yemekleri, Küba yemekleri, ecó, olelé, ecrú, quimbombó, fufú gibi Afrika yemekleri yerken rom ırmakları ve davulların gümbürtüsü Havana Körfezi'nin koruyucu azizesi zenci Meryem, *La Negrita*'ya hoş geldin diyor.

Deniz hindistancevizi kabukları ve fesleğen dallarıyla kaplanıyor ve gece çökerken seslerden oluşan bir rüzgâr şarkı söylüyor:

Opa ule, opa ule,
Opa é, opa é,
Opa, opa, Yemayá.

Regla'nın zenci Meryem'i aynı zamanda, denizlerin gümüşi tanrıçası, balıkların annesi, çapkın ve kavgacı savaş tanrısı Shangó'nun annesi ve sevgilisi Afrikalı Yemayá'dır.

(68 ve 82)

1697: Cap Français

Ducasse

Altın eskudolar, farklı değerde İspanyol altınları, büyük ya da küçük kodamanların bastırdığı altınlar, altın mücevher, çanak ve kadehler, Meryemlerin ve azizlerin taçlarının altını: Haiti Valisi ve Antiller'deki Fransız korsanların şefi Jean-Baptiste Ducasse'ın kalyonlarının ambarları altınla dolu olarak geldi. Ducasse, Cartagena de Indias şehrine toplarıyla diz çöktürdü; kalenin yüksek ve dik surlarını, denizin üzerinde yükselen o devasa aslanları yerle bir etti ve kiliseyi çansız, valiyi de yüzüksüz bıraktı.

İspanyol sömürgesinin yağınalanan altını Fransa'ya gidiyor. Versailles Sarayı Ducasse'a amirallik rütbesi ve krallara layık beyaz lüleli kabarık bir peruk veriyor.

Haiti Valisi ve Kraliyet Donanması Amirali olmadan önce Ducasse kendi hesabına çalışıyor ve zenci köle ticareti yapan Hollandalı gemilerden köle, İspanyol donanmasının kalyonlarından da hazineler çalıyordu. 1691'den beri XIV. Louis için çalışıyor.

(11 ve 61)

1699: Madrid

Büyülenmiş

Borazanlı haberci tarafından ilan edilmemiş olmasına rağınen haber Madrid sokaklarında uçuyor. Engizisyoncular Kral Carlos'a büyü yapan suçluyu buldular. Büyücü Isabel, Büyük Meydan'da yakılacak.

Tüm İspanya II. Carlos için dua ediyordu. Kral uyanınca kuvvet verme konusunda her zaman işe yaramış olan engerek tozunu içiyordu ama nafile: Çocuk yapmaktan aciz penisi uyuşmuş bir halde kalmayı sürdürüyor, Kral'ın ağzından tükürükler ve pis kokan bir nefes çıkmaya devam ediyordu, ama kayda değer tek bir sözcük dökülmüyordu.

Büyü, ne Cangas cadılarının dedikleri gibi darağacında ölen birisinin testis tozunun bir fincan çikolataya atılmasından, ne de Şeytan çıkarıcı keşiş Mauro'nun zannettiği gibi Kral'ın bizzat boynunda taşıdığı muskadan kaynaklanıyordu. Kral'a büyünün annesi tarafından Amerika tütünüyle ya da benjui haplarıyla yapıldığını söyleyen de oldu; hatta Kral'ın sofracısı Dük Castellflorit'in Engizisyon tarafından yakılmış bir Müslüman ya da Yahudi kadının tırnaklarıyla doldurulmuş bir jambonu kraliyet masasına servis ettiği bile söylendi.

Engizisyoncular en sonunda, Büyücü Isabel tarafından Kral'ın yatak odasının çok yakınına gizlenen iğneler, tokalar, kiraz çekirdekleri ve Majestelerinin sarı saçlarından oluşan bir yumak buldular.

Burnu sarkıyor, dudakları sarkıyor, çenesi sarkıyordu; ama Kral'a yapılmış olan büyünün bozulmasıyla birlikte şimdi sanki gözlerine biraz ışık geldi. Kral, Carreño'nun yıllar önce yaptığı portresini seyredebilsin diye, bir cüce upuzun mumu kaldırıyor.

Bütün bunlar olurken, sarayın dışında, Madrid sanki kuşatma altındaki bir yeri andırıyor, zira şehirde ekmek, et, balık ve şarap bulunmuyor.

(64 ve 201)

1699: Macouba

Uygulamalı bir kanıt

Bu uyuşukluk ve ağırkanlılık topraklarında kölelerini istekli bir şekilde çalışmaya teşvik etmek için Peder Jean-Baptiste Labat onlara Martinique'e gelmeden önce zenci olduğunu ve Fransa'daki efendilerine büyük bir coşku ve uysallıkla hizmet etmesinin ödülü olarak Tanrı tarafından beyaz birine dönüştürüldüğünü anlatıyor.

Kilisenin zenci marangozu zor bir bağlantıda kullanılacak bir kavelayı bir mertekten yontmaya çalışıyor ama açıyı bir tür-

lü denk getiremiyor. Peder Labat, cetvel ve pergelle bazı çizgiler çizdikten sonra emrediyor:

"Şuradan kes."

Hesap tam doğru çıkıyor.

"Şimdi size inanıyorum," diyor kölesi gözlerinin içine bakarak. "Bunu yapabilecek bir beyaz adam yoktur."

(101)

1700: Ouro Preto

Tüm Brezilya güneye doğru

Eskiden haritalar Bahía'yı yeni keşfedilmiş Potosí madenlerinin yakınında gösteriyordu ve Genel Vali, *"Bu Brezilya toprağı ve Peru'nunki tek bir topraktır"* diye Lizbon'a rapor gönderiyordu. Paranapiacaba Dağları'nı And Sıradağları'na dönüştürmek için Portekizliler Sao Paulo'ya iki yüz lama götürdüler ve oturup gümüş ve altının ortaya çıkmasını beklediler.

Altın bir buçuk asır sonra geldi. Espinhaço Dağı'nın eteklerindeki nehirlerin ve derelerin yatakları parıldayan taşlarla dolu. *Memlûkler* Cataguaze yerlilerinin izini sürdükleri sırada Sao Paulo'da altını buldular.

Rüzgâr bu haberi tüm Brezilya'ya yayıp kalabalıkları oraya çağırdı: Minas Gerais bölgesinde altın elde etmek için bir avuç kum almak ya da bir tutam ot koparıp silkelemek yetiyordu.

Altınla birlikte açlık da geldi. Bir kedi ya da bir köpek için kamplarda 115 gram altın ödüyorlar ki bu bir kölenin iki günlük çalışma sonucunda topladığı miktardı.

(33 ve 38)

1700: Santo Tomás Adası

Nesneleri konuşturan adam

Antiller'in Danimarka'ya ait bu kaçakçılık ve korsanlık adacığında, kasvetli çanların ve melankolik davulların sesi duyuluyor:

Bir köle yakılacağı yere doğru yürüyor. Adanın büyük patronu onu ölüme mahkûm etti çünkü bu zenci canı istediği zaman üç portakalın önünde diz çöküp yağmur yağdırıyor ve her sorusuna cevap verip onu her türlü kuşkudan kurtaran bir toprak putu var.

Gözlerini etrafı odun yığılı direğe sabitleyen mahkûm yüzünde kocaman bir gülümsemeyle yürüyor. Vanbel önüne çıkıp onu durduruyor:

"O toprak bebeğini artık konuşturmayacaksın, zenci büyücü!"

Köle onun yüzüne bakmadan sakince cevap veriyor:

"Şu bastonu konuşturabilirim."

"Çözün şunun ellerini," diye bağırıyor Vanbel muhafızlara.

Ve orada bekleyen kalabalığın önünde bastonunu zenciye atıyor.

"Haydi bakalım," diyor.

Zenci diz çöküyor, yere saplanmış bastonu elleriyle yelpazeliyor, etrafında birkaç tur atıyor, sonra tekrar diz çöküyor ve onu okşuyor.

"Bilmek istediğim," diyor büyük patron, "buraya gelmesi gereken kalyonun henüz yola çıkıp çıkmadığı. Ne zaman gelecek, içinde kimler var, ne oldu da..."

Köle birkaç adım geriliyor.

"Yaklaşın, efendim," diyor. "Size söyleyecek."

Kulağını bastona dayayan Vanbel geminin Danimarka'nın Helsingør Limanı'ndan uzun süre önce yola çıktığını, ama tropik bölgeye varınca bir fırtınanın küçük gabya direğini kırdığını ve mizana yelkenini götürdüğünü işitiyor. Vanbel'in boynu bir kurbağa gırtlağı gibi titriyor. Halk onun betinin benzinin attığını görüyor.

"Hiçbir şey duymuyorum," diyor Vanbel, baston ona kaptanın ve denizcilerin isimlerini sayarken.

"Hiçbir şey!" diye haykırıyor.

Baston ona fısıldıyor: *Gemi üç gün içinde gelecek. Yükü seni mutlu edecek*, ve Vanbel patlıyor, peruğunu çekip çıkarıyor, haykırıyor:

"Bu zenciyi yakın!"

Kükrüyor:
"Onu hemen yakın!"
Uluyor:
"Yakın bu büyücüyü!"

(101)

Bantú halkından ateşin türküsü

İnsanların geceleyin, gecenin köründe
hayranlıkla seyrettikleri ateş.
Yakmadan tutuşan, tutuşmadan
parlayan ateş.
Bedensiz uçan ateş.
Kalpsiz ateş, ne ev bilirsin
ne de bir kulüben var.
Palmiyelerin saydam ateşi:
Adını anıyor bir adam hiç korkmadan.
Büyücülerin ateşi, baban, nerede?
Annen, nerede?
Seni kim besledi?
Sen babansın, sen annensin.
Geçiyorsun ve iz bırakmıyorsun.
Seni doğuran kuru odun değil,
küller de senin kızların değil.
Ölüyorsun ve ölmüyorsun.
Gezgin ruh sana dönüşüyor
ve kimse bunu bilmiyor.
Büyücülerin ateşi, yeraltı suyunun
ve gökyüzündeki havanın ruhu.
Bataklığı parlatan ateş,
aydınlatan ateşböceğisin.
Kanatsız kuş, bedensiz şey,
Ateş Gücünün Ruhusun.
Dinle sesimi:

Adını anıyor bir adam
hiç korkmadan.

(134)

1700: Madrid

Sonbaharın alacakaranlığı

Ne hiç tek başına giyinebildi, ne duraksamadan okuyabildi, ne de kendi ayaklarının üzerinde durabildi. Kırk yaşında, etrafı günah çıkarıcılar, şeytan kovucular, saray adamları ve taht için kavga eden büyükelçilerle çevrili bir halde can çekişen varissiz bir adam.

Umutlarını kaybeden doktorlar yeni ölmüş güvercinleri ve kuzu bağırsaklarını üzerinden topladılar. Vücudu artık sülüklerle kaplı değil. Ona artık ne aguardiente ne de Malaga'dan getirilmiş yaşam suyu veriyorlar, çünkü şu anda bekledikleri sadece onu hayattan koparacak olan o son kasılma. Meşalelerin ışığında, yatağın başucunda asılı duran bir kanayan İsa heykeli nihai törende ona eşlik ediyor. Kardinal, çördük otuyla kutsal suyu serpiştiriyor. Yatak odası balmumu, tütsü ve pislik kokuyor. Rüzgâr, sarayın kordonlarla gevşek bağlanmış panjurlarını dövüyor.

Onu çürümesi için El Escorial'e götürecekler; içine naaşının koyulacağı ve üzerinde adının yazılı olduğu mermer katafalk orada onu bekliyor. Bu onun en sevdiği yolculuk güzergâhıydı, ama çok uzun zamandan beri ne kendi mezarını ziyaret ediyor ne de sarayın dışına adımını atıyor. Madrid çukurlar, çöpler ve silahlı serserilerle dolu; manastırların basit çorbasına talim eden askerlerinse yasaları korumak umurlarında değil. Saraydan çıkmaya cüret ettiği son seferlerde, Manzanares Nehri kıyısında çamaşır yıkayan kadınlarla sokak çocukları arabasının peşine takılıp onu küfür ve taş yağmuruna tuttular.

Patlak gözleri kızarmış II. Carlos titriyor ve sayıklıyor. O şimdi çarşafların arasından sıvışıp giden sarımtırak bir et parçası;

onunla birlikte bir asır da sıvışıp gidiyor ve böylece Amerika'yı fethetmiş olan hanedan sona eriyor.

(201 ve 211)

(Ateş Anıları'nın birinci cildinin sonu)

Teşekkürler

Bu kitabın müsveddesini okuyup çok değerli yorumlarını ve tavsiyelerini paylaşan Jorge Enrique Adoum, Ángel Berenguer, Hortensia Campanella, Juan Gelman, Ernesto González Bermejo, Carlos María Gutiérrez, Mercedes López-Baralt, Guy Prim, Fernando Rodríguez, Nicole Rouan, César Salsamendi, Héctor Tizón, José María Valverde ve Federico Vogelius'a;

yazarın gerekli kaynakçaya ulaşmasını kolaylaştıran Federico Álvarez, Ricardo Bada, José Fernando Balbi, Álvaro Barros-Lémez, Borja ve José María Calzado, Ernesto Cardenal, Rosa del Olmo, Jorge Ferrer, Eduardo Heras León, Juana Martínez, Augusto Monterroso, Dámaso Murúa, Manuel Pereira, Pedro Saad, Nicole Vaisse, Rosita ve Alberto Villagra, Ricardo Willson ve Sheila Wilson-Serfaty'ye;

kendilerine yöneltilen soruları yanıtlayan José Juan Arrom, Ramón Carande, Álvaro Jara, Magnus Mörner, Augusto Roa Bastos, Laurette Sejourné ve Eric R. Wolf'a;

bu projenin gerçekleşmesine katkıda bulunan, Federal Almanya'dan ADKED Vakfı'na;

özellikle de, bu metinler sayfa sayfa ortaya çıktıkça, acımasız ve samimi eleştiriler yapan Helena Villagra'ya.

Kaynaklar

1. Abbad y Lasierra, Agustín Íñigo, *Historia geográfica civil y natural de la isla de San Juan Bautista de Puerto Rico*, Río Piedras, Universidad, 1979.
2. Acosta Saignes, Miguel, *Vida de los esclavos negros en Venezuela*, Havana, Casa de las Américas, 1978.
3. Acuña, René, *Introducción al estudio del Rabinal Achí*, Meksika Şehri, UNAM, 1975.
4. Aguirre Beltrán, Gonzalo, *Medicina y magia. El proceso de aculturación en la estructura colonial*, Meksika Şehri, Instituto Nacional Indigenista, 1980.
5. Alegría, Fernando, *Lautaro, joven libertador de Arauco*, Santiago, Zig-Zag, 1978.
6. Alemán, Mateo, *Guzmán de Alfarache* (Benito Brancaforte'nin editörlüğünde), Madrid, Cátedra, 1979.
7. Alonso, Dámaso, *Cancionero y romancero español*, Estella, Salvat, 1970.
8. Alvarado, Pedro de, *Cartas de relación*, BAE, cilt XXII, Madrid, M. Rivadeneyra, 1863.
9. Álvarez Lejarza, Emilio (yorum), *El Güegüence*, Managua, Distribuidora Cultural, 1977.
10. Amaral, Álvaro do, *O Padre José de Anchieta e a fundação de São Paulo*, Sao Paulo, Secretaría de Cultura, 1971.
11. Arciniegas, Germán, *Biografía del Caribe*, Buenos Aires, Sudamericana, 1951.
12. — *Amerigo y el Nuevo Mundo*, Meksika Şehri, Hermes, 1955.
13. — *El Caballero de El Dorado*, Madrid, Revista de Occidente, 1969.
14. Arguedas, José María (Yorum. Pierre Duviols'ün bir metniyle birlikte), *Dioses y hombres de Huarochirí*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1975.
15. — (F. Izquierdo ile), *Mitos, leyendas y cuentos peruanos*, Lima, Casa de la Cultura, 1970.
16. Arias de la Canal, Fredo, *Intento de psicoanálisis de Juana Inés*, Meksika Şehri, Frente de Afirmación Hispanista, 1972.
17. Armellada, Cesáreo de ve Carmela Bentivenga de Napolitano, *Literaturas indígenas venezolanas*, Caracas, Monte Ávila, 1975.
18. Arrom, José Juan, *El teatro hispanoamericano en la época colonial*, Havana, Anuario Bibliográfico Cubano, 1956.
19. — *Certidumbre de América*, Havana, Anuario Bibliográfico Cubano, 1959.
20. Arteche, José de, *Elcano*, Madrid, Espasa-Calpe, 1972.
21. Arzáns de Orsúa y Vela, Bartolomé, *Historia de la Villa Imperial de Potosí* (Lewis Hanke ve Gunnar Mendoza'nın editörlüğünde), Providence, Brown University, 1965.
22. Asturias, Miguel Ángel, *Leyendas de Guatemala*, Madrid, Salvat, 1970.
23. Balboa, Silvestre de, *Espejo de paciencia* (Cintio Vitier'nin önsözüyle), Havana, Arte y Literatura, 1975.

24. Ballesteros Gaibrois, Manuel, *Vida y obra de fray Bernardino de Sahagún*, León, Inst. Sahagún, 1973.
25. Barrera Vázquez, Alfredo ve Silvia Rendón (yorum ve giriş), *El Libro de los Libros de Chilam Balam*, Meksika Şehri, Fondo de Cultura Económica, 1978.
26. Bascuñán, Francisco Núñez de Pineda y, *Cautiverio feliz*, Santiago, Editorial Universitaria, 1973.
27. Bataillon, Marcel ve André Saint-Lu, *El Padre Las Casas y la defensa de los indios*, Barselona, Ariel, 1976.
28. Benítez, Fernando, *Los primeros mexicanos. La vida criolla en el siglo XVI*, Meksika Şehri, Era, 1962.
29. — *La ruta de Hernán Cortés*, Meksika Şehri, FCE, 1974.
30. — *Los indios de México* (cilt V), Meksika Şehri, Era, 1980.
31. Bowser, Frederick P., *El esclavo africano en el Perú colonial* (1524/1650), Meksika Şehri, Siglo XXI, 1977.
32. Boxer, C. R., *Race relations in the Portuguese colonial empire* (1415/1825), Oxford, Clarendon, 1963.
33. — *The golden age of Brazil (1695/1750)*, Berkeley, University of California, 1969.
34. Boyer, Paul ve Stephen Nissenbaum, *Salem possessed. The social origins of witchcraft*, Cambridge, Harvard University, 1978.
35. Breen, T. H., *Puritans and adventurers. Change and persistence in early America*, New York/Oxford, Oxford University, 1980.
36. Bridenbaugh, Carl, *Jamestown 1544/1699*, New York/Oxford, Oxford University, 1980.
37. Bruchac, Joseph, *Stone giants and flying heads*, New York, The Crossing, 1979.
38. Buarque de Holanda, Sérgio, "A época colonial", *História Geral da Civilização Brasileira (I)*'dan, Rio de Janeiro/Sao Paulo, Difel, 1977.
39. Cabeza de Vaca, Álvar Núñez, *Naufragios y comentarios*, Madrid, Espasa Calpe, 1971.
40. Cadogan, León (yorum), *La literatura de los guaraníes*, Meksika Şehri, Joaquín Mortiz, 1965.
41. Carande, Ramón, *Carlos V y sus banqueros*, Barselona, Crítica, 1977.
42. Cardenal, Ernesto, *Antología de poesía primitiva*, Madrid, Alianza, 1979.
43. Carneiro, Edison, *O quilombo dos Palmares*, Rio de Janeiro, Civilização Brasileira, 1966.
44. Carpentier, Alejo, *El arpa y la sombra*, Madrid, Siglo XXI, 1979.
45. Carvajal, Gaspar de, *Relación del nuevo descubrimiento del famoso río Grande de las Amazonas*, Meksika Şehri, FCE, 1955.
46. Cervantes Saavedra, Miguel de, *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*, Barselona, Sopena, 1978. (Türkçesi: Don Quijote, çev. Roza Hakmen, II cilt, YKY, 2006, İstanbul)
47. Cieza de León, Pedro de, *La crónica del Perú*, BAE, cilt XXVI, Madrid, M. Rivadeneyra, 1879.

48. Civrieux, Marc de, *Watunna. Mitología makiritare*, Caracas, Monte Ávila, 1970.
49. Colón, Cristóbal, *Diario del descubrimiento* (Manuel Alvar'ın notuyla), Las Palmas, Cabildo de Gran Canaria, 1976.
50. — *Los cuatro viajes del Almirante y su testamento*, Madrid, Espasa Calpe, 1977.
51. Cora, María Manuela de, *Kuai-Mare. Mitos aborígenes de Venezuela*, Caracas, Monte Ávila, 1972.
52. Corona Núñez, José, *Mitología tarasca*, Meksika Şehri, FCE, 1957.
53. Cossío del Pomar, Felipe, *El mundo de los incas*, Meksika Şehri, FCE, 1975.
54. Cortés, Hernán, *Cartas de relación*, BAE, cilt XXII, Madrid, M. Rivadeneyra, 1863.
55. Cruz, Juana Inés de la, *Páginas escogidas* (Fina García Marruz'un seçkisi), Havana, Casa de las Américas, 1978.
56. Chacón Torres, Mario, *Arte virreinal en Potosí*, Sevilla, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1973.
57. Chang-Rodríguez, Raquel, *Prosa hispanoamericana virreinal* (Mogrovejo de la Cerda'nın metniyle), Barselona, Hispam, 1978.
58. Chávez, Ezequiel A., *Ensayo de psicología de Sor Juana Inés de la Cruz*, Barselona, Araluce, 1931.
59. D'Ans, André Marcel, *La verdadera Biblia de los cashinahua*, Lima, Mosca Azul, 1975.
60. Davies, Nigel, *Los aztecas*, Barselona, Destino, 1977.
61. Deschamps, Hubert, *Piratas y filibusteros*, Barselona, Salvat, 1956.
62. Díaz del Castillo, Bernal, *Verdadera historia de los sucesos de la conquista de la Nueva España*, BAE, cilt XXVI, Madrid, M. Rivadeneyra, 1879.
63. Di Nola, Alfonso M., *Canti erotici dei primitivi*, Roma, Lato Side, 1980.
64. Elliott, J. H., *La España imperial*, Barselona, V. Vives, 1978.
65. Exquemelin, Alexandre O., *Piratas de América*, Barselona, Barral, tarihsiz.
66. Eyzaguirre, Jaime, *Historia de Chile*, Santiago, Zig-Zag, 1977.
67. — *Ventura de Pedro de Valdivia*, Madrid, Espasa-Calpe, 1967.
68. Franco, José Luciano, *La diáspora africana en el Nuevo Mundo*, Havana, Ciencias Sociales, 1975.
69. Freitas, Decio, *Palmares, la guerrilla negra*, Montevideo, Nuestra América, 1971.
70. Friede, Juan, *Bartolomé de las Casas: precursor del anticolonialismo*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1976.
71. Fuentes y Guzmán, Francisco Antonio de, *Obras históricas*, Madrid, BAE, 1969 ve 1972.
72. Gage, Thomas, *Viajes en la Nueva España*, Havana, Casa de las Américas, 1980.
73. Gandía, Enrique de, *Indios y conquistadores en el Paraguay*, Buenos Aires, García Santos, 1932.
74. — *Historia de la conquista del río de la Plata y del Paraguay (1535/1556)*, Buenos Aires, García Santos, 1932.
75. Garcés, Jesús Juan, *Vida y poesía de Sor Juana Inés de la Cruz*, Madrid, Cultura Hispánica, 1953.

76. Garcilaso de la Vega, Inca, *Comentarios reales de los incas*, Madrid, BAE, 1960.
77. Garibay K., Ángel María (seçki ve yorumlar), *Poesía indígena de la altiplanicie*, Meksika Şehri, UNAM, 1972.
78. Gerbi, Antonello, *La naturaleza de las Indias Nuevas*, Meksika Şehri, FCE, 1978.
79. Gibson, Charles, *Los aztecas bajo el dominio español (1519/1810)*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1977.
80. Godoy, Diego, *Relación a Hernán Cortés*, BAE, cilt XXII, Madrid, M. Rivadeneyra, 1863.
81. Gómara, Francisco López de, *Primera y segunda parte de la Historia General de las Indias*, BAE, cilt XXII, Madrid, M. Rivadeneyra, 1863.
82. Gómez Luaces, Eduardo, *Historia de Nuestra Señora de Regla* (Kitapçık), Havana, Valcayo, 1945.
83. Gortari, Eli de, *La ciencia en la historia de México*, Meksika Şehri, FCE, 1963.
84. Gow, Rosalind ve Bernabé Condori, *Kay Pacha*, Cuzco, Centro de Estudios Rurales Andinos, 1976.
85. Graham, R. B. Cunningham, *Pedro de Valdivia*, Buenos Aires, Inter-Americana, 1943.
86. Granada, Daniel, *Supersticiones del río de la Plata*, Buenos Aires, Guillermo Kraft, 1947.
87. Gridley, Marion E., *The Story of the Haida*, New York, Putnam's, 1972.
88. Hackett, Charles Wilson, "The revolt of the Pueblo Indians of New Mexico in 1680", *The Quarterly of the Texas State Historical Association*'da, cilt. XV, sayı 2, Ekim 1911.
89. Hammond, George P. ve Agapito Rey, *The rediscovery of New Mexico (1580/1594)*, Albuquerque, University of New Mexico, 1966.
90. Hanke, Lewis, *Bartolomé de Las Casas*, Buenos Aires, EUDEBA, 1968.
91. Harris, Olivia ve Kate Young (derleme), *Antropología y feminismo*, Barselona, Anagrama, 1979.
92. Henestrosa, Andrés, *Los hombres que dispersó la danza*, Havana, Casa de las Américas, 1980.
93. Hernández Sánchez-Barba, M., *Historia de América*, Madrid, Alhambra, 1981.
94. Jara, Álvaro, *Guerra y sociedad en Chile*, Santiago, Editorial Universitaria, 1961.
95. — "Estructuras coloniales y subdesarrollo en Hispanoamérica", *Journal de la Société des Américanistes*'de, cilt LXV, París, 1978.
96. Jerez, Francisco de, *Verdadera relación de la conquista del Perú y provincia del Cuzco*, BAE, cilt XXVI, Madrid, M. Rivadeneyra, 1879.
97. Kirkpatrick, F. A., *Los conquistadores españoles*, Madrid, Espasa-Calpe, 1970.
98. Konetzke, Richard, *América Latina (II). La época colonial*, Madrid, Siglo XXI, 1978.
99. — *Descubridores y conquistadores de América*, Madrid, Gredos, 1968.
100. Krickeberg, Walter, *Mitos y leyendas de los aztecas, incas, mayas y muiscas*, Meksika Şehri, FCE, 1971.
101. Labat, Jean-Baptiste, *Viajes a las islas de la América* (Francisco de Oraá'nın seçkisi), Havana, Casa de las Américas, 1979.

102. Las Casas, Bartolomé de, *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*, Barselona, Fontamara, 1979.
103. — *Historia de las Indias*, Meksika Şehri, FCE, 1951.
104. — *Apologética historia de las Indias*, Meksika Şehri, UNAM, 1967.
105. Lafone Quevedo, Samuel A., "El culto de Tonapa", *Tres relaciones de antigüedades Peruanas*'da, de Santillán, Valera y Santacruz Pachacuti, Asuncion, Guarania, 1950.
106. Leal, Rine, *La selva oscura*, Havana, Arte y Literatura, 1975.
107. León-Portilla, Miguel, *El reverso de la Conquista. Relaciones aztecas, mayas e incas*, Meksika Şehri, Joaquín Mortiz, 1964.
108. — *Los antiguos mexicanos*, Meksika Şehri, FCE, 1977.
109. — *Culturas en peligro*, Meksika Şehri, Alianza Editorial Mexicana, 1976.
110. — *La filosofía náhuatl*, Meksika Şehri, UNAM, 1958.
111. Lévi-Strauss, Claude, *Lo crudo y lo cocido (Mitológicas, I)*, Meksika Şehri, FCE, 1978.
112. — *De la miel a las cenizas (Mitológicas, II)*, Meksika Şehri, FCE, 1978.
113. — *El origen de las maneras de mesa (Mitológicas, III)*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1976.
114. — *El hombre desnudo (Mitológicas, IV)*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1976.
115. Lewin, Boleslao, *La Inquisición en Hispanoamérica*, Buenos Aires, Proyección, 1962.
116. Lewis, D. B. Wyndhan, *Carlos de Europa, emperador de Occidente*, Madrid, Espasa-Calpe, 1962.
117. Leydi, Roberto, Arrigo Polillo y Tommaso Giglio, *Piratas, corsarios y filibusteros*, Barselona, Maucci, 1961.
118. Lipschutz, Alejandro, *El problema racial en la conquista de América*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1975.
119. — *Perfil de Indoamérica de nuestro tiempo*, Santiago, Andrés Bello, 1968.
120. Lockhart, James ve Enrique Otte, *Letters and People of the Spanish Indies. The sixteenth century*, Cambridge, Cambridge University, 1976.
121. Lohmann Villena, Guillermo, *El conde de Lemos, virrey del Perú*, Madrid, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1946.
122. — *El arte dramático en Lima durante el Virreinato*, Madrid, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1945.
123. López, Casto Fulgencio, *Lope de Aguirre, el Peregrino*, Barselona, Plon, 1977.
124. López-Baralt, Mercedes, "Guamán Poma de Ayala y el arte de la memoria en una crónica ilustrada del siglo XVII", *Cuadernos Americanos* dergisinde, Meksika Şehri, Mayıs/Haziran 1979.
125. — *La crónica de Indias como texto cultural: policulturalidad y articulación de códigos semióticos múltiples en el arte de reinar de Guamán Poma de Ayala* (yayınlanmamış).
126. —*El mito taíno: Raíz y proyecciones en la Amazonia continental*, Río Piedras, Huracán, 1976.
127. Mannix, Daniel P. ve M. Cowley, *Historia de la trata de negros*, Madrid, Alianza, 1970.

128. Marañón, Gregorio, *El conde-duque de Olivares (La pasión de mandar)*, Madrid, Espasa-Calpe, 1936.
129. Marchant, Alexander, *From barter to slavery*, Baltimore, Johns Hopkins, 1942.
130. Mariño de Lobera, Pedro, *Crónica del Reino de Chile*, Santiago, Editorial Universitaria, 1979.
131. Marmolejo, Lucio, *Efemérides guanajuatenses* (cilt I), Guanajuato, Universidad, 1967.
132. Marriott, Alice ve Carol K. Rachlin, *American Indian mythology*, New York, Apollo, 1968.
133. Martínez, José Luis, *El mundo antiguo, VI. América antigua*, México, Secretaría de Educación, 1976.
134. Martínez Fivee, Rogelio (Selección), *Poesía anónima africana*, Madrid, Miguel Castellote, tarihsiz.
135. Martínez Peláez, Severo, *La patria del criollo*, San José de Costa Rica, EDUCA, 1973.
136. McLuhan, T. C. (derleyici), *Touch the Earth (A Self-portrait of Indian Existence)*, New York, Simon and Schuster, 1971.
137. Medina, José Toribio, Historia *del Tribunal de la Inquisición de Lima (1569/1820)*, Santiago, Fondo Histórico y Bibliográfico J. T. Medina, 1956.
138. — *Historia del Tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en Chile*, Santiago, Fondo J. T. Medina, 1952.
139. —*Historia del Tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en México*, Santiago, Elzeviriana, 1905.
140. — *El Tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en las provincias del Plata*, Santiago, Elzeviriana, 1900.
141. Mendoza, Diego de, *Chronica de la Provincia de S. Antonio de los Charcas...*, Madrid, yayınevi yok, 1664.
142. Méndez Pereira, Octavio, *Núñez de Balboa*, Madrid, Espasa-Calpe, 1975.
143. Montoya, Antonio Ruiz de, *Conquista espiritual hecha por los religiosos de la Compañía de Jesús en las provincias del Paraguay, Paraná, Uruguay y Tape*, Bilbao, El Mensajero, 1892.
144. Morales, Ernesto, *Leyendas guaraníes*, Buenos Aires, El Ateneo, 1929.
145. Morales Padrón, Francisco, *Jamaica española*, Sevilla, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1952.
146. More, Thomas, *Utopía* (Çift dil baskı. Joaquim Mallafré Gabaldá'nın önsözü), Barselona, Bosch, 1977. (Türkçesi: *Utopia*, çev. S. Eyüpoğlu, V. Günyol, M. Urgan, İş Kültür, 2006, İstanbul)
147. Mörner, Magnus, Historia *social latinoamericana (Nuevos enfoques)*, Caracas, Universidad Católica Andrés Bello, 1979.
148. — *La Corona española y los foráneos en los pueblos de indios de América*, Stockholm, Instituto de Estudios Ibero-Americanos, 1970.
149. Mousnier, Roland, *Historia general de las civilizaciones. Los siglos XVI y XVII*, Barselona, Destino, 1974.

150. Murra, John V., La *organización económica del Estado inca*, MeksikaŞehri, Siglo XXI, 1978.
151. — *Formaciones económicas y políticas del mundo andino*, Lima, Instituto de Estudios Peruanos, 1975.
152. Nabokov, Peter (Seçki), *Native American Testimony*, New York, Harper and Row, 1978.
153. Nash, Gary B., *Red, white and black. The peoples of early America*, New Jersey, Prentice-Hall, 1974.
154. Nebrija, Elio Antonio de, *Vocabulario español-latino* (fotoğraf baskı), Madrid, Real Academia Española, 1951.
155. Oberem, Udo, "Notas y documentos sobre miembros de la familia del Inca Atahualpa en el siglo XVI", *Estudios etno-históricos del Ecuador* da, Casa de la Cultura Ecuatoriana, Núcleo del Guayas, 1976.
156. — *Los quijos*, Otavalo, Instituto Otavaleño de Antropología, 1980.
157. Ocaña, Diego de, *Un viaje fascinante por la América hispana del siglo XVI* (Keşiş Arturo Álvarez'in notuyla), Madrid, Stvdivm, 1969.
158. Oliva de Coll, Josefina, *La resistencia indígena ante la conquista*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1974.
159. Ortiz, Fernando, *Contrapunteo cubano del tabaco y el azúcar*, Havana, Consejo Nacional de Cultura, 1963.
160. — *Los negros esclavos*, Havana, Ciencias Sociales, 1975.
161. — *Historia de una pelea cubana contra los demonios*, Havana, Ciencias Sociales, 1975.
162. Ortiz Rescaniere, Alejandro, *De Adaneva a Inkarrí*, Lima, Retablo de Papel, 1973.
163. Otero, Gustavo Adolfo, *La vida social del coloniaje*, La Paz, La Paz, 1942.
164. Otero Silva, Miguel, *Lope de Aguirre, príncipe de la libertad*, Barselona, Seix Barral, 1979.
165. Oviedo y Baños, José de, *Los Bélzares. El tirano Aguirre. Diego de Losada*, Caracas, Monte Ávila, 1972.
166. Oviedo y Valdés, Gonzalo Fernández de, *Historia general y natural de las Indias*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1851.
167. Palma, Ricardo, *Tradiciones peruanas* (birinci ve ikinci seçki), Buenos Aires, Espasa-Calpe, 1938 ve 1940.
168. Pané, Ramón, *Relación acerca de las antigüedades de los indios* (José Juan Arrom'un editörlüğünde), Meksika Şehri, Siglo XXI, 1974.
169. Parry, J. H. ve Philip Sherlock, *Historia de las Antillas*, Buenos Aires, Kapelusz, 1976.
170. Paz, Ramón, *Mitos, leyendas y cuentos guajiros*, Caracas, Instituto Agrario Nacional, 1972.
171. Peixoto, Afrânio, *Breviário da Bahia*, Rio de Janeiro, Agir, 1945.
172. Pereira Salas, Eugenio, *Apuntes para la historia de la cocina chilena*, Santiago, Editorial Universitaria, 1977.
173. — *Juegos y alegrías coloniales en Chile*, Santiago, Zig-Zag, 1947.
174. Péret, Benjamin, *Anthologie des mythes, légendes et contes populaires d'Amérique*, Paris, Albin Michel, 1960.

175. Pérez Embid, Florentino, *Diego de Ordás, compañero de Cortés y explorador del Orinoco*, Sevilla, Escuela de Estudios Hispanoamericanos, 1950.
176. Phelan, John Leddy, *The Kingdom of Quito in the Seventeenth Century*, Madison, Univ. of Wisconsin, 1967.
177. — *The Millennial Kingdom of the Franciscans in the New World*, Berkeley, Univ. of California, 1970.
178. Plath, Oreste, *Geografía del mito y la leyenda chilenos*, Santiago, Nascimento, 1973.
179. Poma de Ayala, Felipe Guamán, *Nueva corónica y buen gobierno* (fotoğraf baskı), Paris, Institut d'Ethnologie, 1936.
180. Portigliotti, Giuseppe, *Los Borgia*, Madrid, J. Gil, 1936.
181. Portuondo, Fernando, *El segundo viaje del descubrimiento* (Michele de Cúneo ve Álvarez Chanca'nın mektupları), Havana, Ciencias Sociales, 1977.
182. Prado, Juan José, *Leyendas y tradiciones guanajuatenses*, Guanajuato, Prado Hnos., 1953.
183. Quevedo, Francisco de, *Obras completas*, Madrid, Aguilar, 1974.
184. Quintana, Manuel J., *Los conquistadores*, Buenos Aires, Suma, 1945.
185. *Vida de Francisco Pizarro*, Madrid, Espasa-Calpe, 1959.
186. Ramos Smith, Maya, *La danza en México durante la época colonial*, Havana, Casa de las Américas, 1979.
187. Real, Cristóbal, *El corsario Drake y el imperio español*, Madrid, Editora Nacional, tarihsiz.
188. Recinos, Adrián (yorum), *Popol Vuh. Las antiguas historias del Quiché*, Meksika Şehri, FCE, 1976.
189. Reichel-Dolmatoff, Gerardo y Alicia, *Estudios antropológicos*, Bogota, Inst. Colombiano de Cultura, 1977.
190. Reyes, Alfonso, *Medallones*, Buenos Aires, Espasa-Calpe, 1952.
191. Rivet, Paul, *Etnographie ancienne de l'Équateur*, Paris, Gauthier-Villars, 1912.
192. Roa Bastos, Augusto (derleyen), *Las culturas condenadas*, Meksika Şehri, Siglo XXI, 1978.
193. Rodrigues, Nina, *Os africanos no Brasil*, Sao Paulo, Cía. Editora Nacional, 1977.
194. Rodríguez Fresle, Juan, *El carnero de Bogotá*, Bogota, Ed. Colombia, 1926.
195. Rodríguez Marín, Francisco, *El Quijote. Don Quijote en América*, Madrid, Hernando, 1911.
196. — *Cantos populares españoles*, Sevilla, Álvarez, 1882/3.
197. Rothenberg, Jerome, *Shaking the Pumpkin. Traditional Poetry of the Indian North Americas*, New York, Doubleday, 1972.
198. Rowse, A. L., *The England of Elizabeth*, Londra, Cardinal, 1973.
199. Rubio Mañé, J. Ignacio, *Introducción al estudio de los virreyes de Nueva España (1535/1746)*, Meksika Şehri, UNAM, 1959.
200. Sahagún, Bernardino de, *Historia general de las cosas de la Nueva España* (Ángel M.ª Garibay K.'nın notuyla), Meksika Şehri, Porrúa, 1969.
201. Salas, Horacio, *La España barroca*, Madrid, Altalena, 1978.

202. Salazar Bondy, Sebastián (seçki), *Poesía quechua*, Montevideo, Arca, 1978.
203. Sapper, Karl, "El infierno de Masaya", *Nicaragua en los cronistas de Indias*'da, çok yazarlı, Managua, Banco de América, 1975.
204. Segal, Charles M. ve David C. Stineback, *Puritans, Indians and manifest destiny*, New York, Putnam's, 1977.
205. Sejourné, Laurette, Amérıca *Latina, I. Antiguas culturas precolombinas*, Madrid, Siglo XXI, 1978.
206. — *Pensamiento y religión en el México antiguo*, Meksika Şehri, FCE, 1957.
207. Sheehan, Bernard, *Savagism and Civility*, Cambridge, Cambridge University, 1980.
208. Sodi, Demetrio, *La literatura de los mayas*, Meksika Şehri, Mortiz, 1964.
209. Teitelboim, Volodia, *El amanecer del capitalismo y la conquista de América*, Havana, Casa de las Américas, 1979.
210. Tibón, Gutierre, *Historia del nombre y de la fundación de México*, México, FCE, 1975.
211. Tizón, Héctor, *La España borbónica*, Madrid, Altalena, 1978.
212. Toscano, Salvador, *Cuauhtémoc*, Meksika Şehri, FCE, 1975.
213. Valle-Arizpe, Artemio de, *Historia de la ciudad de México según los relatos de sus cronistas*, Meksika Şehri, Jus, 1977.
214. Vargas, José María, *Historia del Ecuador. Siglo XVI*, Quito, Universidad Católica, 1977.
215. — (Koordinatör) *Arte colonial de Ecuador*, Quito, Salvat Ecuatoriana, 1977.
216. Velasco, Salvador, *San Martín de Porres*, Villava, Ope, 1962.
217. Vianna, Helio, *História do Brasil*, Sao Paulo, Melhoramentos, 1980.
218. Vicens Vives, J. (yönetmen), *Historia de España y América*, Barselona, Vicens Vives, 1977.
219. Von Hagen, Víctor W., *El mundo de los mayas*, Meksika Şehri, Diana, 1968.
220. — *Culturas preincaicas*, Madrid, Guadarrama, 1976.
221. Wachtel, Nathan, *Los vencidos. Los indios del Perú frente a la conquista española (1530/1570)*, Madrid, Alianza, 1976.
222. Wallace, Anthony F. C., "Dreams and the Wishes of the Soul: a Type of Psychoanalytic Theory among the Seventeenth Century Iroquois", *The American Anthropologist*, 60 (2), 1958.
223. Watt, Montgomery, *Historia de la España islámica*, Madrid, Alianza, 1970.
224. Williams, Eric, *Capitalismo y esclavitud*, Buenos Aires, Siglo XX, 1973.
225. Wolf, Eric, *Pueblos y culturas de Mesoamérica*, Meksika Şehri, Era, 1975.
226. Zavala, Silvio, *El mundo americano en la época colonial*, Meksika Şehri, Porrúa, 1967.
227. — *Ideario de Vasco de Quiroga*, Meksika Şehri, El Colegio de México, 1941.

Dizin

A
Accra, 331
Acla, 96
Acoma, 207
Achocalla, 265
Adario, 340
Âdem, 78-9, 296
Afrika, 185, 206, 230, 250, 297, 308, 320, 325-6, 348-9
Afrika Şirketi, 331
Afrika Kraliyet Şirketi, 320, 331
Agüeynaba, 87-8
Aguirre, Francisco de, 144
Aguirre, Lope de, 179-83
Alacranes Adaları, 115
Alagoas, 229, 307
Albuquerque, Rodrigo de, 216
Alexander VI, 78
Alemán, Mateo, 233
Alfarache, Guzmán de, 234
Alfinger, Ambrosio, 118
Alfonso, Bilge, 235
Almagro, Diego de, 130, 149, 158
Almanya, 95, 132, 183, 330
Altamirano, Piskopos, 232-3
Álvar, Mucizeci. Bkz. Cabeza de Vaca, Álvar Núñez
Alvarado, Miguel de, 177, 200
Alvarado, Pedro de, 113-4, 130-1, 144-6, 276
Álvarez, Alonso, 194
Amadís, 102
Amazon Kadınlar, 147
Amonio, 258-59
Amsterdam, 266
Ana, Azize, 250
Anchieta, José de, 212-13
And Dağları, 40, 152, 205, 221, 352
Angola, 225, 308, 348
Angulo, Isabel de, 212
Antiller, 81, 99, 185, 310, 320-1, 325, 341, 350, 352
Antonio, Aziz, 250
Anvers, 94
Arabistan, 225
Aranda, Pedro, 349
Arauco, 184-5
Archidona, 201
Arequipa, 230, 265
Arias de Ávila, Pedro, 96-7
Arica, 224, 230-31, 265
Arobe, Francisco de, 220
Arotirene, 347
Arzáns de Orsúa y Vela, Bartolomé, 215, 294
Asbaje, Juana Inés de. *Bkz.* Cruz, Sör Juana Inés de la
Asmodeo, 258
Asunción (Paraguay), 169-71
Asya, 85-6, 229
Atahualpa, Alonso, 210
Atahualpa, Francisco, 201, 209
Atahualpa, Inca, 151
Atocha, 191
Atocha Meryemi, 259
Augsburg, 118
Ávila, Alonso de, 190
Ávila, Francisco de, 235-36

Avrupa, 95, 109, 111, 126, 134, 152, 183, 224, 227, 229
Avusturya, 95
Ayamonte, Pedro de, 322
Aylmer, John, 282
Aymaco, 88

B
Babalú, 250
Bacchus, 248
Bacon, Francis, 203
Bahía, 288, 348
Bahía de Todos los Santos. *Bkz.* Bahía
Balboa, Silvestre de, 232-33
Balsalobre, Gonzalo de, 302
Barbados, 310-11, 320-21
Barbara, Azize, 250
Barbablanca, 139
Barbanegra, 139
Barbarroja, 139
Barquisimeto, 162, 183
Barselona, 77
Bascuñán, 268
Batı Hint Adaları Şirketi, 331
Beatriz, 145
Bebeagua, 72
Becerrillo, 88-9
Bellavista, 342
Benalcázar, Sebastián de, 131, 140-41
Benli Surat, *Bkz.* Espinosa Medrano, Juan de
Berkeley, William, 324
Bermuda Adaları, 237
Bernal, Lorenzo, 184
Beto, 201
Beytüllahim, 209
Bezerra, Bartolomeu, 229
Bío-Bío, 222
Bogota, 139, 141, 186
Boleyn, Anne, 203
Bonda, 222
Bopé-joku, 60
Boquerón, 333
Borgia, Rodrigo, 78
Bosch, 95
Boston, 324, 341
Botoque, 47
Bravo, Francisco, 272-73
Brezilya, 146, 213, 229, 251, 288, 290, 297, 308, 345, 347-48, 352
Bristol, 310
Brüksel, 104
Buenos Aires, 202, 345
Bullocke, James, 323
Buría madenleri, 162
Buritaca, 222
Büyük Hakan, 76
Büyülenmiş, *Bkz.* Carlos II

C
Cabeza de Vaca, Álvar Núñez, 119-20, 137, 146, 148
Cabo Verde, 225
Cabrera, Alonso, 202
Cabrera, Nuño de, 171
Cabo Frío, 146
Cacaria, 246
Cachapoal, 143
Cádiz, 146
Cáicihu, 71
Cajamarca, 125, 127-28, 151
Calderón, Francisca de, 233
Calibán, 237
Cambridge, 283
Campeche 150-51
Campo, Alonso del, 315
Candelaria Meryemi, 205, 250
Cangas, 351
Cangrejeras, Las, 268

Cañaribamba, 210
Cañete, 172
Cañete Markisi, 182
Caonabó, 82
Cap Français, 350
Cápac Huanca, 235
Caparra, 88
Caricari, 265
Carlos I. *Bkz.* Carlos V
Carlos II, 309, 320, 350 ,355
Carlos V, imparator, 95, 105, 118, 126-27, 168, 175-76
Carrilho, Fernão, 326
Cartagena, 186, 223, 241, 350
Carvajal, Francisco de, 142-43, 156
Castellflorit Dükü, 351
Castillo, Alonso del, 137
Castillo, Bartolomé del, 332
Castillo, Blas del, 142
Castillo, María del, 274
Castro del Río, 214-15
Catherine, Azize Bakire ve Şehit, 285
Cauillaca, 46
Caupolicán, 163
Cauri, 209
Cebelitarık şehri, 314
Cebrail, Başmelek, 231
Cempoala, 98-9
Cenova, 225, 228
Centeno, Diego, 156
Centurión, Domingo, 309
Cervantes, Miguel de, 215, 240-42
Cezayir şehri, 132, 214, 286
Chaco, 110
Chagres Nehri, 221
Chapman, George, 237
Chapultepec, 100-1
Chaves, Diego de, 177
Chengue, 222
Chesapeake Koyu, 292
Chiapas, 150-52, 265-66
Chilam Balam, 72
Chilipirco, 173
Chillán, 268
Chiloé, 58
Chinchón Kontu, 274
Chonea, 222
Choquenca, 222
Cibao, 82
Cid, 144
Ciénaga, 222
Cinto, 222
Cisneros, Başpiskopos,84
Cisneros, Bernardo, 25
Ciudad de los Reyes, 187
Cizvitler, 289-90, 292, 299
Claudia, 322
Colhuacan, 178
Cominca, 222
Concepción, 82, 185, 275
Coniraya, 46-7
Conlapayara, 147
Connecticut, 283, 324
Copacabana, 204
Copacabana Meryemi, 205
Cordoba, 234
Coro, 140
Corona, Mateo de la, 177
Corpus Christi, 78
Cortés, Hernán, 98-9, 103-5, 112, 116, 137, 144, 152, 178
Cortés, Martín (Oaxaca Vadisi Markisi), 190
Cotton, John, 282
Criolla, Fabiana, 249
Cromwell, Lord, 304
Cruz, Sör Juana Inés de la, 275-77, 303-5, 312-13, 329, 337-40, 342
Cuareca, 91

Cuauhcapolca, 111-12
Cuauhtémoc, 116
Cubagua, 149
Cubilete Tepesi, 159
Cuchacique, 222
Culiacán, 137
Cuneo, Miquele de, 80
Cupido, 217
Cuyes, 210
Cuzapa, 187
Cuzco,197

Ç
Çin, 225, 250, 279

D
Dale, Thomas, 247
Dambrabanga, 347
Danimarka, 331, 352-53
Daodama, 222
Daona, 222
Dávila, Benito, 142
Davut, 284
Devon, 185
Dias, Henrique, 297
Díaz, Alonso, 182
Díaz del Castillo, Bernal, 99
Dibocaca, 222
Diego, Juan, 121
Dorado, El, 140-41, 146, 179, 214
Dorantes, Andrés, 137
Donne, John, 237
Drake, Francis, 203
Ducasse, Jean-Baptiste, 350
Durama, 222
Durango, 245
Dürer, Albert, 104-5
Dursino, 222

E
Juan Sebastián (de Elcano) 108-10
Elegguá, 251
El Hamra, 85
Elizabeth I, İngiltere Kraliçesi, 203
Endülüs, 75, 79, 90, 137, 141
Engizisyon, 84, 197, 205, 212, 227, 233, 267, 274, 279, 286, 299, 302, 303, 313, 329
Enríquez, Juan, 157-58
Enríquez, Pedro Luis, 212
Enríquez de Ribera, Payo, 306
Escobedo, Rodrigo de, 76
Escorial, El, 215
Esmeraldas Nehri, 219-20
Españarrí, 197
Espejo, Antonio de, 207-8
Espinhaço, 352
Espinosa Medrano, Juan de, 318
Esquivel, Diego de, 165
Estebanico, 137
Extremadura, 164
Exû, 251

F
Federmann, Nicolás de, 140-41
Felipe II, 177, 180-83, 195, 206, 227, 239
Felipe III, 239-40, 252-53
Fernández de Enciso, Martín, 92-3
Fernández de Oviedo, Gonzalo, 93-4
Fernández de Santa Cruz, Manuel, 337
Fernando II, Aragonlu Kral, 76, 78, 90, 92
Filipinler, 286, 301
Flandre, 225
Floransa, 85
Florida, La, 107

Frankfurt, 95
Francisca, 145
Franco, Miguel, 198
Fransa, 225, 291, 314, 350-51
Függer, 95

G
Gaboto, Sebastián, 202
Gage, Thomas, 262-63, 266
Gairaca, 222
Galileo, 330
Ganga Zumba, 327
Garay, Juan de, 202
García, Juana, 186
García Óñez de Loyola, Martín, 221
Garcilaso de la Vega, Inca, 234
Garona, 291
George, Aziz, 250
Gine, 326
Gine Şirketi, 331
Giron, Gilbert, 232
Globe Tiyatrosu, 248
Gluskabe, 28-9
Goa, 225
Gold, Sarah, 341
González de Ávila, Gil, 111
González de Cellorigo, Martín, 227
González de la Cruz, José, 332
González de Nájera, Alonso, 232
Granada, 84, 141, 198
Gravesend, 248
Griggs, William, 341
Grillo, Diego, 281
Guachaca, 222
Guadalquivir, 260
Guadalupe Meryemi, 121, 243
Guahaba, 89
Guaicaipuro, 192
Guami, 201
Guanahaní, 76
Guanajuato, 159
Guanajuato'lu Kutsal Anamız, 198-99
Guápulo, 342
Guarapari, 212
Guarinea, 222
Guatemala, 264
Guauravo, 87
Guayrá, 290
Guerrero, Gonzalo, 137
Guevara, Isabel de, 170
Guiomar, Kraliçe, 162
Guletler şehri, 177-78
Gutenberg, J. G., 95
Guyana, 214
Guzmán, Fernando de, 179
Guzmán, Juan de, 278
Güegüence, 317-18
Güneş Tapınağı, 211
Güney Denizi Şirketi, 331
Güney Haçı, 86

H
Haiti, 89, 313, 350
Ham, 250
Hastaneler Kurulu, 252
Hato del Cupey, 336
Hatuey, 89
Havana, 194, 210, 335
Hawkins, John, 185-86
Hayat Ağacı, 83
Helsingør, 353
Henry VIII., 203
Hernández, Alonso, 134
Hernández, Francisco, 303
Herodian, 216
Heyn, Piet, 266-67
Hindistan, 225, 250
Hint Adaları Konseyi, 279
Hollanda, 95, 235, 266, 282

Hollandalı Batı Hint Adaları Şirketi, 331
Huaina Cápac, Inca, 110-11, 153, 196
Huancavélica, 226
Huánuco, 239
Huaquechula, 104
Huarochirí, 62
Huelén, 143
Huémac, 100
Huexotzingo, 105
Huitzilopochtli, 106
Hythloday, Rafael, 94

I
Iguazú, 44, 148
Imperial Nehri, 270
Imperial, La, 171-72, 221
Inkarrí, 197
Inocencio IV, 194
Irala, Vali, 170
Isabel I, Kastilya Kraliçesi, 76-8
Isabela, La, 82
Isidoro, Aziz, 92
Itapicurú Nehri, 229
Izmachí, 70

İ
İblis, 332, 334
İlk Baba, 34
İmdada Koşan Anamız, 144
İncil, 95, 126, 152, 178, 203, 209, 213, 273-74, 319
İngiltere, 237, 246, 281, 320, 324, 331
İrlanda, 310
İskoçya, 246, 310
İslam, 84, 132
İspanya, 78, 84, 95-6, 105, 122, 154-55, 160-61, 170, 175, 177, 179, 182-83, 187, 190, 193, 195, 198, 202-3, 210, 227-28, 231-32, 234-35, 239-40, 248, 267
İsrail, 283

J
James, İngiltere'nin I., İskoçya'nın VI., 246-47
Jalisco, 178
Jamaika, 118, 304, 311
Jamestown, 248, 291
Japonya, 76, 286
Jeriboca, 222
Jerónimo, Aziz, 250
Jiménez de Quesada, Gonzalo, 139
John, Aziz, 147
Juana I, Kraliçe, 92
Juana, *Bkz.* Cruz, Sör Juana Inés de la
Juruá, 65
Jurupari, 32-3

K
Kanada, 31, 299
Kanaima, 68
Karayip, 68
Kastilya, 76, 78, 81-2, 92-3, 111, 119, 139, 169, 175, 239, 287
Kenan ülkesi, 283
Kıbrıs, 225
Kino, Eusebio Francisco, 330
Kolomb, Bartolomé, 82
Kolomb, Diego, 108
Kolomb, Kristof, 76-7, 79-83, 85-6, 97, 107
Konstantinopolis, 132
Kopernik, Nicolaus, 330
Korku Tanrısı, 87
Kraliyet Maceracıları Şirketi, *Bkz.* Afrika Kraliyet Şirketi
Kraliyet Mahkemesi, 151, 264, 273, 279
Kudüs, 283

Kumokums, 60
Kutsal İmpartorluk, 95, 105
Küba, 105, 119, 232, 251, 266, 312, 332, 335, 349
Küçük Cerahatli Tanrı, 27

L
La Gasca, Pedro de, 156
Labat, Jean-Baptiste, 351-52
Lagares, Bartolomé de, 212
Lahontan Baronu, 340
Lampridio, 216
Landa, Diego de, 183
Languedoc, 291
Las Casas, Bartolomé de, 91
Lautaro, 163
Lázaro, San, 204
Leicester Kontu, 185
Lemos Kontu, 316
Leonardo, Lupercio, 329
Leoncico, 91
Lima, 143, 159, 179, 204, 222, 230, 231, 241, 243, 248-50, 266, 277, 281, 308
Limoges, 210
Lizbon, 308, 348, 352
Locke, John, 322
Londra, 185, 203, 214, 237, 322, 342,
Lorenzo, San, 218
Losada, Diego de, 162
Loyola, Ignacio de, 212
Luanda, 249-50
Louis XIV, 350
Luther, Martin, 95

M
Mabodamaca, 88
Macacos, 327
Macellan (Fernando de Magallanes), 109
Macouba, 351
Macho-Ratón. *Bkz.* Güegüence
Machu Picchu, 136, 149
Madrid, 191, 194-5, 207, 210, 220, 240, 266-67, 279, 291, 309, 316
Magdalena Nehri, 139
Mal Hado Adası, 111
Malaca, 225
Malaga, 273
Maldonado, Juan, 264, 273, 275
Maldonado, Juana, 275
Maldonado de Saavedra, Melchor, 286
Malinche, 99
Mamatoco, 222
Mamazaca, 222
Mancera, Genel Vali, 313
Manco Cápac. *Bkz.* Manco Inca
Manco Inca, 128-9
Manhattan, 310
Manila, 301
Manzanares, 355
Manzanillo, 232
Machiavelli, Niccolò, 96
Maracaibo, 311
Maravilla, Hernando, 205
Margarita Adası, 180
Mariño de Lobera, Pedro, 171
Maroma, 222
Martial, Aziz, 202
Martínez, Domingo, 171
Martinique, 351
Masabo, 233
Masaca, 222
Masanga, 222
Masaya, 317
Masinga, 222
Masinguilla, 222
Massachusetts, 282, 325, 342
Matanzas, 266

Matoaka. *Bkz.* Pocahontas
Matos, Gregório de, 348
Maulicán, 269
Mauracataca, 269
Mbororé, 290
Meksika, 292, 303-4, 313, 330
Meksika şehri, 301-2, 312, 329-30, 337
Méndez, Diego, 149
Mendieta, Jerónimo de, 200
Mendiguaca, 222
Mendoza, Felipe de, 177
Mendoza, Pedro de, 202
Menéndez de Avilés, Pedro, 291
Meneses, Hernando de, 177
Meryem, 82, 111, 145, 172
Metacom, 324
Mezquino, 65
Mezquital, 245
Michmaloyan, 174
Michoacán, 178
Miguel, Aziz, 250
Michelangelo, 95
Milano, 156
Minas Gerais, 352
Mixco, 278
Moctezuma, 86, 98-9, 100-2, 105, 190
Mogrovejo de la Cerda, Juan de, 257
Musa, 182
Molina, Alonso de, 118-19
Molucas, 109
Montesinos, Antonio de, 90
Morga, Antonio de, 279
Morgan, Henry, 314-15, 319-22
More, Thomas, 94
Motocintle, 272-73
Motolinía, Keşiş Toribio de, 135-36
Mujica, Martín de, 296
Mystic Fort, 283

N
Nabía, Antonia, 205
Nahuanje, 222
Napoli, 95, 225
Narváez, Pánfilo de, 119
Nasuk, 36
Nau, Jean David, 311, 314
Nebrija, Elio Antonio de, 81
Negro Irmağı, 32
Neptuno, 232
Nevada Sıradağları, 222
New York, 310
Nicaragua, Reis, 111-12
Nikaragua, 265, 318
Nochistlán Uçurumu, 144
Nuh Peygamber, 250
Nombre de Dios, 219
Nueva Valencia del Rey, 180, 182
Nuevo México, 328
Núñez de Balboa, Vasco, 91
Núñez de Miranda, Antonio, 337
Núñez de Pineda y Bascuñán, Francisco, 268
Núñez Vela, Blasco, 158

Ñ
Ñeambiú, 44

O
Oaxaca, 41, 178, 190, 193, 302
Obatalá, 250
Obenga, 347
Ocaña, Diego de, 221
Océlotl, Martín, 174
Ochoa, Juan, 251
Odisseus, 233
Ogeron, Bertrand d', 314
Ogum, 250
Ojeda, Alonso de, 82
Old Road Town, 325

Olimpos, 323
Olinda, 297
Olivares Kont-dükü, 291
Olonés, El. *Bkz.* Nau, Jean David
Omapacha, 236
Opechancanough, 248-49, 291-92
Ordaz, Diego de, 120
Orellana, Francisco de, 147-48
Origua, 222
Orinoco Nehri, 66, 83, 120
Osborne, Sarah, 341
Oshún, 250
Ouro Preto, 352
Oxalá, 250
Oxley, Henry, 211
Ozama Nehri, 83

P
Pasifik, 91, 137, 203, 221
Pachacamac, 54-5
Painala, 112
Palmares, 228-29, 297, 307-9, 326-27, 345-47
Palos, 137
Panama, 133-34, 154, 180, 221, 258, 322
Panama şehri, 219, 319
Pané, Keşiş Ramón, 82
Pánuco, 178
Paraguay, 169-70, 290
Paraguay Nehri, 45
Paraíba Nehri, 306
Paraná, 56, 170, 290
Paranapiacaba, 352
Paria Körfezi, 54, 83-4
Pariacaca, 235-36
Paris, 335
Parris, Samuel, 341
Pasto, 79
Pata de Palo, 281
Patagonya, 237
Patiño, Francisco, 296
Paullo, 136
Paulo III, 194
Pavia, 118, 152
Paz, La, 204, 241, 265
Pedrarias, Gömülmüş. *Bkz.* Arias de Ávila, Pedro
Pedrarias, Yiğit. *Bkz.* Arias de Ávila, Pedro
Petrus, Aziz, 92, 138
Pedro, Üstat, 159
Pembroke Kontu, 185
Penn, William, 304
Peña, Lorenzo de la, 212
Pérez de Montalbán, Juan, 275
Pérez de Morales, 336
Pernambuco, 345
Pers, 216, 225
Peru, 46, 62, 133, 152, 154-56, 158, 160, 180-82, 202, 209, 211, 221, 225, 228, 230, 235, 238, 240, 247, 258, 265-66, 289, 295, 301, 316, 318, 352
Pichincha, 292
Pidepán, 251
Pinel, Juan, 154, 155
Pinola, 278
Pius V, 191
Pizarro, Francisco, 97, 118, 126,27, 149, 152, 158
Pizarro, Gonzalo, 146-47, 151, 156, 158
Placentia, 340
Plata Nehri, 146, 202
Plymouth, 185, 283, 324-35
Pocahontas, 247-48
Poma de Ayala, Guamán, 239-40
Ponce de León, Juan, 87-88, 107
Popocatépetl, 103, 120

Porco, 322
Porres, Martín de, 285
Port Royal, 321-22
Portekiz, 78, 227, 288, 297, 307-9, 327, 331, 345, 348, 352
Portilla, Juan de la, 212
Pôrto Calvo, 326, 346
Porto Riko, 87-8
Portobelo, 220
Potosí, 153, 161, 164, 166, 180, 203-4, 215, 216, 217, 220, 224-26, 242, 244, 264-65, 287-88, 294-95, 316, 322-23, 352
Powhatan, 247-48
Prieto, Juan, 161
Proserpina, 244, 248
Próspero, Dük, 237
Puebla, 306, 337
Puerto Viejo, 130
Pujilí, 342
Puná, 211
Putapichun, 269-70

Q
Quetzalcóalt, 100, 102
Quetzaltenango, 113
Quevedo y Villegas, Francisco de, 227-28, 260-61
Quintero Koyu, 160
Quito, 110-11, 128, 130-31, 134, 140, 146-47, 201, 209, 219, 279, 280, 292-93, 342

R
Ragueneau, 298-99
Raleigh, Walter, 214
Ravenna, 152
Raymi, 238
Rebelo, Gonçalo, 309
Recife, 228-29, 297, 309, 327, 345, 347
Regla, 349
Remedios, 311, 332-37
Repocura, 270-71
Reyes, Gaspar de los, 198
Ribeira, Bernardino de, 206
Ribera, Alonso de, 230
Rímac, 257
Ren Nehri, 95
Rio de Janeiro, 345
Río Grande, 344
Rio Grande do Norte, 345
Riobamba, 130, 133-34
Ripa, Cesare, 229
Robles, Martín de, 182
Rodrigo, Martín, 159
Rojas, Alonso de, 292
Rolfe, John, 246-48
Roma, 78, 111, 118, 138, 152, 202, 213, 216-17n, 229, 243, 342
Rosales, Floriana, 215-18
Rotama, 222
Roterdamlı Erasmus, 235
Rouen, 335
Ruiz, Marcos, 316
Ruiz, Pedro, 142
Rumiñahui, 131-32

S
Sacasa, 222
Sahagún, 206
Sahagún, Bernardino de, 206-7, 303
Saint Kitts Adası, 325
Sainte Marie des Hurons, 298
Salamanca, 81, 99
Salazar, Bernardo de, 266
Salazar, Diego de, 88
Salem, 341-42
Salta, 287
Salyangozlar Efendisi, 27
Samayac, 264

San Francisco Kilisesi, 209
San Francisco Manastırı, 262-63, 265
San Gregorius Manastırı, 195
San Juan Atitlán, 316-17
San Marcos de Arica. *Bkz.* Arica
San Miguel Körfezi, 91
San Miguel de Nepantla, 303, 305
San Miguel de Tucumán, 286
San Pedro Nehri, 162
San Pedro de Omapacha, 236
San Salvador de Bahía, 288, 348
Sánchez, Juan, 142
Sánchez, Sebastián, 315
Sánchez Farfán, Julio, 216-17
Sánchez Gallque, Andrés, 220
Sanlúcar de Barrameda, 119, 225
Santa Catarina, 246
Santa Cruz Adası, 80
Santa Cruz de Tenerife, 331
Santa Fe, 328, 343
Santa Lucía, 143
Santa María de Guadalupe, 335-36
Santa María del Darién, 93
Santa María de los Buenos Aires, *Bkz.* Buenos Aires
Santa Marta, 118, 139, 222-23
Santiago, Havari, 143-44, 199, 200, 240
Santiago (Şili), 134
Santiago de Cuba, 89, 125
Santiago de la Vega, 304
Santiago del Nuevo Extremo. *Bkz.* Santiago
Santiago Papasquiaro, 245
Santiago, Miguel de, 342
Santo Domingo, 83, 90, 102, 105, 118, 134
Santo Tomás Adası, 352
Sao Paulo, 290, 345, 352
Sarmiento, Juan, 198
Savona, 80
Sebastian, Aziz, 200
Segura de la Frontera, 104
Senegal şirketi, 331
Sepúlveda, Juan Ginés de, 168-69
Serena, La, 160
Serra da Barriga, 307
Serra Dois Irmãos, 347
Serrana Adası, 123
Serrano, Pedro, 123, 133
Sevilla, 75, 90, 108, 110, 133, 138, 154, 157, 198, 202, 212, 214-15, 225, 232-33, 254, 258, 260-61, 291, 301, 331
Seylan, 225
Shakespeare, William, 203, 237, 248
Shangó, 250, 349
Sicilya, 95
Sigüenza y Góngora, Carlos de, 330
Simun, Aziz, 194, 210
Sinaloa, 138
Sinú, 92
Slader, Mathew, 323
Soares, António, 347
Sodom, 263, 282
Solar, António, 187
Soto, Hernando de, 187
Sousa de Castro, Aires de, 327
Southampton Limanı, 282
Suárez, Inés, 143-44, 160
Subupira, 347
Sucre Nehri, 280
Süleyman, Kral ve Peygamber, 202, 329
Süleyman, Sultan, 132
Sycorax, 237

Ş

Şarlman, 95
Şaul, 330

Şeytan, 39, 117, 121, 152-53, 183, 201, 205, 223, 238, 243, 248, 251-53, 257, 285, 294, 299, 307, 319, 325, 332, 335, 341
Şili, 110, 143, 154-55, 160, 163-64, 172-73, 203, 205, 221-22, 225, 230, 232, 235, 268, 271, 296

T
Tabasco, 99
Tabocas, 347
Taironaca, 222
Tajo, 291
Tambisa, 201
Tartáreo, Prens, 244
Tecayehautzin, 79
Tecum Umán, 113
Tehuantepec, 178
Tenochtitlán, 71, 86, 97-8, 100-3, 105-6, 113, 116, 120, 135, 178, 301
Teocalhueyacan, 103
Teologlar Kurulu, 291
Teotihuacán, 27
Tepeaca, 104
Tepeyac, 121
Teques, Los, 192
Tereupillán, 272
Terranova, 340
Teton, Juan, 174
Teuctepec, 86
Texcoco, 105, 174, 206
Thames Nehri, 203, 248, 310
Ticari Sözleşme Evi, 331
Titicaca Gölü, 49, 68, 204, 234
Tlatelolco, 98, 106, 206-7
Tlaxcala, 79, 105, 174
Tlazoltéotl, 101
Tocuyo, 106
Toledo, 117, 210, 331
Tortuga Adası, 311, 313-14
Torres, Alonso de, 155
Torres, Luis de, 76
Torres, Simón de, 219
Tovar, Hernando del, 246
Trinidad Adası, 246, 250
Trujillo, 255
Truva, 233
Tucapel, 163-64
Tucumán, 216, 286, 323
Tufan, 40-2, 66, 145
Tula, 43, 206
Tulán, 70
Tumbes, 118-19, 130, 133-34
Tunus, 132
Túpac Amaru, Inca, 196, 221
Tuxkahá, 116

U
Ubinas Yanardağı, 265
Uceda Dükü, 252
Ulm, 141
Ulúa Vadisi, 137
Underhill, John, 283
Urquía, 192
Urubamba, 136
Utatlán, 114
Utrera, 322

Ü
Ütopya, 94

V
Vaca de Castro, Cristóbal, 158
Vaftizci Yahya, Aziz, 250
Valderrábano, 91
Valdivia Limanı, 230
Valdivia, Pedro de, 143-4, 154-57, 160, 163-64, 230
Valladolid, 85, 152-53, 161, 227-28
Valle, Juan del, 246

Valparaíso, 154-55, 160
Valverde, Vicente de, 126
Vanbel, 353
Vancouver, 39
Vasco de Quiroga, 178-79
Vatikan, 78, 95, 138
Vázquez, Juan Bautista, 210
Vázquez, Tomás, 182
Vázquez de Coronado, Francisco, 208
Vázquez de Espinosa, Antonio, 254, 289
Vega, F. Lope de, 252
Velasco, Luis de. *Bkz.* Opechancanough
Velázquez, Diego, 99
Velho, Jorge, 345
Venedik, 225
Venezuela, 162
Venüs, 34, 237
Veracruz, 98-9, 135, 145, 273
Verapaz, 265
Verona, 214
Versailles Sarayı, 350
Vespucci, Amerigo, 86, 94
Vieira, António, 288-89, 348
Viyana, 132
Vilcabamba, 149, 196
Vinci, Leonardo da, 85
Vergilius, 202
Virginia, 237, 246-48, 283, 292, 311, 324
Virginia şirketi, 237, 247
Vulcano, 142

W
Wall Street, 310
Wanakauri, 69
Welser, 95, 141
Winthrop, John, 282-83
Wiracocha, 68, 126
Wittenberg, 95

X
Xaquixaguana, 129, 156-58
Xátiva, 78
Xochimilco, 199, 200

Y
Yanaoca, 265
Yara, 89
Yarutini, 235-36
Yauyos, 188
Yemayá,
Yeni Amsterdam, *Bkz.* New York
Yeni Cádiz, 149
Yeni Dünya, 86, 91-5, 117, 153, 234
Yeni İngiltere, 324
Yeni İspanya, 198, 206
Yobuënahuaboshka, 30
York Dükü, 320
Yorktown, 323
Yucatán, 26, 72, 100, 112, 137, 198
Yupanqui, Francisco Tito, 204-5
Yuste, 175

Z
Zaca, 222
Zacatecas, 159, 246
Zamora, 263
Zape, 245
Zárate, Avukat, 151-52
Zenci Meryem, 349
Zenciler Kurulu, 331
Zuazo, Alonso, 115-16
Zumárraga, Piskopos, 121
Zumbí, 327, 346-47

Eduardo Galeano, Amerika kıtasının tarihini rengârenk bir mozaik halinde anlattığı dev eseri *Ateş Anıları Üçlemesi*'nin birinci kitabı olan *Yaratılış*'ta, Eski Dünya ile Yeni Dünya arasındaki ilk çatışmaları ve ilişkilenmeleri yüzlerce hikâye halinde okurla paylaşıyor.

Amerikan yerlilerinin yaratılış mitlerinden başlayıp Avrupalıların kıtaya gelişinin ilk iki asırlık tarihini anlatarak devam eden bu eşi benzeri olmayan anlatıda; ezilenlerin, susturulanların kayda çoğu zaman geçmemiş tarihi satır aralarından başkaldırıyor, unutturulmaya çalışılan acılar bütün gerçekliğiyle ortaya dökülüyor.

Olgularla edebiyatın iç içe geçtiği *Ateş Anıları Üçlemesi*'nin bu ilk kitabında Galeano, tutkulu diliyle insanlığın kaybedilen, yok edilen olanaklarını gözler önüne sererek, "dünyanın vicdanı" olmaya devam ediyor.

ISBN: 978-975-570-790-7
9 789755 707907

28 TL

www.selyayincilik.com
www.twitter.com/selyayincilik
www.facebook.com/SelYayincilik
www.instagram.com/selyayincilik